

hana andronikova

ZVUK SLUNEČNÍCH HODIN

KNIŽNÍ KLUB

7/19

Hana Andronikova

ZVUK
SLUNEČNÍCH
HODIN

KNIŽNÍ KLUB

Hildušce

Copyright © Hana Andronikova, 2001

Copyright of the Czech edition © Euromedia Group k. s., 2001

ISBN 80-242-0689-7

Mám pocit, že držím klíč
od svého vězení ve vlastních rukou,
jako by to byl meč...

JOHN DONNE

Tento román je fikce. Pracuje s historickým materiálem (archivní záznamy, dobové noviny a dokumenty, paměti svědků) a skutečnými postavami, které jsou modifikovány a prolínají se s postavami fiktivními.

I. Silvestr

Obrysy mrakodrapů se vzdalovaly. Mluví k vám kapitán Norton. Vítám vás na palubě letadla společnosti Air Canada. Náš let potrvá čtyři hodiny a padesát minut. Poletíme rychlostí pět set mil v hodině, ve výšce třicet tisíc stop, venkovní teplota je minus třicet osm stupňů Fahrenheita a vlevo pod námi vidíte jezero Ontario. Přeji vám příjemný let.

Každým rokem jsme trávili Vánoce na horách v Coloradu, všichni pohromadě. Když jsme 19. prosince 1989 přistávali v Denveru, bylo nás osm.

Na letišti jsme se naskládali se všemi zavazadly a lyžařskou výstrojí do dvou aut z půjčovny a vyrazili po I-70 do Breckenridge.

– Tady odboč na 203, tati. Frisco exit.

Kochal jsem se krajinou podél dálnice 9 a v duchu se viděl v ulicích malebného městečka, které před sto lety žilo zlatokopeckým šílenstvím. Dálnice se změnila na Main Street. Alice mě nepřestávala navigovat.

Moje dcera dorůstala do věku, kdy mi přestávala dávat okázale najevo, že mě má za úplného blbce. Byla shovívavější a víceméně mě přehlížela jako neškodný druh hmyzu. Od dob našich prvních střetnutí uplynulo pár let. Tehdy jsem jí zkoušel vysvětlit, že nemůže očekávat vstřícnost od lidí, na které se tváří jako kakabus. Celý výklad jsem zakončil řečnickým dotazem. Víš, že se tváříš jako kakabus?

Co si o tom všem myslela, muselo být jasné i slepci. Její dokonale znechucený výraz nepotřeboval slov. Přesto se neubránila nutkání, že už mi to jednou musí vmést přímo do ksichtu. Bez obalu. Zhluboka se nadechla, svaly v obličeji zaujaly polohu krajního vypětí.

– Ty jsi ale – *debil*.

Zapochyboval jsem o funkčnosti svých zvukovodů. Ty jsi ale de-bil, zvučelo mi v uších. Slovo debil vyslovila s takovou

precizností, že ani nemuselo zaznít. Stačilo odezírat. Splynulo ze srdíčkově vykrojených rtíků tak přesvědčivě, že jsem jí to uvěřil. Posbíral jsem zbytky zmasakrované hrlosti a důvtipu a pokusil jsem se o úsměv. Uznale jsem pokýval hlavou. Pak jsem ji sjel nejlaskavějším pohledem, jakého jsem byl v tu chvíli schopen, a utrousil větu jako plivanec.

– To máš pravdu, dámo. Takovou dceru mohl zplodit jedině debil.

A zahalen do cárů rodičovské důstojnosti jsem se vypotácel z místnosti. Tos jí to nandal – debile. Tehdy jí bylo třináct.

Ted' měla jiné starosti. Nepřetržitě sledovala stav své pleti. Uhry. Beďary. Nepostradatelnou pomůckou se stala pudřenka se zrcátkem stejně jako zinková mast a framykoinový zá-syp. Pokaždé, když se na jejím obličejí začervenal nepatrný pupínek, zapíchla do něj nehty obou ukazováčků a z malého, zarudlého nic vyrobila košatý, vyboulený flek, který i přes sofistikované líčení vyčníval z jinak čisté pleti jako maják.

Rozeznával jsem uličky a domy Breckenridge. Pneumatiky prokluzovaly na uježděném sněhu, stěrače vrzaly po zamžných oknech. Alice se znovu naklonila a těsně u mého ucha zahlaholila další pokyny.

– Tady doleva, tati.

Odbočil jsem na Lincoln Street a o dva bloky dál jsme zastavili. V předešlých letech jsme bydlívali v Abbett Placer Inn, ale letos jsme poprvé změnili firmu. Evans House Bed & Breakfast. Naše rodina zabrala veškeré místnosti v penzionu paní Vanierové.

S Ellen jsme se ubytovali v prvním patře v pokoji Colorado zařízeném ve stylu, který připomínal odváte doby zlatých dolů. Ložnice obložená bukovým dřevem, starobylá koupelna, lampičky potažené batistem. Alice zabrala viktoriánský pokoj s postelí a komodou z přelomu století a výhledem na protější stráň. Čistá romantika. Ross, se svojí každoročně obměňovanou přítelkyní, bydlel v odlehlé ložnici na konci chodby v přízemí. Toto je potenciální matka mých dětí, říkal o každé holce, se kterou se tahal. To mu ovšem nebránilo, aby do roka a do dne, často však daleko dřív, nestrkal ruce pod

úplně jinou sukni. Jak dlouho mu bude trvat, než pochopí, že žádá ji nemá napříč? Nicméně jsem musel uznat, že má vkus. Patrně po mně. Valná většina z těch holek, ať už jakékoli barvy pleti, národnosti či náboženství, mohla z fleku dělat modelku a většina byla navíc i celkem inteligentní. Jedna z poslední várky krasavic byla expert na lineární algebru. Nedokázal jsem si vybavit obor, který by byl mému synovi vzdálenější, a neubránil jsem se dojmu, že víc než vysoké IQ a erudice oné slečny ho zaujaly její plné trojky v obtaženém tyrkysovém svetříku. Žhavý zájem o algebru ho brzy opustil. Jeho nová láska se jmenovala Jenny. Nádherné, křehké stvoření. Rozhodně jsem jí nepřál zkušenost, kterou s mým mladším synem udělaly všechny její předchůdkyně.

Starší Scott jako by vypadl z oka mému otci. Vzal si svoji studentskou láskou ze střední školy, snědou Frances. S malým Nicolasem se zabydleli v apartmá, které nám paní Vanierová představila jako Pokoj s vyhlídkou.

Chystali jsme se s Ellen do postele, když se ozvalo klepání. Ve dveřích se objevila Scottova kštica. Tvářil se téměř prosebně.

– Chtěli jsme jít do hospody, ale bez tebe jsou naše šance na tah úplně – v tahu. Ukecali jsme Alici, aby pohlídala Nicka, jenže on chce jenom tebe.

Bezradně rozhodil rukama.

Dělalo mi to dobře. V životě o mě nikdo nestál tak jako můj vnuk. Zbožňoval jsem ho. Hodil jsem přes sebe župan a chystal se k přesunu do vedlejšího apartmá. Ellen se usmívala.

- No jo, děda je nejoblíbenější otrok.
- Tati, nevádí ti to?
- Vůbec ne, klidně jděte.

Nicky uvelebený v posteli zářil pocitem vítězství.

– Dědo, řekni mi ten příběh o krtečkovi, jak ti ho vyprávěla tvoje maminka.

- Ten už musíš znát nazpaměť. Nechceš nějaký jiný?
- Rozhodně zavrtěl hlavou.

Za oknem poletoval sníh. Nicky voněl čerstvou koupelí, směs tymiánu a pomerančů, a onou zvláštní vůní, kterou voní jenom tělíčka malých dětí, než jí utečou do dospělosti. Zabořený do křesla, nohy v huňatém koberci, začal jsem po stoprvé vyprávět mýtus středoamerických Indiánů.

Kdysi dávno žil na území dnešního Mexika mladík, kterému říkali Střelec. To proto, že už jako malé dítě střílel na ptáky. Dokázal jich skolit víc než kdekteřý dospělý lovec. Když povyrostl, ušil si z ptačího peří skvostný plášť. Den co den se vydával na lov do vzdálených krajů, až se jednou ocitl na samém východě země. Došel na strmou skálu, nad kterou každý den vycházelo Slunce, a po úmorné cestě se uložil ke spánku. Ráno ucítil za krkem silný žár. Promnul si oči a zjistil, že mu Slunce propálilo plášť. Ty jedno Slunce! To si vypiješ!

Ale Slunce se na něj ani nepodívalo a putovalo dál. Rozlíčený Střelec se ukryl v jeskyni a dva dny splétal pevné lano. Třetí den ráno číhal za východní skálou, a když se rozespalé Slunce vykulilo na oblohu, hodil na ně smyčku a Slunce polapil. Od toho dne Slunce nevyšlo.

Svět zahalila černočerná tma. Zemi začal sžírat krutý mráz a kytičky vadly a zvířátka se třásla zimou a hladu, choulila se k sobě a kňourala do tmy: Sluníčko, kde jsi? Vrať se nám. Některá zvířátka se snažila Slunce hledat, ale klopýtala jedno o druhé, protože ve tmě vidí jenom sova a černá puma, a tak se většina z nich zase vrátila do vychladlých nor a pelíšků. Jen malý krtek se nevzdával. Šel vytrvale tmou, šel, šel, celý prokřehlý, zuby drkotal, šel a šel, až uviděl v dálce světlo, které se linulo od východní skály. Když se přiblížil, uvězněné Slunce ho pošimralo na nose.

Nicky vykřikl.

– Sluníčko, musíš se nám vrátit, nebo všichni umřeme!

Pohladil jsem ho po světlých vláskách. Já bych se rádo vrátilo, krtku, ale lana mě svírají, nemůžu se hnout!

Krtek se nerozmýšlel a vyšplhal na vrchol skály. Ale jakmile se přiblížil ke Slunci, ucítil ohromný žár. Ach, krtku, krtku, kéž bych mohlo na chvíli přestat hřát! Vždyť tě spálím na uhel, vzdychlo Slunce, když vidělo, jak krtek zápasí s lanem a zároveň umdlévá horkem.

Musím tě vysvobodit, volal krtek a dál se snažil překousnout lana. A tu najednou rup! Provazy povolily a Slunce se vyhouplo na nebe. Všechno na zemi ožilo, stromy a rostlinky se probouzely, ptáčekové cvrlikali a zvířátka vylézala z děr. A všechno bylo jako dřív. Skoro všechno. Jen malý krtek nic neviděl. Cítil teplo a vůni, slyšel hlahol ostatních, ale nic z toho neviděl. Sluneční záře ho navždy oslepila. Proto se od té doby ukrývá pod zemí.

Nicky byl spokojený, krteček to nakonec dokázal. Jeho dětskou duši nedojímal fakt, že krtek oslepl. Uchvátila ho krtkova odvaha a výdrž, nesobecké hrdinství.

Když se Scott s Frances vrátili, spal jako medvěd.

Každý den ráno mě budil dusot sportuchtivých mátoch, které se po nočním hýření a čtyřhodinovém spánku chystaly na svah. Bouchání dveří, úsečné povely pronášené nakřaplými hlasy.

Nicky, nezapomeň si rukavice, chrčel Scott hlasem položeným o oktávu níž než obvykle.

A pak zase ticho. Vyletěli bez snídaně, bez hlavy. Ellen odcházela jako poslední, beze spěchu, obřadně se mnou posnídala, dopila šálek kávy a počkala si na minibusu. Buď tady hodný, zamrkala a dala mi pusu na čerstvě oholenou tvář.

Po dvanácti dnech jsem měl okolí Breckenridge prochozené křížem krážem. Cítil jsem příjemnou změnu, kterou mi pobyt na horách pokaždé přinesl. Plicní laloky se pohodlně usadily v hrudním koši a nehrnuly se mi do krku. Zamířil jsem na sjezdovku, kde se placatila Ellen s Nickem.

– Dědo, dědo, koukni!

Byl ve svém živlu. Ve žlutomodré kombinéze se řítíl střemhlav ze svahu jako raketa. Příští rok už budu jezdit s tátou na Velký! Zajíkal se opojením z jízdy a polykal doušky prokřehlého vzduchu. Ellen se vozila jako dáma. Chvíli jsem postával a obdivoval vnukův zápal. Pak jsem vyrazil k Velké sjezdovce.

Zvedl se oblak sněhu, křehký prašan dopadal na zledovatělou zem. Z gejízu se vynořil Scott. Pár metrů od něj zabrzdil Ross a chvatně si odepínal lyže.

– Myslím, že mám dost. Nechtěl bych vrávorat dřív, než si dám prvního panáka. Kde jsou holky?

Scott si povyhrnul rukáv bundy a zkontroloval čas. Nebylo ještě dvanáct.

– Klábosí v baru.

– Ty nejdeš?

– Dám ještě jednu jízdu.

Scott se šinul k vleku. Ohlédl se za bratrem, který se v roze-pnutých přezkáčích klátil směrem k baru u sjezdovky. Vypa-dal jako rozkomíhaný robot na baterky. V dohledu se objevila dívčí postava; s mírným pohupováním v bocích se blížila. Ladnost a grácie. Ross se zakymácel, pravá noha jako by se zasekla o neviditelnou překážku, ruce se rozletěly do stran. Chvilí se snažil vyrovnat balanc, ještě stačil vyrazit neartiku-lovaný výkřik a v tu ránu se válel vyjevené dívce u nohou. Ježišmarjááá, slečno, asi sem si něco zlomil, zavyl a chytal se za koleno. Kráska se nad ním skláněla, v očích starost a sou-cit. Scott se s klidem Kanaďana obrátil k srdceryvné scéně zády a zamířil k vleku. Tohle viděl už tolikrát. Pro Rosse nebyl problém fláknout sebou o zem, aby zaujal výhodnou vyjednávací pozici. Napadlo ho, že se na bráchu lepší všechny ženské ne proto, že by byl tak krásný, mužný a vtipný, ale proto, že je prostě klaun. Na zvukaře ho byla škoda. Mohl udělat díru do světa v Hollywoodu nebo se živit psaním fun-dovaných receptářů a příruček s tituly jako: Deset kroků do postele; 100+1 pravidel jak dobře sbalit; Manuál vybrouše-ného prstokladu (pro pokročilé) nebo něco podobného. Měl ho rád, i přesto, že byl úplně jiný. Občas mu šly na nervy Rossovy náladové výlevy a slovní výpady, které vrhal jako útočné granáty, aby vyvolal hádku. Dřív se rvali, až z nich crčela krev. Ross proto, že potřeboval vybít agresi, a Scott proto, že si to nemohl nechat líbit. Byly chvíle, kdy se nebrá-nil, protože se smál, jak mladší brácha zuří. V tom bezuzdném běsnění býval neskonale komický. Bylo to odzbrojující. Scotta fascinovalo, kolikrát si bratr nechal rozbít hubu jenom proto, že se nedokázal ovládnout. Svým způsobem to obdivoval.

Po kom to má? Veškeré příbuzenstvo z máminy strany, všichni Prestonové a Norwoodové byli decentní, slušně vychovaní protestanti. Suchá, v lepším případě polosuchá kvalita. Z druhé strany rodiny nikoho neznal. Tušil, že tam někde bude zakopaný pes, a čím dál častěji pozoroval, že kus těch horkokrevných genů zdědil i jeho syn.

Za mírného sněžení jsem se vracel z dopolední procházky. Silvestrovská noc za dveřmi, přípravy na vstup do devadesátého roku v plném proudu. Chvilí jsem podupával na kovové rohožce před vchodem, abych oklepal sníh přilepený k podrážkám, a pak jsem vzal za kliku. V příšeří schodiště stála paní domácí. Shýbla se a sypala do červené umělohmotné misky žrádlo pro kočky. Mluvila na svoje chundelaté miláčky nějakou cizí řečí. Pojďte, holky moje hladový, jenom pojďte. Uvědomil jsem si, že té cizí řeči rozumím.

Dobrý den, paní Vanierová, řekl jsem česky.

Paní Anne sebou trhla a překvapeně se otočila. Usmál jsem se.

– Promiňte. Už jsem dlouho s nikým nemluvil.

– To já mluvím pořád, hlavně s mýma holkama. Ony mi rozumí, ale taky nemluví, kočky americký.

– Netušil jsem, že jste z Čech. Žijete tady dlouho?

– To bych řekla. Přes čtyřicet let. Už jsem nedoufala, že se ještě někdy podívám domů, a vidíte, všechno je najednou jinak. V březnu pojedu na sraz abiturientů z naší dívčí školy. Jenom si to představte, po padesáti letech!

– Vy jste z Prahy?

– Ano. Vy taky?

– Ne. Ze Zlína.

Paní Anne se zasněně usmála.

– Nedáte si se mnou čaj?

Nechal jsem se pozvat do místnosti s velkým jídelním koutem a kuchyňskou linkou, kde každé ráno připravovala hostům snídani. Prosklený výklenek, ve kterém stál dubový stůl, plynule přecházel v terasu s výhledem na pohoří Ten Mile Range. Stačilo vzít za kliku. Dlouhonohé hory se tyčily k obloze, bílý sníh násobil denní světlo, které řezalo do očí.

Poslední události za oceánem braly dech. Sametová revoluce. Víte, že předevčírem zvolili Václava Havla prezidentem? Všechno se to zdá neskutečné.

Tak vy jste ze Zlína, rozplývala se paní Anne.

Narodil jsem se ve Zlíně. Ale moje dětství – to byl obratník Raka.

II. Jiný svět

Ve dvacátém šestém roce skončil vysokou školu a vrátil se z Prahy do rodné Olomouce. Sháněl si práci. Necelých sto kilometrů od hanácké metropole rostlo nové město. Město nebývalých příležitostí. Ve zlínské továrně zaměstnával Baťa přes šest tisíc lidí a vyráběl pětatřicet tisíc párů bot denně.

Jak se jmenujete? Tomáš Keppler. Píše se to s jedním, nebo s dvěma pé?

V personálním oddělení ho prohnali balíkem testů. Prošedivělá paní, která vypadala jako víla z pohádky o Popelce, na něj pálila jednu otázku za druhou. Svobodný? Máte dluhy? Máte úspory? Kolik si chcete vydělat? Jakou máte měsíční spotřebu? Za co nejvíc utrácíte? Co alkohol? Cigarety?

Tomáš Keppler se vytrvale usmíval a snažil se upřímně odpovídat.

– Tak ČVUT? A jaký obor?

– Stavitelství.

Kmotříčka víla si prostředníčkem pravé ruky posunula brýle na nose. Přijali ho do stavebního oddělení.

Výstavba rodinných domků probíhala po stovkách ročně. Dostal první úkol: zajistit plynulý chod prací na jedné ze sérií domků na Zálešné. Čty kopáčů, za nimi betonáři základů, po nich zedníci, instalatéri, elektrikáři. Pak omítkáři, stolaři, malíři, natěrači. Když byli kopáči na konci staveniště s prací hotovi, na začátku staveniště už zahradníci vysévali trávníky. Cihlové domky s dřevěnými stropy a plochou střechou rostly jako býlí.

Nechápal, proč se pro dělníky nestaví levnější ubytování. Něco s větší kapacitou, kde by žilo víc rodin pohromadě. Městský architekt Gahura mu s lišáckým úsměvem osvětlil Baťovu strategii: Milý kolego, pan šéf razí zásadu „Pracovat kolektivně, bydlet individuálně“. Ten, kdo bydlí v domku se zahrádkou, se místo v politice ryje v zemi a nevymetá hospody nebo odborářské schůze.

Uvnitř stavebního oddělení vznikla svérázná kočovnická organizace, která harcovala po celé republice z místa na místo a s nevídanou rychlostí stavěla prodejny obuvi. Domy služby. Tři stovky vyškolených a dobře zaplacených stavebních dělníků ve skupinách, jedna za druhou nabíhá na plac a odvádí svůj díl práce v předepsaném limitu. Stavění domů na běžícím pásu. Architekt Gočár tvrdil, že v případě Bařových staveb se nedá hovořit o architektuře, ale spíš o „průmyslovém designu projektů“. Smutným faktem zůstávalo, že typizované domy služby, železobetonová konstrukce a sklo, nebraly ohled na okolí, ve kterém měly stát. Často bývaly trnem v oku zastáncům architektonické čistoty, památkářům i vkusnějším kolemjdoucím.

Po dvou měsících ho přeřadili do skupiny projektantů. Dokončování plánů na výstavbu nemocnice. S jazykem na vestě se zkoušel vejít do termínů, vyčerpaný a nevyspalý chrлил varianty, promýšlel nová řešení. Rozkreslování, rýsování, role pauzáku a litry černé kávy. Nervy jako špagáty. Řetěz cigaret. Koncem roku zahájili stavbu prvních čtyř pavilonů. Hlavní budova s operačním sálem, porodnice, vyšetřovací místnosti a technické zázemí. Za několik měsíců nemocnice přijímala první pacienty.

O rok později stavěli Tržnici. První aplikace železobetonového skeletu na veřejnou budovu. Sám byl dost zvědavý, jak to bude vypadat. Nakonec byl nadšený.

Ve dvacátém osmém běhal kolem realizace Masarykovy školy. Líbil se mu Gahurův projekt, podkova z červených cihel zasazená do zeleně. Bylo to promyšlené, ekonomické a navíc efektní. Prosklené vnější stěny, prostorná tělocvična, v poschodí kreslárna s terasou. Třídy o velkorysých rozměrech. Vytápění horkým vzduchem, který se dá v létě zaměnit za vzduch chlazený.

O stavbě továrního komplexu v Otrokovicích na Bahňáku měl pochybnosti od samého začátku. K projektu měl řadu výhrad, ale v podstatě mu vadil hlavně fakt, že se má stavět v nebezpečné blízkosti řeky Moravy.

Shrnovali terén, proudem vody splavili kopec a zpevňovali mokřinu, na které v září 1930 zahájili stavbu koželužny a kolonie rodinných domků. Na konci října zažil ve Zlíně

už druhou povodeň a jeden z největších průšvihů dosavadní kariéry. Morava se vylila z koryta a stavební práce mohly začít nanovo. Bohužel i další osudy Bahňáku nakonec potvrdily slabinu, kterou s sebou nesla urputná snaha poručit živilům.

Začátkem třicátých let měla Baťova firma pobočky na třech kontinentech. Expanze v době světové krize. Společnosti na celém světě šly ke dnu jedna po druhé, nezaměstnanost a bída klepaly na dveře a Baťa přijímal nové lidi po desítkách. Říkali si Baťovi mladí muži. Rozjížděli se po zemích Ameriky, Asie a Afriky, vydávali se do exotických krajů, do pralesů a džunglí, aby vydupali z ničeho moderní průmyslová města.

Zařizoval poslední detaily před odjezdem. Mapy, knihy a průvodce zemí. Návštěva nemocnice. Jarda Bartošík ho nechal vyšetřit od hlavy k patě a zahrnul ho lavinou varování; pozor na vodu, nejíst syrovou zeleninu, proti malárii každé ráno chinin! Už jsi byl na zubním? Ne? Tak tam si taky skoč.

Pak ještě potvrzení o očkování; tyfus, paratyfus, úplavice, cholera, neštovice. Kopie stavebních dokumentů a pověřovací listiny. Brýle proti slunci.

Pozdě odpoledne stál v hloučku asi dvacetiletých mužů a udílel poslední instrukce.

– Překontrolujte si pas, lékařská potvrzení a všechny ostatní dokumenty. Nezapomeňte na léky. Nějaký dotaz?

Jeden z mladíků zaváhal. Pak zvedl ruku jako ve škole.

– Ano. Já – víte, dokumenty a očkování mám v pořádku, ale – neumím ani slovo anglicky, pane.

Klubko mladíků se poťouchle rozchechtalo. Tomáš nehnul brvou.

– Tak si nezapomeňte vzít slovník! Ještě něco?

Cestou domů nemohl zahnat strach. Nebál se o ni. Věděl, že ona to bez něj zvládne, ale nevěděl, jak to zvládne on. Čekala s večeří.

– Kdy odjíždíš?

– Pozítří.

– A kdy se uvidíme?

– Pošlu pro tebe hned, jak to bude možné. Počítám šest měsíců. Když nebudou problémy.

Šest měsíců. Půl roku. Sám se toho lekl, teď, když to bylo venku. Šest měsíců. Jak nevinně to znělo. Tak proč se při tom cítil tak mizerně?

– Doufám, že nebudou problémy.

Přimhouřila oči jako vědma.

– Samozřejmě že *budou* problémy.

Pokývala hlavou. Zlaté plíšky náušnic se rozhoupaly. Zvony bijící na poplach. Otevřela krabičku zápalek. Vylovila dřívko s červenou hlavičkou, škrtla s ním o drsnou plochu. Na hůlce mezi prsty se rozhořela jiskra. Záblesky náušnic mu vnikaly do očí, kolovaly krevním oběhem. Zapálila svíčky na stole. V záři plamínků vypadala jako bohyně. Nymfa. Cítil na těle rozžhavený vosk. Jak od ní dokáže odejít? Vstal a obešel stůl. Tvář v paprscích světla ve zlatě, bušení ve spáncích. Vkleče se ponořil do záhybů žlutooranžových šatů a strhl ji k sobě. Vzpínal k ní ruce jako při horoucí modlitbě, zoufale a prosebně. Modlitba beze slov. Uváznutí. Kůže a temně rudý mech koberce lemovaný havraními vlasy. Ta změň barev mu utkvěla v paměti. Slunce a krev.

Krátké loučení na nádraží a proud pražců. Unášel ho z důvěrně známého světa do nepoznaných dalek.

Nastoupil na palubu. Ztratil půdu pod nohama. Vzduch plný soli, stříbrných racků a létajících ryb. Loď jako šupina ve vlnách, komíhá se ze strany na stranu jako obratný politik, lehátka pendlují po palubě tam a zpět jako žaludky pasažérů. Stevardi s bifteky a úslužným úsměvem, zdvořilá odmítnutí, hlasitý smích svůdné Vídeňanky. Zná figl, kterým zmate celníky. Koupila si osm párů bot, ale když trochu sešlapete podešev, nic vám nedokážou. Clo by vám samozřejmě po průjezdu vrátili, ale vyplňujte se s těmi papíry, bavte se s těmi byrokraty. Už se vidí, jak usrkává suché sherry v Bombaji.

Pak vychází slunce a vrcholky hor na obzoru. Pevnina je na dosah. Zelené ostrůvky, pobřeží, přístavní stráž u můstku kontroluje pasy a víza. Vystoupil z lodi. Bůh Višnu udělal tři kroky a přešel celý vesmír. On potřeboval ještě dalších šestařicet hodin ve vlaku, aby dorazil na místo.

Chtěl koupit něco pro Ráchel. Zamířil do stylově zařízeného obchodu s ohromnými výkladními skříněmi. Unikátní kousky ze slonoviny, nejrůznější tkaniny, jantarové sošky, tepané šperky z bronzu, doutníky a koření. Koupil vykládanou dopisnici.

Nevraživě mě sledovali a něco zlostně pokřikovali, když jsem si odmítl vzít rikšu poháněnou jejich vlastním tělem. Byli vyzáblí a vypadali nemocně. Pochopil jsem to roztrpčení, až když se ke mně otočil Angličan, který právě nasedal do jedné z dvoukolek. Jste tu krátce, že? Jsou dotčeni, když jim nějaký sáhíb odmítne dát vydělat pár drobných!

Odpoledne jsem se zašel podívat na hlavní kalkatské tržiště. Šokující zážitek pro dobře vychovaného Evropana. Na každém kroku mi obratní obchodníci urputně vnucovali svoje zboží. Měl jsem v obličeji hedvábná sárí, pánské košile, boty, panamské klobouky, ohňostroj pštrosích per, živých ptáků, opic. Domorodí muži usazení na navršených mohylách z kávy, kokosových ořechů, manga, banánů, pomerančů. Všichni se mě dotýkali. Chytali mě za ruce, tahali za rukávy propocené košile. Prodavači, rikšové, děti, nejubožejší žebráci prosící o almužnu. Exotické krásky v sárí. To místo žilo vlastním životem, útočilo na všechny moje smysly. Utonul jsem v paletě barev, ve směsici hnilobného smradu a těžkých vůní, v dusném horku nepochopitelného povyku, dohadování a křiku. Nechal jsem se spolknout rytmem jejich života. Ráchel, tohle město má duši.

Včera v podvečer jsem se procházel po pobřeží, kde se jedno z mnoha ramen Gangy vlévá do moře. Zahlédl jsem osamělého potápěče v malé loďce vydlabané z kmene nějakého stromu. Sít a dvě vesla, to bylo všechno, co měl. Vzal síť do podpaží a zmizel ve vlnách. Trvalo přes tři minuty, než se vynořil. Sít byla plná muší.

Nesměl ztrácet čas. Zjišťoval, jak se stavebníci jiných firem vyrovnávají s indickým klimatem, jak řeší větrání, jak vzdorují monzunům a zemětřesením. Za pochodu zařizoval dílny pro zámečníky a truhláře. Vybavování firemních prodejen muselo fičet rychlostí tornáda. Jenom v Bengálsku a soused-

ním Ásámu měli zříditi sto deset prodejen. Ráno vstával do těžké kalkatské mlhy. Asi proto se tady usadili Angličané, uvažoval, protože tohle jim muselo připomínat Londýn. Denní vedra se postupně vyšplhala na 40 °C ve stínu. Pozdě do noci datloval zprávy do Zlína. Orvaný a upocený, pracně sbíral kusé myšlenky přetrhávané vzpomínkami na domov. Otravovala ho hromada detailů, které musel sáhodlouze vypisovat. Dřevěné regály do bazarů kupujeme pět rupií za kus, depozit na elektroměr dělá zhruba pětadvacet rupií...

Cítil se polapený. Byl to jiný svět. V ulicích Kalkaty pulzoval život na každém kroku. Potkával lidi všech barev. Od bílých Angličanů až po nejčernější černochoy, příslušníky všech náboženství a kast, od tibetských lamů v oranžových hávech až po nedotknutelné. Došel k řece Huglí. Na jejím levém břehu se město kdysi uvelebilo jako obrovské zvíře a od těch dob chlemtá kalný proud vody, napájí bezpočet domů, ulic, chatrčí a smetišť.

Dusný vzduch rozrážely zvláštní skřeky. Kálíghát! Kálíghát! Ty hlasy něco slibovaly, něco tajemného, něco úchvatného, něco, co si nesmíte nechat ujít. Kálíghát! Hlasy řidičů autobusů. Zaklínaly bohyni Kálí. Kálíghát! S rukama v kapsách kroužil kolem a pak bezmyšlenkovitě nastoupil. Projeli alejí výkladních skříní hlavní třídy Čauringí, na které se před dvěma týdny ubytoval. Pak zmizela pravá strana ulice a místo ní se před ním rozprostřel Maidán. Pláň uprostřed města. Hnědý řidič v bílé košili znovu a znovu zpívá zaklínadlo: Kálíghát! Kálíghát! Jako hora z žuly se vynoří bílý pomník královny Viktorie a muž za volantem sípá: Kálíghát! Kálíghát! Vozovka obestavená rodinnými domky, vilkami, hlukem motorů. Brzdy autobusu zaskřípaly. Kálíghát! Hlas, který oznamuje cíl.

Vypotácel se z autobusu. Nikde nic. Jenom obyčejné, evropsky vyhlížející domy, nudné a přísné. Tuctové zahrádky se zeleninou a omlácený autobus polepený reklamou. Ostatní cestující nevypadají ani zmateně, ani podvedeně. Stočí kroky do úzké uličky mezi dvěma domy. Slepě se nechal vést. Evropské domy zmizely, a jako když kouzelník vytasí z klobouku kytici, procházel tajemnou zahradou. Smyslná vůně

květů v chumlu páry a šumícího hmyzu. Zahrada ráje. Na podrážky se mu začalo lepit bahno. Podivné bahno. To čvachtající, čpící bahno byla krev. Horká, čerstvá, tekoucí. Vzduch nasycený krví. Omráčený klopýtal přes pobíhající psy; hladoví, nadržení, rudými jazyky lízali stydnoucí krev. Nad tím rytmus, dunění a kvílení fléten. Brahmín je připraven. Zvuk bubnů se rozléhá nádvořím, dosahuje vrcholu, oči poutníků krvelačně září. Kněz se širokým mečem se blíží k oběti. Dřevěný špalek ve tvaru vidlice sevře krk a vražedný nástroj prosviští vzduchem. Zhypnotizovaný dav ve vlnách vzrušení. Z tepen stříkají proudy krve, hlava jehněte se válí v rudém tratolišti, katovi pomocníci odnášejí bezvládný trup. To všechno pro ni. Pro bohyni Kálí. Zem nasáklá životy obětních beránek. Všude se tísní zástupy poutníků, kupují věnce z květů měsíčku a obětují je mocné bohyni. Odlesky poledního slunce v kalužích krve. Kaktusový strom na nádvoří ověšený amulety žen, které přišly prosit o syna.

Nevěděl, jak se dostal dovnitř. Do chrámu se světle modrou mozaikou na nízké věži. Chrám bohyně Kálí. Sama Kálí zůstala v bezpečí vnitřní svatyně, ale ten pach krve musela cítit i tam. Byla všude. Omamná a znepokojující chuť krve. Ta vůně ho vzrušovala.

Sešel po schodech dolů ke břehu Huglí, odkud se ve spirálách zvedaly oblaky kouře. Mezi zástupy se potulují posvátní býci, vypasení zebu a sádhu, svatí mužové, jejichž oděvem je popel a jediným majetkem miska na vyžebnané jídlo. Obrysy mrtvých těl na hranici dřeva a monotónní mumlání brahmínů. Ghát. Schody klesají k řece, kde se myjí živí.

Obraz, který se před ním vynořil, nikdy nezapomene.

Asi půl metru vysoká a metr dlouhá hranice narovnaného dříví, na ní květy a bílé oděná dívka. Stehenní kosti uprostřed přeražené a nohy násilně přistrčené k hlavě. Nešetrné zacházení s mrtvou šetří peníze pozůstalých. I za dřevo se platí. Hranice se rozhořela, kolem je unavený klid, nikdo nepláče. Šaty zmizely a maso se pomalu škvaří, tváře a hrudník nabíhají do bizarních rozměrů, postava se svíjí v dramatickém tanci. Tělo vyschlo a začíná uhelnatět. Hranice a zbytky těla se rozpadají, otec mrtvé přidává k popelu obětní peněz zabalený do trusu posvátných krav. Oheň dohasl a zbylá hromád-

ka sklouzla do vody. Řeka zasyčela bolestí a živí poutníci se myli dál, aby v bahnitých vodách zanechali svoje viny.

Nejistým krokem se vracel kolem chladnoucí krve jehňat a psů s mrštnými jazyky ve tvaru misek. A náhle, jako by za ním spadla opona nebo plachta cirkusového stanu, stál na rušné ulici. Představení skončilo. Představení? Ne, to, čeho byl svědkem, nebylo žádné představení. Krev byla pravá, oběti, hořící mrtví, všechno bylo skutečné. I bohyně Kálí. Byla tam, i když se neukázala. Cítil ji, věděl, že tam je. Věděl, že víra hindů v Kálí je opravdová. I přesto, že v sousedství moderních domů působí Kálíghát s krvavým běsněním jako gesta blázna. Nehorázně a jaksi groteskně.

Nechal se odvézt zpátky, ale spát se mu nechtělo. Bloudil pláněmi Maidánu, rozlehlou plochou suché, chřestící trávy v centru města. Odevzdaně se vlekl na ochablých nohou za zvuky přístavu, za světlem lamp a ohňů. Přístavní čtvrť Kiderpur. Kolem ohňů uličky špinavých baráků, průplavy a mosty. Tržiště domorodců uprostřed noci, ryk, třesk a zmatek. Prodavači betelu do omrzení vřískali, Páán! Páán!, a ženy prodávaly čerúty. Všudypřítomný pach pečeného masa. Zatočila se mu hlava.

Zatracená smlouva. Průtahy, přetahování tam a zpět, obvyklé triky obchodních vyjednávačů a taktické vyčkávání. Konečně ji podepsali a firma Baťa se stala vlastníkem bývalé rafinerie minerálních olejů v Konnagaru. Fabrika ještě před pěti lety vyráběla, ale společnost skončila v dluzích, ze kterých se nikdy nevyhrabala.

Svolal pracovní poradou. Skláněli se nad plánem areálu a s tužkou v ruce si rozdělovali práci.

– Josefe, vy dohlídnete na budovu číslo 2. Tam bude skladiště. Přemístíte vchod do rohu, ale pozor na statiku, ať vám to nesletí na hlavu. Druhý vchod probouráte přesně naproti.

– A co s podlahou? Unese ty naše regály?

– Podlahu musíte vybetonovat. Hlavní chodbou budou jezdit auta, tam ji moc nezvyšujte. Vyzděte to naštore plnou pálenou. Milane, vy si vezmete desítku a zařídíte tam kanceláře. V přízemí bude telegrafista, pokladna a výroba. Telegra-

fistu necháte u dveří, umístíte tam nápis Informace a hned vedle posadíte Videlku. Udělejte mu tam okýnko pro výplaty. První patro připravte pro obchodáky, ať vám Jelínek řekne, jak to chce.

Ruda Martinec se nemohl dočkat, až na něj dojde. Nervózně si okusoval nehty a ovíval se poznámkovým bločkem. Jakmile na něm spočinuly šéfovy oči, vyhrkl otázku, která ho pálila na jazyku.

– A konfekce gumy?

Tomáš zabodl špičku krejonu do rozložených výkresů.

– Budova třináct. Vejde se tam šest kruhů. Manipulaci gumy zařídíte ve dvanáctce. Ale moc se tam neroztahujte. Musíte tam dostat taky skladiště surovin.

Podal Martincovi náčrtek instalace vulkanizačních kotlů.

– Všechno jasné?

Baťovi mladí muži se rozprchli po staveništi.

Neměl čas na jídlo. Lil do sebe hektolitry vody a vlažného čaje a večer zhltl trochu vařené zeleniny. Po pár týdnech vegetariánské stravy zavítal do nóbl restaurace a poručil si zakázané ovoce. Pořádný flák masa. Místní delikatesa. Teprve druhý den ráno to skutečně ocenil. Dřepěl na záchodě zkroucený jak šavle, před sebou vědro, do kterého v krátkých intervalech vyvrhával natrávené zbytky včerejšího hodokvasu. Večeře za všechny prachy. Sakra, říkal si, když se díval do kýble se zvratky. Tohle už vypadá jako kousky mozku! Tanečním krokem se ploužil bytem, ale nic nebylo na svém místě. Nábytek se kroutil, měnil barvy, nabýval bizarních tvarů, židle šoupa-ly nohama. Hodiny tikaly třikrát rychleji než obvykle a jejich odbíjení se vracelo s trojitou ozvěnou v podobě psího štěkotu. Zkusil na ně taky štěknout, ale zmátlo ho, že se ukláněly k zemi jako věž v Pise. Prudká zimnice ho sklátila zpátky do postele. Svět se míhal kolem jako splašený kolotoč.

Psala mu, že je těhotná.

Přestala jsem učit.

Amón je nešťastný. Od té doby, cos odjel, Tě neustále hledá. Nemůže si zvyknout, že Ti večer neleží u nohou. Vydrží celé

hodiny nehnutě číhat u dveří, jenom uši se mu při každém šelestu napřímí, jak poslouchá, jestli to nejsou Tvoje kroky. Ani já si nemůžu zvyknout, že Tě nemám vedle sebe. Nejhorší to bývá večer, když se snažím usnout. Vyprávím teď příběhy Amónovi. Lehává mi u postele jako stráž. Sním toho skoro víc než on, protože mi konečně přestalo být špatně. Určitě to bude kluk. Doktor říká, že se by se měl narodit koncem června.

V životě mu nebylo tak zle. Už týden se neukázal na stavbě. Horečky se ho držely jako pijavice a vyždímaly ho tak, že sotva stál na nohou. Byl rád, když se s vypětím všech sil doplazil na záchod. Začal nenávidět tu místnost, ve které teď nuceně trávil valnou část dne i noci, a děsil se představy, že z ní jednoho dne už nevyleze ven. Ten podělaný hajzl bude můj hrob. Naštěstí i v Indii byli odborníci. Doktor Seagal ho ujistil, že se z toho dostane. Ano, ale kdy? V práci měli strach, kolovaly o něm zvěsti, že má na kahánku. Poslali mu ošetřovatelku. Aby mi měl kdo zatlačit oči, napadlo ho. Ale už po prvních dvou dnech změnil názor. Jmenovala se Šanta. Anděl v lidské podobě. Intenzivně mu někoho připomínala. Někoho blízkého, někoho z dob dětství, někoho, kdo se na něj díval se stejnou starostí, když stonal. Šanta mu připomněla matku. Nebyla to fyzická podoba. Šanta byla tmavá a menší, se širokým úsměvem v širokém obličeji. Černé oči a baculaté dětské prstíky. Maminka byla jiná. Pomalu se před ním rýsovala štíhlá postava, pleť jako pergamen. Vždycky byla bledá, téměř průsvitná, jako by nepatřila do barevného světa, který ji obklopoval. Ta podoba byla v něčem jiném. Se zavřenýma očima vdechoval vůni ženy, která se nad ním skláněla, ale ani to nebylo ono. Až teprve, když promluvila. Kolem úst jí rezonovalo zvláštní chvění, barvilo vzduch teplým světlem. Ten hlas, mírně zastřený, hluboký, ho prostupoval a konejšil. Ten hlas patřil jeho matce. Slyšel, jak mu říká: Vzbud' se, Tomášku! Vstávej! Sluníčko už je na obloze! Tak krásná neděle. Rozmrzele vystrčil hlavu. Neděle? No nazdar. Neděli nesnášel. Radši by šel do školy, a vůbec nejraděj by spal až do večera, protože neděle – neděle byl očištec. Nejdřív mše a pak ty příšerné nedělní procházky. Z duše si přál, aby neděle prostě neexistovala.

Věčně uculený pan farář s vystouplou bradou, mečivým hlasem a pajdavou chůzí byl dokonalou karikaturou kozla. Jenom bradka a rohy mu chyběly. Celou karikaturu komplikovalo farářovo nadité panděro. Díky tomu vypadal spíš jako březí koza. Nevěřil mu ani slovo. Prý, slovo boží. Vyceněný falešný chrup. Bylo mu sotva dvanáct a pochyboval o existenci Všemohoucího. Ani rodiče, ani farář-kozel nedokázali zodpovědět přehršel otázek o Bohu a božském řádu, kterými je zasypával, a neprobudili v něm ani ty nejvlažnější sympatie k církvi svaté. A ten smrad kadidla. Fujtajbl. Opakujte třikrát: *VĚŘÍM*. Věřím, věřím, věřím. A ne a ne a ne. Věřil jenom, že pracovní náplní faráře-kozla bylo cpát si teřich. Možná proto si představoval Boha jako zaprcatělého dědulu s rozšklebenou držkou, který stojí na mračnu a blahosklonně chčije dolů božský déšť. Když byl u zpovědi, vymyslel si, že ukradl ze špajzu několik kostek cukru. Dostal za to pět Zdravasů. Taková hovadina. Ábr, fábr, domine, ať se farář pomine. S gustem to odříkal pětkrát za sebou. Nevěděl, kde se v něm bere ta drzá jistota, ale on prostě nevěřil. Maminka naříkala, že se snaží jezdit na koze. Byla to pravda. Vlastně to byl kozel. Tedy ne farář-kozel, ale opravdický kozel tety Bláži z Uničova. Když ho u ní na pár dní nechali, trávil většinu času ve chlěvě. V Olomouci žádné krávy nebyly, a tady se volně procházely, koňské povozy tu jezdily po návsi a sousedovic kluci pásávali krávy na pastvinách u lesa. Pokoušel se s nimi skamarádit, ale byli o dost starší a často si z něj utahovali. Když přišel poprvé na jejich dvorek, byl v šoku. Kam se podíval, tam byla slepice nebo kuřinec. Vlastně to tam byl samý kuřinec, jeden vedle druhého, a sem tam nějaká slepice. Šel po špičkách jako baletka, opatrně našlapoval, ale když se vyhnul jednomu slepičímu lejnu, zákonitě vlezl do dalšího. Přišla paní kněžna z Holomóca, křičeli kluci a řičeli smíchy. Jinak mu říkali Špunte. Jeník Kalous byl nejstarší a jednou mu povídá: Chtěl bys zkusit, jak se jezdí na koze? Jasně. To mu bylo pět a neuměl si představit větší odvaž než jízdu na koze. Možná ještě na praseti. Celá banda se dívala na Jeníka, jak vyvádí tetiččina kozla Horáce, drží ho za rohy a křičí na ostatní, aby vysadili Špunta do sedla. Drž se, Špunte, drž se, hulákali všichni a řehtali se do ochraptění a čekali, až sletí.

A kozel skákal jako potrefený, aby setřásl nezvyklé břemeno, křivé hnáty do všech stran. Ale on chytil rohatce kolem krku, přísál se jako klíště, hlavu zabořenou do smrdutých chlupů, zadek víc ve vzduchu než na kozlím hřbetě. Když už obecenstvo vřeštělo uznáním, vybelhala se z domu stařenka s holí v ruce. Holoto nevycválaná! Němou tvář trápit! Že vám není hanba! Pacholci! Vrhla se na rozjařené publikum, zjančené zvíře sebou trhlo a on letěl k zemi jako zmrzlý pták. Rodeo skončilo. Pořádně si natloukl, ale co to bylo proti dvěma dobře mířeným ranám stařenčiným čakanem. Teta Bláža byla shovívavá, milovala děti, i když, jak říkala, jí a jejímu nebožtíkovi Lojzíčkovi Pánbůh žádných nepopřál. Zato stařenka byla generál. Kluci jí říkali babka Herodeska. Takové chování nemohla strpět. Okamžitě posílala telegram rodičům. IHNED SI RACTE PRIJET PRO SYNA STOP BEZ PARDONU STOP.

Když bylo konečně po mši, vyletěl z toho pobožného smradu ven a snažil se nemyslet na to, co bude po obědě. Domem se linula libá vůně vepřové s knedlíkem a se zelím. V troubě se barvil dozlatova Bětuščin štrúdl. Bětuščin štrúdl byl umělecké dílko, dokonalý jako služebná sama. Boubelatá, růžolící, s úsměvem jako namalovaným nesmývatelnými barvami. Byla mu stokrát milejší než bona Mici, která vypadala jako usušená švestka, věčně ho za něco plísnila a žalovala rodičům.

Když dojedli, tatínek si šel dát krátkého šlofíka a maminka vzala do ruky bubínek s napnutým plátnem. Vydržel se na to dívat celé hodiny. Kovové záblesky mezi prsty, jehla se propletla tkaninou, kde po ní zůstala modrá značka, drobounký křížek, pak vyrazila vzhůru jako pták, až jí délka bavlnky přistříhla křídla – a ona prudce změnila směr a spustila se zpátky na značku. Byl to uklidňující pocit. Pravidelné Źukání náprstku na ouško jehly. Nechtěl, aby to skončilo. Kolečka v pendlovkách se hlasitě posunula do pohotovostní polohy a rozezněla skříňku dunivým úderem. Půl druhé. Tatínek vyšel z ložnice a pohoda byla tatam. Also wir gehen. A šlo se. Zlatý hřeb nedělní pohody. Chodívali směrem k Hejčínu nebo do centra, na zákusek. Spořádané rodinky korzovaly centrem Olomouce s nedělními úsměvy v nedělních šatech, dobrý den napravo, dobrý den nalevo, má úcta, má úcta. Jděte

všichni do háje, myslel si v duchu a tvářil se nezúčastněně. Směšné panoptikum. Vymódění caparti, dětičky zapasované do svátečních úborů připomínaly olivrejované trpaslíky z dávných časů, kdy bavívali středověké krále a královny. Sklesle se šoural za rodiči, kteří mezi sebou vláčeli pětiletou Hildu. Prdelila se před ním načančaná v růžových sukénkách a bílých punčocháčích, nožky jako pastelky, mašle ve vlasech. Občas se otočila a vyplázla na něho jazyk. Nemohl říct, že by ji neměl rád, to ne, někdy ho dokonce zachvačovaly ochranné pudry, ale většinou ji prostě ignoroval. Čas od času ji musel zmučit, aby věděla, kde je její místo. Znovu se otočila a vyzývavě zašeptala: Že mě nekopneš!

Zatvářil se dospěle a dělal, že nevidí. Ohlídla se znovu. A že mě nekopneš? Bojí se, bojí!

Vydržel to asi dvě minuty, než se dožral. Nechej toho, nebo tě doopravdy nakopnu, zasyčel, ale ona se rozesmála.

– Bojí se, bojí!

Když to tolik chce, řekl si a s mírným rozběhem ji nakopl do nažehlených sukýnek, až poskočila. A bylo po idyle. Maminka utěšovala uřvanou Hildi a tatínek mu fláknul takovou, že nemohl dva dny kousat. A šlo se domů. Taková ostuda, lamentovala maminka celou cestu, Thomasi, probůh, jsi starší, tak bys měl mít rozum. To říkala vždycky. I tehdy, když Hildě plivl do obličeje. Ta vzpomínka mu vykouzila úsměv na rozpraskaných rtech.

Údery kopacího balonu se odrážely od zdi domu a nechávaly na omítce špinavé otisky. Stála na balkoně a pošklebovala se. A že sem nedoplivneš!

Jasně. S hlasitým zachroptěním nabral slinu, vytáhl to ze žaludku, pořádně ji zpracoval, zaklonil se a poslal hustý flusanec přímo do obličeje nad sebou. Bral to jako volnou soutěž, ale mohlo ho napadnout, že bude ječet a poletí žalovat.

– Kde je? Já toho smrada přerazím!

Tatínek si odepínal řemen a maminka lomila rukama, co jen z toho kluka vyrostle!

Šanta na něj mluvila lámanou angličtinou, toporná „r“ a „d“ jí drnčela o patro, ale to mu nevadilo. Hlavně že byla s ním a že k němu promlouvala hlasem, který důvěrně znal.

Byl na dně, nemohl se na nic soustředit, ale za žádnou cenu nechtěl, aby se práce zpomalily. Znovu si nechal zavolat Martince.

- Všechno podle plánu, šéfe. Můžete být klidný. Jak vám je?
- Nestojí to za psí štěk. Prý se proslýchá, že píšu závěť.
- To jsem neslyšel.
- Taký jsem ještě nic nenapsal.

Jeho strhané rysy vzbuzovaly soustrast. Ruda se soucitně zeptal, jestli pro něj může něco udělat. Jako by na to čekal, potutelně se zašklebil.

- Je nejvyšší čas spustit stavbu konfekční budovy.

Nefalšované zděšení v klukovském, valašsky upřímném obličejí Rudy Martince ho pobavilo.

- Vypadáte, jako byste chtěl spáchat sebevraždu.

Martinec se vzmužil.

- Máte pro mě plány?

– Vedle na stole. Žádná novinka, starý dobrý zlínský standard. Podal byste je? Dvouloďová budova čtyřicet metrů na dvacet, výška čtyři a půl metru. Sílu zdiva dělejte na dvě cihly.

Martinec přiklusal z vedlejší místnosti s archem papíru a rozčileně ho zkoumal.

- Na výkrese jste ji zakreslil na místě, kde stojí budova devět.

- Ano. Tu rozeberete a materiál použijete na novou.

- Aha. A střecha?

– Ze železa. A ještě něco. Řekněte Milanovi, až dodělá kanceláře, ať zařídí noclehárny v budovách, počkejte, ukažte mi to, ano, v budově jedna, tři a sedm. A v osmičce jídelnu pro dělníky. Kdybych natáhl brka, máte na čtvrt roku práce nad hlavu.

Martinec měl oči jako talíře. Tomáš si malátným pohybem otřel čelo a máchl rukou ve vzduchu.

- To byl pokus o vtip, Rudo, tak se netvařte jak funebrák.

Baťovi mladí muži, mladíčci z Valašska, Slovácka a Hané, bystří a upřímní, učenliví a průbojní. Často nezakryli, že jim čouhá sláma z bot. Neměli to, čemu Tom říkal Kinderstube. Když v nóbl restauraci na lodi dostali misku s vodou na omytí prstů, kopli to do sebe i s citronem jak frňana slivovice.

Po Martincově návštěvě se mu motala hlava vysílením. Šanta mu převlíkala postel. Pak se posadila k němu. Hřeben projížděl zplihlými vlasy jako pluh a nechával za sebou široké brázdy. A pak mytí, holení, krmení. Ale nic z toho skutečně nepotřeboval. Potřeboval od ní jediné. Chtěl slyšet její hlas. Poprosil ji, aby mluvila. Povídejte cokoli, v jakémkoli jazyce, jenom na mě mluvte. Chápavě se usmála a přikývla. Zamžený hlas ho ukolébal do polospánku.

Uviděl Ráchel zmáčenou deštěm. Dívala se mu do tváře, zasněná v dálce a blízká jako nikdo. Znáš tě, řekla. Znáš tě odjakživa. Zнала jsem tě dřív, než ses narodil.

A on jí to uvěřil. Tušil, že je v tom pravda stará miliony let. Byla s ním odjakživa. Vybavil si okamžik, kdy ještě nevěděl, že existuje, a kdy si poprvé uvědomil, že je s ním.

Ztracený uprostřed chrámové lodi, dunění varhan jako úder srdce. Oči tety Bláži visely na rakvi, nehybné a hladové, v lese truchlících postav. Ale on sám se bál na otevřenou rakev podívat. Nedokázal by se na ni dívat a přitom nekřičet, nevrhnout se k ní, nevzlykat jako celou noc před tím. Maminko!

Všichni čekali na otce, čekali, že se snad, proboha, objeví. Neobjevil se. Ani na pohřeb nemohl přijít, špitali si v chumlu hlav, ani na její pohřeb!

A tehdy se poprvé objevila ona. Byla tam s ním. Vyšel ven a cítil její doteky v kapkách deště, které ho šimraly na tváři. Nastavoval obličej, chytal ji do dlaní. Byla odrazem světla na těch malých vodních krystalkách, šumění listí, vlnění křídel ptáků. Její síla v poryvech větru, které mu bránily v chůzi, když chtěl jít proti nim, a které ho nadnášely a postrkávaly vpřed, když sledoval jejich směr. Mysleli si, že zmagořil. Pobíhal venku před kostelem a šťastně se usmíval. Jako dokonalý idiot.

Tatínek byl zednický mistr, ale všichni ho oslovovali „pane staviteli“. Měl vlastní firmu a stavovskou čest. Když byl tatínek doma, mluvilo se německy. Ale maminka na ně mluvila česky. Maminka byla vlastenka a chtěla, aby chodili do českých škol. Tatínkovi to bylo jedno, hlavně aby oba něco uměli, říkal.

A pak odešel. Zmizel z jejich života a maminka se z toho

roznemohla. Občas poslal lístek nebo dopis. Psal, aby se ne-unavovala, aby o něj neměla strach. Psal, aby mu napsala, jestli je jí lépe. Aby mu poslala fotografii. Pošli mi tu, co jsme na ní spolu, a taky tu s dětmi. A pak přestaly chodit i ty lístky s razítkem Bozenu a Branzollu. Maminka se modlila, slabou rukou držela tužku, běhala po kousku papíru ve splašeném víru písmenek a proseb. Odcházely do Vídně, na adresu švagrové Fanny.

Milá Fanyňko, pokud o něm něco víš, malou zprávu, jen pár řádků mi pošli. Je to k nevydržení, ta nejistota je hrozná, co to s mým srdcem dělá.

Byla to pohlednice s Ježíšem, celý v bílém vztahuje dlaně k hlavám skloněným v modlitbě. Pod obrázkem text: Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé. Útočiště jsi nám, k tobě lkáme. Pro své milé pomoc žádáme, drž nad nimi mocnou ruku svoji, při nich stůj a chraň je v tuhém boji.

V březnu se na radnici objevilo jeho jméno. Na seznamu nezvěstných. Maminka ulehla, svírala perlu po perle v tenkých prstech, v řetězci Zdrávasů. A pak přišla sousedka, ta stará drbna Stejskalová. Milosrdně ulevila nejistotě. Slyšela, že je mrtvý. Ano, je jí to líto, Bůh ví, jak je jí to líto, ale už to má za sebou, budiž mu země lehká. Pár dní na to, v neděli 2. dubna 1916, se mamince ulevilo. Napsala další dopis Fanyňce do Vídně. S chutí povečeřela, přečetla Hildi pohádku a natáhla se na sofa s knížkou v ruce. Tomášku, řekla, máš hotové úkoly? Neměl, samozřejmě že neměl. Vytáhl sešit, ponořil pero do inkoustu a vláčel hrot pomalými tahy z jednoho konce stránky na druhý. Myslím, nebo mislím? Podepřel si hlavu a přemýšlel. Maminko, jaké „i“ se píše ve slově myslím? Do ticha se ozvala kniha. Sesunula se k zemi, ruka jako zlomený tulipán. Rozběhl se k ní a pak ke dveřím.

Dva týdny potom přišel dopis z Tyrolska.

13. 4. 1916 Branzoll – polní špitál

Nejdražší Marie a děti!

Čekám denně od Vás zprávu, ale celé týdny zbytečně, nevím, co se s Vámi stalo. Kéž bych Vás mohl vidět! Už jsem Vám psal 3 psaní a 25 lístků a za tři týdny žádná odpověď! Jsou to

hrozná muka, nevím, co se děje. Napište mi prosím pravdu! Thomasi, je s maminkou tak zle nebo ještě horší, že mi nechcete psát, nebo se stalo něco s Vámi, děti? Napište mi, pro Boha, rekomando, pište nebo telegrafujte! Drahá Marie, piš, prosím, piš. I Ty, Tomíku, Hildi, jen pár řádků, jenom podpis! Bůh Vás opatruj.

Váš milující Rudolf

Utíkal o život, běžel rychlostí strachu. Když se vrátil s doktorem, díval se na zkušené ruce, hbitým pohybem tlačovaly a zase pouštěly bezvládný hrudník. Naskočí, nenaskočí, naskočí, nenaskočí. Maminko, prosím tě, maminko, prosím tě, prosím. Povedlo se. Obžvlé srdce bušilo na zavřené brány mozku, beznadějně, vytrvale pumpovalo, vhánělo krev do mrtvých tkání. Dlouhé tři hodiny tělo znovu umíralo. Byla temná noc, 2. dubna 1916.

15. 4. 1916 Branzoll – polní špitál

Drahá Marie a děti!

Přeji Vám šťastné Velikonoce. Každý den Vám píšu, ve dne v noci na Vás myslím. Bože, proč mi nepíšete! Jak je Ti, Marie? A Ty, Thomasi, proč mi nepíšeš? Já už tomu věřím, že mi nepíšeš proto, že je pochovaná. Žádný mi nechcete tu strašnou zprávu sdělit. Já taky jen se strachem Váš dopis očekávám. Co je s Vámi, moje děti? Zle se Vám vede a já Vám nemohu pomoci. Váš otec

Nemohl unést všechna ta kdyby, všechnu jejich tíhu, trpkou a vyčítavou. Šťávy ze žaludku v pohárcích jazyka, chuť šťovíku. Kdyby rychleji běžel, kdyby doktor přišel dřív, kdyby uměl ten hmat, který vrací srdci život. Byla mrtvá.

18. 4. 1916 Branzoll – polní špitál

Můj drahý Thomasi!

Děkuji Ti za dopis. Tolik jsem se bál o drahou Marii, Bože, je to hrozné pomyšlení, že už ji neuvidím. Budu se za ni modlit, i Ty se za ni pomodli, aspoň Otčenáš a Zdrávas Maria se denně pomodli! Buď statečný a Bůh Ti pomáhej. Snad Vás teta Blaženka neopustí, snad nás v této bídě nenechá. Napsal jsem jí

prosbu, aby se Vás ujala, snad mi vyhoví, já vím, že má dobré srdce. Žádal jsem o dovolenku, ale dodneška nic nevím, dá-li Bůh, přijedu příští týden.

Váš otec

Byla mrtvá. Zarýval hroty nehtů do černé kůže. Pravá nevěsta Krista Pána. Maminčina modlitební knížka, malý křížek ze slonové kosti přilepený na obalu. Otevřel ji. Modlitba v době velké ztráty: „Pán dal, Pán vzal: jméno jeho budiž pochváleno!“

Kletby a nejsprostší výrazy, které znal, se mu rozléhaly hlavou, nehorázná, do nebe volající slova hnusu a odporu, nadávky nejhrubšího zrna. Ale nemohl je vyslovit, nemohl je vykřičet, už kvůli ní to nemohl říct nahlas.

Prsty ždímalý kožený hřbet, křečovitě a nenávistně, jako by ta kniha byla prudký jed. Silou celé bytosti, bez sebe vzteky a zoufalstvím, silou nenávisti, která v něm doutnala, mrštil kusem svatých spisů do kouta. Ukoktané, pobožné plky, výplod chorých mozků, blivajz pro chudé duchem! Ne, já nejsem blázen!

Do ticha po větrné smršti vrazila tetička Bláža. Co se stalo, Tomáši? Svazek zažloutlých stránek rozpůlený ve dví, víra v Boha roztržštěná na padrť. Pro Kristovy rány! Tomáši! Zdravas Maria milostiplná, hořké slzy na úlomcích kostí, bílých a studených, sbírá rozkrojené modlitby mezi vzlyky a jeho zařatými pěstmi. Ach, Bože! Byla to tvoje matka! Moje sestra to byla! Svatá panenko! Co to do tebe vjelo? Božího hněvu se nebojíš?

Jeho hlas při něm stál s neochvějnou jistotou.

– Já vím, že žádný není!

Pokřižovala se a s pláčem vyběhla z místnosti. Za dva týdny nato dostal další dopis z fronty.

Thomasi!

Proč mi tak málo píšeš? Blaženka psala, že se stavíš na zadní, jako by tě ďábel posedl. Takové chování Tě není hodno. Nedělej jí trápení, do kostela chodit neodmítej, za maminku se modli, to Ti přece nemůže být zatěžko! Malé Hildi buď příkladem.

*Tetu poslouchej, nikoho jiného není, kdo by se o Vás postaral,
tak jí to neztěžuj a mně to horší nečiň! O mě starost nemějte.
Těším se na Vás, dá Bůh, že se brzy uvidíme.
Váš milující otec*

Po čase se uklidnil. S Blážou uzavřel příměří. Slíbil, že už nikdy nebude klít a házet svatými knihami, když ona ho nebude nutit chodit do kostela. Od té doby stál mimo. Říkali o něm, že je podivín. Neprodyšně uzavřel svůj svět před okolním světem. A před Bohem.

* * *

Znovu psal reporty. Je třeba se přizpůsobit. Indové prodávají téměř všechno zboží v bazarech, na ulicích nebo na tržištích ve stylu evropských velkoměstských tržnic. Musíme udělat totéž.

Když se konečně vykurýroval, lámal si hlavu, jak uvést do provozu nové firemní prodejny. V šibeničních termínech. Pozdě do noci čmáral návrhy zařízení, tužky se mu lepily na prsty jako pryskyřice. Vyřizoval intervence pro stavební povolení. Baťovští ševci se chystali vzít indický trh útokem.

Být v Indii ševcem je tak jednoduché! Bez lejster, bez výučního listu, bez živnostenského glejtu. Sedí na ulici, pod zadkem kousek složeného plátna, které si roztáhne nad hlavu, když se rozprší. Žádné daně, žádná činže, žádný otop. Nic. Jen nepočetný vercajk, který snadno sbalí a přenesení o ulici dál. Šídlo, kladívko bez topůrka a dláto místo knejpu. Občas zajde na smetiště, kde orve pár starých škrpálů, aby měl kůži na správký. Být ševcem v Indii je tak lehké! Až na to, že jsou nečistí. Dotýkají se kůže mrtvých zvířat. Nikdo z vyšší kasty by se něčím podobným nikdy neposkvrnil. Indičtí móčí, ševci bez živnosti, opovrhovaní a nečistí. Jako středověký kat nebo ras. Můžou se zbavit hanlivého přídomku „nečistý“, můžou se vymanit ze špíny ulice. Ano, to můžou. Jenom musí zaplatit. Zaplatit za přestup do vyšší kasty. Poplatek tučný jako deset dobře vypasených prasat. A na to chudý móčí z ulice nikdy nebude mít.

Od února do června nespadla ani kapka deště a v květnu a červnu sužovalo vyschlou zemi nesnesitelné vedro. Ulice rozpálené od kolmého slunce, dlažba, že by na ní mohl péct chlebové placky. Až 25. června se spustil lijavec a lilo a lilo, husté mraky se táhly k severu, k Himálaji, a doma, tisíce mil odtud, se mu narodil syn. Monzunové období nebyla žádná slast. Kalkata trčela zpola pod vodou, ale když nezapršelo, žilo se Bengálsku ještě hůř. Úroda rýže rozhodovala o bytí a nebytí statisíců.

Během monzunů klesla výkonnost, prudce a strmě, jak mezi domorodci, tak mezi Evropany. Domorodci se nevzpouzeli, přijímali to jako samozřejmost – na rozdíl od urputných Evropanů, kteří se to snažili zdolat. Monzunové vlhko ale nezlomili. Naopak. Vlhko zlomilo je. Monzuny měly ještě jednu nevýhodu. Nedalo se spát.

Naučil se rozeznávat kasty. Brahmíni chodí bosi, mají kolem pasu ovitý pruh červené látky a žijí střídme. Lidé z vyšších kast nejedí maso. Když ho poprvé pozvali na oběd, pochopil, že ve světě orientu nevystačí s evropskými zásadami vybraného chování. Jedlo se na zemi, s nohama křížem, bez příborů. Barevné misky, zeleninové pokrmy, omáčky, čatní. Pastva pro oči. Místo klasického příboru chlebová placka a ruce. Nemohl si zvyknout, ale nakonec se mu to zalíbilo. Placky a pracky. Tady si na jídlo nejdřív sáhnou, promnou ho v prstech, pomazlí se s ním, přivoní a pak teprve přijdou na řadu chuťové pohárky. Zrak, hmat, čich a pak teprve chuť. Dokázal ocenit nezvyklé moučníky. Kokosové kuličky a tvarohové čtverhránky, které zanechávaly nahořklou pachů.

Indie má tři sta padesát milionů obyvatel, ale jen tři procenta chodí v botách. Ostatní chodí bosky. Jejich nohy netrpí mrazem, ale horkem a sluncem, které rozžhaví půdu a kameny tak, že kůže na nich jen zasyčí. Baťa věděl, že musí vyrábět něco hodně levného, aby si to mohli dovolit právě ti, kteří na boty zatím neměli. Plimsolky. Lehké botky s gumovou podešví z domácího kaučuku, místo kůže režné plátno. Mít či nemít boty může v Indii znamenat být či nebýt. Smrt uštknutím hrozí na každém trávníku. V Indii se počet těch, co nemají na boty, shoduje s počtem lidí, kteří se nikdy dosyta nenajedli.

V Gorákhpuru byl na večeři u mohamedánského spolupracovníka. Zul si boty, aby neznescvětil příbytek koženou obuví, a usadil se na koberec. Sluha mu podal vodu na mytí rukou a pak přinášel jídlo na mosazném tácu. Žádný z mohamedánských partnerů mu neukázal ani nepředstavil svoji ženu.

Líčil nové objevy v dopisech Ráchel. *Přestože tělesné otroctví bylo před sedmdesáti lety zrušeno, i vzdělaný mohamedán považuje manželku za osobní majetek.*

Odepsala mu, že si ještě rozmyslí, jestli za ním přijede.

Konečně se ochladilo. Na třicet stupňů ve stínu. Ale vzduch zůstával těžký, prosycený parami a bengálská zátoka se dál topila v mlze. Ráno potřeboval šálek silné kávy a cigaretu k probuzení a večer jeden šláftruňk, aby mohl spát.

Původně si myslel, že vystačí s angličtinou. Brzy pochopil, že klíčem k úspěchu je místní jazyk, a vrhl se na hindštinu a bengálštinu. Překvapeně zjistil, že mu to docela jde. Učitel za ním docházel na stavbu, kde byl skoro nepřetržitě.

Díval se, jak vyzábílí kuliové šplhají po bambusových žebřících jako mravenci s materiálem na hlavě. Koše naložené cihlami, cementem, malta v miskách. Zamával na Martince.

– Sežeňte mezky.

Vlastnoručně pomáhal stavět tretnu. Trpělivě vysvětloval domorodým dělníkům, že touhle chodbičkou dostanou materiál do patra. Naložíte to na mezka a on to tam vytáhne za vás. Kroutili hlavami. Do toho vám mezek nepoleze, sáhíbe.

Když se tvrdohlavý mezek skutečně vzpíral, cítil pekelnou únavu a nevyspání. Vzduch kolem něj plnil bzukot much a oslovo hýkání. Vzpomněl si na Uničov, na chlív a na Kalousovic kluky. Kdyby ho tak viděli, s paličatými kulii a mezkem, umlátili by se smíchy. Udělal pár kroků, sehnul se a urval trs trávy. Strčil to mezkovi před nozdry a pozpátku stoupal tretnou do patra. Zvíře lezlo za ním. Uráá, uráá, křičeli kuliové a tleskali mazanému sáhíbovi. Připadal si jako šašek v manéži, vyšťavený a špinavý. Připálená kůže a čůrky potu. Musel se sedřít do bezvědomí, aby v tom vedru usnul.

Byla snem uprostřed noci. Kapky mléčné dráhy a chuť těla po milování. Skláněla se nad ním jako palmy lemující pobřeží. Proud pramenité vody. Zbrocený potem naslouchal prastarým příběhům, v nehybném vzduchu, vnitřnosti sevřené touhou. Jak je to dlouho, co jsem tě naposledy cítil na jazyku?

III. Cesta za sluncem

Šest měsíců odloučení se protáhlo na dvaadvacet. Bylo mi něco málo přes rok, když se pro nás táta vrátil. Vystoupil z vlaku a šel vstříc ženě, která na něj čekala s klukem v náručí. Co si tehdy asi myslel, když mě poprvé uviděl? Máma mi několikrát vyprávěla, že se při pohledu na mě šťastně rozesmál. On to pokaždé zlomyslně popíral. Tvrdil, že se vyděsil, protože jsem vypadal jako uslintaný moučný červ. Smál jsem se, říkal, samozřejmě že jsem se musel smát, když jsem tě uviděl. Plešatý cvalda s naducanými tvářemi a neodolatelným úsměvem. Dva velké zuby nahoře a mezi nimi mezera pro dvě sirky. Vykrmený lysý sysel. Další šok byla Ráchel. V bílé halence a námořnických kalhotách. A vlasy ostříhané na krátko à la garçon. Jako nějaký rošťák.

Tom bloudil domkem, ze kterého před dvěma lety odjížděl. Připadal mu větší a světlejší. Všude se to hemžilo předměty, které neznal. Roztroušené hračky, velký převinovací pult a vůně dětských olejíčků v koupelně. Vysoká židle s chřestítky na loketních opěrkách u jídelního stolu. Byl doma a byl cizinec. Něco hledal. Záchytný bod, most, který by ho převedl na druhý břeh. V obývacím pokoji narazil na dřevěného houpacího koně. Černý koník s vypelichanou hřívou z vlněných šňůrek a oprýskanou, kdysi béžovou barvou sedla vypadal jako herka Dona Quijota. Ožvykaná kůže třmenů napovídala, že se v sedle ubohé Rosinanty vydováděly celé generace. Teď byl konečně doma. Obočí se mu nadzvedlo a vytvořilo dva klenuté oblouky.

– Kdes ho vzala?

Zatvářila se nechápavě.

– Koho myslíš?

– Toho koně. Byl to můj kůň.

Štouchl přitom do umně vydlabaných, rozedřených nozder a koník se splašeně rozkmital.

– Přivezl ho tvůj táta. Myslel, že bys ho teď mohl půjčit svému synovi.

– A kde je?

– Spí. Tvůj syn každé odpoledne spí.

Přišel až k ní a zvědavě si ji prohlížel. Někoho hledal. Někoho důvěrně známého. Hledal lehkomyšlné pískle, rozpustilou žábu, ztřeštěnou holku. Ale nikoho takového nenašel. Byla pryč. Stála před ním dospělá žena. Jeho žena. Záhadná neznámá. Jako by se poprvé dotýkal její tváře.

Večer ležela v posteli a listovala ilustrovaným kalendářem, který jí přivezl z Indie. Tam se psal rok 1854. Rozdíl osmašedesáti let. V jedné chvíli tam člověk žije ve dvou stoletích najednou. Ukázal jí úřední lejstra s dvojitým datem předtištěným v záhlaví. Datum kalendáře gregoriánského i datum kalendáře národního. 1932. 1854. Neuvěřitelné. Absurdní. Fantastické.

Cítila se unavená, jen silou vůle držela víčka v poloze bdění. Nakonec to vzdala. Odložila kalendář na noční stolek a zhasla lampu. Tomáš chvíli postával u dětské postýlky a se zjitřenou myslí si prohlížel klubíčko utopené v popelínu s medvídky a poslouchal rychlé oddychování. Pak po špičkách vycouval ze dveří a popaměti nahmatal vypínač. V jednom okamžiku se celý dům ponořil do tmy. Když se vplížil do ložnice, rozespale zašeptala, aby nechal pootevřené dveře.

– Daniel se v noci budí. Mívá žízeň.

Neviděla, že ve tmě přikývl a že nechal malou škvíru ve dveřích, jenom slyšela, jak šátrá po klice od koupelny. Bublání sprchy ji uklímbalo do polospánku.

Stál na rohožce u umývadla a drhnul si zuby. Nakonec si vykloktal, zakvedlal kartáčkem v kelímku na vodu, aby ho zbavil zbytků pasty, vychrstl zpěněnou tekutinu do umývadla a vyplivl poslední doušek z pusy. Natáhl se po vypínači u zrcadla. Pohled na opáleného drsňáka, který stál proti němu, ho zarazil. Hodil se někam do buše v Indii, ale do Evropy? Kriticky ho hodnotil. Nádech, výdech, nádech, výdech. Napjatý jak struna. Mírně se na sebe zamračil, zvedl ruku k obličejí a prsty přešel po vyrostlém strništi. Tak to by nešlo. Rozhodně sáhl po kalíšku s holicím mýdlem a zabořil

do něj štětku. Břitva klouzala po tváři v bílé pěně jako loď ve vlnách a nechávala za sebou brázdu hladké pleti. V několika vteřinách se proměnil v uhlazeného gentlemana, za kterého ho všichni pokládali. Přehodil si kabátek od pyžama přes rameno, ještě jednou se ohlédl po muži v zrcadle, zhasl a vstoupil.

Skoro spala. Matně si uvědomovala jeho přítomnost. Slyšela, jak tápe ve tmě, šine se blíž, ruce natažené před sebou. Dosedl na postel a nadzvedl deku. A zařval jako zvíře. Byl to křik živočicha vyděšeného k smrti. V zápětí na to se ozval další ryk. To zaječela Ráchel, polekaná jeho křikem, ze strachu, z obav, co se mu stalo, v očekávání něčeho příšerného. Světlo je na chvíli oslepilo. Tom stál u nočního stolku s výrazem šílence a Ráchel seděla na posteli s přimhouřenýma, poloslepýma očima. Ohledávala ho pohledem, pátrala po zranění, po stopách krve, po vražedné zbrani. Po stínu vraha, který se jim vkradl do domu, aby je ve spánku zamordoval. Nechápal, jak mžourali jeden na druhého. Co – co se ti stalo? Pak si teprve všimla psa rozvaleného na Tomově polovině postele. Protočila panenky, toporně spadla zpátky na záda a rozesmála se. Tom se vrátil k posteli.

– Amóne, ty bestie chlupatá, padej na místo! Takhle mě vyděsit.

Obrovská černá doga mu věnovala unylý pohled, ale nepohnula se. Ráchel šfouchla do psa nohou.

– Jdi na pelech.

Amón neochotně slezl z vyhrátého dolíku a loudal se ke dveřím. Na prahu se zastavil a vyslal tichou výčitku k pánovi. Čelo jako složená harmonika. Tom se ušklíbl.

– Co je? Mám se ti omluvit?

Obrátil se k Ráchel.

– Rád vidím, že se bavíš.

Smíchem zmožená se držela za břicho. Chudák Cukroušek, tys ho vyhnal!

– A tys psala, že lehává u postele!

– To bylo dávno.

– Mohla ses zmínit, že povýšil – Cukroušek.

Tón, kterým to slovo vyslovil, jí znovu pohnul bránicí. Stiskl tlačítko stolní lampy a opatrně zasouval nohy pod deku.

Slyšel přidušený smích ve tmě. Když ji cítil na dosah, rozlehl se domem dětský pláč. Tělo vedle něj se vymrštilo a vystartovalo do vedlejšího pokoje. U hlavy mu tikal budík. Napadlo ho, že musí být po půlnoci. Rozsvítil a ujistil se, že ho vnitřní časomíra nezklamala.

Ráchel držela lahvičku s fenyklovým čajem a sledovala, jak se s každým nasátím snižuje hladina nazlátlé tekutiny. Tom odháněl spánek, který ho obcházel jak obchodník s lákavým zbožím. Pokoušel se smlouvat, snažil se odolat. Víčka mu klesla pod tíhou řas. Ráchel mezitím usnula spánkem matek, lehkým a trhaným, s hlavou v dětských peřinkách. Uviděla bílého koně, který běžel podzimní loukou, zlaté klasy pod údery kopyt. Bohové stvořili koně ze slunce a větru. Běžel k horám na obzoru, stoupal jako kamzík po strmé stěně skal, podkovy zvonily o kámen. Slunce zapadalo a kůň stál na vrcholu. Svět pod ním byl titěrná vesnička. Když nastala tma, roztáhl křídla a odletěl do noci.

Probraly ji dotyky jazyka na hřbetu ruky. Odstrčila psí hlavu a vstala. Když se vrátila zpátky do ložnice, Tom spal. Naklonila se nad ním, vdechla vůni jeho vlasů a zhasla lampičku.

Ráno stál polonahý u umývadla. Tak první noc doma si představoval jinak. Sahal po kohoutku. Připlížila se, zezadu se k němu přitiskla a položila mu ruku na břicho. To gesto bylo jako elektrický náboj. Cítil krev v podbřišku a rty mezi lopatkami. Sjížděla níž. Otočil se a chtěl ji obejmout. Nenechala se. Zůstal stát s rukama bezradně spuštěnými podél těla, s nepřehlédnutelnou erekcí. Stiskla ho v dlani, stáhla jemnou kůži a pak ho pohltila. Cítil tvrdé patro, studené umývadlo na zadku, prsty vpletené do černých vlasů. Svíjel se jí v čelistech. Vtahovala ho dovnitř, sála jeho mizu, jeho život, který už mu nepatřil. Chytil ji v podpaží a vytáhl k sobě. Ovinula se mu kolem boků jako chobotnice.

Zarážela ho spontánnost, s jakou s ním jednala. Smíchem zaháněla chmury, které mu vrtaly hlavu jako červotoč. Po dalších dvou třech dnech zmizela pachův odcizení a vystřídala ji blízkost, se kterou se na tak dlouho rozloučil. Vůně meduňky a heřmánku, pavučina vlasů na polštáři, rána v hořkosladkém prolnutí. Jak rychle si zvykl nebýt sám. Řada ob-

novených, důvěrných rituálů a rituály nové. Svět malého dítěte. Přivýkání na trvalou přítomnost někoho třetího. Celou tu dobu, co byl pryč, věděl, že má syna. Myslíval na něj, těšil se, až ho uvidí, představoval si, jaké to bude, až budou všichni pohromadě. Ale jak málo si uvědomoval, co to znamená. Teprve teď na něj dopadla tíha definitivy. Toto je můj syn, do konce života. Ano, na doživotí. A k tomu další náklad. Tíha zodpovědnosti. Zodpovědnost za život bezbranného mrněte, které se nikoho neprosilo, aby přišlo na svět. Od jisté doby se cítil částečně odpovědný za život Ráchel, ale tohle bylo jiné. Takle zodpovědnost byla totální.

Když nemohl v noci spát, vysedával u postýlky, ve které ležel ten malý cizinec, a studoval buclatou tvář jako hlavo-lam. Snažil se pochopit, že nic nebude jako dřív.

* * *

Tomáš Baťa nebyl příjemný šéf. Chtěl lidi s energií a odvahou, bez nervů. Neraď mrhal časem a neměl rád zbytečné řeči. Uznával lidi, kteří mu vysvětlili podstatu věci co nejkratší, nejjasnější a nejsrozumitelnější cestou. Tomáš Keppler se mu líbil. Přemýšlel, moc nemluvil a byla za ním vidět odvedená práce. Tomáš Baťa nepil ani nekouřil. Tomáš Keppler si čas od času nalil panáka a často si zapálil. Ráchel se ho se zájmem vyptávala na velkého šéfa. Je fanda do umění, prohlásil po-tměšile.

– Ale?

– Jenže si pod vlivem několika návštěv muzeí udělal rovnítko mezi kulturou a hliněnými střepy nebo soškami s usek-nutýma rukama.

– A kterého kumštýře má nejraděj?

– Nevím. Určitě žádného krajináře.

– Co má proti krajině?

Krajina není problém, zašklebil se Tom.

– Cože?

– Baťa nechce malíře, který maluje moře, les nebo zátiší. Malíř by měl řešit skutečné umělecké problémy. A les – les není problém, chápeš?

– Nechápu. Co je u něj umělecký problém?

– Třeba účelně namalovat člověka, který se raduje ze svých nových bot!

Ráchel vyprskla. No, to je teda výzva!

– Taky hodně čte. Zajímají ho romány Uptona Sinclaira, ale vadí mu, že vždycky špatně končí. Miluje Jacka Londona. Čte i Tolstého nebo Dostojevského, ale zároveň ho taková literatura rozčiluje. Chtěl by, aby spisovatelé psali o lidech, kteří to ženou vpřed. Zabývat se pesimisty a maniaky mu připadá zbytečné. Nemá pochopení pro pasivního hrdinu. Chtěl by literaturu napěchovanou praxí. Bušení kovadliny, vyhrnuté rukávy, pot a mozoly. A knihy za dvě padesát.

– Prostě by chtěl, aby literatura fungovala jako výroba bot. Krátce se zasmál. Tak nějak.

– Kdyby tě šéf slyšel!

– Myslím, že by se mnou souhlasil.

O dva dny později už Tomáš Baťa nemohl souhlasit s nikým. Ve čtyři ráno se vynořil z husté mlhy na soukromém letišti v Otrokovicích. Chystal se na obhlídku rozestavěné továrny u Curychu. Měl se tam vidět se synem. A teď musel čekat. Jestli něco bytostně nesnášel, tak to bylo čekání. Od několika evropských meteorologických stanic si vyžádal povětrnostní zprávy. Čím víc se věci zdály nemožné a neproveditelné, tím víc to šéfa přitahovalo. Mávl rukou nad návrhem správce letiště, který chtěl vypravit malé letadlo na průzkum mlhy, a zlomil odpor šéfpilota Broučka. Bývalému válečnému letci, který se šéfem obletěl půlku světa, se do letadla rozhodně nechťelo. Nakonec podlehl, spustil motor a odstartoval. Junkers D 1608. Mlha je spolkla. Plný plyn, 1250 obrátek, 145 kilometrů v hodině na tachometru. Pár minut letu, pár minut řevu motoru, pár metrů vzdálený tovární komín jako neviditelný obr zkázy. Ohlušující rána, třesk a hrobové ticho. Chybělo pár minut do šesté. Dva lidé s přeraženou páteří. Byli mrtví v momentě, kdy se stroj znovu dotkl země. Továrník Tomáš Baťa. Srdce probodnuté vlastním žebrem.

Ten den, 12. července 1932, se ozubená kola velikého stroje zastavila. Jen na malý zlomek vteřiny, jen na jedno nadechnutí. Práce, kterou děláme, nemůže potřebovat lidi, kteří touží po nepostradatelnosti, říkával sám šéf. Kdyby se pár dní po

své smrti vrátil, musel by být šťastný. Firma, kterou vybudoval, šlapala dál, stejně dobře, stejně nerušeně jako dřív. Nemohla ji poškodit ani jeho smrt.

Nedávno založený Lesní hřbitov v kopci nad městem se rozkládá na čtyřiceti hektarech lesa. Smrky a borovice, duby a buky. Směs jehličí a listí praská pod nohama truchlících. Jedním z prvních, kteří si lehli do čerstvě vysvěcené hlíny, byl sám zakladatel hřbitova, Tomáš Baťa.

Na ředitelskou židli dosedl jeho nevlastní bratr. Jinak se neměnilo vůbec nic.

Za pár měsíců nato, v listopadu ve třicátém druhém, jsme se všichni společně vydali na cestu za sluncem.

Loď vyplouvala z Marseille. Monarch of Bermuda. Opuštěné večírky, dlouhé toalety a tanec. Kouzelník a břichomluvec. Angličané v přesile. How do you do? Vybrané mravy a speciality šéfa kuchyně. Ráchel měla žaludek jako těsto v díži. Kynulo a kynulo. Plachty se vzdouvaly sílícím větrem a vlny byly větší a hrozivější. Obloha se zamračila a obzor zmizel. Déšť v provazech vytvářel viditelnou clonu, závoj, který se přibližoval. Jasná opona dělící sucho od hrozivé sprchy. Kouzlo. Když na příď lodi dopadly první kapky, záď zůstala ještě několik vteřin suchá. Pak se dešťová stěna přesunula o pár metrů dál a pohltila celou loď. Těsto v díži jako by tím nevídaným úkazem splasklo. Úplně zapomněla, že jí bylo špatně.

Na lodi to ještě šlo, ale v Madrásu se zhroutila. Půlden prozracela. Možná kvůli těm pilulkám proti choleře a tyfu. Do Kalkaty jsme dorazili dva týdny před Vánocemi. Když po třech dnech strávených v posteli vybalila poslední věci, byla skoro tma. Slyšela, jak vešel do domu. Čekala v jídelně.

Posadil se na židli, sáhl do kapsy a hodil na stůl ošoupané mince.

- Tím se tady platí?
- Ano. Jedna rupie je asi deset korun.
- Mají taky nějaké halíře?
- Jistě. Rupie má šestnáct *ánů*, jeden *án* má čtyři *paisy* a *pais* je tři *pái*.

Vytřeštila oči.

– Co je to za počty?

– Jedna rupie má šestnáct ánů, šedesát čtyři paisů a sto-dvaadevadesát páí. Triviální.

– Šílené!

– Zvykneš si. Indové jsou na to hrdí.

– Na co?

– Na ty počty. Obyvatelstvo se udává v krórech. Tři króry obyvatel je vlastně třicet milionů lidí.

Chvíli v duchu počítala.

– Takže jeden krór je deset milionů.

– Správně. Neříkal jsem, že je to triviální? Jeden krór má sto lákhů a sto krórů je jeden arb a sto arbů je jeden kharb –

– Přestaň! Nechci to vědět.

Chlácholivě jí položil ruce na ramena.

– Bude se ti tady líbit, uvidíš.

Vůbec se jí v Indii nelíbilo. Viděla špínu, plesnivé zdi domů, odpadky plovoucí v kalu. Dělal se jí špatně, když k ní zavalnul hnilobný puch a kolem pobíhaly tucty čoklů a koček, olysalých, olezlých prašivinou. Dostávala záchvaty, když viděla zmrzačené děti v prachu ulice, ubohé žebráky se sloní nohou a nataženou rukou. Trpěla fobií. Ze špíny a nemocí. Nedokázala unést holou tvář skutečnosti, nezastřenou podobu bídy, nemocí a umírání. Když zahlédla prvního hada, chtěla domů.

Matka Indie. Země prastaré kultury, tajuplná a nevyzpytatelná. Široké řeky, šedožlutá voda se valí, tiše a věčně. Indie. Otec se snažil s tou zemí splynout a vytáhnout z propletence různorodých lidí, kultur a náboženství to nejlepší. Matka se nejdřív snažila tu zemi uchopit. Vždycky ve všem hledala smysl. Pak ale musíte Indii nenávidět.

Indie se kvůli ní nezměnila. Zůstala stejná jako po tisíce let. To Ráchel se změnila. Smířila se s ní. Díky posedlosti starověkými mýty, obrazy víry a silou slova odkryla pro sebe i pro nás poezii orientálního světadílu a nechala se unášet extrémů a bohatstvím osudů. Zamilovala se do ní. Indie byla naše společná láska. Horká a neúprosná, sladká a zraňující, smyslná a odmítavá. Vyrostl jsem v náruči jejích protikladů,

mezi lidmi, kteří v mém životě zažehli touhu po harmonii se sebou samým. Moje Indie. Nesnažil jsem se ji pochopit. Miloval jsem ji.

Kavita. Tak se jmenovala moje chůva. Ájá. Zavalitá žena neurčitého věku s očima jako uhlíky a nosem, který běžel přes délku celého obličeje a sahal zahnutým koncem k plným rtům. Nosila modré sáří, jediný pruh látky, záhadně se vinul kolem horní i dolní části těla jako krajta. Tucty třpytivých náramků a řetízků o sebe cinkaly v rytmu pohybů. Pohybovala se jako kočka, měkce a plynule. Když šla, kypré tělo se ladně vlnilo, jako by se přelévало z jedné nádoby do druhé, měnilo tvar a zase se vracelo zpátky do původní podoby. Šířila kolem sebe ovzduší klidu a laskavosti. „Ájá“ znamená „chůva“. Stala se nedílnou součástí domácnosti a svébytným členem naší rodiny. Mluvila na mě prazvláštní směsicí angličtiny a hindštiny, které jsem rozuměl jen já. Táta se našemu způsobu dorozumívání smál, ale mámu to dráždilo. Nakonec si zvykla a přestala se rozčilovat, protože jsem ke Kavitě dojemně přilnul a ona – ona mě zbožňovala.

Doprava po Ganze, hladina řeky s parníky, pouliční holič. Sušení kravinců v ulicích na palivo, primitivní povozy s masivními koly a vytáhlé palmy jako obrácené komety.

Regina Weinsteinová psala, že stará tetička Ester umřela. Její závěť byla záplata na potřhané svědomí. Byt v Olomouci, klenoty a tučné konto v bance odkázala Ráchel.

Už týden zápasila s vedrem. Nemohla dýchat a měla starost o dítě. Tomáš horka nevnímal. Chodil pozdě domů, vyčerpaný zápasy s úřady a vláčnými dělníky na stavbě. Občas vznášel požadavky, se kterými se těžko smířovala.

- Budeme si muset pořídit kuchaře.
- Proč? Já nechci kuchaře. Můžu vařit sama.
- Nemůžeš. Jsme v Indii. Musíme mít kuchaře, který bude vařit a nakupovat. Nemůžeš chodit sama po tržištích.
- Nesnáším tyhle společenské diktáty!
- Souhlasím s tebou, miláčku. Neznám nic tupějšího.

– Tak vidíš!

– Buď tak hodná a zařid' to, ať ho nemusím shánět sám.

Dusila se.

– To takoví jako ty, seriózní a uvážliví, vymysleli všechny tyhle nesmysly! Pravidla, daně, náboženství i ty kravaty, co se v nich tak nenuceně škrťíš!

Smál se její revoltě. Vstal a šel ke dveřím. Dával najevo, že považuje debatu za ukončenou.

– Aha! Tak audience skončila?

Sáhla po krabičce sirek a hodila ji po něm. Proč zrovna kuchaře? Nechci v tomhle domě žádného dalšího chlapa! Chci kuchařku!

Strčil hlavu zpátky do dveří. Snažil se vypadat vážně, ale v koutcích mu škubalo a oči se naplno vysmívaly.

– Tak to jestli se ti podaří, smeknu před tebou. Kuchař je totiž kasta – a vždycky je to chlap.

V neděli se vrátil ze stavby ještě před obědem a prohlásil, že odpoledne si udělají pro sebe. Seděli na zahradě. Vůně čerstvé kávy a mangovníku, dětská ohrádka pod ručně vyplétanou moskytiérou, polední sen ve stínu banyánu. Najednou vyskočila. Něco pro tebe mám! Zešíroka se usmívala, když před něj postavila obrovský meloun. Nůž hladce projel dužinou a z tmavě zelené slupky se vyvalilo růžové bahno a nakyslý smrad.

– Kdes ho měla?

– Na verandě.

– Je uvařený. Teda spíš zkvašený.

Hrábl do něj připravenou lžící a nepřestával se smát.

– Dáš si se mnou spařené bláto?

– Ne! Najmu ti toho kuchaře!

Zám Singh vnesl do domu další kus indického ducha a bezpočet uhrančivých vůní. Koriandr, zázvor, kardamon, kurkuma a chilli. Pořád se usmíval a v jednom kuse si pobrukoval. Znělo to jako kontrabas. Turban na hlavě a knír pod nosem, udržované vousy stočené do copánků, které mu na spáncích zmizely ve vlasech jako dvě hádاتا. Byl přátelský a družný, jenom psovi se raději vyhýbal. Amón ho naopak dychtivě

pronásledoval, protože příprava čehokoli k jídlu nemohla ujít jeho věčně hladovému čenichu. Ráchel si toho ani nevšimla, zato Tomáš se bavil. Záme, nerad to přiznávám, ale ten pes tě má raději než mě!

V polovině ledna 1934 se zachvěla zem. Část sousedního Ásámu se proměnila v měsíční krajinu. Noviny pumpovaly tuny sutin a tisíce mrtvých na přední stránky, titulky křičely o pomoc. Fotografie z Džamálpu, kde nezůstal kámen na kameni. Vojsko pokládalo dynamit a vyhazovalo do vzduchu zbytky zřícených budov. Úředníci ze zborcených úřadů úřadovali pod širým nebem, kdo mohl, hrábl do kasičky a přispěl na postižené.

Továrna v Konnagaru, zázrakem ušetřená zemětřesení, jela na plné obrátky. Za provozu opravovali popraskané stropy. Museli zkvalitnit výrobu plimsolek, aby mohli konkurovat Japoncům, kteří ovládali trh. Baťovci se do toho zakousli a gumovými podešvemi za pár babek nakonec Japonce převalcovali.

Konala se slavnost. Na břehu Huglí, nedaleko vesnice Nangí obklopené močály a džunglí. 28. října 1934, v den oslav vzniku Československa, položil Jan Bártoš, šéf indické pobočky Baťa, základní kámen nové továrny. Za pár let tu bude stát město. Tomáš mluvil s architektem Karfíkem. Shrbení nad štosem stavebních plánů zaníceně diskutovali. Probírali každý detail, řešili záludnosti klimatu a čárali tužkou poslední změny. Procházeli městem, které neexistovalo. Bylo snem na papíře, konkrétním a propracovaným. Batanagar. Za tři roky od položení základů měl kromě továrny a rodinných domků vlastní nákladní přístav, poštu, telefonní ústřednu a kostel. Fotbalové hřiště, tenisový kurt, kriket, bazén. Stavělo se kino a divadlo, dokončovaly se plány školy pro děti zaměstnanců.

S postupujícím časem a přivykáním na život v Indii máma stále častěji žádala Záma, aby připravil něco z bengálské kuchyně. Zám poletoval po kuchyni jako bílý netopýr. Svoje království měl vybavené nezbytným náčiním, včetně drticího přístroje, který se dědí z generace na generaci. *Sil nora*. Od-

malička jsem tu věc obdivoval. Zámova ruka svírá hladký oválný kámen a přejíždí s ním tam a zpět po plochem kameni pětiúhelníkového tvaru, na kterém leží čočka nebo cokoli jiného.

Kromě páješ, Zámova rýžového pudinku, jsem zbožňoval ryby na bengálský způsob. Všechny. Není nad čerstvou rybu podušenou v hořčičné omáčce zahuštěné makovými semínky, podávanou s rýží.

Když mi máma poprvé dovolila doprovázet Záma na rybí trh, byl jsem u vytržení. Pobíhal jsem sem a tam v dusném babylonu pachů a štěbetání, nakukoval do košů plných růžovoučkých krevet, krabů, sumecků a sardinek. S němým úžasem jsem sledoval záblesky ostrých *boti*, kterými prodavači ryb porcovali úlovky. Zám mě vybídl, abych si vybral, abych ukázal, kterou rybu chci, jenže to byl nadlidský úkol. Nedokázal jsem se rozhodnout, ukazoval jsem zprava doleva a hned zas na jinou. Chtěl jsem všechny. Nakonec jsem si vybral. Ta ryba byla zlatá. *Topšej*. Angličani jí říkají mango fish, ale pro mě to byla zlatá ryba, a jinou už jsem nechtěl. Když jsme se vrátili, neměl jsem žádnou radost z toho, že moje zlatá ryba bude k večeři. Chtěl jsem ji na hraní, chtěl jsem si ji dát večer do postýlky vedle plyšového medvídka. Máma se rozzlobila.

– Nemůžeš tahat mrtvou rybu do postele!

– Není mrtvá, je moje! Já jsem si ji vybral!

– Poslouchej mě. Já vím, že sis ji vybral, ale tato ryba není na hraní. Jestli budeš chtít, koupíme ti k narozeninám akvárium a dáš si do něj jinou zlatou rybičku a můžeš se o ni starat, ano?

– A proč nemůžeme mít v akváriu tuhle moji rybu?

– Protože je mrtvá; a mrtvé ryby neplavou. Musí se sníst.

Co nejdřív!

Díval jsem se nasupeně před sebe. Došla jí trpělivost.

– Jestli neumíš být rozumný, tak tě příště nepustím na trh! Taky mi došla trpělivost.

– Tak ať!

Večer jsem probrečel ve svém pokoji, mezitím co moji zlatou rybu jedli rodiče. Bojoval jsem zbytečně a navíc jsem se bál, že mě máma už nikdy nepustí na rybí trh. Připlížil

jsem se do jídelny a pozoroval, jak dojídají. Táta si mě všiml. Odložil nůž. Šlachovité předloktí trčící z vyhrnutého rukávu na mě mávlo, abych šel dál. Chceš ochutnat zlatou ryбку? Posadil si mě na koleno. Skoro nikdy se nezlobil. Podíval jsem se po očku na mámu. Usmívala se. To mi dodalo odvahy.

– A kdy dostanu to akvárium?

Vyměnili si nad mojí hlavou pohledy a rozesmáli se.

Několikrát jsem byl očitým svědkem létajících talířů. Tříštily se o stěny a snášely se jako sněhové vločky na podlahu. Když se máma rozčílila, bylo lepší odklidit se jí z dohledu. A z dohozu, protože v těch chvílích se neznala. Táta byl dokonalý. Dokázal zavčas identifikovat blížící se tajfun a po anglicku zmizet. Objevoval se, až byl vzduch zase čistý. Říkal máminu běsnění „velký úklid“.

Někdy měla pocit, že i přes veškerou lásku, kterou k němu cítila, ho z duše nenávidí. Byl shovívavý k bezpočtu chyb, kterými oplývala. Občas byla marnotratná a on se tomu smál a taky byla bezelstně důvěřivá a on se jí za to vysmíval. Věřila v dobro v člověku. On věděl, že čirý idealismus je nepraktický. Ale měl tolik porozumění pro její omyly. Musela uznat, že některé její reakce byly v příkrém rozporu se společenskými konvencemi. Ale on vypadal, že se tím baví. Dokázal vlídně a nenápadně zpacifikovat její splašené koně.

Na veřejnosti vysílal na konzervativních frekvencích. V soukromí ji často šokoval nečekaným chováním nebo výroky. Sarkastickými poznámkami. Nechápala, jak se může tak škodolibě pošklebovat predsudkům a společenským normám a přitom je tak nonšalantně dodržovat. V soukromí bývali v pohledu na konvence zajedno. Navenek to vypadalo, že on je solidní, seriózní občan a ona potrhlý klaun.

Vrátil se brzy z práce a našel prázdný dům. Odložil sako, zašel do kuchyně a nadzvedl víčko čajové konvice. Povytáhl obočí a povzdechl. Nalil si zbytek čaje do šálku, chvíli pátral po cukru, ale v duchu nad tím mávl rukou. Zamířil do pokoje. Povolil si kravatu, rozepnul horní knoflík límce a rozložil se v křesle s Times of India. Když dočetl, sáhl po týden sta-

rých novinách ze Zlína. Titulní strana z března 1936 hlásala:
Německo zbrojí – Francie se bojí!

Pod titulkem veselá karikatura nadutého nácka po zuby vyzbrojeného moderní technikou a přikrčeného frantíka s vojenskou výbavou z doby železné. Po zádech mu přeběhl mráz.

Najednou stála za ním. Neslyšel kroky, ponořený do žhavých novinek. Položila mu ruku na rameno, sklonila se nad ním a zhluboka se nadechla. Milovala tu vůni. Jeho pot. Směs cedrového dřeva a máty peprné. A tabák, který ulpíval na bílých košilích. Natáhl pravou ruku a dotkl se tváře nad sebou. Vzala dlouhé prsty do dlaně a položila si je na rty. Znovu se nadechla. Nikotinová mlha mezi prostředníčkem a ukazováčkem. Chvilí ji pozoroval a pak zaklonil hlavu a přitáhl si její obličej. Otevřel rty, jako by ji chtěl pohltnout.

Stál jsem ve dveřích a zíral na rodiče, kteří se jako vystřížením z filmového plátna vášnivě líbali. Upustil jsem tenisák, na který jsem pod intenzitou okamžiku zapomněl. Prudce se od sebe odtrhli, míček do ztracena bubnoval o podlahu. Nejdřív vypadali zaraženě a pak se rozesmáli.

– Neumíš zaklepat?

Pojď sem, řekl táta a udělal přitom to gesto, pro něj tak typické. Máchnutí rukou jako pozvání, povolení se přiblížit. Sedl jsem mu na koleno. Jednou rukou mě vzal kolem ramen, druhou se plácl po volném stehně a posunkem hlavy naznačil mámě, že si může přisednout. Přitom na mě šibalsky zamrkal. Máma byla rychlejší, než čekal, a zlomyslně mu přisedla ruku. Zaskučel a vyprošťoval zhmožděnou pařátu. Když měl náladu, uměl být docela komický.

Večer jsem pozoroval vetřelce, které jsem objevil ve svém pokoji. Když se zhaslo, vydali se neslyšně na špacír. Když jsem rozsvítil, zkameněli tam, kde zrovna byli. Barevná, téměř průhledná tělíčka přilepená na stěně a vypoulená kukadla.

– Mami, schovává se tady ještěrka. Za komodou. A další je pod obrázkem.

– To je dobře. Ještěrky jsou strážci tvých snů. Šplhají po zdech a loví noční můry a komáry. Odhánějí zlé elfy a skřítky. Nemusíš se bát.

Usmívala se. Nikdy jim neubližuj. Nikdy.

O pár let později, když jsem byl prvním rokem v internátní škole, jsem zmlátil Sida Hindleyho, protože škubal ještěrkám ocásky. Vlastně jsem mu chtěl vždycky nabančit, protože se strašně vytahoval. Prostě jsem ho nesnášel. To, že týral ještěrky, byl jenom dobrý důvod k tomu, abych se s ním serval. Natrhl jsem mu košili, nažehlený límeček mi zůstal v ruce. Byl to zvláštní pocit. Pár knoflíků od košile vyrvaných i s kusy látky a pramínek krve z nosu Sida Hindleyho. Od té doby se mi vyhýbal. Doufal jsem, že i ještěrkám.

Vymáhal jsem povídání na dobrou noc. Ráchel, dcera profesora dějepisu, sama vášnivě zahleděná do historie, milovala mýty a legendy. Vždycky mi do detailu popisovala, jak každý z bohů vypadal.

Nejvíc mě uchvátily příběhy slunečních bohů a bohyní.

– Řekni mi zase ten příběh o Slunci a Luně, jak bylo Slunce kolibřík a jak spolu utíkali.

– Dobře. Anebo ti povím jiný příběh, který si vyprávěli Aztékové. O tom, jak vzniklo Slunce a Měsíc, a o velké odva-ze Nanahuatzina, chceš?

– Jo.

– Tak poslouchej.

Všechno to začalo dávno, na počátku věků, svárem čtyř bratrů, kteří byli nejmocnějšími bohy Aztéků. Přeli se o to, jak by mělo vypadat Slunce. Nakonec se rozháдали tak, že místo aby Slunce stvořili společnými silami, zkusil to každý sám. Ale žádný z nich neuspěl. A tak se zase udobřili a v posvátném Teotihuacánu se sešli s ostatními bohy. Nejmoudřejší z nich, Opeřený had, vystoupil na vrchol pyramidy a promluvil. Je načase, abychom skončili s nesváry a stvořili Slunce. Protože všechny naše pokusy ztroskotaly, zbývá už jen cesta oběti. Jeden z nás musí vkročit do posvátného ohně, aby se přetvořil v nové Slunce. Kdo z vás přinese takovou oběť? Kdo z vás vstoupí do ohně?

Nastalo ticho, nikdo ani nehlesl. Po chvíli vstal krásný mladík Tecusistecatli a pyšně vykročil vpřed. Já se obětuji za vás za všechny!

Někde vzadu se ozvalo nesmělé zavolání. I já bych chtěl vstoupit do ohně a stát se Sluncem! Nanahuatzin, hubený a ošklivý, s očima sklopenýma k zemi předstoupil před bohy. Tecusistecatl se rozchechtal. To by byl pohled na tak šeredné Slunce!

Opeřený had ho zarazil. Nikdo nemá právo pohrdnout takovou obětí!

Další den se rozhořel posvátný oheň. Tecusistecatl se rozběhl. Když byl dva kroky od ohně, ucítil strašný žár a zastavil se. Zakryl si oči a rozplakal se. Skoč! volali bohové. Skoč!

Když Opeřený had viděl, jak se Tecusistecatl třese strachy, podíval se na Nanahuatzina. Skoč ty, když to ten zbabělec nedokáže! Nanahuatzin se bez váhání rozběhl a jeho ubohé tělo zmizelo v plamenech. Všichni stáli bez dechu a čekali. Na obloze se objevil Nanahuatzin jako zlaté slunce s nádhernou, jasnou tvář. Když to Tecusistecatl uviděl, rozběhl se do posvátného ohně sám. Bohové zkoprněli. Na nebi vyšlo druhé slunce. Opeřený had se rozzlobil. Tecusistecatl nám nesmí svítit jako slunce! To nedopustím! V tom okamžiku uviděl zajíce, který bezstarostně pelášil údolím. Popadl ho za uši a hodil do Tecusistecatlova Slunce. Jeho zlatá tvář pohasla a změnila se v bledý Měsíc. Opeřený had vynesl soud. Nanahuatzinovo Slunce nám bude svítit celý den. A když se na západě uloží ke spánku, vystřídá ho Měsíc. Ten nám bude slabým světlem osvětlovat noční svět. Ráno ho odpočaté Slunce vyžene zpět do tmy, kam patří. A tak to zůstane!

Všichni bohové souhlasili, a jak se usnesli, tak se děje dodnes.

Byl jsem jako vždy unešený, ale něco mi vrtalo hlavou. Posadil jsem se a naléhavě ji chytil za ruku.

- A co se stalo s tím zajíčkem, mami?
- Se zajíčkem? Ten asi zůstal na Měsíci.
- Já se na něj chci podívat!
- Tak pojď. Ale obuj se.

Vyšli jsme na verandu a se zakloněnými hlavami vyhlíželi Tecusistecatlovu tvář.

– Předevčírem byl úplněk a dnes se Měsíc zase pomalu ztrácí. Vidiš zajíčka?

Zářil jsem jako pochodeň.

– Vidím! Je tam stočený do klubíčka a spinká!

Se zatajeným dechem jsem radostně zatleskal.

– A ty už bys měl taky spát!

Táta se objevil ve dveřích na verandu. Silné ruce mě zvedly ze země.

– Je nejvyšší čas do postele!

Klima v Kalkatě bylo plné slunce, vodní páry a šiků bílých mravenců. Plíseň prorůstala všemi kouty, venkovní stěna kuchyně vypadala jako farma na pěstování hub. Ráchel s údivem zjišťovala, že jehly a špendlíky v šitíčku po tetě Ester jsou po pár měsících rezavé a nitě zpuchřelé, oblečení z nejpevnějších látek se rozpadalo, koberce byly v cárech. Šaty si, drahoušku, musíte dát do molina, radila jí paní McCormicková. Nejvíc ji bolely trouchnivějící knihy. Když je brala do ruky, často se jí stalo, že sbírala knihu ze země. V prstech jí zůstala jenom vazba.

Indie nemiluje nesmrtelnost. Naopak. Vytouženým cílem každého hinduisty je dosažení mókši, vysvobození z nekonečného řetězce zrození a smrtí, ze samsáry.

Pozdní odpoledne

Neposkvrněnou zahradou přeběhl zatoulaný pes. Sníh pod ním zakřupal jako kousky cukroví mezi mými zuby. Paní Anne se dotkla prsty spánků a rychle zamrkala. Zachvátil mě pocit hrdosti, že ji můj příběh tolik zaujal, a chtěl jsem ji nechat trochu vydechnout. Oči se jí leskly jako v horečce.

– Tak vy jste Daniel? Daniel Keppler?

Díval jsem se na zaskočenou paní Anne, která koktala jak holka na prvním rande.

– Ano, vlastně jsem se vám nepředstavil.

– Ale ta, ta vaše rezervace – byla – byla na jméno Welsh.

Ano. Myslím, že ano. Ubytování objednávala Frances, synova žena. Nechala si svoje jméno. Dnes to ženy dělají. To víte, je jiná doba.

Paní Anne se zachvěla.

IV. Potkala jsem sestru

Před válkou jsem žila v Praze. Tatínek umřel na souchotě, když mi bylo šest, a maminka zůstala na obchod s látkami sama. Musela se otáčet a naučila se vyjít s málem. Vždycky říkala, že je snazší halíř ušetřit, než ho vydělat. Po večerech sedávala a pletla na kulaté jehlici dečky a ubrusy z tenké příze nebo paličkovala. Když jsem skončila školu, přišli Němci. Chtěla jsem být ošetrovatelkou, ale tou dobou už to bylo pasé. Pomáhala jsem mámě v obchodě a chodila k tetě, tatínkově sestře, která měla krejčovskou dílnu, abych se od ní něco naučila. Teta Elsa žila vždycky sama. Doopatrovala oba rodiče a odolala všem pokusům o vdavky, což musel být v dobách jejího rozpuku heroický výkon. Nikdy se nevдалa. Jako padesátiletá stará panna zdatně provozovala živnost. Byla jiná a všichni to věděli. Drobné šídlo s drdolem kaštanových vlasů. Nechodila, ale s hlasitým podupáváním pobíhala na tenkých nožkách a drmolila tak rychle, že jsem se občas jenom domýšlela, o co jde. Ostří nůžek brázdilo metry hedvábí, saténu a žoržetu. Samet, šifon, krepdešín, skloňováno ve všech pádech. Lezla před zákazníky po kolenou, s krejčovským metrem kolem krku, trsy špendlíků zapíchané v klopách oranžových šatů. S několika špendlíky v zubech, v pravé ruce křídu a v levé příložík, označovala délku sukně. Do toho neustále brebentila. Račte se potočit, milostslečno. Ještě to drobet popustíme, milostslečno? Ale radila bych vám to nechat, máte tak hezoučké kotníčky a život je tak krátký. Ze sevřených čelistí vystříkovaly gejzíry nápadů, které, hned jak se narovnála, čmárala rozmáchlými tahy na papír.

Račte si vyzkoušet halenečku, opatrně, opatrně, dejte pozor na špendlíčky. Tak jak to vypadá, milostivá? Aha, aha. Ten rukávek nám malinko neseď – a škrk, jedním trhnutím urvala vestehovaný rukáv. A límeček asi trošku zmenšíme – a škrk, halenka bez límce; a ty kapsičky o kousíček poposu-

neme – škrk, škrk a milostslečna stála před zrcadlem v podprsence. Halenečka na kusy.

Bavilo mě to. Vysedávala jsem v dílně a obkreslovala a stříhala a stehovala. Zanedlouho jsem byla schopná sama ušít téměř cokoliv. Časem mě to pohltilo natolik, že jsem si vymýšlela vlastní návrhy, originální vzory látek, slušivé kostýmy a večerní toalety. Vůbec nic z těch skic se neušlo, protože ve válce se lidé starali o jiné věci než o módu. Většina zákaznic k nám chodila se starými modely, které chtěly upravit nebo přešít tak, aby je ještě nějaký čas unosily. A já jsem si kreslila a snila o tom, že jednou budu taky nosit dokonalé kostýmy a výstřední klobouky a rukavičky z jelenice. Snila jsem, dokud jsem mohla.

A pak náš obchod zarizovali. Sebrali nám rádio a šperky a zavřeli tetiččinu dílnu. Zabavili jí šicí stroj. To byla hořká pilulka, kterou nikdy nestrávila.

Na konci února ve třiačtyřicátém přišli ze židovské obce, že se máme dostavit na shromaždiště ve Veletržním paláci. Ten rok byla krutá zima, teta Elsa říkala zima samec. Balily jsme si pár nejnutnějších věcí na cestu do Terezína. Ale co je nejnutnější? Jídlo? Knihy? Je důležitější nádobí, nebo oblečení? Jak žalostně málo je pětadvacet kilogramů, když člověk neví, co ho čeká. U dveří zazvonila sousedka, paní Maláčová, která měla v přízemí obchod smíšeným zbožím. Podávala mamince pytlík mouky. Napekly jsme z toho haldy sušenek.

Po příchodu do tržnice sebrali mamince snubní prsten a hodinky. Starost o čas jsme přenechaly německé přesnosti. Navlečené do trojích šatů, kabátu a lyžařských bot, s vlněnou příkrývkou v ruce. Tři dny čekání na báglech, trocha polévky z necek chrstnutá do plechových esšálků, lžíci jsme si strkali do boty. Tak už jsem si představovala, jak to asi vypadá v Terezíně.

Kam se ovšem hrabala moje představivost! Po příjezdu do ghetta jsem zažila snad největší šok v životě. Husí kůže a žaludek z betonu. Střet s podmínkami v ghettu. Po první návštěvě latrín jsem chtěla umřít. Skutečně. Nikdy předtím a dokonce ani nikdy potom, snad ani v Osvětimi, jsem tak intenzivně neuvažovala o sebevraždě jako tehdy. Latrína. Jáma, nahrubo sbitá prkna, žádné stěny, žádné dveře. Třísky a poštipaná důstojnost. Zděšení. To nedokážu! Nedokážu se

tady posadit a přitom pozorovat kolemjdoucí. Chtěla jsem to skončit. Mít u sebe doušek jedu, vyzunkla bych ho bez váhání. Ale nakonec jsem si řekla, že na to je vždycky času dost.

Maminka mi tam za čtrnáct dní umřela. Vydesinfikovali pokoje a neřekli starým, zimomřivým ženám, že si musí pořádně vyvětrat. Čtyři z nich se otrávil. Naposledy jsem viděla její tělo na káře, povoz tažený lidmi místo koní, ráno na něm rozváželi chléb a večer svázeli mrtvoly.

Zanedlouho potom jsem se seznámila s mladíkem, který pracoval jako šéfkuchař v Hamburských kasárnách. Nabídl mi místo v kuchyni. Výhra! Jako milion v loterii. Po týdnech hladovění, po týdnech kolotoče náhražkové kávy k snídani, řepné polévky a několika brambor k obědu a kousku chleba k večeři, se přede mnou rozprostřela sytá budoucnost. Práce v kuchyni! Tahala jsem dřevěné kádě s polévkou, kterou jsem pak nalávala nedozírné frontě do plechových misek.

– Schovám ti svoji porci.

Zvedla jsem oči od škopku a přede mnou stála teta Elsa. Od mamčininy smrti měla v těle jed. Odmítala jíst. Říkala, že je načase, aby taky umřela.

– Sněz to, teto! Musíš něco jíst!

Spiklenecky přimhouřila oči.

– Zjistila jsem, že Míla Bauchová odjela s transportem na Východ, s dcerou i se synem.

To nebyla dobrá zpráva. Míla Bauchová byla mámina sestra z Plzně, říkalo se jí teta plzeňská.

Elsa mě pohladila po rameni a zahleděla se někam do dálky, do ztraceného světa. Roztrpčeně zavrtěla hlavou. Sebrali mi šicí stroj, řekla mi, jako kdybych to nevěděla. Ukradli mi můj šicí stroj, všiváci.

Pracovala jsem šestnáct, někdy i osmnáct hodin denně. Práce pro mě byla požehnáním, protože ve službě nebyl čas na přemýšlení. Když jsem nesloužila, utíkala jsem z malé, provlhlé cimry za kulturou. To byly večery, na které se nezapomíná.

Ještě dnes cítím ten zmatek, koktavý dech a pramínky potu. Vzrušení. Tehdy jsem poprvé uviděla jeho obraz ve světle svíček. Nikdy na to nezapomenu.

Tmavý terezínský sklep s ucpanými póry. Dvě okna pod

úrovni ulice zacpaná pytlí se slámou, přetažená černým hadrem. Aby neunikl ani hlásek, ani jedna nota. Jediný tón. A tmou teče hudba. Zámkový svíček poskakují po beznohém pianu. Stojí na starých odrbaných bednách od bůhvíčího a hudba z jeho útrob zní jako – jako láska. Láska v podobě Beethovenovy sonáty. Appassionata. Tvář skloněná nad klávesami a pavoučí prsty. Nadpozemské zjevení. Láska měla jeho tvář. Bytost z jiného světa. Hudba z jiného života.

Poprvé se na mě podíval. Úsměv a snad i něco víc. Chtěla jsem doufat. On byl bůh. Ruce železné v rytmu, pružné v legatu. Na pražské akademii mu prorokovali hvězdnou kariéru, světový úspěch, měl být králem proslulých koncertních síní. Gideon Klein. Teď vykupoval pár duší v šeru zatuchlého sklepa. Tlumený potlesk pro hvězdu, která nikdy nevyjde. Ale kdo jsem byla já? Nikdo. Pulec, říkával bratranec Hugo. Nevzdělaná holka. Okatě nic. Když mě oslovil, blekotala jsem, huhlala, jako by mi vyřízli jazyk. Padaly ze mě neučesané shluky souhlásek, samohlásky v tu chvíli přestaly existovat. Koktavý Frantík, který bydlel v naší ulici v Karlíně, byl proti mně Cicero. Po trapné rozmluvě, kdy jsem ho zaručeně přesvědčila, že jsem ještě víc retardovaná, než vypadám, jsem mu napsala dopis. Návdavkem jsem přiložila báseň. Óda na božského Gideona Kleina.

*Jsi jako lavina
zakletý klávesami
ztracený diář
se všemi adresami
Poslední hodina
bezbarvých dnů
prsty černé na bílém
na křídlech snů
Škrťám život
vlhkými zápalkami
dech bezesné noci
a prostor mezi námi*

Pokus odvážné švadlenky z Karlína. Kus nesoudného snění hozený na papír. Nazvala jsem to *BANALITY*.

Přišel za mnou. Nemluvil. Prozíravě odhadl, že to se mnou

stejně nemá cenu. Vzal mi tvář do dlaní, chvíli si mě prohlížel a pak mě políbil. Beze slova se otočil a odcházel. Stála jsem zcepenělá, bez hnutí, jako velká mrkáč panna. Ve dveřích zasmrádlého kumbálu za kuchyní se zastavil a ohlédl se přes rameno zpátky. Večer dáváme Brahmsa a Dvořáka. Přijdeš?

Ztěžka jsem přikývla, jako by mi někdo vyfal pořádný záhlavec. V tu chvíli jsem skutečně toužila, aby mě někdo vyfackoval. Abych se vzpamatovala.

Ted', když to vyprávím, připadám si jako patetická autorka patetických romancí. Mami, to je červená knihovna, podotkl by Michael. Ano, přiznám se, že jsem v období pubertálního zápasu o vlastní identitu hltala Popelku Biliánovou a Vlastu Javořickou a stavěla si vzdušné zámky přesně tak, jak si je stavěly generace a generace přede mnou. Je mi jedno, jestli to zní pateticky nebo romanticky nebo idiotsky. Bylo to tak, jak říkám. Přesně tak to bylo.

Samozřejmě, že jsme se milovali. Kompletní skladba v rukou mistra. Poprvé se se mnou někdo miloval, i když nebyl úplně první.

O panenství jsem přišla v Praze s jedním takovým bulíkem, který nebyl ani moc hezký, ani moc chytrý. Vlastně mě k němu nepřitahovalo zhora nic. Ale zaujal mě. Vypadal totiž, že je do mě šíleně zamilovaný. Nosil mi knížky, které jsem neholdala číst, vyprávěl veselé příhody, které jsem neposlouchala. Zaníceně mluvil o věcech, které mě nezajímaly. Myslí, že mě prostě uchodil. A první zkušenost se sexem? Nebyl v tom ani kousek romantiky, ani špetka něčeho příjemného. Na vášnivou čtenářku Popelky Biliánové to byla lekce čirého naturalismu, drsná a lepkavá. Celá záležitost skončila, když Němci sáhli pro inspiraci do 13. století a zakázali styk s Židy, a to nejen pohlavní. Zkrátka – vykašlal se na mě. Strašně se mě to tehdy dotklo. Talo mě to natolik, že jsem jednu noc pompézně provzlykala. Přitom jsem o něj nestála. Ani o jeho vypoulené oči ani o klokotavé švitoření ani o uslintané cicmání pod neduživou lampou. Byla to pošlapaná hrdost. Ješitnost zasažená někým, kdo pro mě byl vzduch. Ale dlouho jsem se netrápila.

A pak přišel Terezín. A Gideon Klein. Dokonalý prstoklad.

Po třech měsících hladovění teta Elsa zemřela. Podvýživa a vyčerpání. Tvrdšíjné odmítala jíst, strkala mi nuzné přiděly, a dokud ještě mluvila, nutila mě je okamžitě sníst. Chci umřít. Ty musíš žít. Chtěla to a jako vždycky si prosadila svou. Nedokázala jsem ji vytrhnout z apatie, nedokázala jsem jí vrátit chuť do života, nedokázala jsem ji donutit, aby si vzala sousto a pozřela ho. Nakonec tupě zírala před sebe, bez mrknutí, bez jediného záchvěvu svalů v obličeji. Vůbec se jí to nepodobalo. Před očima se mi měnila, scvrkávala, až úplně zmizela.

V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji uviděla. Krásná, elegantní, asi třicetiletá žena s krátce zastřiženými havraními vlasy. Ten moderní účes podtrhoval jemné rysy obličeje. Šla jako ve snu. Na sobě světlemodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vidím to jako dnes. Její chůze byla ladná a pružná, a přitom v těch pohybech bylo něco tak ne-skutečně smutného, že se mi sevřelo hrdlo. V tu chvíli jsem si uvědomila, jak moc mi chybí máma. Po tom, co umřela i teta Elsa, jsem ztratila poslední dotek ženského tepla. A teď se ve mně něco pohnulo. Ta žena mi něčím připomněla maminku. Vyzařovalo z ní něco tak ženského a mateřského, že mi to vehnalo slzy do očí. Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.

V. Samsára

Vždycky mě fascinovala posvátnost indických krav. Nerušeně se procházejí ulicemi měst a vesnic. Někde chodí se zvoncem na krku a jasmínovou ozdobou na hlavě, pomalované barvami. Ale většinou je to bída. Vychrtlé, špinavé a churavé, jalově přežvykují kila tlejících odpadků, požírají splašky, papír, kusy látek, které se povalují podél cest. Řidiči, rikšové i chodci se krkolomně vyhýbají kravám rozloženým uprostřed silnice. Nešťastník, který do některé z nich nechtě vrazí, musí čelit rozhořčenému davu. Krávy mají moc. Dokážou ochromit veškerý provoz. A lidé jim prokazují úctu. Přesto spousta z nich zdechne hlady.

Máma byla rychlá a netrpělivá a Zám byl pomalý jako kravské trávicí ústrojí. Kniha, bachor, čepec, slez. Než to všechno prolezlo spletitou cestou Zámova vedení, měla nervy nadranc. Já jsem s jeho tempem neměl nejmenší problém.

Zám zadělal na těsto z vody a tmavé pšeničné mouky nahrubo umleté s trochou otrub. Z hotového těsta kousek uštípl, uhnětl kuličku a rozválel ji na placku, kterou si přehazoval z jedné dlaně do druhé. To pravidelné pleskání je hudba. Rituál. Čapátí. Tenoučká placka přistála na kruhovém otvoru nad ohništěm a okamžitě se nafoukla. Zkušená ruka ji hbitě otočila a bylo to. Indové jedí tyhle placky ke všemu. Nabírají s ní omáčky, plní je zeleninou, vytírají s ní zbytky jídla z misky. Čapátí je indický chléb i příbor. Vidlička, nůž a lžíce dohromady.

Táta pracoval do úmoru. Když se nedařilo, zůstával na stavbě, dokud neměl pocit, že má věci jakžtakž pod kontrolou. Někdy nepřišel několik dní vůbec domů. Indové byli paličatí, ale to mu nevadilo. Nikdo neměl tvrdší palici než Ráchel. Dobrosrdeční kuliové nebyli líní, jen vytrvale odmítali pracovat

s technikou, s novým nářadím, s čímkoli, co nebylo prověřené staletou zkušeností.

Snažil se uklidnit Rudu Martince rozpáleného do ruda. Už tři dny upravoval terén staveniště, tři dny s nevalným výsledkem. Rozbrázděná zem, ve které zely jámy o průměru šedesáti metrů. Čtyři metry do hloubky.

– Já už fakt nevím, co mám dělat, šéfe! Nechal jsem přistavit vozíky, aby se při zasypávání děr tolik nenadřeli, a oni na mě s prosíkem, abych je to nechal nosit na hlavách. Říkám, že to by se plahočili do svatého Dindy. A oni, že je z těch lopat bolí ruce, že to neunesou. Nemůžeme házet hlínu lopatou, škemrají, nech nás to nosit v koších na hlavě! Včera mi předváděli, jak to nejde – a dneska stávkují!

– Asi je zmátl váš svatý Dindy.

– Jak mám tu bandu primitivů ukočírovat? Jak je donutit něco udělat a zároveň uhlídat, aby všechno ostatní nezplundrovali?

Tomáš zvažněl.

– Víte, proč to vázne?

Ruda pokrčil rameny a protáhl obličej.

– Když s někým jednáte jak s pitomcem, začne se tak chovat.

Odložil roli výkresů, zavřel kancelář a vrátil se s Martinem k dělníkům. Vzal do ruky lopatu. Dokážeme jim, že to jde. Když může házet lopatou bílý sáhíb, zvládne to hnědý kuli taky.

Martinec se chopil lopaty a přidal se.

– Vy jste pěkný hazardér, šéfe. Co když se k nám nepřipojí? Vsadil bych se, že nás vydrží celé hodiny v klidu pozorovat.

– Uvidíme, kdo vydrží dýl.

– No, řekl bych, že my budeme padat na hubu a oni budou mít pořád dost sil stát a okounět.

Indové to vydrželi dost dlouho, aby oba sáhíbové padali vysílením, ale ne tak dlouho, aby to Tomáš vzdal. Po dvou třech hodinách, kdy se hlouček přihlížejících značně rozrostl, začali někteří přešlapovat a obezřetně osahávat dřevěnou rukojeť. Pak se zvolna, velmi rozvážně poddávali monotónnímu rytmu lopat. Zasunout, nabrat, zvednout a hodit na

vozik. A znovu a znovu a znovu. Ruda se narovnal a uznale plácl Toma po rameni. Ten se zapotácel na vratkých nohou jak starý kořala.

Měl se zastavit u šéfa. Bártoš rázoval kanceláří a nervózně rozkládal rukama. Z okna viděl prostranství na břehu řeky. Hromady cihel, bambusová lešení, země jako po výbuchu. A spousty lidí. Mraveniště ve zrychleném filmu.

– Potřebujeme tu tříetážovou budovu jako sůl. Starý sklad praská ve švech. Kdy můžete začít?

– Hned jak doděláme rampy na nádraží a přípojku kanalizace. Počítám za čtrnáct dní.

– Cože? Chcete začít betonovat v období dešťů?

– Ano.

– Myslíte to vážně?

– Ano.

– Dobře, to je vaše věc. A kdy začnete s přeložením hráze? Můžete to všechno nějak urychlit?

Na chvíli se zarazil. Nerad žongloval s planými sliby.

– No, vlastně ano, ale potřeboval bych na to lidi. Naše lidi.

– Nemáte jich dost?

Cítil vyčerpání. Za krkem mu sedělo několik probdělých nocí a denní dávka čtyřiceti cigaret na plicích. Ale tohle je šance. Příležitost, kterou nesmí propást. Snažil se soustředit, snažil se mluvit souvisle a srozumitelně.

– Martinec se může přetrhnout, ale nestíhá ani obstarávat materiál. Jednání s dodavateli vedu sám, protože to už by se nevyspal vůbec. Kielkowský rozkresluje plány ve dne v noci a na rozpočty nemá kdy, tak si je dělám taky sám. Švarc přijímá materiál a Zítek účtuje. Nikdo nemá čas dohlížet na stavbu.

– Kolik?

– Tak dva tři by stačili, ale žádní zajíci. Potřebuju zkušené fachmany, co stavbě rozumí a ještě stihnou dělníkům stokrát denně opakovat, tohle předelat, líp promíchat maltu, tady opravit omítku!

Unaveně se odmlčel.

– Chci mistry, co odnaučí sveřepé kuli nosit všechno na hlavě. Cihly, cement, maltu. Želvím tempem. Bez toho se

nepohneme z místa. Musí to být chlapi, kterým nepoleze na nervy to jejich věčné *tomorrow*.

- Požádám o dva mistry. Do měsíce je máte na placu.
- Díky. Tu hráz uděláme, až skončí monzuny.

Stál po kolena v kalné vodě. Stoupala závratnou rychlostí. Pažení napnuté jako svaly, hlína rozpuštěná v hnědou kaši a vytrvalé řepkání kapek v loužích, které si hladově plnily břicha.

- Kde s tím k čertu trčí?

Ruda Martinec s bujnou kšticí nalepenou k hlavě ve tvaru dobře padnoucí helmy hulákal do dešťových provazů.

– To nevím, ale jestli v minutě nedorazí, tak jsme v prdeli, šéfe!

Tomáš se přiblížil dvěma čvachtavými kroky jako plameňák a přešel očima zapažený terén.

- Okamžitě odsud vypadněte! Slyšíte mě, Rudo!
- Ale co vy?
- Hněte sebou! Nebo nás to zavalí oba!

Sesuv půdy. Mohutné jámy jako krátery po výbuchu a návrší krtinců. Země se přemísťovala jako neposedná verve.

To byla voda na mlýn škarohlídům a pochybovačům. Jediná firma v celém kraji nestavěla. Až na potrhlou bandu Baťových chytrolínů. Hloubit základy a betonovat s monzunem v zátylku může jenom šílenec. Nebo sebevrah. Tomáš věděl, že není ani jedno, ani druhé. A věděl, co potřebuje, aby to dokázal. Potřebuje víc čerpadel. Mnohem víc.

Po týdnů vyvinuli účinnou metodu práce. Záplava čerpadel čelila průtrži mračen, míchačka na plné obrátky valila beton do vykopaných děr, než stihly zmizet pod vodou. Píď po pídi postupovali, lili beton do zašalovaných rastrů. Hotové patky spojovali železobetonovými pásy, které tlumí otřesy při zemětřesení. Za šest týdnů měli hotové základy.

Ruda Martinec mu dramaticky zařval za zády.

- Volala vaše žena, šéfe.

Narovnal se. Chvilí přemýšlel, o čem je řeč, a pak vytřeštil oči.

- Stalo se něco?

– Ptala se na totéž. Prý o vás týden neslyšela. Chtěla vědět, jestli jste naživu.

Pokýval hlavou. Díky, Rudo.

– Měl byste za ní zajet. Já to tady ohlídám.

– Díky, Rudo.

Zalomený oblouk paže, prsty svírají bílé ucho. Světle hnědá tekutina plní porcelánový šálek. Nalévala si čaj. Opřený o futuro sledoval křivku skloněných zad.

– Sháněla jste mě, madam?

Polekaný výkřik se odrazil od stěny. Prudce se otočila, víčko konvice zadrnčelo.

– Vyděsils mě k smrti!

Dva kroky přes práh jídelny nechaly viditelné stopy bahna.

– Vyděsil?

– Nepoznala jsem tě.

V úsměvu měla tíhu leknutí.

Nánosy prachu mu zbarvily vlasy do zvláštní šedi, centimetrový porost na tváři potvrzoval týdenní absenci břitvy a tmavý odstín pleti mohl být jak opálení, tak špína. Na košili v podpaží mlýnská kola vykroužená potem.

– Vypadáš jak divoch.

Blížil se k ní.

– Kde je?

– Kdo? Daniel? V posteli.

Obestřela ji směsice pachů. Pot, cement, tabák, vápno, malta, déšť. Vzal jí z ruky šálek čaje a položil ho zpátky na podnos. Ubrus na stole za jejími zády byl náruč květín a tropického ovoce. Vyzvedl ji na stůl. Hltal plnými doušky, její tělo byla zahrada plodů, které se mu nabízely. Bez dechu se snažila vzdorovat.

– Ještě nespí! Čeká na vyprávění.

– Tak počká.

– Maaa – mííí!

– To těžko.

Obrátil oči v sloup a spustil ruce z šatů.

– Můžeš mu říct něco krátkého?

– A můžeš se opláchnout?

Přejela si rukou šaty, aby zahladila stopy doteků. Zhasl

lampy v jídelně, zamířil do koupelny a natáhl se po mýdle. Dveře nechal pootevřené, aby mu neušel příběh na dobrou noc.

Povím ti, jak se jeden udatný bojovník stal prvním vládcem Mixteků. Jednoho dne vystoupil na pahorek a zvolal: Kdo chce být pánem této země, musí mě porazit v boji! Všichni ho slyšeli, ale nikoho ani nenapadlo poměřit s ním síly. Když sestupoval z pahorku, vycházející Slunce ho pošimralo na tváři. Bojovník se dovtípil, že ho tím Slunce vyzývá na souboj. Vytáhl luk a vystřelil na Slunce.

A Slunce? Ani si ho nevšimlo a dál putovalo oblohou. Válečník zůstal ve střehu až do chvíle, kdy Slunce zapadlo. Zvítězil jsem nad Sluncem, křičel do ztichlého kraje. Zvítězil jsem nad Sluncem! A tak se stal prvním vládcem Mixteků. Od těch dob říkají Mixtekové svým vládcům „Ten, co zvítězil nad Sluncem“.

- To byl ale krátký příběh!
- Zítra ti povím delší, ano? Dobrou noc.
- Ale to Slunce s ním nebojovalo!
- Ne. Nebojovalo s ním.
- Tak jak mohl vyhrát, když s ním nebojovalo?
- Někdy zvítězíš proto, že ten druhý nebojuje. A někdy zvítězíš tím, že nebojuješ ty. Necháš toho druhého, aby si myslel, že vyhrál. Podle rčení, že moudřejší ustoupí. A Slunce bylo moudřejší, tak ustoupilo. To si může dovolit jenom ten, kdo je tak silný, že nemusí svoji převahu nikomu dokazovat. A teď už spi.

Když vešla do ložnice, pobaveně se pitvořil.

- Jak mohl vyhrát, když s ním nebojovalo?
 - Přestaň!
 - Nevím, jestli správně pochopil tvoji definici vítězství nevítězství, boje bez boje a moudřejšího hlupáka a hloupějšího chytráka. Sám bych se v tom nevyznal.
 - Vidíš, a on to pochopil.
 - A já pořád, po kom z nás je tak inteligentní!
- Hlasitě se rozesmál a sápal se po ní. S tlumeným smíchem se bránila.

- Řveš jak tygr. Jestli tě uslyší, bude se v noci bát.
- Hlavně když sem nepřijde.

Nad Batanagarem se přehnala monzunová vichřice. Střecha skladu to nevydržela. Plechy stočené jako role papíru, armatura stropu se prohnula pod tíhou vody. Zeď strojírny se zřítila a bambusové lešení kolem benzinové stanice to rozmetalo po staveništi jako sirky. Šalování kostry dvaatřicáté budovy dělali taky znovu. Vyhlídka na pořádný spánek se na dalších pár týdnů rozplynula v dešťové mlze.

Když monzuny skončily, táta si pro nás přijel do Dárdžilingu, kde jsme se v létě na pár týdnů schovali před dusnem a povodněmi. Máma, Kavita a já. Těšil jsem se zpátky do Kalkaty.

Seděl jsem v kuchyni a díval se Zámovi pod ruce. Čočka, kterou dělal, mi připadala jako div světa. Mohl jsem se jí přejít do bezvědomí. Uvařenou čočku rozdrtil, rozpálil olej v pánvi, osmahl na něm lžici čerstvých kmínových semínek a přidal nakrájenou cibuli. Počkal, až zezlatoví. Na to vyklopil rozmačkanou čočku a přisypal lžici kurkumového prášku, špetku soli a zelenou chilli papriku. Pak jsme čekali ještě čtvrt hodiny, než byla čočka hotová.

Stavební oddělení dostalo za úkol zadaptovat některé z větších prodejen. Co nejrychleji, už včera bylo pozdě. Rozdělili si mezi sebou Indii na několik nerovných dílů a na dva týdny zmizeli. Táta jel na jih, do okolí Haidarábádu a Madrásu.

Vrátil se pozdě v noci, unavený a hladový. Vplížil se do ložnice, sedl si na postel a díval se, jak spí. Chtěl zůstat vzhůru, aby mohl odehnat všechny stvůry, všechny úzkosti z jejích snů, z jejího života. Oblečený usnul vedle ní. Ráno se vzbudil v prázdné posteli. Našel ji v koupelně. Seděla na vaně, držela si hlavu v dlaních a zhluboka dýchala.

– Ráchel, co je ti?

Skláněl se nad ní a starostlivě si ji prohlížel. Byla nezvykle bledá.

– Pošlu pro doktora Seagala.

– Byl tu včera. Jsem v pořádku.

- V pořádku? To řekl doktor?
- Zatvářila se záhadně.
- Mám tu pro tebe dalšího stavitele.
- Zvedl obočí a hvízdal.
- Vsadím se, že to vím jako poslední!
- Když ty skoro nejsi doma.
- Mohlas mi napsat. Jako posledně.

Řekli mi, že k šestým narozeninám dostanu bratříčka nebo sestřičku. Chtěl jsem bráchu. Holky v Indii nic neznamenalý. Kavita mámě jednou vyprávěla, že když se její sestřenici narodila dcera, manžel se tak rozzlobil, že svojí ženě usekl ušní boltec. Holky byly za trest. Pro kluka jsem měl vymyšlené jméno a celou škálu skopičin, které bych ho naučil. Doufal jsem, že nebude žádný srab.

Pak byly dny, kdy máma nemívala dobrou náladu.

Přišel jsem rovnou z postele k jídelnímu stolu. Přísně se na mě podívala.

– Mazej si umýt zuby a převlékni se, ano? Nebudeš snídat v pyžamu!

– Proč si musím ráno čistit zuby, když jsem celou noc nic nejedl?

Nervózně se podívala na Toma. Soustředěně si míchal kafe. To ji popudilo ještě víc.

– Tatínek ti to vysvětlí!

– Poslechni maminku, Dane, a já ti to pak vysvětlím.

Odklátil jsem se směrem ke koupelně a poslouchal střípky hovoru.

– Miláčku, jak mu mám vysvětlit, že si má ráno čistit zuby, když celou noc nic nejedl? Navíc spěchám do práce.

– Tome, já dnes nemám sílu se s ním nebo s tebou dohadovat!

– Já vím. Ale sluší ti to.

Obrátila oči v sloup.

– Je celý po tobě, Ráchel. Všechno analyzuje a běda, když něco nedává smysl. Nesnáší dogmata.

– Do háje, Tome! Čištění zubů po ránu není dogma, ale základní hygiena!

– No vidíš! Teď mu to můžu jít vysvětlit, když jsi mě vyzbrojila tak pádným argumentem.

Dokázal ji rozesmát, i když chtěla být vážná. Hledala předmět, který by po něm hodila. Za sebou měla mísu pomerančů. Sáhla po jednom, ale rozmyslela si to. Stejně už byl ve dveřích.

– Pořídím ti nože, jaké mají vrhači v cirkusu. Bude to zajímavější.

Do kanceláře se přihnál Martinec s očima navrch hlavy.

– Šéfe, ve skladu jsou kobry. Jedna na druhé!

– No tak je vyžeňte.

– Ale – ale jak? Naši chlapi se jich bojí.

– Kruci. Doma dusno a v práci kobry.

Za pět minut se Tom objevil u skladiště s hrstkou zubících se domorodců v patách. Každý z nich nesl klacek a režný pytel přehozený přes rameno.

– Tak Rudo, tady hoši vám předvedou, jak vypakovat pár hadů.

Sám za okamžik vpochodoval dovnitř s klackem v ruce. S Rudou Martincem zacloumaly pochybnosti.

– A nejsou ty mrchy jedovaté?

Zastavil se na prahu a počastoval Martince vlašným úsměvem. Uštknutí je smrtelné, poznamenal suše.

– Ale ti, co zaklepou na uštknutí kobry, jsou zbaveni hříchů. Pohřbívají se celí, víte. Nespalují se. Je to vlastně vysvobození.

– Aha. To se mi ulevilo.

* * *

Dítě se narodilo mrtvé. Kavita řekla, že mámu uřkla Šivorova babice. Moc jsem to nechápal, ale někde uvnitř jsem cítil, že se stalo něco hrozného. Přes rodiče se přehnala smršť, kterou nikdo nečekal. Jejich pohyby rezonovaly bolestí. Vítr přinášel hlasy z pouště, slova byly duté stromy, ve kterých pohvizdoval. Máminy oči se někam vytrácely. Slídl jsem po domě jako tajný agent, ale nikdo se o mě nezajímal. Zaslechl jsem Kavitu, jak říká Zámovi, že paní Ráchel obchází démoni. Bylo

mi do breku, ale věděl jsem, že táta udělá všechno, aby je zahnal.

Snažil se na ni dosáhnout.

– Ráchel!

Něco v ní se obrátilo a letělo pryč, mizelo rychlostí světla v nedohlednu, někam, kam nemohl. Svíral ji v náručí a cítil, že má prázdné ruce. Z jeho hlasu křičel strach. Ráchel, podívej se na mě! Slyšíš mě? Ráchel, prosím tě, podívej se na mě! Zůstaň se mnou!

Třásl s ní, nehty v bezvládných pažích. Rozšířené zornice cestovaly po vzdálených galaxiích. Byl schopný udělat cokoliv, aby ji dostal zpátky na zem. Jenom nevěděl co.

– Nesmíš mě tady nechat. Slyšíš?!

Její oči se vracely z vesmírné pouti. Vrásky na jeho čele byly přistávací plocha. Zdálo se, že ho zase vidí, že vnímá stisk rukou, že slyší přerývaný hlas. Děs mu stékal ze rtů.

– Slib mi, že se nezblázníš!

Škvírou ve dveřích jsem pozoroval hemžení různých lidí po domě, doktora Seagala a dalších, které jsem nikdy předtím neviděl. Pak něco odnášeli v malé dřevěné krabici. Zůstal jsem s Kavitou, která donekonečna odříkávala svoje mantry. Tisíckrát dokola. Od té doby bylo všechno jinak. Nic nebylo jako dřív. Máma mi přestala vyprávět večerní příběhy. Trvalo to celé léto. Táta chodil brzy domů a brával mě na procházky nebo do kina. Na Čauringí byla spousta kin. Kreslené grotesky, Mišák Mickey, Kocour Felix, Pepek Námořník. Táta se vedle mě smál, jako kdyby byl můj vrstevník. Před usnutím mi povídal o tom, co dělají v práci, a taky o nejkrásnějších stavbách na světě.

Tádžmahal, skvost mughalské architektury, mauzoleum z bílého mramoru na okraji pouště. Tádžmahal, nesmrtelná láska muže k ženě. Básník Rabíndranáth Thákur napsal, že Tádžmahal je slzou na tváři času.

Když v roce 1631 zemřela při porodu jeho milovaná manželka, perská princezna Mumtáz Mahal, Šáhdžahán povolal do Ágry nejlepší umělce, řemeslníky a stavitele z celé Asie.

Trvalo jim dvaadvacet let, než postavili nejkrásnější hrobku světa. Legenda praví, že Šáhdžahán byl smrtí ženy tak zkoroucený, že mu černé vousy a vlasy během několika měsíců úplně zbělely.

Barvy paláce se mění během ročních období i během dne: od úsvitu, kdy je chrám růžový, až po oslnivě zlatou v noci, když svítí měsíc. Říká se, že proměny barev představují nálady ženy.

- Maminka má taky někdy růžovou náladu.
- Ano. Někdy.
- A pojedeme se tam podívat?
- Chtěl bys?

Trvalo víc než rok, než se nám společný sen splnil.

Na cestě do Ágry jsme se zastavili ve Váránasí. Poutníci na ghátech v řece rituálů. Svatý obřad omývání. Hinduista se žlutou šňůrou bráhmana kolem krku. Nejvyšší kasta. Uctívání bohyně odnáší lidské hříchy. Ganga. Kdysi prý tekla v nebi.

Váránasí je starší než Jeruzalém, říkal táta. Město, které bylo staré už v době, kdy zakládali Řím. Nejsvatější místo na Ganze, střed světa. Mikrokosmos. Zemřít ve Váránasí znamená splynout s vesmírem.

Máma se otočila. Dva kroky od ní seděl mladý muž, téměř nahý, tmavá kůže a hrudník pokrytý černými chlupy, v pozici lotosového květu. Hluboká meditace uprostřed rumraje na ghátech.

Upoutal mě hlouček lidí dřepících kolem ohně. Táta s mámou o něčem zaníceně diskutovali a já jsem se od nich vzdaloval v deliriu z atmosféry místa, které mě ovládlo. Oheň. Síla živlu a neznámých božstev. Přikradl jsem se blíž. Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo. Trčela z ní seschlá chodidla, na která plamen zatím nedosáhl. Zůstal jsem jako opařený. Chtěl jsem se odvrátit, ale byl jsem přikovaný, nemohl jsem odtrhnout oči od zbytků hořící lidské postavy. A tam jsem ho uviděl. Beznohého mrzáka s pokřivenými, hrbatými zády, který neměl problém s chůzí. Ruce beznohého poutníka byly jeho nohy, které ho nesly vstříc věčnému vysvobození. Cho-

dil po rukou tak lehce, že jsem se musel zamyslet, proč máme vlastně nohy. Tělo je vězení, ve kterém si odpykávám trest za minulé životy, říkal. Ganga je bohyně. Ganga je čistá. Napořád.

Když se nořil do řeky, vzpomněl si na sen předešlé noci. Duše jeho matky se nad ním skláněla a řekla mu, buď šťastný, hochu, nemáš přece žádné problémy, tak buď šťastný. Ganga vstoupila do beznohého těla a zmocnila se jeho duše.

Děšť stéká po ghátech. Na otýpkách hoří mrtvá těla, aby jejich popel odnesla řeka. Ozývá se volání. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Rámovo jméno je pravda. Dane, vidíš? Pohřbívají svatého muže.

– A jeho tělo se nespálí?

– Ne. Zabálí ho do plátna, zatíží kameny a hodí do řeky. Jen těla svatých mužů a mrtvých dětí jsou bez hříchů. Proto neprocházejí očištným ohněm.

– A kdybych teď umřel, taky mě hodíte do řeky?

Váránasí. Rýha do paměti. Noční odraz stovek ohňů a štiplavého kouře v řece. Temně oranžová záře na zdech chrámů, nad nimi fialové nebe. Mrtví zahalení do vyšívaných přehozů a živí do barevných plédů, tvorové noci, démonické ohně. Lidská těla jsou pochodně v řetězci chrámů a opakovaných zrození a smrtí, v koloběhu dne a noci, v koloběhu měsíců a let, v bezbřehé řece lidské touhy po očištění a věčném vysvobození. Spasení na kamenném schodišti podél svatých vod.

Naše cesta ve Váránasí opouští Gangu a stáčí se směrem k Ágře. Ostatní pokračují dál proti proudu. Beznohý Džamán Lál s sebou nese popel mrtvé matky, aby ho v plátěném pytlíčku vhodil do řeky v Hardváru a připsal své jméno do poutní knihy hinduistů. Tam v Himálaji stéká bohyně Ganga z nebes po vlasech tanečnicka Šivy, hořící květinové oběti plují po řece, aby spojily duši mrtvého s duší pozůstalých. Tam se beznohý poutník nechá ostříhat dohola a vydá se na další cestu. Do pouště.

Ráchel psala Regině.

Kdybych si Indii nezamilovala už dávno, zbláznila bych se do ní cestou do Ágry. Objev nového světa. Jako když jsem šla poprvé do tanečních. Nemám moc srovnání, protože jsem v žádné jiné cizině nebyla, ale Orient mě očaroval. Nikdo se tu za ničím nehoní, nikdo nic neplánuje, krávy se nesou ulicemi záplavou zvuků a barev. Jako nekonečný karneval. Jedna maska originálnější než druhá. Tady má všechno barvu, i vzduch. Ve dne se tetelí v záblescích zlatého slunce. A noc, noc je modrá. Koupeš se v kouzelné modři, která proměňuje realitu v sen a sen ve skutečnost. Nesoudná láska nevidí žádnou chybu. Přestala jsem trpět při pohledu na ukrutné obrazy bídy. Jsou všude kolem. Zvykla jsem si i na zmrzačené žebráky, kteří se plazí v prachu ulic, na malé děti, co člověka věčně tahají za ruku, dokud jim něco nedá. Čím déle jsi v této zemi, tím víc se ti všechny ty absurdní protiklady zdají samozřejmější. Šály z kašmíru, perly a korály Indického oceánu. Bezpočet lidských tváří, jazyků a bohů.

Rowlattův zákon z roku 1919 dovoloval věznění bez soudu. Za odpor proti britské nadvládě. Útlak a revolta. Móhandás Karamčand Gándhí a houževnatý boj bez násilí. Malý drobný muž, za kterým stojí stovky milionů lidí. Pasivní odpor. Pod tíhou Gándhího slov se otevřely chrámy. Zde není žádný Bůh, řekl. Kdyby zde byl Bůh, měli by sem přístup všichni, neboť on sídlí v každém z nás. Brány po staletí uzavřené smrtelníkům z nižších kast se rozestoupily. Staleté předsudky stékaly do stoky času.

V roce 1935 britský parlament schválil novou indickou ústavu, ale Indové neprojeвили žádné nadšení. Představitelé Indického národního kongresu zákon o indické vládě odsoudili, přesto se o rok později zúčastnili voleb podle nové ústavy. Volby vyhráli a obsadili ministerská křesla v sedmi provinciích z jedenácti. Pánové z Muslimské ligy stáhli ocas a Muhammad Alí Džinnáh se vytasil se smířlivou nabídkou na spolupráci. Zástupci Kongresu, opojení vítězstvím a zaslepení vlastní bohorovností, se nad jeho vlezlým návrhem ušklíbli a udělali na Ligu dlouhý nos. Propast mezi

Indy se rozestoupila do šíře, kterou nepřekročil ani Gándhí.

Když v roce 1939 britský místokrál prohlásil, že Indie je ve válce s Německem, ministři Indického kongresu ztuhli úžasem a pak se vzdali úřadu. Nikdo se jich na nic neptal.

Moje rodiče uchvátila Gándhího filozofie, nenásilný zápas za svobodu Indie, boj s tupou arogancí Angličanů. Gándhího jméno, stejně jako téma indické samostatnosti, bylo tabu v momentě, kdy jsme překročili práh našich britských přátel Bettsy a Raymonda McCormickových. Zmínit se o Gándhím v jejich přítomnosti bylo horší než se veřejně šťourat v nose.

Ráchel četla Bhagavadgítu. Uměla nazpaměť celé pasáže, studovala buddhismus, uchvácená jeho jednoduchostí a smířlivostí. Na rozdíl od hinduismu neospravedlňuje kastovníctví. Kázala Tomovi o základních myšlenkách a principech nenásilného odporu. Ahinsá. Slovo hin v sánskrtu znamená toužící zabíjet, ahinsá je opak, tedy netoužící po zabíjení. Ahinsá rovná se nenásilí.

Tom vypadal zaujatě.

– Tak tobě se líbí nenásilí? Neuvěřitelné. Nebýt toho, že jsem fyzicky silnější než ty, byl bych už desetkrát mrtvý muž.

Když po něm sekla očima, vzpomněl si na rozmlácené střepy z poslední scény. Ahinsá. Co jsem s tebou, utratil jsem za nádobí majlant. Porcelán je na pendrek. Papundekl by byl praktičtější.

Některé myšlenky si díky pudu sebezáchovy nechával raději pro sebe.

Tádžmahal. Stáli jsme před ním.

Díval jsem se na nápisy z černého mramoru, na grandiózní vstupní bránu. Táta se nechal strhnout.

– Brána symbolizuje předěl mezi světem smyslů a světem ducha. Muslimové v ní vidí bránu do ráje.

– Co je tady napsané?

– Citáty z koránu. Vidíš, jak jsou všechny nápisy stejně veliké, ať stojíš kdekoli? To je trik mistrů kaligrafie. Dokonalý optický klam.

Hořel jsem nedočkavostí. Konečně jsme vešli. Souměrnost perské zahrady, zástupy cypřišů a fontán. Pruh vody je zrcadlo, ve kterém se odráží Tádžmahal. Na první pohled se zdál malý a vzdálený, ale byl to jenom další optický klam, další iluze, která se za okamžik rozplynula, aby ji vystřídala iluze jiná. Tádžmahal začal růst. Jako když se pomalu nafukuje velký papírový vak. S každým krokem chrám mohutněl, měnil se v kolos, kterému jsme stáli u nohou. Obr obrů. Měl jsem pocit, že se dívám na největší budovu světa.

Čtyřka je pro muslimy magické číslo, říkal táta; každý prvek stavby se skládá ze čtyř částí nebo násobku čtyř. Jenom mešita je jedna, obrácená k Mekce. Vnitřní stěny poseté citáty svatých knih. Stál jsem se zakloněnou hlavou a obdivoval vzor kopule, který se proměňoval, jak jsem se pomalu otáčel. Najednou se obraz nade mnou změnil v divoký vír, ornamenty se míhaly dokola, a než jsem zjistil, co se děje, praštil jsem sebou o zem. Táta mě postavil na nohy a vyvedl ven. Trdlo! Nemůžeš se točit jako káča, když se díváš nahoru!

Mešita měla dvojče, dům pro hosty, místo citátů z koránu květy z bílého mramoru na červeném pískovci. A pak hlavní dóm. Hrobka královny v osmihranném prostoru a ozvěna věků. Mrazení v zádech. Na malou chvíli jsem ji zahlédl ve změti paprsků, které se tříštily o skla z mléčné mlhy. Byla tam. Éterická bytost stvořená hrou světla.

Zvenku jsem viděl všechno jinak. Víc než mešita, víc než samotná hrobka mě uchvátily minarety. Čtyři štíhlé prsty sahající k nebi. Dávaly tomu gigantu křídla.

Čekali jsme na soumrak. Přicházela tma, aby nám ukázala proměnu nálady ženy. Večer je bílá. Bíle bílá. Jako nevěsta. Odraz dávné lásky ve studeném mramoru.

- Co odpovíš, když se tě někdo zeptá, co je Tádžmahal?
- Musel jsem se zamyslet. Táta měl občas prapodivné dotazy.
- Nejkrásnější sen, který je doopravdy.

* * *

Stavba Batanagaru pokračovala závratným tempem. Poslali mu dva skvělé fachmany. Pešat a Semotám. Pešat se vrhl na výkresy a papíry, které se už několik týdnů překládaly z místa na místo a začínaly plápolat varovnými barvami. Tom se opřel o jednu haldu a pokýval hlavou.

– Tady to máte, Jirko. Něco s tím udělejte. Byl by to bonboněk pro byrokraty. Sežrali by nás i s těma našima botama.

Se Semotámem se vydali na obchůzku staveniště. Zastavili se u skupinky, která hloubila terén a stloukala bednění. Tomáš naklonil hlavu dopředu a zamrkal.

– Co si myslíte, že děláte?

Ruda Martinec se postavil do pozoru a zakoulel očima. Díval se střídavě na Toma a na vysokého, prošedivělého muže, který ostýchavě přešlapoval za ním. Tomáš ukázal na šalování.

– To má být vtip, Rudo? Kde máte plány?

– Ne, to je šalunk základů.

– Aha. A podle čeho to stavíte?

– Podle plotu, šéfe. Ta dokumentace je na hovno, když dovolíte.

Tomáš se usmál. Seznamte se. Vladimír Semotám, stavební mistr, posila ze Zlína. Ruda Martinec, stavební mistr v Indii, co staví podle plotu. Takže příště, Rudo, až budete mít připomínky k plánům, poprosíte tady kolegu, aby vám ohlídal dělníky, a půjdete si to vyjednat s Kielkowským. Ode dneška nechci slyšet, že na něco nemáte čas.

– Promiňte šéfe, ale s Kielkowským se nedá vyjednávat.

– S každým se dá vyjednávat. I s Kielkowským.

Někdy i s mojí ženou, napadlo ho.

– Než do toho nalijete beton, zavoláte mě. Přijdu si to přeměřit. A Vladimíra pozvete večer na drink a dáte dohromady pokud možno střízlivý slovníček základních stavebních pojmů a pokynů. Vladimír neumí ani slovo hindsky, tak mu s tím pomůžete. Jinak je tu k ničemu.

Ještě týž večer sestavil Martinec se Semotámem vzorový česko-hindský slovník stavebních výrazů a povelů typu – maltu lépe promíchat, přisypat cement, víc vody, jde vám to šejdrem, tak to zase rozeberte, a podobně. Snažili se to smrsknout na minimum. Teoreticky to nemělo chybu, prakticky

bylo i dvacet hustě popsaných stran formátu A5 trošku dost na rychlou orientaci. Hned další den chodil Semotám po staveništi s nosem zabořeným v notesu a neustále listoval sem a tam.

Pár dní po nástupu vymodlených posil se Tomáš vydal na obchůzku staveniště. Šel rychle, ale neslyšně, snažil se být co nejvíc nenápadný, jako vždycky, když chtěl vědět, jak se věci doopravdy mají. Plížil se ke skupince mírně pracujících kulíů. Zčistajasna zrychlili tempo. Byl si jistý, že si ho zatím nevšimli, a nechápal příčinu příkré změny. Jeden z dělníků varovně pohodil hlavou.

– Pozor, Sakra sáhib jde!

Všichni se mohli přetrhnout. Zpoza rohu se vynořil Semotám se slovníčkem. Volné pláťáky mu povlávaly kolem hubených nohou, občas zakopl, jak se nedíval, kam šlape, občas se poškrábal na hlavě, jako když usilovně přemýšlí. Sakra sáhib. Slyšel dobře? Kde to sebrali? Semotám doklopýtal až k hloučku pracantů a ukázal na špatně vázanou řadu cihel. Chtěl rychle něco říct, ale uvízl mezi stránkami česko-hindského slovníčku, kterými urputně šustil tam a zpátky, a usilovně hledal správný výraz. Sakra, kde to je, mružel si pro sebe. Sakra, tady někde to bylo. Dělníci se pošťuchovali.

– Jak se to, sakra, řekne. Á, už to mám!

Sakra sáhib se vítězoslavně rozzářil a přednesl patřičnou větu z notesu. Kuliové ho vyslechli s úsměvem na rtech a začali rozebírat cihly.

Tak Sakra sáhib, uchechtával se Tom, když se vracel do kanceláří. Jak asi říkají mně, pacholci?

Když se máma uzdravila, řekla, že je načase, abych se naučil číst. Dala mi knížku plnou obrázků a písmen a učila mě, jak se z těch písmenek dají poskládat slova. Uměl jsem napsat *DAN* a chtěl jsem vědět, jak se píše *Ráchel* a *Tom*. Cvičil jsem to do omrzení. *Tom* byl v pohodě, ale *Ráchel* je pro začátečníka dost tvrdý oříšek. Nejvíc mě bavilo obkreslovat písmenka barevnou pastelkou a dokreslovat k nim obličejy a těla lidí a zvířat, tvary chrámů, které jsme viděli, nebo kytky a stromy, co rostly všude kolem. Táta pak zkoušel v těch malůvkách najít původní písmenka nebo číslice, které se tam scho-

vávaly. Tak mi ukaž ty zakleté čmáranice, říkal, když si sedal k večeři.

Máma mi často opakovala, že se musím učit. Vědění je důležité, říkala. Z haly k nám dolehly malátné kroky.

– Vědění nepřináší žádné jistoty.

Opálené předloktí ve vyhrnutém rukávu košile se opřelo o zárubeň. Tom stál ve dveřích se skeptickým úsměvem a cigaretou zavěšenou mezi rty. Drmolil věty, které jsem nedokázal rozšifrovat. Táhla z nich uvolněná vůně whisky.

– Naopak. Ti, kteří přikládají vzdělání příliš velkou váhu, si vytvářejí falešný pocit jistoty.

– Cože?

Vypadala, že ji to znervóznilo. S přimhouřenýma očima se dívala na vykasaný cíp košile, který mu čouhal z kalhot, a rozhalený límec. Bezděčně si přejela prsty po zapínání hedvábné blůzky, jako by chtěla zkontrolovat, že je upravená, a čekala, co z něj vyleze.

– Ano, falešný pocit jistoty. Jistotu nadřazenosti nad nevzdělanými. A tak se pyšní něčím, co neexistuje.

Ležérně vyndal cigaretu z pusy a hlaholil dál.

– Vědět, synu, ještě neznamená poznat. Hloubka lidského poznání se nedá změřit množstvím vědomostí, že maminko?

Ustaraně se na mě obrátila.

– Jdi se umýt, Dane. Tatínek je dneska přepracovaný.

Nechal jsem přepracovaného tatínka s nasupenou maminkou o samotě. Na schodech jsem zaslechl, jak mu říká, že má sice pravdu, jako vždycky, ale že si ji má nechat laskavě pro sebe.

– Nepleť mu hlavu, Tome. Snad by se mohl naučit aspoň číst a psát!

V tom jsem s ní byl zajedno. Pak změnila tón.

– Co se stalo? Jsi v pořádku?

– Úplně. Trochu jsme oslavovali. Předávali jsme zbrusu novou osadu hadů a hadic. Všichni československo-indičtí Baťovci mají střechu nad hlavou, jenom se o ni musí občas podělit s obyvateli místní džungle. Nádhera. Zítra si to můžeš prohlídnout.

Batanagar. Baťovo město na břehu Huglí. Po řece plují vlečné čluny, pramice s rýží, stavebním materiálem, jutou. Mrtvoly zabalené do plátna. Před lety konzultoval projekty s Karfíkem. Objektem bude procházet železnice. Tady bude přístav, tady výrobní hala, administračka, ubytovny.

Domky voněly čerstvou malbou a nevysušeným betonem. Chodníky vysypané škvárou, sem tam kobra. Tom prováděl Ráchel po obytné kolonii pro zaměstnance. Srovnané v zákrytu, škatulky z cihel s bílou omítkou vypadaly jako kostky cukru. Obývací s jídelnou, kuchyň a pokoj pro kuchaře v přízemí, tři pokoje s koupelnou a veranda v patře. Bambusový plot.

– Sem se přestěhujeme. Můžeš si vybrat.

Vypoulila oči a začala koktat.

– Já, to – to ne. Já se nechci stěhovat.

– Ale bydlí tady všichni. I Bártoš. Jsme jedni z posledních, co se ještě nenastěhovali. Tobě se nelíbí? Je to stejné jako domek ve Zlíně.

– Stejně? To není stejné! Je to úplně jiné! Tady není co dělat. Podívej se na to! Rozhlídni se kolem!

Byl zticha. Zastrčil ruce do kapes a v duchu odpočítal posledních deset. Už věděl, jak to skončí.

– Co tady ty ženské dělají, když mají chlapy v práci? Vyšívají? Pletou? Já neumím vyšívat. Nechci vyšívat!

Přešel od okna ke dveřím a zase zpátky. Vytáhl z kapsy stříbrné pouzdro a rozvážně se prošacovával. Nahmatal zapalovač. Chvilí ho obracel v prstech, jako by ho zahříval.

– Nesnesla bych to! Na vaření je kuchař, o děti se stará chůva, do města je to hodinu autem, tak co tady sakra celý den dělají? Co můžou dělat?

Zmáčkl tabatěrku a víko se odklopilo. Vytáhl jednu cigaretu a zkušeným pohybem pouzdro zaklapl. Měl na to grif. Poklepal cigaretou o pouzdro a chvíli ji žmoulal mezi prsty.

– No tak řekni sám!

Otočil se k ní zády. Palcem přejel po ozubeném kolečku. Vyšlehl plamen. Přiblížil si ho k obličejí, stiskl papír mezi rty a volný konec cigarety strčil do ohně. Zhluboka potáhl. Tabák zapraskal a rozhořel se oranžovým světlem.

– Nechci se stěhovat. Ten dům ve městě má atmosféru a –

Vyndal cigaretu z pusy a vyfoukl kouř.

– Odrbaná omítka, plesnivé kouty –

Vystřelil naslepo, jen tak, aby to trochu přibrzdil. Aby o pár vteřin oddálil nevyhnutelné. Mávla rukou nad jeho marným pokusem.

– Není to tak hrozné a není ani tak drahý. Můžeme si to dovolit. Jestli to nechceš platit – mám pořád ty peníze po tetě Ester. Zaplatím to z nich. Tome, já – zvykla jsem si. Tady je to tak –

Nenapadal ji žádný výstižný výraz, kterým by vyjádřila neutěšenou skutečnost. Hladově šlukoval, tabatěrka a zapalovač zmizely v kapsách. Zadíval se na ni přes kouřovou clonu, za kterou se schovával jako za neprůstřelný štít. Jeho mlčení ji popouzelo.

– Já nechci! Mám ráda tvoji práci, vážím si jí, ale proto ještě nemusíme bydlet ve fabrice! Vidíš na ni z okna, máš ji za rohem. Zbláznila bych se tady. Přece nevyměníme naše banyány za tuhle buš s továrnou! To nechci!

Díval se na ni, jako by sledoval divadelní představení. Dramaticky si položila ruku na hrudník a zaštkala.

– A Daniel! Až odjede do školy, tak – tak bych tady umřela!

Byla na pokraji zhroucení. V zápětí uviděla dvě řady zubů. Smál se. Rezignovaně zvedl ruce, jako když na něj namíří.

– Dost, dost! Prosím. Ušetři mě. Rozdrásáš mi srdce!

Dala si prsty před pusou a snažila se uklidnit. Svrběla ji ruka. S jakou chutí by ho praštila. Nesnášela ten pobavený, blahosklonný výraz.

– Dobře, dobře. Zůstaneme ve městě.

– Ty souhlasíš?

Jak mohl nesouhlasit? Nervózně před ním podupávala jako paličaté dítě. Mohl odmítnout? To mu nestálo za to peklo.

– Budou si na nás sice ukazovat, že jsme asociálové, ale co bych neudělal pro klid tvé neklidné duše.

A taky pro svůj.

Když se vrátil ze stavby domů, otevřel poštu a prolistoval měsíc starý *Svět* ze září 1937. Nadšeně se zasmál a začal nahlas předčítat, jak se staví zlínský mrakodrap.

Sedmasedmdesát metrů vysoká administrativní budova

pro dvě stovky lidí má šestnáct podlaží propojených čtyřmi automatickými výtahy, výtahem pro návštěvy, páternosterem a samozřejmě nákladním výtahem. Skelet budovy postavili za pět měsíců. Jedna etáž za deset dnů! Ovšem skutečnou lahůdkou je kancelář šéfa firmy. Kancelář ve výtahu. S klimatizací, umývadlem, potrubní poštou, elektrickými zásuvkami a telefonem. Šéf se tak může objevit na kterémkoli patře, komukoli za zády.

Táta se zašklebil. Jak vyřešili to umývadlo?

Zapsali mě do anglické školy. Na žádný internát se mi nechtělo, ale uklidňovalo mě vědomí, že budu ve třídě se Samem McCormickem. Vlastně se jmenoval Samuel, ale říkalo se mu Sam. Jeho táta byl důstojníkem britské armády a se svojí rusovlasou ženou Bettsy k nám chodil na návštěvu. Já jsem ale raději chodil k nim, protože Samův starší bratr Ruppert měl pušku, ze které nás o prázdninách učil střílet. Pan McCormick byl prototypem anglického gentlemana. Sedával v obývacím pokoji nebo na terase za novinami, které vytvářely jakýsi pomyslný úkryt před slovními nájezdy jeho energické ženy. V ruce držel doutník tlustý jako štangle salámu. Mluvil zřídka kdy, občas utrousil slovo nebo dvě, jako by to byly drahokamy. Četnost jeho proslovů v podobě jedné holé věty se rovnala počtu srážek v Thárské poušti. Párkrát pozval tátu do klubu.

Tak co, jak jste si s McCormickem poklábosili, dorážela máma, když se vrátil. Zajímalo by mě, jestli promluví aspoň v pánském klubu.

– Jo, když si objednává whisky.

Zato jeho žena, pihovatá Bettsy Mc Cormicková, toho namluvila dost i za něj. Nejčastěji se zaobírala problémy se služebnictvem a neúnosným kalkatským podnebím. Sem tam zabrousila na tenký led výchovy synů. Taková odpovědnost, takový balvan, který na ní ležel, a ona ho nesla sama, ano, představte si to, úplně sama. Nebo se vám snad může zdát, že by se její muž, ta vosková figurína s doutníkem, zapojil? Ten nehne ani prstem, pokud si zrovna nezapaluje doutník. Všechno nechává na ní. Jednou mu do toho nacpe dynamit, smála se pořouchle a brebentila dál.

Věděl jsem, jak vypadá škola, do které mě dali. Jednou jsme tam jeli s rodinou McCormickových navštívit Rupperta. Každý z kluků měl celou výbavu. Stejnokroj, učebnice, oblečení na sporty. Procházeli jsme se v rozlehlém parku, nahlíželi do učeben a chlapeckých pokojíků, courali kolem kurtů a hřišť. Ze všeho číšel železný režim a disciplína. Trochu se mi z toho svíral žaludek. Největší dojem na mě udělal stravovací rituál. Na minutu přesně se všichni seběhli k obědu, strkali se a hašteřili, pak zasedli ke stolům a jakýmsi zázrakem zmlkli. Nastalo hrobové ticho, z talířů se kouřilo, ale nikdo se jídla nedotkl. Byl slyšet jen dech. Pak se objevil muž v černém hábitu se směšnou čapkou na hlavě, v ruce vlaječku. Jako na závodisti pomalu, obřadně zvedl praporek nad hlavu, oči všech se na něj upíraly. Odmávl start. Teď! V ten moment se spustil koncert vidliček a nožů, které třískaly o talíře. Všichni se pustili do jídla.

Než jsem odjel do školy, dohlížela máma na to, abych si ve věcech udržoval pořádek. Když řekla, že je to zásadní věc, neudělala kompromis. Zajímavé bylo, že jí ani tolik nevadil neuklizený psací stůl, knihy nebo roztroušené pastelky, zato poházené oblečení nebo nevyčištěné boty ji dokázaly naprosto vyvést z rovnováhy. Tvůj pokoj je brloh, říkala. Když jsem se hájil tvrzením, že táta si po sobě taky neuklízí, rozběsnila se. U večeře pak prohlásila, že nám rozhodně neuškodí, když se *oba dva* občas podíváme, kde nám co upadne od ruky. Tátovy žvýkáci svaly se zastavily. Zatvářil se nechápavě. Nezpracované sousto viditelně sjelo hrdlem dolů, oči mu při tom trochu povylezly. Vypadal, že jakživ neslyšel takový blud.

– Já nevím, jak ty, Danieli, ale já mám ve všem pořádek.

Nahodil jsem stejnou grimasu.

– Já taky.

Zhluboka nasála vzduch, až to v ní zachrčelo, křečovitě odložila vidličku a nůž, probodla nás pohledem a rázně vyšla z jídelny. Spiklenecky jsme na sebe mrkli, ale pak nám to nedalo a pro jistotu jsme šli zjistit, kam zmizela.

Máma byla nevyzpytatelná.

Vyběhla do patra a nejdřív vtrhla do mého pokoje. Nemusela se ani moc rozhlížet. Hned za dveřmi ležela hromádka oblečení, dva pootevřené šuplíky starožitné komody vyčuhovaly ven a v nich pestrý pelmel spodního prádla a ponožek, pod stolem mezi kousky modelovací hmoty se válelo fungl nové pouzdro a dva cvičné sešity s oslími rohy, opodál pohozené šle a kožená brašna. Deska psacího stolu vypadala jako po výbuchu. Jenže ta skutečná nálož teprve doutnala: s vervou sbírala oblečení z koberce, rychlostí kulového blesku kmitala z jednoho konce pokoje na druhý, několikrát při tom zakopla, funěla jak jezevec, ruce plné špinavých fuseklí a trenýrek. Zastavila se a přihodila je do jednoho z povystrčených šuplíků. Ten vzápětí vyrvala ven, jedním máchnutím do něj shrábla část věcí ze stolu, přidala navrch pouzdro a sešity a proběhla kolem nás na chodbu. Celá zbrunátnělá opřela šuple o parapet, jednou rukou ho přidržela ve vodorovné poloze a druhou rozrazila okenici.

Nevěřil jsem svým očím. V naprostém transu jsem zíral, jak moje spodáry, ponožky, košile, tužky a sešity prosvištěly otevřeným oknem a snášely se na rušnou ulici před domem. To přece... to ne... to... škytal jsem. Binec přes palubu, odsekla. Zkoprněle jsem sledoval, jak kolemjdoucí nechápavě vzhlízejí, co to na ně bohové seslali za podivný déšť, překvapeně uhýbají letícím předmětům, a jak se pak pobaveně pošfuchují při zjištění, že to jsou části chlapeckého šatníku. Ještě jsem zahlídl tátovy vytřeštěné oči, ale v tu chvíli už jsem na nic nečekal. Vystartoval jsem a řítil se po schodech dolů na ulici sbírat právě dopadající intimní svršky a školní pomůcky. Dokonalá potupa. Než jsem stihl všechno sebrat, přistávala další várka.

Když jsem stál s haldou prádla a polámaných tužek v hale, blesko mi hlavou, že teď je na řadě táta. Odložil jsem náklad na lesklou šachovnici vykachlíkované podlahy a bral schody po dvou.

Rodiče diskutovali přes zavřené dveře ložnice. Máma bušila pěstí do dubového dřeva a vehementně se domáhala vstupu. Táta využil výhody druhého v pořadí a zabarikádoval se uvnitř. Z pozice bezpečí suše vyjednával.

– Slib mi, že nebudeš házet moje prádlo do ulice, a já ti otevřu.

– Otevři!

– Musíš mi to slíbit, jinak, bohužel, budeme muset strávit dnešní noc odděleně. A to bys určitě nechtěla.

– Zbabělče! Nevyhrožuj a otevři!

Po několika minutách nerovného boje to máma vzdala a slíbila, co chtěl. Dokonce ji přinutil přísahat, že mu nic neudělá. Když si celou záležitost vyříkali, přišel mi táta pomoci se skládáním věcí. Říkal, že je to solidarita. Byl jsem mu docela vděčný, i když jsem si tak trochu přál, aby taky musel pobíhat po ulici za svými ponožkami a čelit nepříjemným pohledům všech čumilů. Takový trapas. Taky mě popuzovalo, že se každou chvíli znovu rozesmál.

Od prosince do března vane z vrcholků Himálaje studený vítr, který na chvíli vyžene vedro a vlhko z kalkatských ulic a upocených domů. V dubnu se směr větru změní a celou Indii se opět nese horký jižní vzduch. Extrémně vysoké teploty, extrémní sucho. V létě pak nastoupí dlouho očekávané monzunové deště, které trvají až do září. Když nepřijdou, udeří místo nich vražedné sucho a hladomor. Na konci září a v říjnu se vítr znovu otáčí a hrozí tropickými cyklony.

Přicházely zprávy z Evropy. Mnichov. Pohraniční území Československa bylo ve čtvrtek 29. září 1938 anektováno. O čtrnáct dní později obsadila německá armáda Sudety.

– To není možné! Šejdiři! Oni nás prodali za žejdlík bludů jako nějakou flundru. Ten tupec Daladier. A Chamberlain. Ludra jedna aristokratická.

Byl to jeden z těch výjimečných momentů, kdy se Tom skutečně rozčílil. Ráchel si položila ruku na čelo.

– Nemůžu tomu uvěřit. Německo. Země Beethovena, Goetha, Schillera. Heina!

Ironicky se uchechtl.

– A co třeba Nietzsche! Jestli tam nebylo vždycky víc blbů než těch normálních a my jsme si toho prostě nevšimli. Dostali na frak ve světové válce a už se zase derou ven, aby jim nezašedly výložky. Fanaticky tleskají tomu gaunerovi s knír-

kem, až se jim práší od pracek, a hltají ty jeho žvásty jako písmo svaté. Prušáci se nezapřou.

Valila oči. Takhle nikdy nemluvil.

– Tome! Sám máš jejich krev!

– Právě proto mě to tak děsí! Treitschke, Nietzsche, Hitler. Jak se to rýmuje. Opojný mýtus o nadčlověku, který může všechno ve jménu vrozené nadřazenosti! To není šílené?

– Ale Nietzscheho lhostejnost k utrpení ostatních má daleko k touze někomu ubližovat.

– A proto ti to připadá míně zhovadilé? Výsledek, Ráchel, výsledek je stejný!

Táta, kterého díky stoickému klidu a diplomatickému chování všichni považovali za nezlomného optimistu, byl v hloubi duše skeptik. Zvláště pokud šlo o lidi. Na rozdíl od mámy, která byla přesvědčená, že v každém z nás je kus dobrého člověka, si nedělal žádné iluze. Po událostech v roce 1938 nepochyboval, že Němci to s čistou rasou myslí vážně a že každý Žid, který se jim připlete do cesty, je potenciální mrtvola.

Soumrak

Přepadl nás soumrak. Připlížil se s těžkou tmou a mírným sněžením.

Hlasy v chodbě. Ellen s Nickem se vraceli do vyhřátého pohodlí, zkřehlí, s kyselými svaly a sladkou únavou. Omluvně jsem se podíval na Anne.

– Bude to jen vteřina.

Vyrazil jsem ze dveří a doběhl zrůžovělé tváře lyžařských přeborníků. Nicky se mi pověsil na krk a exaltovaně chrлил odpolední dojmy. Ellen mi četla z vrásek v obličejí.

– Paní Anne znala – Ráchel.

Přikývla a prsty se dotkla rýhy na mém čele.

– Udělám si hezký večer s Nickem. Přijdeš si o půlnoci přituknout?

Po událostech v osmatřicátém byl můj táta přesvědčený, že osud Československa je zpečetěn. Pouze si nebyl jistý, na jak dlouho. Když o deset let později, na konci ledna 1948, zavraždili Gándhího, táta jen smutně seděl a nic neříkal; za měsíc jsme četli v novinách, že doma převzal vládu Klement Gottwald, a můj otec, který klel jednou za uherský rok, prohlásil, že je to definitivně v prdeli. Generace mých vrstevníků znovu doufala v roce 1968. Marně.

Zastavil jsem se pohledem na desce nad krbem. Oči mladíka v uniformě byly neloupané mandle. Fotografie. I přes úhlednou paspartu nesla stopy času. Anne mezitím položila na stůl knihu v kožených deskách. Salátové vydání. Když si všimla, kam se dívám, mateřsky se usmála.

To je Michael, když končil West Point. Narodil se hned po válce, v šestačtyřicátém. Manžel byl štěstím bez sebe. Neuměla jsem si představit, že by se chlap, který prožil roky války, mohl tak nefalšovaně radovat z malého děcka. To víte,

bývá mi smutno. Bydlí se ženou v New Yorku a nemá moc volna, tak se vidíme dvakrát do roka. Jako kdyby žil na jiném kontinentě. Jezdívají na Vánoce do Mexika, za teplem. Po Novém roce letí zpátky a kvůli mně si udělají zajižďku. Nancy nelyžuje, tak se dlouho nezdrží, ale já jsem ráda i za ty tři čtyři dny, kdy je mám u sebe. Nemají děti. Ne že by nemohli, ale Nancy dělá kariéru a zatím si připadá mladá. A děti, to je velké břemeno, říkají. Mezi námi, tak mladá zase není, bude jí pětatřicet. A děti a břemeno? Vymlouvají se, protože jsou zaměřeni sami na sebe. Sobectví a pohodlnost je to. Ale já nic neříkám, je to jejich věc a na moje kázání není nikdo zvědavý. Pořád mě zvou do New Yorku, ale co já bych tam dělala. Umíte si představit starou bábu z hor v takovém babyloně? Třesou se mi kolena z představy, že poletím do Prahy. Přitom jsem tam byla kdysi doma. Ale New York? Říkám jim, dejte pokoj, v novinách píšou, že se tam lidi střílí na ulici za bílého dne. To víte, mají ze mě ohromnou psinu. Mami, prosím tě, nesmíš se tolik dívat na televizi, v New Yorku nežijí jenom zločinci a feťáci!

Když odjížděl do Vietnamu, chovala jsem se jak pominutá. Tolik jsem se bála, že už ho neuvidím.

Vždycky chtěl být jako jeho táta.

Anne pohladila hnědou kůži polorozpadlého deníku. Zamyšleně začala listovat zápisky frontového vojáka.

VI. Velká červená jednička

Bože, dej, ať dnes není zase to příšerné vedro. Bože, dej, ať to skončí. Přece tě nemůže bavit se na tohle dívat.

Bylo časně ráno a Pete se modlil. Měl všeho po krk. Hor-
kých letních dnů, celé Francie i sám sebe. A toho smrdutého
lazaretu jakbysmet. Bože, dej, ať už je zase noc. Ať už to skon-
čí. Ať už to ten nácek zabalí a my se vrátíme domů.

Polní špitál se zvolna vynořoval z nočního poklidu a bě-
hem pár chvil se proměnil v hučící úl. S probouzejícím se
dnem postupně čeřil vzduch nenáviděný bzukot. Hmyz. Všu-
dypřítomné mouchy. Byly to nepřátelské letky, které útočily
na bezbranný cíl. Za bílého dne. Lezly po úpějících tělech,
pásly se na nich, magicky přitahovány pachem krve, hnisu
a hniloby. Co proti tomu byly sirény nočních náletů. Nálety
bratrstva komárů. Zdravou rukou si poškrábal čerstvý štípa-
nec na krku, kde se začínal rýsovat zarudlý pupínek. Měl jich
po těle tucty.

Snažil se nebýt nervózní. Snažil se uklidnit. Nebýt toho
zasraného šrapnelu, mohl jsem teď být... Jo, a taky mohlo být
po mně!

Na čele ho zašimraly nožičky dvou mušek. Dováděly na
něm jak cirkusáci na trampolíně a spokojeně si pobzukovaly.
Jo, dopřál bych vám tu zábavu, holky moje zlatý, kdybych
tady neležel jak hňup, co se nemůže ani oholit. Ohnal se po
nich a sledoval průhledná křidélka kmitající v záblescích pa-
prsků. Znovu zvedl ruku, přivřel jedno oko a zamířil hlavní
ukazováčku na poletuchu, která mu kroužila nad hlavou.
Beng! A máš to, ty flundro! Moucha bzučela vesele dál. Vždyť
je to jedno, jestli ho ty potvory žerou tady nebo někde jinde.
Nesmí se nechat otrávit. Nesmí si stěžovat. Ani není na co.
Že měl smůlu při přepadovce? Ale pěkně vybrali to skopčácké
hnízdo, jen co je pravda. Ratatata. Fricové jen zírali. Bitte!
Bitte! Smůla, že zrovna při tom to koupil. Do pravého ramene.
Tehdy myslel, že ho dostali. Vlastně to bylo štěstí. Ne ta

střepina z granátu, ale to, že žije. Věděl, že nad ním někdo bdí. Anděl strážný. Věděl, že měl kliku. Na rozdíl od tolika dalších. Na rozdíl od toho kluka, co leží vedle. Včera mu uřezali nohu až pod zadkem.

Gordon. Přivezli ho především s pahýlem, který mu zůstal místo nohy. Nášlapná mina. Měl štěstí, že to přežil. Nebo smůlu? A včera mu ufikli i ten pahýl. Tvář téměř bez vousů, v půli cesty mezi dětstvím a dospělostí. Tvář, která sotva poznala holicí břitvu. A tělo ořezané skalpelem, svalnaté, mladé, zmrzačené. Byl neskutečně statečný. Neskučel, nenadával, bez hlesu nesl všechnu bolest.

Musel ho obdivovat. Byl tak statečný, až ho to štválo. On by to nedokázal. On by se z toho posral. Ale možná že s rostoucí bolestí roste taky schopnost se ovládat. S tím měl problém. Vždycky byl netrpělivý, vždycky někam spěchal, jako by měl v patách smečku vlků. Když Bůh naděloval trpělivost, tak ho musel minout. Ano, to bylo to slovo. Trpělivost. Odvozené od slova trpět. Trpělivost je vlastně ochota trpět a tu on prostě postrádá. Na rozdíl od tichého Gordona, který trpělivě trpěl. On trpěl hlavně svojí netrpělivostí a taky pohledem na Gordonovo utrpení a svatou trpělivost. Jinak si neměl na co stěžovat. Tohle nic není, říkal si. Tohle je pohoda. Až na to zkurvené vedro.

Urputný denní híc rozkládal jeho už tak notně nahlodanou morálku. A násobil zápach lazaretu s každou minutou. Brutální puch se nadýmal, rostl geometrickou řadou. Jako by se na všem rozprostíral starý, plesnivý hadr na podlahu, jako by dýchal přes žínku na náčiní. Jestli se brzy něco nestane, chčípne tady na smrad.

Když se úplně rozednilo, několikrát zacvičil zdravým zápěstím a sáhl po zápisníku a pouzdru s dopisy. Chabou útechou vlekoucích se dní byly kusé poznámky, které si začal psát na lodi. Teď byly jedinou kratochvílí. Štválo ho, že nemůže využít přebytku času, aby doplnil mezery, pokud si ještě dokázal vzpomenout. Očima přelétl první zápis v deníku.

2. srpen 1942

Vojenská základna Indiantown Cat v Pensylvánii se stává mi-

nulostí. Stojím na palubě anglické Queen Mary. Odrážíme od břehů na plavbu přes Atlantik. Cíl plavby – Firth of Forth, Skotsko. Červená jednička na mém rukávě je dobré znamení. Dostáváme čerstvé zprávy ze světa. Na východní frontě vojsko wehrmachtu překročilo dolní tok Donu. Stalin osobně převzal vrchní velení nad obranou Stalingradu. Japonci postupují na frontě Čekiang–Kiangsi. Vláda Sovětského svazu volá po otevření 2. fronty.

Jakmile dorazili k břehům Britských ostrovů, poslali ho na víkend do anglické, vlastně skotské rodiny. Tam dostal první lekci. Místní tancovačka se ocitla v obležení Američanů. A jim zůstával rozum stát. Angličanky, tedy Skotky, skotačily s černochoy, jakoby nic. Některé byly schopné dát přednost černému vojínovi před bílým seržantem. Neuvěřitelné. A na-prosto nepochopitelné. Prostí lidé z venkova neviděli jasný rozdíl mezi bílým a barevným vojákem. Byly z toho třenice a rvačky. A další den si přečetl britské noviny. Příkré odsouzení bílých Američanů a energická obhajoba černochoů ukazovala na úplné zmatení pojmů. Že by se britská angličtina tolik lišila od americké?

Dost ho to vyvedlo z rovnováhy. Čím víc o tom přemýšlel, tím byl zmatenější. Letitá historie amerického jihu ho utvrzovala v přesvědčení, že černocho nemůže být rovnoprávný s bílým člověkem. Ale argumenty, které četl v novinách, nepostrádaly pádnost a logiku. To bylo nepříjemné. A k tomu to samozřejmé chování místních. Drobná zrzavá Bonie mu to vysvětlila.

Tiskl ji v náručí a na krku cítil její dech. Nepatrné pihy kolem nosu se jí rozpíjely v lesklých krůpějkách potu. Knoflíky uniformy zařezané do tenkých květovaných šatiček, které se rytmicky vlnily v bocích.

Hudba dohrála a páry opouštěly parket. Doprovázel ji setmělými ulicemi, před sebou kutálel kamínek, který si přepínával z jedné boty na druhou. S hlavou mírně nakloněnou na stranu poslouchala jeho filozofické úvahy na ožehavé téma. Nebo neposlouchala? Černá, bílá, bílý, černý, černí, bílí. V průchodu mezi starými venkovskými domy se k němu prudce otočila.

– O co jste vy bělouši lepčejší než koně vraný? Máte ho snad většího? Nebo máte dva?

Zaraženě na ni civěl. Pokud věděl, tak ne.

10. srpen 1942

Manévry u Inverray. Naše nasazení na frontu se blíží. Tradice se musí dodržovat. První pěší divize bude první i na bojišti této války.

Gordon ho požádal, aby mu podal zapalovač. Třikrát se přitom omluvil, že vyrušuje. Panebože. Svatý Gordon. Pátravě se na něj zadíval, jestli to myslí vážně. V nevinném obličejí nenašel stopu falše. Kradmým pohledem se pak přesvědčil, že nemá kolem kudrnaté hlavy svatozář.

7. listopad 42

Proplováme Gibraltarem posetým děly. Je mi na blití. I Frankie je zelený jak oliva a dokonce několik dlouhých minut mlčí. Vrávoravým krokem klouže po mokré palubě k zábradlí. Mořská nemoc je horší než strach z toho, co přijde. Skopčáci zaplavili neklidné moře ponorkami a vzduch zamořili bombardéry.

8. listopad

Pohled pro bohy. Rozednívá se. Daleko vepředu úhlopříčka loděk s dlouhými drátěnými košťaty po stranách přestřihává kotevní lana min. Za minolovkami torpédoborci a pak my v rachotu neohrabanců s větrem v balonech protivzdušné obrany jako lampionový průvod. Frankie buď zvrací, nebo se cpe tabletama proti mořské nemoci. „Musím se zdrogovat nebo tady vyflusám střeva žralokům.“ Všechny je spolykal, za hodinu je grogy a na chvíli trhaně usíná.

9. listopad 1942

Severní Afrika. Alžírsko. Včera jsme se vylodili v Arzawu, ne-daleko Oranu. Francouzi se zuřivě bránili. Naše křtiny se odbyly tak rychle, že mi ještě teď pořádně nedochází, co se stalo. Včera to bylo peklo, dnes to vypadá nadějně.

Zápisek sice strohý, ale plastické vzpomínky hrály všemi odstíny krve. Bombastický nástup, při kterém se roztrhla zem a řitní svěrač se nebezpečně uvolnil. Přece se neposeru hned v první přestřelce, blesklo mu hlavou. Byla to poslední myšlenka. Pak to v mozku cvaklo a naskočil alternativní program. V poloze bezmyšlenkovitého automatismu pak dělal věci, které by nikdy nevymyslel. Holé instinkty zvířete vítězily nad lidskou rafinovaností.

Řetězy lodních jeřábů jako chřestýši, výsadkové čluny přeplněné tvářemi ulitými z vosku. Skřípání zubů a rumpálů. Klesal pod tíhou. Měl na sobě celý dům. Záchranný pás, plynová maska, přiděl jídla, chlebník a nůž. Polní láhev, balíček první pomoci. Kvér, granáty, střelivo. Přes rozkymácené čluny se valilo moře, pár se jich převrhlo. Výkřiky vojáků smetených do vody v plné polní; táhla je do hlubin jako obří chobotnice. Boj ještě nezačal, a oni už pádlovali kolem mrtvých těl. Frankův zelený obličej s fialovými rty stažený do cynického šklebu sledoval mrtvoly ve vlnách. Tyhle maj to štěstí, že už neblíjou.

Když měli konečně pevnou půdu pod nohama, dal se do běhu. Viděl kusy masa, roztržená břicha, cáry vnitřností. Celé to připomínalo řeznický krám. Písečné vši ho doháněly k šílenství. Pár kroků před sebou zahlédl Franka. Nesl zbraň, jako by šel na čekanou, a brblal. Kde nás to, hergot, vychrstli? Tady se snad střílí! Ozvalo se řachnutí. Granát rozstříkoval kusy půdy jako chrlič. Frank ležel zakousnutý do země. Pak zvedl hlavu a odplivl si. Kurva! Dyť ste mě mohli trefit, kurvy! Vyskočil, oprášil si loket a podíval se na Peta.

– Polez pryč. Vypadá to, že nás chtějí zabít.

Pete se nezmohl na slovo. Přejel si jazykem suché rty a sledoval stopu přikrčeného Franka. Snažil se zase dýchat. Nádech, výdech, opakoval si v duchu, sakra doprdele, nádech, výdech, nádech, výdech. Za zády uslyšel hrdelní hlas velícího důstojníka.

– Jedna možnost je, že vyrazíte plnou parou vpřed, druhá možnost je, že se tady necháte rozstřílet na hadry! Třetí možnost neexistuje!

Znělo to jako kokrhání, ale bylo v tom tolik energie, že dokázal zrychlit.

To peklo, které se odehrávalo před jeho očima, nebylo zdaleka to nejhorší. Nejstrašnější byl lomoz. Randál. Směsice ohlušujících zvuků, které přibíjely k zemi. Cvakání spouští, štěkot samopalů, výbuchy granátů, svištění kulek. Hukot motorů, tanky, pásy, vrčení letadel nízko nad hlavou. Bezuzdný rykot. Koncentrovaná pachůť zmaru, zlověstná a beznadějná. Příslib smrti. Kdyby tomu mohl ubrat grády, trochu to ztišit, kdyby viděl jen němý obraz, kdyby byl hluchý, zvládal by to daleko líp.

12. listopad 42

V Oranu je klid. Obsadili jsme návrší a tvrz, odkud ovládáme přístav. Budeme dál střílet do Francouzů, nebo už se šéfové domluví a frantíci se přidají k nám? Píšu dopis domů, aby věděli, kam mi můžou psát.

S dopisy byl svízelský. Samozřejmě že zprávy rodičům posílal v jednom dopisu. Nemohl jim psát odděleně. Přitom by to bylo lehčí. Jedno psaní otci, ve kterém by si ulevil a vylíčil všechno, co se dělo, bez servítků a bez retušování. Holá fakta, tíživé obavy a hrozící nebezpečí. Bez strachu o otcovo zdraví a klidný spánek. A druhý dopis matce. V načechrané řeči středověkých rytířů, s ohledem na její útlou plnou sladkobolných stesků po domově a neškodných banalit typu: neměj strach, maminko, oblékám se teple a sním všechno, co mi dají. Dobře spím, vycpávám si boty novinami, jak jsi mi poradila, a tak dál, blády, blády, blá. Dbám na čistotu, každý večer dva Otčenáše, stolice pravidelná...

Ale to nebylo možné. A tak zápasil s dvojsmyslnou rétorikou, která nakonec nedávala smysl ani jemu. Psal tedy zřídka a vymlouval se na frmol. To víte, člověk tady nemá kouska klidu.

9. prosinec 1942

Plížíme se v rozbahněném oranisku, s plnou polní a plnou hubou bláta. Situace je zoufalá. Vyklízíme pozice. Nad hlavou máme samé heinkely. Kde jsou sakra naši?

Psí počasí. Z vytrvalých lijáků už některým šibe, bahna přibývá, topíme se ve sračkách. Zásobování vážne. Proviantáci

jsou jako klokani matka s prázdnou kapsou. Nedostatek mýdla, uhlí, léků.

24. prosinec 42

Zítřka jsou Vánoce. Ježíši Kriste. Počasí je čím dál horší. Pořád leje. Ty zatracené lijáky snad nikdy nepřestanou. Silnice jsou jeden velký močál. Bláto se mění v lepidlo, které nás přikovává k zemi. Vcucne nohu a nepustí. Kluci v tom sajrajtu utopili motorku. Zásobováci se propadli do země.

Pete se pokoušel zapříst hovor s dlouhonohou ošetřovatelkou. Byla sice plochá jako kluziště, ale ty nohy. Chodila kolem jako na chůdách, ale nikdy se na něj ani neusmála. Zato na přítroublého Gordieho, jak mu žvatlavě říkala, se culila v jednom kuse. Tihle andělé spásy v ženských tělech milovali vážná zranění. Čím větší lazar, tím víc pozornosti a něhy. Jakmile někdo jevil jakés takés známky života, andělé se k němu obrátili zády. Bylo to peklo. Dokud byli pohromadě jenom samí chlapi, nebylo to tak hrozné. Ženské byly vzdálené a téměř jako by neexistovaly. Co oči nevidí, ruce nepálí. Ale když se objevily v dohledu, ruce i některé další orgány svrběly bytostnou potřebou.

Ovíval se dopisními papíry a snažil se číst dál.

2. únor 43

Tunisko-alžírské pomezí. Oblast Tebessy. Probíhají rušné přípravy na německý úder.

Další stránky dopisoval s několikadenním zpožděním.

13. února v noci na nás zaútočili. Nachytali nás s trenkami dole. Tanky Rommelových vojsk se snaží proniknout do průsmyku. Pořádně si ani neuvědomujeme, co se děje. Nebo spíš, jak moc je to zlé.

Máme velké problémy. Naše protitanková palba není dost účinná. Čím to je? Nedostatek zkušeností? Je nás málo? Někteří z našich jako by ani nevěděli, jak se kladou miny.

Velím čtět dvaatřiceti mužů. Kaserínský průsmyk musíme udržet za každou cenu. Nezaznamenáváme žádné úspěchy.

Německé letectvo jako rozdrážděné vosy, jejich tanky válčují naši obranu a ženou nás průsmykem. Musíme se vzpamatovat.

14. února jsem to dostal do levého lýtko. Moje první válečné zranění. Do hajzlu. První větší bitva a hned se nechám sej-mout. Vypadá to hnusně, ale jak říká Frankie, nekurvuj a před-stav si to horší – a když to jde, tak je to pořád dobrý. Do hajzlu. Ani ty jeho kecy nepomáhají. Zranění utržené na ústupu, to není zrovna slavný začátek.

Nakonec se ukázalo, že ho trefili vcelku šikovně. Jeho první válečné zranění nebyl žádný smrták. Kulka minula kost a zavrtala se do svalu. Postarší doktor s tváří zarámovanou pro-šedivělými licousy vypadal jako Abraham Lincoln. Prezident z lepších časů. Nebo horších? Zamračený a nevrlý kulku bez větších obtíží vylovil. Tak, teď nebudeš chodit, řekl mu se vztyčeným prstem poleptaným jódem a formalínem. Neobtě-žoval se specifikovat, jak dlouho, pokud vůbec někdy. Necho-dil, ale za chvíli celkem obstojně pajdal.

Žádné zranění není příjemné, ale rozhodně to tehdy nebylo tak pitomé jako tohle. Seberte echt pravákovi pravou ruku a pořádně si nevytře ani prdel. Závídel těm, co se dokázali obsloužit i levačkou. Vždycky se smáli, že vyhonit si ho levou je skoro jako od cizího. On se nemohl ani slušně najíst. Teda ne že by ta nemocniční šlichta stála za to, aby zachovával dekorum.

4. březen 43

Dostáváme čerstvé zprávy. Eisenhower jmenoval generála Pat-tona velitelem našeho sboru. Jo, chudák Fredendall. Vyšoupli ho z kola ven. Holt, někdo ten průser u Kasserine musel odská-kat. Patton se bude potýkat s otřesenými vojáky. Dokáže nám zvednout morálku? Nebo nám zvedne mandle?

20. březen 1943

Tunisko. Gafsa. V noci jsme zahájili útok východním směrem, na Máretskou linii. Postupovali jsme až překvapivě lehce a na-konec jsme se spojili s Montgomeryho vojáky. Skopčáci vyklí-zejí pozice.

27. březen 43

Jsmen unavení k smrti. Ani o víkendu nemáme pohov. Přetahujeme se tam a zpátky. Fricové se brání zuby nehty, odrážejí nás. Máme převahu, ale to jako by nic neznamenal.

Pete si protáhl nohy, posadil se a udělal hadí pohyb. Zachřestil. Kůstky obratlů do sebe zapadly. S úlevou vydechl a vymrštil levou ruku do vzduchu. Prolétající moucha zmizela. Přiložil si sevřenou pěst k ušnímu boltci a zálibně se zaposlouchal do zoufalého bzučení. A máš to, ty hlupaňo! Pitomé stvoření. Jednou jako malí kluci s bráchou pozorovali, jak se vypasená masařka vrhá proti zavřenému oknu, znovu a znovu zkouší prorazit sklo. Nálety se stupňovaly s německou neústupností, až se Timovi zdecimované mouchy zželelo a otevřel jí okno, aby mohla vylétnout. Jenže to ještě znali cenu života. Teď to bylo jiné. Prudce máchl pěstí a šlehl mouchou o zem. Pod dojmem vzpomínek chtěl nejdřív omráčenou mouchu zvednout a vyhodit ven, jak to vždycky dělal. Ale ta část jeho života byla nenávratně pryč. Spustil nohu z postele a zašlápl ji jako hmyz. Oťrel chodidlo do cíchy a vrátil se k zápiskům.

2. duben 43

O našich bojových kvalitách kolují nechutné klepy, šeptá si o nás kdejaké skopčácké jelito, které jsme zajali. Chlapi jsou podráždění. Přemísťujeme se na sever, k Bizertě.

7. květen 43

Předevčírem jsme zahájili úder. Na rozdíl od začátků našeho tažení máme nad hlavou naše letadla. Bojují s námi Goumiers, francouzské arabské jezdecko. Ve válečné vřavě si člověk neuvědomuje celkové úspěchy. Dnes jsme obsadili Bizertu. Po těžkém tří denním boji. Padáme únavou. Frankie mi nejmíň dvakrát zachránil kejhák. Bůh mi poslal Frankieho.

Frank. Vychrtlost v uniformě. Chvíst, že by ho přerazil rozvařenou nudlí. Kostnaté hroty ramen směřovaly v ostrém úhlu k zemi, lopatky vytvářely jakési hřbetní ploutve, a když stál v pozoru, jeho nohy se u kolen rozpojily a vytvořily ob-

rácené věčko. Ať dělal co dělal, chodidla zůstávala na dlaň od sebe. Ale uvnitř té politováníhodné schránky byla nečekaná síla.

Vzpomněl si na Frankův impozantní vstup na scénu. Bylo to v kasinu v Plattsburgu. Frank vpochoďoval na cimru a zůstal stát ve dveřích. Všichni zmlkli. Ticho prolomil Eddy Collins, stodvacetakilový mamut, který vypouklil oči, zvedl ruku a ukázal prstem na osobu ve dveřích. Vypadal jako věštec připravený vyřknout nějaké ohromující poselství. Vzápětí se mu z hrdla řinulo chrochtání, které mělo se smíchem normálního člověka pramálo společného.

– Ty bído, ve kterém měsíci tě matka potratila?

– Jeb na to, Edde, ozvalo se z pléna.

– Jeb na to? Jak, jeb na to? Dyť vypadá jak vypreparované vejcovod! Takoví nedomrdanci pochcípaj, když dva dny nedorazí proviant!

– Ser na to, Edde. Je tu novejš.

Frank se uculoval, jako by nebyla řeč o něm. Věnoval Eddymu shovívavý pohled a konečně promluvil. Znělo to, jako když hučí do komína. Jeho bas ostře kontrastoval s chabnou tělesnou konstrukcí.

– Jen ho nechte. Mějte s ním soucit.

Eddymu spadla spodní čelist. Co to říká, to kravský vemenó? Frank se provokativně natřásal jak šlapka před zákazníkem.

– Nás kostlivce brali přednostně. Poněvadž my hubeňouři máme výhodu, že se do nás blbě trefuje.

Ticho. Byl slyšet jenom Frankův nádech, aby mohl dokončit myšlenku.

– Zato takoví tlustoprďi, jako seš ty, jsou snadnej terč i pro slepýho střelce. Ty to maj spočítaný předem. Vlastně je to prachobyčejná vražda, postavit takovýho kyrysara do první linie. Říká se tomu vojenská mazanost. Taktika. Tebe tam postaví jako vějičku, aby měl nepřítel na co střílet, a já budu mezitím střílet na nepří –

Když se jim podařilo odtrhnout Eddyho od Franka ležícího na zemi se zakrváceným obličejem, vytvořili mezi nimi bariéru zpocených těl.

Eddy se třásl vzteky jako býk, který zmerčil červené trenky. Čtyři chlapi ho museli držet, aby Franka na místě nezabil.

– Ty sráči! Ty zmrde –

– Eddy, klid nebo tě to roztrhá. Ti za to nestojí.

Frank si utíral hřbetem ruky krev z obličeje a pokoušel se postavit. Podíval se na Eddyho, v očích měl tentýž hluboký soucit jako na začátku debaty.

– Jak ti říkají? Eddy? Promiň. Fakt mě to mrzí. Neměl jsem ti to říkat. Ale nic si z toho nedělej.

– Cože?

– Budu ti nosit kytky na hrob.

– Pusťte mě, vy kreténi. Hajzl! Já mu rozmlátím držku! Zmrdr jeden zkurvenej!

Pete, ať chtěl nebo nechtěl, musel to drzé tintítko obdivovat. Nevypadal jako obyčejný provokatér nebo šašek. Bylo v něm něco víc.

20. květen 1943

Velké oslavy vítězství. Vojenská přehlídka na znamení, že Osa v Africe skončila. Němci se po porážce u Stalingradu a vyklizení Afriky budou muset zamyslet.

Po obědě se rozvalil s cigaretou. Půlku jídla si rozkydal po košili, protože levá ruka se s každým druhým soustem dostala nejvýš do úrovně klíční kosti. Venku se zvedal vítr a to bylo dobré znamení. To by mohlo přinést změnu počasí. Jakákoli změna byla lepší než tenhle pařák. Gordon psal dopisy. Jako na běžícím pásu. Hrot hbitě šustil po papíře, téměř bez zastavení. Blaženě se u toho usmíval a patrně si představoval, jak se shledá s rodiči a kamarády. Pete ho po očku sledoval a byl čím dál nervóznější. Svatý Gordon. Vypadá, jako by se ho to netýkalo. Že by neměl bolesti? Bože, jak může být tak klidný! Copak nevidí, že je z něj krippl? Na doživotí? Být v jeho kůži, radši bych se oddělal.

10. červenec 1943

Sicílie. Další vylodovací patálie. Dost se tady střílí.

Netrpělivě listoval vlastními poznámkami. Je to pořád na

jedno kopyto, časování sloves jako útočit, střílet, bojovat a postupovat. Do zblbnutí.

6. srpen

Ode dneška nám velí Clarence Huebner.

27. srpen 43

Po čtrnácti dnech jsme konečně dobyli prostor západně od Randazza.

V říjnu 1943 odpluli přes Afriku do Liverpoolu. Přemístili je do okolí Blanfordu a zahájili tvrdý výcvik. Specializovaná příprava na vylodění.

26. březen 44 (cvičení FOX)

Pláže u Stapton Sands. Návzik invaze. Nalodění, přesun po moři a vylodění do vody u pobřeží, urychlené vykládání bojové techniky. Střet s nepřátelskou obranou. Průlom a rozvinutí útoku.

Ošetřovatelka nalévala vodu do sklenice. Šumělo to jako potok, který tekl nedaleko domu v Coloradu. Dům rodičů. Máma bývala celá bez sebe, když se dozvěděla, že byli s bráchou u potoka. Tolik se bála, že tam některý z nich zahučí. Když povyrostli, chodili spolu na ryby. Příroda je očarovala, vracela je k podstatě všeho. Chtěli s bráchou prožívat chlapsky drsné a osamělé noci pod širákem. Jenže maminka měla zase strach. Kladla jim na srdce, aby se vrátili před setměním, oba hezky pospolu. Pospolu. To nebyl problém. Byli nerozlučná dvojice, i když se občas servali jak dvě feny. To si pak navzájem ošetřovali utržené rány a čistili šaty, aby maminka neomdlela. Až do války šli každý sám.

A teď tady leží ve smradu polního špitálu a listuje vlastním deníkem. Bože, ten styl. I brácha by to napsal líp. Usmál se při pomyslení, že se jednoho dne sejdou a navzájem si ukážou zápisky z fronty a válečná zranění a metály. A pak půjdou na ryby.

Netušil, že Tima už nikdy neuvidí.

Odpoledne chodili doktoři kolem raněných a nemocných a vybírali ty, co byli schopni převozu. Jízdenka domů. Gordona minuli. Ještě si chvíli počká, uvažoval Pete. Naslinil si ukazovák levé ruky a neohrabaně otočil stránku deníku v hnědých kožených deskách. Věnoval mu ho táta před nástupem na výcvik do Fort Benningu v Georgii. Timovi dal stejný, jenom kůže byla černá.

Všichni doma kroutili hlavou, když se rozhodl vstoupit do armády. To bylo v květnu 1938. Pak dostaly události rychlý spád. Do Port Devens v Massachusetts, kde tehdy sloužil, přiletěla zpráva o mnichovské dohodě jako dělová koule. Válka byla jenom otázkou času.

Válka. Když byli s bráchou malí, mělo to slůvko příchutí dětských her a později punc romantiky válečných hrdinů z dob Alexandra Velikého. Slovo válka vonělo vavřínovými věnci chrabrých válečníků. Vznesený erb s hlavou jestřába. Na vojenských cvičeních dostalo to slovo nádech koncentrovaného mužského pižma a buzerace. Řízný dril. Vyprsení oprýmkovaní chachaři ve vyrovnané lajně jako slepice na hřadě. Drsné výrazy a drsná drezura. Slovo válka ztratilo pompu a lesk. Orel okleštěný o křídla se proměnil v šedivou veverku s vypelichaným ocasem dobrým tak k letu na velmi krátkou vzdálenost. Na skutečném bojišti se pak plížila bezocasá veverka hezky při zemi a zalézala do skulin a děr jak pomatený svišť.

Jeff držel v ruce flašku a do nočního ticha si hlasitě krknul. Válel v puse texaský akcent jako žvýkačku.

– Já bych mrdal, až bych brečel.

Škytl a v zápětí svoji velkou myšlenku rozvíjel.

– Já bych vobtáh i tu nejhnusnější ženskou na světě.

Následoval další škytanec. Eddy se nadzvedl.

– Drž hubu.

– Ani by to nemusela být ženská.

Jeffův hlas se lámal v bolestivých výškách.

– Sakra, já bych vojel i díru v plotě!

– Zavři klapačku, křupane texaskej!

Z Eddyho ruky vyletěla prázdná konzerva od fazolí. Jeff zaskučel a zhluboka si znovu přihnul.

Pete cítil, jak mu ve střevech krouží vakuum ze snědených luštěnin, a k tomu se přidával zvláštní přetlak ve slabínách. Dobře znal tuhle nemoc, která je čas od času přepadávala. Vojel bych i díru v plotě. Bylo to jako záchvaty padoucnice. S kritickým stupněm nakažlivosti. Lavinovitě se šířily na každého v dosahu. Rozuměl Eddyho reakci. Eddy se nechtěl nakazit.

Na další zápisy, které stály za zmínku, narazil až po třiceti stranách.

4. červen 44 – na palubě Empire Anvil

Ráno jsem byl u zpovědi. Pak nám Huebner oznámil, že se akce odkládá o 24 hodin. Odpoledne jsme mastili karty. Vyhrál jsem slušné prachy, tak doufám, že je ještě užiju. Musím napsat domů. Včera přišla pošta. Napsali mi naši, tedy spíš matka.

Roztrhl obálku. Z bílých stránek se vykutálel malinký pozlacený křížek. Máma nosila takové křížky jako náušnice. Věděl, že křížek z druhého ucha poslala Timovi. Nechala je předělat, aby se daly nosit na řetízku kolem krku.

Všude kolem byl smrad. Nafta, přeplněné záchody a zvratky. Frank, jako na jakémkoli plavidle vyblitý z podoby, už dva dny nic nejedl a pomalu ho přecházel i humor. Zkoušel číst La Fontainovy Bajky. Vy mě máte za knihožrouta, pitomci, ale musím vás ujistit, že na týhle lodi jsem břídil. Támhleten britský důstojník, ten mariňák, má před sebou latinský text. Ovidiovy Proměny v originále!

Znovu vstal. Jdu složit náklad, prohlásil. Ještě že nemám kravatu, špatně by se mi blilo. Zapotácel se. Jednou na fakultě jsem se vracel z flámu s pěkně uškytanou opicí. A bylo mi zle. Vratník mi zkoušel šoupnout zpátky levnou kořalu, kterou jsem si zkoušel vypálit žaludeční vřed. Nutně jsem se potřeboval vyblít. Hledám nějaký strom, o který bych to opřel, a jak jsem se tak skláněl pod tíhou té opice, uviděl jsem – no, nebyl to kmen žádného statného dubu, spíš jenom takový chcípák, stonek nějakého mladého stromečku, to víš, do koruny jsem se nedíval, nemohl jsem zvednout oči ani do výšky vlastního

pasu, aby se všechno neroztočilo jako gymnasta přiškvařený k hrazdě. A tak jsem se předklonil a bliju přímo na kmen toho stromečku, toho chcípáčka nedomrlého, jenže kravata, ta děvka jedna, ona se nepředklonila se mnou, ale zůstala mrcha volně viset a to blití po ní slizce klouzalo dolů na ten kmen, teda kmínek. Nechtěl jsem se od té zasviněné kravaty ušpinit, tak jsem ji sundal a odhodil do dáli. Byla z čistého hedvábí, značku už nevím, ale dal mi ji fotr, musela stát majlant. A když jsem se konečně vyblil, vyflusnul jsem poslední hořký doušek na ten poblitý kmen, a že jako jdu. Udělám krok vzad, že jako jdu – a on se ten kmen pohnul! Zíral jsem na to jak na zjevení, než mi došlo, že ten zneuctěný kmen je moje haksna. Zeblitá od stehna až dolů. Měl jsem toho plný kecky. Doslova. Teda polobotky.

Hořce se usmál a širokým krokem námořníků se odpotácel směrem k záchodům.

Odklad o čtyřiaadvacet hodin zahýbal i těmi trpělivými. Pete si okusoval nehty a vztekle pozoroval Franka, který pravidelně oddychoval. Záviděl mu, že dokáže usnout, parchant. Pokud to nebyla mdloba z vysílení. Aspoň nemlel pantem. Pete zkoušel spát, ale nešlo mu to a to ho vyvádělo z míry. Čím víc zuřil, tím menší byla šance na spánek. Nutit se k spánku je jako nutit se do sexu s ošklivou ženskou.

6. červen 1944

Den D se stal dnem, o kterém nebude schopen mluvit do konce života. Vylodění v Normandii. Pláž Omaha v příboji vln. Kravý příliv. Nikdy nepochopil, jak to mohl přežít, ale věděl, že teď přežije všechno. Tehdy si poznamenal: Teď už přežiju všechno. Nevěřím, že by mě Bůh nechal projít středem tornáda a pak mě zkosil zbloudilou kulkou. Bůh není tak velký cynik.

8. červen 44

Dobyli jsme Colleville-sur-Mere a Port-en-Bessin. Sedíme pod černou oblohou a vychutnáváme večerní cigaretu. Přišly zprávy o počtu ztrát.

„Zástupové budou množstvím světél svítit na cestu těm, kteří už nikdy světla neuvidí.“ To napsal Leonardo da Vinci,

řekl Frankie. Frankie má dneska večer filozofickou. Naším mrtvým žádni zástupové neposvítí. Po několika dalších citátech Seneky a Herodota se sám sobě zasmál. Vzdělání je ve válce na hovno, pokračoval. A nejenom ve válce. Vzdělání je prostě na hovno. Přítěž, kterou jsme si sami vecpali do palice. Jo, jo. Nic člověka neoblbuje tolik jako školy. Znovu se pobaveně uchechl. A z logiky věci vyplývá, že vzdělanci jsou ty největší tragédi. Nepraktická verbež.

Frank se zadíval směrem k bažantům, kteří se ještě nevzpamatovali z krvavého křtu. Chudáci. Zatím uměj akorát chcípnout.

Frank studoval filozofii a jazyky na Bostonské univerzitě, když v něm, jak sám říkal, zaplál pocit zodpovědnosti za blaho lidstva, a on se rozhodl, že vystrčí študovanou lebku do vichru skutečného života. Samozřejmě, že k tomu dospěl vleklými filozofickými rozpravami a hašteřením se spolužáky a snobskou rodinou. Pete si uměl živě představit, jak to vypadalo. Frank s úlisným úsměvem debila vykouřil všechny kolem jako dýmku. Používal k tomu vytríbeného výraziva ze slovníku učenců a nabubřelé bostonské smetánky. Jeho slovní zásoba se během války rapidně ztenčovala.

Pete byl obyčejný kluk z hor. Vyrostl mezi prostými lidmi a zvířaty a vyučil se na sedláře. Uměl to s koňmi a se psy. Syn farmáře a dcery kameníka. S intelektuály nikdy nepřišel do styku a ani po tom netoužil. Ale Frank – Frank byl neodolatelný.

– Školy jsou na hovno.

Frank se vrátil k načatému tématu. Přehodil si cigaretu z jednoho koutku do druhého a huhlal do tmy.

– Ve škole tě nenaučí, jak se vysmrkat bez kapesníku. Jak si vytrít prdel bez papíru. Jak se vychcat, když se vítr točí jak splašená kobyla, nebo jak si zapálit žváro, když lije jako z konve. Ve škole tě nenaučí, jak nezcvoknout, když se kolem tebe strhne tenhle kravál.

– Sklapni už!

Eddy byl vždycky nevrlý, když nemohl spát, a dvakrát tak

nevrlý, když neměl plný žaludek. A když se k tomu přidalo Frankovo chrčivé brumlání, zmocňovali se ho běsi.

– Zatlučte toho kripa do rakve!

Byla to hozená rukavice, kterou Frank s radostí zvedl. Něžně se zasn timer.

– Jo, rakev. Chtěl bych krásnou, prostornou rakev, potapeťovanou citáty klasiků.

Steel se protáhl, zachrchlal a odplivl si.

– Takový, jako seš ty, tam dávaj po dvou.

Eddy se roztrpčene vztyčil.

– Hovno! Pro takový, co se schovaj za krysí vocas, se rakve vůbec nedělaj. Šoupnou je do vodovodní trubky a spláchnou do hajzlu!

Frank zářil jako vždycky, když se s ním někdo pustil do debaty.

– Zato s tebou bude potíž, Eddy. Ty se do žádný rakve nevejdeš. Tebe budou muset naporcovat!

– Sklapni!

– Nebo trochu ořezat. Seškrábou z tebe hrnce sádla. Ježíši, jak já bych si dal kapku domácího sádylka.

Frank začal brebentit o jídle a někteří se postupně přidávali.

– Dal bych si opečenou slaninku a uzený...

– A já bych si dal pečenou kejtu a žejdlík piva...

– Držte hubu!

Frank chvíli poslouchal smršť hladových přání a pak se znovu ozval.

– A já bych si dal nějakou štabajznu s pořádnýma kýtama. Udělanou ženskou s obrovskou, těžkou prdelí. S takovou chutí bych –

Jeffův obličej se rozsvítil.

– Co bys?

– Bych se do ní zakousnul.

Eddy sáhl po ešusu a praštil s ním o zem. Všechno rázem ztichlo.

2. červenec 44

Normandský zámek. Nástup „Velké červené jedničky“ na trávě obehnané bytelným zdivem. Před námi zastavil vojenský džíp. Vystoupila velká trojka. Vrchní velitel generál Eisenhower, ge-

nerál Bradley a generál Gerow. Náš velitel, Clarence Huebner, podal hlášení. Sám Eisenhower pak dekoroval pětadvacet vojáků nejvyšším vyznamenáním. Distinguished Service Cross. Kříž za statečnost v boji. Byl jsem jedním z nich. Vyznamenání za odvalu a neohrožené počínání během vylovení v Normandii.

Když jsme se pak seskupili kolem tatky Eisenhowera, řekl nám, že jsme jedním z nejlepších pluků v americké armádě. „Vždycky budu považovat 16. pluk za svoji gardu. Bez vás bych se invazi neodvážil začít.“

Já vím, že jsou to jenom kecy, ale mají neuvěřitelnou moc.

A pak se to stalo. Na samém vrcholku bylo hnízdo. Plížili se na kopec pod kulometnou palbou v gejzírech jetele roztrhaného na cucky. Odpolední špacír termálními vřídly. Jako skrčenec se posouval vpřed, roztažené chřípí, prsty jako chapadla se přisávaly k trsům trávy. Něco s ním zalomcovalo a pak ho to připíchlo k rozpukané půdě. Schoulil se do klubka a snažil se pochopit, co se stalo. Bolest v rameni, záškuby v celé paži a nesnesitelný tlak pod klíční kostí. Kurva! Kurva! Frank se škrábal do kopce o několik metrů nad ním. Nesmí tady zůstat trčet, nebo ho rozšlehají na maděru. Musíš se hnout, poroučel sám sobě. Tak dělej, hni se! Zmátořil se a zkusil vyrazit dál. S úlevou zjistil, že může běžet. A může dýchat. Blbě, ale může. Hlavně se nesmí zastavit. Mravenčení v konečcích prstů. Dobře, že o nich ví. Ještě je to pořád dobrý! Supěl za otisky Frankových bot, v hlavě se mu zasekla gramofonová deska. Otče náš, jenž jsi na nebesích, otče náš, jenž jsi na nebesích, otče náš, jenž jsi na nebesích... Mozek místy vynechával, ale automatický program zajistil základní provoz. Kulometné hnízdo. Nakonec se jim podařilo úkryt obejít a vpadnout náckům do zad. Byli dva. Jeden z nich začal hystericky křičet. Bitte! Bitte schön! Bitte schön! Pete si chtěl ověřit, jestli má v ruce ještě cit. Zmáčkl spoušť. Dva němečtí vojáci se skáceli k zemi jako kuželky. Pak si sáhl na paži, kde mu prosakovala lepkavá šťáva, a překvapeně se podíval na Franka.

– Jak to říkal? Bite šém?

– To je německy, ty ptáku. Říkal – prosím. Ten voják tě prosil.

Pete se zapotácel.

– Idiot. O co mě tak mohl prosit?

Příhoda se stala 9. července, ale trvalo ještě dost dlouho, než si ji mohl dopsat do deníku. Frank ho posbíral z podlahy bunkru, na kterou se po praktické lekci němčiny dvoufázově složil. Bitte. To si budu pamatovat, šeptal s křivým úsměvem Frankovi, který ho předával zdravotníkům.

Dotěrné slunce konečně zapadlo. Zaplať pánbůh. Nad horizontem se táhly zbytky zarudlých pruhů, které pomalu přecházely v šedofialové mraky. Ptáci si vyměňovali večerní pozdravy a kukačka v dálce monotónně odpočítávala zbývajících roky života. Gordon už dávno dopsal dopisy a teď nehybně ležel s očima upřenými před sebe, jako by viděl přízraky. Pete se vyděsil. Nevěděl, jestli je to příšeřím, které se vkrádalo mezi lůžka, ale připadalo mu, že Gordonova dětská tvář zestárla. Obličej byl najednou seschlý a vyšisovaný, jako by se ztrácel. Proboha. Pete se pokusil o žoviální tón.

– Gordone? Gordone, nedáš si se mnou čvaňháka?

Gordon se nepohnul. Jenom rty se rozevřely a vypustily několik slabik zdvořilého odmítnutí. Jeho hlas byl zpráchnivělý strom. Dutý a bezbarvý. Pete slezl z postele a šel hledat někoho z personálu. Po čtvrt hodině se vrátil sám. S chabým příslibem, že *někdo* brzy přijde. Znovu studoval Gordonovy proměněné rysy. Zapadlé oči. Ze zaobleného obličejce začínají vystupovat lícni kosti. Rty bez krve a mezi nimi malá štěrbin, kterou prosvítají bělostné zuby jako čtverečky vystřižené z papíru. Ano, *někdo* přijde. Někdo. Ten někdo pomalu přichází. Viděl to už tisíckrát. Bože, kolikrát se na to budu ještě dívat? Kde sakra jsou, felčari posraný? Gordone? Gordone?

Pete se nad ním naklonil, aby zjistil, jestli dýchá. Jeho ucha se dotkl nepatrný závan výdechu. Odeslal bys – ty dopisy?

– Samozřejmě, postarám se o to. Teď musíš vydržet, pak jich ještě napíšeš – stovky.

Rozkousanými rty prokmitl záblesk úsměvu. Náznak. Pokus, který stál spousty energie. Pete ho vzal za ruku.

– Máš bolesti?

Blbý dotaz. Pete ucítil absurditu vyřčené otázky v momen-

tě, kdy se rozprskla ve vzduchu. Gordon namísto přikývnutí zavřel oči a stiskl Petovy prsty ve svých.

– Zkusím něco sehnat.

Znovu se vydal na lov beze zbraní. Uvažoval, že s bouchačkou by to bylo snazší. Prostě by jednoho z těch mastičkářů chytil za ušní boltec, zabodl mu hlaveň do skráně a hned by s ním ten dacan mazal tam, kde je ho třeba. Banda hrdlořezů je to, říkal si v duchu. Cynická svoloč. Nakonec jednoho přitáhl. Ostřížím zrakem sledoval lahvičku s tinkturou a ampulku s morfiem. Zvonivé zaťukání nehtového lůžka na průzračné sklo. Pak se ozvalo mlasknutí, jako když vytáhne korek z láhve archivního vína. Zvuk pukajícího skla. Rajská hudba narkomanů. Jehla se dotkne dna a vysaje tekutinu, která zahálí mozek rouchem bezbolestných vidin a snů. Píst injekční stříkačky pomalu sjížděl a vyprazdňoval drogu do Gordonovy žíly. Teď se snad přestane hryzat do rtů. Měl je jako sežmolený vlhký papír, ze kterého se sloupávala vrchní vrstva v tenkých, průsvitných plátcích. Zdravotník si sbalil fidlátka a zmizel. Nechal za sebou chabý závan dezinfekce a notnou dávku skepse.

– Zebou mě nohy. Strašně mě zebou nohy.

Nevěděl, co na to říct. Sám se potil jako vůl, ale Gordon vibroval v záchvatu zimnice. Vycházela z chodidel, vlastně z chodidla, a šířila se do celého těla. Zebou mě nohy. Bylo zvláštní, jak stále uvažoval o svém těle, jako by bylo kompletní.

Celou noc nad tím klukem bděl. Hlídal jeho dech, sahal mu na zápěstí a zkoušel nahmatat pulz. Nad ránem se objevili dva lapiduš. Zastavili se u Gordonova lůžka a znalecky hodnotili situaci.

– Hm, tady už to smrdí krchovem. Za pár hodin tu máme volný flek.

Pete, pohroužený do chmurných myšlenek, je slyšel jako v mrákotách. Hyeny skvrnitý. Už je viděl, jak se zmocní toho mladého, zmrzačeného těla a potáhnou ho... Ne, nesmí na to myslet. Zvedl se mu prázdný žaludek. Celou noc byl vzhůru a v břiše mu škrundaly žaludeční šťávy, které se hlasitě domáhaly kusu žvance. Teď na to nebude myslet. Jenom se na chvíli natáhne na postel. Zavřel oči a snažil se vybavit si něco

příjemného. Něco z domova, něco z dětství, z dob, kdy výlet do světa vzdáleného dvacet yardů od domu byl největším dobrodružstvím, které si uměl představit.

Ráno ho vzbudil obvyklý zápach karbolu. Zatřásl hlavou, aby se probral. Vzpomněl si na Gordona a uvědomil si, že přes veškeré úsilí na dvě hodiny usnul. Odhodil prostěradlo, kterým byl přikrytý spíš kvůli komárům než kvůli chladu, a naklonil se nad nehybným tělem. Gordone? Pomalu mu docházelo, co vidí. Předčasně zestárlý obličej s očima nepřítomně zaraženýma do stropu. Bělmo zažloutlé jako stránky starých letopisů. Barva duhovek ztratila svou modř. V zařaté pěti svíral poznávací známku.

VII. Bosorka Sávitří

V prosinci 1938 uvedl Baťa na indický trh nový druh nepromokavých bot. Ve výkladní skříni kovová nádoba s vodou a na ní se houpá botička. Do sucha i do vodičky. Je to hotový hit, Indové po nich šílí. Cena páru je patnáct ánů, tedy asi deset korun.

V polovině ledna umřel Amón. Táta říkal, že na to měl věk. Dost jsem to obřečel. Patřil do rodiny ještě předtím, než jsem se narodil. Hrozně mi chyběl.

V únoru 1939 přišel od tety Reginy dopis, který změnil náš život.

Erik s Lily a malou Irmou emigrovali. Zatím jsou v Anglii. Lily tam má nějaké příbuzné, ale nevím, kde nakonec skončí. Krátce nato maminka onemocněla; vlastně se ukázalo, že už byla dlouho nemocná. Je to beznadějně. Doktoři říkají, že vydrží tak měsíc, možná dva. Vzala jsem si volno, protože tatínek by se o ni těžko postaral. Pořád o Tobě mluvím. Říkám si, jak si s námi život pohrává. Když to konečně začalo vypadat, že se z té loňské mrtvičky zotavil, všechno se zase obrátilo. Asi bys je nepoznala.

- Ráchel, pochop to! Teď se nemůžeme vrátit!
- Moje matka umírá!
- Já vím. Já vím, že je to těžké, ale teď se nemůžeme vrátit.
- Já se musím vrátit! Dlužím jí to.
- Ráchel –
- Neviděla jsem ji od toho, co jsem s tebou!
- Stáhlo se mu hrdlo.
- Bude válka! Je to – sebevražda!
- Musím domů!
- Slyšel zoufalství vlastního hlasu, který ho zrazoval. Ne-

mohl polknout. Nastavoval nohu, aby zastavil rozjetý vlak.

– Ráchel –

– Když nepojedeš se mnou, pojedu sama!

– To nemůžeš udělat.

– To udělám!

Vymrštila se ze židle a práskla za sebou dveřmi.

Měl pocit, že je dusno. Zůstal sedět na zahradě až do setmění a poslouchal večerní rituál vyprahlé země. Tisíce listů v korunách banyánů jako nahá srdce s ostrými hroty na konci připravená bránit vlastní zranitelnost. Cikády přinášely tmou a křik noci se sápal do jeho života.

Dal jsem jí sbohem. Indii. Kavité. Její náruči, písničkám a zaklínadlům. Lidem s bezpočtem příběhů a bohů. S malým batůžkem jako chudý pocestný jsem se rozloučil s první láskou, čarovnou a stravující. Stal jsem se poutníkem proti času.

Poprvé v životě jsem letěl letadlem. Připadalo mi neuvěřitelné, že by se ta hromada plechu nakonec skutečně odlepila od země. Bylo to proti přírodě, proti veškeré logice, proti všemu. Vznesli jsme se do slunce a země pod námi vypadala jako obrovská mapa, bez hranic a celních předpisů, bez strážních věží. Proměnil jsem se v obra a mílovými kroky kráčel pouští a horami a viděl řeky jako tenké nitky, jako titěrné žilky na oblém těle paní Zeměkoule. Jednou budu pilotem, ujišťoval jsem sám sebe. Určitě. Nechávali jsme za sebou Kalkatu a Batanagar, kde stála největší indická továrna na boty. Dávala vydělat šesti tisícům Indů a hrstce Čechoslováků. Můj táta už mezi ně nepatřil.

Přistáli jsme ve Vídni a přesedli na vlak. V neděli 12. března večer jsem vystoupil na nádraží ve svém rodném městě. Ve městě, které jsem neznal. Vlastně to město nepoznávali ani rodiče. Za šest let narostlo o tisíce lidí a stovky domů a budov. Mrakodrap firmy Baťa jako dominantu moderního města, Památník Tomáše Bati ze skla a betonu, školy, filmové ateliéry. Jednotný styl, parky a zahrady.

O tři dny později se na střechy cihlových domů snášel sníh. Bezustání. Obrněné vozy, transportéry a motocykly se valily přes vetchou hranici protektorátu. Legionáře před Pražským

hradem vystřídaly umrlčí lebky v černém, aby vzdaly poctu Hitlerovi. Winston Churchill se durdil, ale bývalému Československu to nebylo nic platné.

Máma se rozjela do Prahy za babičkou.

Plavali jsme proti proudu. Spousty lidí z vedení Baťovy firmy už byly tou dobou v zahraničí, zatímco my jsme se vraceli domů. Nastěhovali jsme se do volného domku Nad Ovčírnou. V přízemí hala, obývací pokoj, kuchyň a záchod, v patře tři pokoje, šatny a koupelna. Domek měl prosklenou verandu s terasou, sklep, garáž a zahrádku otočenou k lesu. Od Wassermanů jsme přivezli pianino. Petrof z ebenového dřeva. Táta ho koupil mámě k narozeninám, týden před svatbou.

Volala z Prahy, že máme přijet za ní. Prarodiče mě chtěli poznat.

Otevřel se přede mnou nový svět. Dveře vinohradského bytu měly kliku tak vysoko, že jsem na ni stěží dosáhl. V nich se objevil přívětivý pán o holi, s prošedivělým, krátce zastřiženým plnovousem a cvikrem na zahnutém nose. Dlouze se zadíval na tátu. Jeho oči byly rtuťové kuličky. Nikdy předtím se neviděli. Poprvé stáli tvář v tvář, beze slova se dívali jeden na druhého, jako by mezi nimi probíhal rozhovor, kterému chyběl zvuk a tvar. Vteřiny a minuty plynuly v těžkém tichu a já jsem čekal celou tu věčnost, až někdo z nich konečně promluví. Vsunul jsem ruku do tátovy dlaně. Podíval se na mě a mrknul jedním okem.

– Tak pozdrav dědečka, Danieli. Nebo ti zdřevěněl jazyk?

Starý pán se rozesmál. Tak pojďte dál, vy cizinci, ať se konečně seznámíme. Podal mi ruku a zatvářil se obřadně. Líbil se mi. Takového dědu jsem vždycky chtěl.

Se zvláštní tísní za krkem jsem překročil práh. Vysoké stropy, štuky a starožitný nábytek. Prostor zavalený perskými koberci, visely i na stěnách, v každém rohu tikaly hodiny.

Babička. Utopená v peřinách vypadala jako malá holčička, drobounká a slabá, nemocné dítě s obličejem starého člověka. Obrovská postel rámovala její křehkost. Oči v síti vrásek plné bolesti, kůže vyprahlá jako hlína v období sucha. Podal jsem jí ruku. Lačně po ní chňapla, držela mě a pokoušela se něco říct, jenže místo toho se rozplakala. Ale v té malé ruce,

v těch kostnatých prstech s vystouplými, oteklými klouby byla překvapivá síla, měl jsem ruku jako ve svěráku, tiskla mě, jako by mě nechtěla nikdy pustit. Bylo mi to nepříjemné, cítil jsem se nesvůj a chtěl jsem pryč. Rozhlédl jsem se po sešeřelé místnosti, vdechl jsem pach, ze kterého se mi najednou zvedl žaludek. Závan stárí a blízké smrti. Ze sevření mě vysvobodila maminka a poslala mě za dědou. Margitka právě podávala večeři. Když jsem vešel do jídelny, děda s tátou seděli u velikého oválného stolu, ke kterému by se pohodlně vešlo i dvanáct lidí. Vážně o něčem diskutovali. Dědovi neušlo, že mě zaujal starožitný příborník, který byl ze stejného dřeva jako stůl a židle. Kdyby tak některé kousky nábytku mohly vyprávět, to by bylo, zamrkal na mě. Poklepal na desku stolu. Ořechové dřevo. Před dvěma sty lety si je nechal udělat jeden francouzský hrabě jako svatební dar pro snoubenku. Truhlář dokončoval práci a přípravy svatby mohly začít. Ale život vzal rozdané karty a znovu s nimi zamíchal. Snoubenka se nedožila vlastní svatby. A tak se změnil osud této soupavy.

Jídelna se u okna zlomila a za rohem přecházela v obývací pokoj. Tajil se mi dech. Ve výklenku, na vyvýšené platformě stálo koncertní křídlo. Máma mi o něm jednou vyprávěla a říkala, že bylo posvátné. Bösendorfer. Mahagonový gigant. Dědil se z generace na generaci a hrát nebo cvičit na takový nástroj byla čest. Hranaté tvary, jemná mechanika, dřevěná zarážka na noty a dva mosazné svícny, které se daly natáčet. Když se sešlápl jeden z pedálů, vydával břinkavý, rozladěný zvuk.

Táta odjel hned v neděli, ale já jsem zůstal dva týdny. Úžasných čtrnáct dní. S dědou. Plížil jsem se ponurým schodištěm a ohmatával umně tepané zábradlí s dřevěným madlem. Patina desítek let a stovek dotyků. Přejížděl jsem dlaní proti srsti a představoval si lidi, kteří se ho dotýkali. Starodávné matrony nadité v korzetech a cibulovitých suknicích, co šustily při každém kroku, důstojné pány v cylindru a mladé, nažehlené dívenky v rukavičkách.

Máma s Regi a Margitkou, starou služebnou, se staraly o babičku a já jsem objevoval Prahu a spouštěl se do studnice židovské moudrosti. Nemohl jsem mít lepšího průvodce

dávnými časy než starého profesora dějepisu. Město s pachutí poroby i lesku majestátu, město slavné a zavržené, město zjevující tajemství a přitom stále tajemné. Vyšehrad, Petřín a zahrady, které se pomalu probouzely, Pražský hrad a Staroměstský orloj. Pověst o Mistru Hanušovi s očima vypíchnutýma lidskou pošetilostí. Slovo orloj pochází z latinského horologium, řekl děda.

Židovský hřbitov. Staronová synagoga. Stařec s jarmulkou na holé hlavě v šeru gotických zdí. Ze rtů mu utíkaly barvy hebrejských slov, klátil se v jejich rytmu, schoulený dovnitř, v klubku atomů lidského těla pod modlitebním šálem, navlékal si řemínky nad knihou žalmů. Poprvé v životě jsem slyšel hebrejštinu, modlitby, viděl jsem Tóru a naslouchal příběhům z časů Abraháma a Sáry, usínal s představou Mojžíše; moře se před ním rozestoupilo a Židé odešli z Egypta. Přidal jsem kamínek na hrob rabína Löwa a ve snu jsem po zákoutích Josefova hledal šém, abych mohl oživit Golema.

– Proč nedáváme na hrob květiny, ale kamínky?

– Protože pocházíme z nehostinných krajů, z pouští a vysočin, kde bys jen těžko hledal květinu. Ten kámen říká totéž, co kytky. Že jsi stál u hrobu zemřelého a myslel na něj.

Děda mi dal Andersenovy pohádky vázané v kůži, plné strašidelných ilustrací. Pes s obrovskými očima, které svítily ze zažloutlého papíru jako lampiony, hlídá poklad. Vypadal trochu legračně, nakrabaceným čelem mi připomněl Amóna.

A pak jsem zažil oslavu. Pesach. Židovské svátky jara, svátky na paměť Mojžíše. Exodus. Pesach vzniklo z pasah, což znamená minout, vynechat. Jahve tehdy chodil dům od domu a tam, kde neviděl krvavé znamení, usmrtil prvorozené. Izraelitské domy vynechal.

V předvečer svátku je slavnostní večeře. Seder. Jedl jsem macesy, chleby z nekynutého těsta: „...ve všech příbytcích vašich jísti budete chleby přesné.“ Jídlo se podávalo na bílo-modrém rosenthalu. Během večeře se čte Hagada, převyprávěný Mojžíšův příběh, jak vyvedl svůj lid z egyptského otroctví. Putování pouští a přechod přes Rudé moře.

Děda mi vyprávěl o mámě, jak bývala ze sederových večerů nervózní, protože jako nejmladší z rodiny musela odříkávat

„má níšťaná“. Při čtení Hagady sebou šila, nikdy nevydržela sedět až do konce. Lítala kolem a dělala opičky na Regi a na Erika.

Zasnil se a řekl, že těch posledních dvacet let byly první roky této republiky. Krásné a svobodné. Pak posmutněl.

– A teď je to pryč.

Foukl do dlaně, jako když posílá pusu.

– Takhle. A je to pryč.

Dal mi kapesní hodinky. První hodinky, které jsem kdy měl. Patent Remontoir, velké římské číslice a malé kolečko s vteřinovkou. Otevřel zadní dvířka. Třpyt a dokonalost. Souhra koleček, titěrných zoubků, které do sebe zapadaly a spřádaly čas. Jakoby nic, jen tak, tik, tak, tik, tak. Patnáct rubínů a dědečkův monogram ve zlatě.

Opouštěl jsem Prahu s pocitem, že jsem objevil dalšího boha. Po letech jsem pochopil, že jsem objevil něco víc. Práhmotu. Kořeny. Část vlastních kořenů. A člověka, který přede mnou rozkryl povrch a ukázal mi jejich hloubku.

Víckrát už jsem ho neviděl.

Babička zemřela první květnovou nedělí.

Setkání s pražským dědou ve mně zanechalo hluboký, nerasmazatelný dojem. Přivezl jsem si z Prahy několik obrázkových knížek, všechny o historii. Pár dnů po babiččině smrti jsem se rýpal v bledě zeleném, neveselém talíři, vybíral mikroskopické ždibíčky masa a odstrkával dušenou kedlubnu. Lezla mi ušima. Ať byla upravená jakkoli, moje chuťové buňky se s ní nedokázaly srovnat. Ani ta mdlá barva mi nebyla dvakrát sympatická. Vrtěl jsem se na židli, jako bych měl škrkavky, a přemýšlel, kam bych si to nacpal. Abych odpoutal pozornost od svého čím dál plnějšího talíře, rozhodl jsem se udělat důležité prohlášení. Se vši vážností jsem přežvykujícím rodičům oznámil, že se hodlám po zbytek života zabývat studiem historie. Táta zvedl obočí.

– Ano? A proč to?

– Protože dějiny nás učí, jak máme žít. Totiž historie je učitelkou života.

Udělal jsem významnou pauzu, aby moje další slova do-

padla s větší vahou. Historia magistra vitae, papouškoval jsem dědova slova, krásně znějící latinský text, který vyvěrá z hloubky lidského poznání. Máma se obdivně usmívala a přikyvovala, ale tátu jsem neoslnil.

– Historie nás učí, že jsme nepoučitelní, zahuhlal s plnou pusou a liknavě zabodl vidličku do kousku kedlubny.

Byl jsem z toho zmatený.

K osmým narozeninám jsem dostal nejkrásnější dárek v životě. Maličké chundelaté klubíčko si to nejistě šněrovalo po kuchyni, tlapky se mu rozjížděly do všech stran a překvapené oči na mě bezmocně mžouraly. Muchlal jsem ho v náručí a radostně jsem vřískal.

– Pojď ke mně, mrňousku. Jakkak se jmenuješ?

– Ještě nemá jméno. Ale mělo by začínat na bé. Maminka si myslí, že by se měl jmenovat Benajáš.

– Jo. Budu mu říkat Beny.

Rodiče se usmáli mému bleskovému rozhodnutí. Byl to německý ovčák. Táta mi řekl, že z něj bude ostrý pes, když ho dobře vycvičím.

– Je to nejkrásnější štěně, jaké jsem kdy viděl!

Stala se z nás nerozlučná dvojice. Kde jsem byl já, tam byl taky Beny. Poprvé v životě mi někdo patřil, byl jenom můj, visel na mně a já jsem míval záchvaty bezbřehé starostlivosti a péče. Táta mu brávil hlavu do dlaní a říkal, Benoši, ten tvůj pán z tebe vychová pěknou fíflenu. Krajně mě s tím šťval, tak jsem se jednou sebral a dostrkal Benyho na cvičák. Hrdě jsem vypjal hrud' před panem Šalerem a poprosil ho, aby mi z něj pomohl udělat pořádného psa. Přijď tak za dva měsíce, řekl mi pan Šaler, až mu bude půl roku.

22. července 1939 – Zlín

Tomáš se zastavil u šéfa. Hlavníčka seděl v křesle za stohy papírů.

– Mám pro vás projekt venku, jak jste chtěl. Ale je to trochu z ruky.

– Kde?

– V Argentíně.

- V Argentině? Hm. Dobře.
- Dobře? Fajn. Zařídte si, co potřebujete. A Tomáši? Otočil se. Překvapil ho Hlavničkův naléhavý tón.
- Odjeďte co nejdřív.
- Pokusil se o úsměv a zmizel ve dveřích.

Večer se zatáhla obloha nad celým Zlínem. Letní bouře jako zlé tušení řádila v ulicích města. Kroupy velikosti slepičích vajec. Řítily se na skleníky, okna, do výkladních skříní a nechávaly za sebou křišťálovou spoušť.

Ráchel se stále ještě zdráhala uvěřit hrozným zvěstem, které prosakovaly z Německa jako plíseň starými zdmi. Rýhy na Tomášově čele se den ze dne prohlubovaly; její zaslepenost ho vyváděla z míry.

Ty pořád nechápeš, co to znamená? Chceš tady trčet a přesvědčit se na vlastní kůži, jak funguje v praxi německá důslednost? Chceš vědět, jak vypadá Hitlerovo řešení židovské otázky? Chceš to vědět? Zbaví tě práv, vykopnou tě na ulici, očešou o poslední niklák a nakonec tě postaví ke zdi!

- Ty se bojíš lidí.
- Ano, bojím.
- Goethe řekl, že lidí se bojí jen ten, kdo je nezná.
- Jistě. Já dávám přednost pořekadlu: Čím víc poznávám lidi, tím víc miluju psy!

Luskl prsty a zapískal na psa. Beny přiběhl a položil mu hlavu do klína.

Krátce se zasmála. V moři taky nejsou jenom žraloci, Tome.

Bojoval s naivitou své ženy. Lidé kolem byli stížením slepotou. Neviděli nebo nechtěli vidět, že mladá Československá republika zmizela v propadlišti dějin a že nic nebude jako dřív.

2. srpna 1939 – Zlín

- Ráchel! Dostali jsme povolení. Zbývá pár formalit. Slíbili, že to zařídí rychle.
- Tatínek má zápal plic.

V zarudlých očích četl myšlenku, která ho vyděsila.

– Ráchel, my musíme odjet!

– Tak sbal Dana a já přijedu za vámi.

– Copak to nechápeš? Nemůžu tě tady nechat!

Otto Weinstein špatně došlápl. Moc si z toho nepamatoval, snad mu podjela hůl. Svalil se na zem a zlomil si nohu v krčku. Pár dní na to dostal zápal plic.

24. srpna 1939 – Praha

Otto Weinstein zemřel. Pohřeb byl o dva dny později. Na poslední cestě ho doprovázely dvě dcery.

31. srpna 1939 – Zlín

Tom seděl na sbalených kufrech a odškrtával položky v seznamu věcí, bez kterých jsme nemohli odjet.

– Ráchel, co je tohle?

– To je dárek pro Regi. Zítra se s ní rozloučím.

– Ale v Praze budeme mít jenom půlhodinu na přestup!

– Musím se rozloučit s Regi!

– To nestihneme!

– Neodjedu, aniž bych se s ní rozloučila, rozumíš! Rozumíš?!

Zoufale křičela. Její hlas byl dýka, zahrada strachu. Bolela ho její křehkost. Přišel k ní a stiskl ji v náručí. Třásl se mu ruce, když vdechoval vůni slz.

Kontroloval jsem svoje zavazadlo a přitom vyzvídal. Neko-nečný gejzír otázek ze mě prýštil v nelogickém sledu, ptal jsem se na všechno, co mi blesklo hlavou. Táta mi s přehledem odpovídal na každou ptákovinu a občas ještě něco přihodil do příruční tašky. Ten večer se usmíval. Vypadal, že mu spadl ze srdce obrovský balvan. V půl jedenácté mě nekompromisně zahnal do postele.

– Dane, říkám ti už po páté, jdi spát. A nechci to opakovat. *Nebudu* to opakovat.

Samým vzrušením jsem nemohl usnout. Argentina, Argen-

tina, Argentina, opakoval jsem dokola jako zaklínadlo. Když jsem konečně usnul, vrátil jsem se do Indie.

V červnu nás táta odvážel do hor. V Dárdžilingu bylo v létě kolem patnácti stupňů a pro mámu to byla vítaná změna oproti kalkatským vlhkým vedrům. Nízké chaloupky horalů, farmy vlepené do strání jako krabičky od sirek a skromní Nepálci, kteří chovají dobytek a pěstují čaj. V letní sezóně se klima Dárdžilingu stalo oázou v poušti pro prachaté Indy a Angličany. Cesta byla příšerně dlouhá a úmorná. Náš černý chevrolet statečně supěl do kopců, drncal po nerovné vozovce, volant upocený pod tíhou tátových dlaní. V posledních desítkách kilometrů se silnice klikatila jako nekonečný had a my jsme každou chvíli zastavovali a čekali, až se máma vyzvrací. Ty serpentiny se jejímu žaludku vůbec nelíbily.

Dárdžiling. Tenisové dvorce, kavárny, kina, koňské dostihy a krásné snědé dívky v protkávaných přehozích. Ubytovali jsme se u paní Tenduf-la z Tibetu. Hotel Windamere zasazený do skvostné zahrady. Ranní úsvit, kdy hustá mlha pokrývá údolí, postupně odhalí panoráma hor, které v tu chvíli pluje nad mraky. Cáry mlhy odrážejí purpurovou barvu slunce a mezi nimi se vypíná k nebi Kan-chan, Gan-gha a nakonec vrchol Mount Everestu jako křišťál. Indové věří, že hory byly kdysi dávno létajícími slony. Pevní jako skála, neoblomní a neústupní. Král bohů, tisícioký Indra, se na ně rozhněval pro jejich tvrdohlavost a krutě je potrestal. Usekl jim křídla.

Tom se po dvou dnech odpočinku v horách vrátil do dusné Kalkaty. Den nato se nadmula zeď na zadní části domu směřující do zahrady a za další dva dny se polovina omítky zřítíla. Celou neděli odklízěl tu spoušť, bezednou hromadu sutě, a v týdně poslal tři dělníky nahazovat.

Když se díval na čerstvou omítku, hladkou a rovnou, bez dolíků a bez výdutí, dostal nápad.

Nachystal si olovnici, vodováhu, velký úhloměr a příložník. Do kapes si zastrčil skládací metr a kladivo. Vrutý spojil dvě prkna do pravého úhlu a do vyměřeného bodu vrazil jehlu, kterou sebral Ráchel z šitíčka, jako gnómon. Čekal na

pravé poledne a pak pobíhal podél zdi se svým primitivním goniometrickým přístrojem a olovnicí v ruce. Stěna byla téměř dokonalá. Směřovala k jihu, jen s malým vychýlením na východ. Když zjistil, že azimut zdi je jen deset stupňů, nadšeně se zasmál. Celou sestavu si nejdřív narýsoval na papírovou plachtu, čmáral do ní vzorce a listoval hvězdářskou ročenkou a tabulkami. Z tuhého kartonu vyřezal pravoúhlý trojúhelník jako šablonu k zakotvení polosy. Ocelovou tyč pak sevřel ve svěráku a ohýbal do úhlu podle šablony. Kratší díl zalomené tyčky rozkoval na plocho a vylezl ven. Obloha byla bez obláčku. Opřel žebřík o zbrusu novou fasádu a šplhal nahoru ověšený pravítky a příložíky, opatrně balancoval, aby se nezřítíl. Nanášel předkreslené hodnoty na zeď, měřil a přeměřoval znovu a znovu, než slezl pro zahnutou ocelovou tyč a plochým koncem ji zatloukl do zdi. Počkal, až zatuhne zazdívka, a pak lehkými tahy nanášel štětcem barvu. Málo namáčel a hodně roztíral, aby mu barva nestékala. Když skončil, kriticky si prohlížel velký okrový obdélník, ze kterého vyčnívala ocelová tyč.

V úterý se zastavil v kovotepecké dílničce a vysvětloval rozesmátému mistrovi, co od něj chce. Stihnete to do pátku? Jo, jo, přitakal mistr.

Hned další neděli trávil od rána bedlivým sledováním času a hodinu co hodinu vybíhal na zahradu, tam a zpátky šplhal po žebříku, a zakresloval na zeď stín ocelové tyče. Se západem slunce se zhroutil do trávy. S pocitem vítězství, k smrti unavený. Byla tma. V Indii tma nepřichází pozvolna, ale spadne. Je to okamžik. Vteřina, možná dvě. Rozlije se nad rozpálenou zemí. Jako mávnutím kouzelného proutku. Inkoustová modř bengálské noci je čarodějka.

Po třech měsících si pro nás přijel do Dárdžilingu. Vyprávěl, jak adaptoval několik důležitých prodejen ve státě Maháráštra. Na cestách se seznámil s anglickým archeologem, který mu vzrušeně líčil jeden z největších zážitků své kariéry. Objev. Skalní chrámy vytesané do šedého kamene. Adžanta. Posvátné buddhistické jeskyně v zalesněné strži, která ukrývá vodopády na řece Vaghór. Skály z žuly. Kláštery a chrámy. Netopýři a hadi v prachu času jako strážci posvátných tajem-

ství. Fresky na stěnách zobrazují Buddhu a všechny jeho minulé životy.

Umíš si to představit? Příšeří koridorů, vnitřní nádvoří, úzké chodby, nečekané galerie, tmavé studny a ticho. Hladká schodiště vyleštěná tisíci bosých chodidel v běhu staletí.

Ráchel zavřela oči a zaklonila hlavu.

– Chci je vidět. Musím vidět ty fresky. Slib mi to.

Vraceli jsme se z hor do Kalkaty. Kaštanové a magnoliové lesy na nižších svazích Himálaje, Dárdžiling a čaj. Pak překračujeme obratník Raka, krajina dostává tropický ráz. Bengálsko. Spousty vody v širokých řečištích. Palmové háje se střídají s vysokým rákosem a kapradím. Mangrovové stromy v deltě. Chatrče indických vesnic, bambusové chýše pokryté slámou, stěny oplácené hlínou. A konečně Kalkata. Námořní přístav. Malárie, cholera, tuberkulóza.

Domů jsme dorazili po setmění. Zam nám nachystal večeri, ale kromě věčně hladového Amóna nikdo nic nechtěl. Usínal jsem s hlavou plnou představ. Skalní chrámy a Buddhovy podoby, vlhký pach tmavých koutů jeskyní, které za celá tisíciletí nepoznaly sluneční svit.

Ráno jsem kroužil lžící po obvodu talíře s ovesnou kaší a pozoroval mámu. Dvě úzké šterbinky očí a hlava těžká jako svět. Skláněla se níž a níž, až si ji musela podepřít dlaní.

– Mami, ty ses nevyspala?

Zamžourala.

– Ano, zlato? Co jsi říkal?

Táta odložil noviny.

– Madam, vy skutečně vypadáte, jako byste celou noc oka nezamhouřila.

Říkal jí madam vždycky, když ji škádlil. Obrátil se ke mně a zeptal se, kolik je hodin. Podíval jsem se na pendlovky na stěně. Ukazovaly půl druhé.

Ty hodiny stojí, řekl jsem.

– Ráchel, ty taky nevíš, kolik je hodin?

Zavrtěla hlavou a zaklesla bradu do dlaně.

– Tak pojďte se mnou.

Znělo to jako pozvání na projížďku novým autem. Vyskočil jsem ze židle.

– Pojď taky, Ráchel. No tak, vzbud' se!

Malátně se zvedla a vyšla za námi na zahradu. Pár metrů od domu nám řekl, že máme udělat čelem vzad.

Neměl jsem slov. Stěna domu jako zrcadlo pohybu slunce. Na nově omítnuté fasádě byly sluneční hodiny. Ze středu půlkruhu vycházely paprsky, které ukazovaly čas. Dominantou hodin tvořily tři obrazce tepané z mosazi. Naše sluneční znamení. Můj Rak na hyperbole letního slunovratu, mámin Beran na rovníku jarní rovnodennosti a na vrchní hyperbole tátův Kozoroh. Zimní slunovrat.

* * *

Ráno připravil snídani a šel budit spáče. Dane, vstávej. Máme před sebou dlouhou cestu. Udělal jsem ti čaj.

Indie zmizela. Byl jsem zpátky v Čechách, ale čekala nás Argentina. V polospánku jsem se odšoural do koupelny. Argentina. Argentina. Čistil jsem si zuby a do toho žvatlal. Argentina. Argentina. Líbil se mi ten zvuk.

– Ráchel, prosím tě, vstaň už!

Vrátil se do kuchyně a naladil rádio. Nalil si bílou kávu.

– Ježíšikriste! Ježíšikriste!

– Co se stalo?! Tome?!

Přiřítla se do kuchyně. Nikdy ho neslyšela tak hrozně křičet. Ukazoval zkamenělým prstem k rádiu.

– Co je? Ty ses opařil?!

Sevřel se jí žaludek. Oči polapené šelmy. Nikdy neviděla takovou tvář.

– Hitler! – Napadl Polsko!

Nikam jsme neodjeli. V tu chvíli se tátovo pracovní povolení proměnilo v bezcenný cár, který už k výjezdu nestačil. Hranice se neprodyšně uzavřely a my jsme zůstali v pasti. Táta to nevzdával. Šlapal do toho naplno, aby nás co nejdříve dostal ze země, z dosahu pařátů toho magora.

V první chvíli se v našem životě nic nezměnilo. Vzduchem poletovalo babí léto a příchůť moštu. Šíp stěhovavých ptáků

na obloze. Začal jsem chodit do druhé třídy. Masarykova pokusná obecná škola. Táta se smál, že to zní jako pomocná. Hned první den jsem cestou ze školy chytil motýla. Žluťásek. Taková nicka. V Indii jsem viděl motýla velkého nejmíň deset centimetrů. Žádný drobek jako tenhle. Graphium Agamemnon. Zbarvený jako mlok. Obrovská křídla, žluté skvrny na černém sametu. V temnotách deštných pralesů proklátných záblesky slunce úplně zmizí. Je nepostřehnutelný.

Při sčítání lidu v roce 1930 se moji rodiče přihlásili k československé národnosti. Do kolonky náboženství oba napsali *bez vyznání*. On, potomek Němce a Češky s katolickou vírou, ona, dítě českého Žida a německé Židovky. Tátův otec i sestra Hilda se tehdy hlásili k národnosti německé a teď se automaticky stali občany Říše.

V Praze se demonstrovalo. Němci zavřeli vysoké školy a studenty. Některé z nich popravili.

Když udeřila zima, první zima ve městě, kterou jsem zažil, mrzlo až praštělo. Nakonec zamrzla i řeka. Dostal jsem od táty brusle a po pár dnech jsem brázdil led skoro líp než on. Vyškemral jsem na něm ještě hokejku, abych si mohl s klukama zahrát. Na rozdíl od Vendy a Míry Zajícových a Kubíka Novotného jsem musel být před setměním doma. To bylo dost pitomé. Oni se taky museli ukázat doma na večeři, ale pak se vraceli na led. Záviděl jsem jim to. Jenom jednou mi přálo štěstí. Máma chtěla do kina. V Tržnici dávali českou veselohru s příhodným titulem *Život je pes*. Rodiče se oblékli, dali mi pár zbytečných rad, co bych měl dělat, kdyby třeba hořelo, jak nemám nikomu otevírat, a ujistili mě, že přijdou hned, jak film skončí. V půl osmé se za nimi zavřely dveře a já jsem si nadšeně navlékl bundu a hodil brusle přes rameno. Na zápraží jsem si vzpomněl, že kluci si nosí petrolejky, tak jsem se spustil do sklepa a jednu notně zaprášenou lampu jsem si přidal ke sportovní výbavě.

Když jsem dorazil k řece, kluci zajásali. Byli jenom tři, tak měli radost, že mě vidí, že si můžeme zahrát. Dva na dva. Položil jsem petrolejku na zmrzlou vodu a Venda vytáhl sirky.

Hladká tvář ledu odrážela žluté mihotání světla jako zrcadlo, sníh se snášel do ticha a zkřehlých dětských duší. Vločka sykla na skle lampy, proměnila se v kapku, která stékala po povrchu a zmizela ze světa. Odlesky petrolejových lamp byly kaleidoskop. Bylo to jiné než svíce a jejich odraz na hladině řeky ve Váránasí. Vodní hladina odráží přesně to, co vidí. Led je jiný. Led světlo násobí, štěpí, hraje si s ním. Led mě uchvátil. Rýhy po bruslích lámaly světlo. Svět roztříštěný v ledu, chaotický, a přitom průzračný. Sundal jsem si rukavici a dotkl se ho prsty. Byl studený. Jako by mě chtěl polapit, přitáhnout, dýchal chladem a přisával si břítka mých prstů k sobě. V poblouznění jsem střídal nohy, pravá, levá, ale nehrál jsem moc dobře. Hra světla mě v tu chvíli vábila víc než cokoliv jiného.

– Danieli? Danieli!

Mámin hlas se chvěl zimou. Nebo vzteky. Co tady děláš? Jak to, že nejsi doma?

Jak to, že nejste v kině, napadlo mě, ale tu otázku jsem spolkl. Ona by ji asi nespokla. Táta stál na břehu vedle ní a pozoroval scénku jakoby z povzdálí.

Představení začalo ve čtvrt na devět promítáním žurnálu. Proslov Reichsprotektora Neuratha zapůsobil na diváky jako chřipkový bacil. Nejdřív pokašlávalo jen pár jedinců, ale infekce se šířila rychlostí české recese, přeskakovala z řady do řady, vzedmula se jako příbojová vlna a rozlila se po celém kině, až kašlali všichni tak, že ze svalnatého řečnění pana Reichsprotektora nebylo slyšet ani ň. Vystrašený nadstrážník Farber vyzýval kašlající ke klidu. Když nakažení neuposlechli, nechal rozsvítit v sále a přerušit promítání. Všem kašlem postiženým divákům se dostalo varování. Prosím, aby byl zachován naprostý klid. Jinak nechám vyklidit sál!

Bylo ticho. Nemocní se uklidnili a po malé přestávce se začalo znovu promítat. Na plátně se objevily první záběry filmu Život je pes, záchvat kašle se už neopakoval. Po deseti minutách vtrhli do kina tři gestapáci a jeden člen oddílu SA. Zastavili promítání, přivolali posily z řad strážníků a četníků a vykopali všechny platící diváky ze sálu.

A tak se moji rodiče courali domů. Tam překvapeně zjistili, že jejich jediné dítě nesedí za psacím stolem ani neleží

v posteli. Vyrazili ven do tmy, aby se poohlédli po ztraceném synovi. A teď stáli na břehu a máma máchala rukama a já tam stál a nevěděl, kam se vrátit. Nejraděj bych se zahrabal, zavrtil pod led. Se svěšenýma ušima jsem se dekoval z kluziště. Prekérní situace. Bylo mi trapně před klukama a navíc jsem si uvědomoval, že jsem zklamal důvěru své důvěřivé matky. Ne že by mi táta nevěřil, ale nějak jsem věděl, že si o mně nedělá iluze. Nikdy si nedělal iluze, o nikom a o ničem. S mámou to bylo horší. Nejdřív se rozčílila a pak mi promlouvala do duše. Udělala z toho věc principu a cti a hrozně mi brnkala na city, že jsem ji zklamal a že je z toho smutná. Špatně jsem snášel tyhlety psychologické rozpravy, kdy jsem si připadal jak u výslechu. Scvrkával jsem se do rozměrů titěrného chrousta, rozpouštěl se pod jejím vševědoucím pohledem a měnil se ve zbabělého práskače, který na sebe vyklopí úplně všechno a navíc vyslepičí i to, co neví. Byl jsem mizerný lhář a ještě mizernější poctivec. Závěrem mi zopakovala, že pokaždé, když nedodržím pravidla, stihne mě trest. A pak vyřkla ortel.

– Zákaz bruslení, dokud neroztaje led!

Chvilí bylo ticho. Po pár vteřinách se poprvé za večer ozval táta. Prohlásil, že jakživ neslyšel nic fikanějšího. Zasmál se. Máma je mazaná, víš.

Bylo to poprvé, co se vůbec kdy vložil do máminých výchovných metod a jakkoli je komentoval. Jinak se vždycky veškerých komentářů zdržoval a mlčky dával najevo, že jsou s mámou na jedné lodi. Byli jako jeden, neprůstřelní a neoblomní. Tentokrát se neudržel a pobaveně mi přeložil mámin zákaz: Nesmíš na řeku, dokud je tam led, Dane. Až tam led nebude, tak si můžeš jít zabruslit.

Dušovala se, že to myslela docela jinak. Z toho, co řekla, vyplývá, že led, který je teď na řece, musí nejdřív roztát, potom musí řeka znovu zamrznout a pak můžu jít zase bruslit. Jasně?

Táta vysunul spodní ret a svěsil koutky.

– Jinými slovy, až naprší a uschne.

Byl jsem nepříčetný.

– Ale to už bych si tuto zimu nemusel zabruslit vůbec!

Přesně tak, odsekla a odešla do kuchyně. Pohledem jsem se pověsil na tátu. Nechtěl jsem brečet, ale hrnul se mi do očí celý krutý svět. Zamrkal na mě.

– Zítřka s ní zkusím pohnout, ale nic si od toho neslibuj, rozumíš?

Vrhl jsem se mu kolem krku a dojatě mu děkoval.

Pohnul s ní. Zmírnila trest na jeden týden. Sedm dní, sedm nocí a nepopsatelná muka. Každý den jsem pozoroval led na řece a prosil ho, aby vydržel. Když trest vypršel, na řece plavaly obrovité kry. Bylo to mrzuté, ale ani kry nebyly úplně k zahoeení. S klukama jsme se vyblbli. Sehnali jsme si klacky a poštuchovali kusy ledu, zmáčení a prokřehlí jsme se trumfovali, kdo přejde řeku suchou nohou. Skákali jsme z jedné kry na druhou až na opačný břeh. Balancoval jsem na kusu ledu, když se objevila. Máma. Bylo naprosto nepochopitelné, jak mě skoro pokaždé vyhmátla při nějaké lumpárně. Věděl jsem, že budu mít dalšího zaracha. Dalo se očekávat něco jako totální zákaz vycházek a nějaký nepříjemný úkol návdavkem. A máš utrum, říkávala při takových příležitostech.

Skočil jsem na kru kousek od břehu, zapíchl klacek do vody a frajersky na mámu zamával, aby si kluci nemysleli, že mě má úplně v hrsti. Ve vteřině vzaly věci rychlý spád. Klacek se zlomil. Kra, rozhoupaná a kluzká, mámin vytřeštěný zrak, rty roztažené dokořán a neúprosná tíha vlastního těla. Krátký let nebo spíš volný pád. Žbluňknutí. Zahučel jsem pod hladinu. Jehly a špendlíky, bolest jako nože, střepy. Ani nevím, jak jsem se dostal z vody a jak mě dovekla domů. Ztracená paměť přitékala s teplou vodou. Vana a máminy ruce, konejšivý hlas. A pak znovu zatmění. Tátu jsem vnímal jako v mlze, silné ruce mě odnášely. Říkal něco mámě, pevně a přímočaře. V horečkách jsem se vracel do dusných ulic Kalkaty.

Všechno bylo temné a černé jako oči Sávitří. Uprostřed horkého indického léta jsem se poprvé zamiloval.

Už si nevzpomínám proč, ale vylezl jsem z postele dřív než obvykle. V chodbě jsem se srazil s Kavitou. Postávala u okna

do ulice, ruce zasazené v bok, jako by chtěla zastavit lavinu tuku, která jí tekla přes boky. Když mě zaregistrovala, vykřikla: Pojď se podívat! Jen se podívej na tu Šivorovic bosorku! Lůza!

Kavita i Zam zjevně ohrnovali nos nad každým z nižší kasty, nad žebráckou chamradí, která se válela v ulicích Kalkaty.

Přes ospalky jsem mžoural dolů. Rozčepýřená holčička, obkročmo na vychrtlé mule, vlasy v umolousaných pramínkách jako háďata v roští, umouněný obličej a divoké, trpké oči. Hadrnice, odrbaná a špinavá, obalená kusem proděravělé pytloviny, zápolila s podvyživenou kostrou. Klacek v ruce, vši silou jím švihala, držela ho jako meč; za zadkem jednooké muly poskakoval dvoukolák naložený klestím, jen tak, halabala, div se to nesypalo na cestu. Kavita natáhla ruku s napřaženým ukazovákem. Vidiš ji? Bosorka. Dřív jezdíval starý, ale ten už brzy doklepe, chcípá v té jejich barabizně, už neusedí ani na posteli, tak posílá tu ďáblici. To je osud! Špatná karma.

Stoupal jsem si na špičky a přiškrceně sípal.

– Jak – jak se jmenuje?

– Sávitří.

Sávitří. Osud. Bosé nohy, hrubá, zčernalá kůže na patách; zabodává je do slabin sotva lezoucího kostlivce. Sávitří, opákoval jsem si v duchu. Sávitří. Tupé drncání dřevěných kol na dlažbě. Ach, Sávitří, moje ubohá Sávitří. Zvuk jejího jména a dopadání klacku na vypelichanou srst, ty rány se zařezávaly do mojí dětské duše jako uzda do tlamy zchváceného zvířete. Tvář stažená vypětím a zlobou, dětská, nevinná a nádherná, znetvořená do šklebu skřeta, nelidská a šílená. Díval jsem se do ní. Sávitří. Mohlo jí být tolik co mě, možná trochu víc, ale bylo to, jako by žila dlouho, dávno přede mnou. Byla starší o několik životů. O utrpení, které jí osud vepsal do tváře. A já jsem se díval a cítil zavrať. Záplava odporu a lásky. Štítíl jsem se na ni jenom pohlédnout a nemohl jsem od ní odtrhnout oči. Chtěl jsem utéct a schovat se. Chtěl jsem se rozběhnout k ní a vzít otěže a klacek a zahnat osud. Ale stál jsem, nohy přimražené k dlažbě, ruce přiškvařené k parapetu, a nemohl se nadechnout. Byla jako Kálí. Rudé oči a tmavá pleť, hranaté a strhané rysy. Krvavá Kálí. Viděl jsem ji na obrázku, vlasy

volně vlající, nesvázané, zuby jako tesáky, s hrozivým řinčením jela na lvu do boje, aby zastavila démona Raktabídžu. Ozdobená uťatými hlavami, údy a vnitřnostmi všech, kteří jí zkřížili cestu. Rozlícená Kálí se zklidnila, teprve když před ní padl na kolena sám Šiva, její muž. V tu chvíli bohyně objala manžela, shodila ze sebe hrůzostrašnou podobu a proměnila se v Gauri, krásnou všeobjímající matku.

Sávitří byla zakletá. Chtěl jsem před ní padnout na kolena. Chtěl jsem, aby se proměnila. Chtěl jsem na ni zakřičet, zavolat, zastavit ji, tolik jsem chtěl něco udělat. Byla divoká a nespoutaná. Neodvážil bych se pípnout. Nikdy bych se ji neodvážil oslovit. Směsice soucitu a hrůzy, něhy a odporu mi uvízla na patře, byla hořká a trvalá. Nikdy jsem na ni nezapomněl. Vyháněl jsem ji ze svých snů, ze svého života, ale každé ráno jsem vstával, spáček spáčů, s kuropěním se hrabal z postele a vyhlížel bosorku Sávitří. Miloval jsem ji. Byla zakletá. Zatracená. Chtěl jsem ji vysvobodit, ale dělila mě od ní neviditelná mříž, skleněná hráz, přes kterou jsem na ni nemohl dosáhnout. Po dvou týdnech ranního vstávání jsem odjel do školy.

Anglická škola mi nevadila, jenom mi chyběla máma. Myslíval jsem i na tátů, ale nepostrádal jsem ho ani zpola jako mámu. Asi proto, že věčně nebyl doma. Po čtvrt roce jsem tam onemocněl. Záchvat malárie. Rodiče si pro mě přijeli a vzali mě zpátky do Kalkaty. Máma uplakávala a doktoři do mě cpali chinin. Prvok z řádu hemosporidií mi trhal červené krvinky a játra. Hned první ráno po příjezdu do Kalkaty jsem se zmátořil a s horečkou čekal u okna. Sávitří nepřijela. Už nikdy nepřijela. Ale celý život mě pronásledovala v záchvatech malárie. Vracela se, na prašivé mule zapřažené do rozklechtaného vozíku, oči podlité krví jako Kálí, pokaždé jsem ji viděl, znovu a znovu, zmítaný záchvěvy zimnice. Horečka měla podobu Sávitří. Poblouznění mělo její jméno, opakoval jsem ho jako modlitbu a bezradná matka netušila, koho k sobě volám. Sávitří. Dodnes ji mám v krvi.

* * *

Po smrti paní Stelly Weinsteinové si její klenotnici rozdělily Regina s Ráchel. O tři měsíce později měly všechny cennosti odevzdat říšské prozřetelnosti.

Ráchel s Regi odvážely některé věci z bytu rodičů, část rozdávaly přátelům a známým, část přivezla Ráchel domů.

Pak si je pozvali na Úřad gestapa v Praze–Střešovicích. Po hodinách čekání je vzali dovnitř. Mladý, pohledný gestapák jim zdvořile vysvětlil, že by od nich rádi odkoupili dva domy na Vinohradech a pozemky v Jevanech. Položil před ně papír, na kterém stálo, že domy i pozemky dobrovolně prodávají Třetí říši za milion korun. Chtěl, aby podepsaly.

– My to nemůžeme podepsat. Všechno to spoluvlastní náš bratr, který je v zahraničí. Nemáme na to právo.

Gestapák jim ochotně vysvětloval, že to nevadí, takovými detaily my se tady nezabýváme. Nakonec začal řvát, že je nechá zavřít. Pochopily a dobrovolně podepsaly.

Regina doprovázela Ráchel na nádraží. Když stály u pokladu, Ráchel se najednou zastavila a rozchechtala se. Regino, ukaž mi to lejtstro! Regi nechápavě pomrkávala na sestru. Zasařtrala v kabelce a vytáhla dokument s razítkem a podpisem zástupců Říše. Ráchel se nepřestávala smát.

– My jsem prodaly náš dům za tenhle cár papíru! Tomu říkám kšeft! To musíme zapít!

Než zamířily na peron, obě měly nohy ztěžklé vínem a hlavy lehčí o starosti s vlastnictvím rodinných nemovitostí.

Táta usilovně pracoval na našem vystěhování. Byl ve spojení se strýčkem Erikem a snažil se nás dostat do Anglie nebo Ameriky. Povolení k vystěhování v poslední instanci schvalovalo gestapo. Ne každému.

Celoroční úsilí přineslo kýžené ovoce. Tátovi se podařilo získat affidavit k vystěhování do Ameriky. Po bezplatném převedení majetku Weinsteinových do parátů Třetí říše bouchlo gestapo velkým štemplem na souhlas s výjezdem. Mělo to malý háček. Konzuláty většiny zemí ve válčící Evropě byly tou dobou zavřené a sehnat tranzitní vízum do států, přes které jsme mohli odjet a pak se nalodit k plavbě do Nového světa, byl úkol pro Titány. Vystěhovalecký pas měl navíc omezenou platnost. Dvanáct měsíců. Gordický uzel, na kte-

rém jsme mohli ztroskotat a nakonec ztroskotali. Když se podařilo zajistit tranzitní víza, povolení k výjezdu mezitím propadlo. To znamenalo celé martyrium zase od začátku. A čas plynul a válka požírala peníze, dny, země a lidi.

Vrátil se z práce, sedl si do křesla v obývacím pokoji a schoval se za noviny. Mastil jsem domácí úkol z matematiky, ale hlavou mi táhly úplně jiné myšlenky.

– Tati, a proč jsou Židi nepřátelé lidstva?

Noviny, které držel před obličejem, pomalu sjely dolů, jako když spadne opona. Objevily se oči dokořán.

– Kdo ti to řekl?

– Četl jsem to na letáku u Schindlerů. Měli to přilepené na výkladní skříni.

– Pojď sem.

Tvářil se hrozně vážně, z jemných vrásek mezi obočím se staly hluboké rýhy. Palcem a ukazováčkem pravé ruky si promnul koutky očí.

– Židé nejsou nepřítelem lidstva, Dane. Největším nepřítelem lidí je jejich vlastní omezenost. Jejich strach. Strach z odlišnosti, strach z jiné kultury, z něčeho, co neznají. Symbolem jejich strachu se pak stanou symboly jiné kultury. Turbany sikhů, čelenky indiánů, muslimské šátky, cokoliv, co není součástí světa, který znají. Největším nepřítelem takových lidí je jejich vlastní hloupost. Rozumíš?

Bylo těžké tomu porozumět.

Podle kalendáře se blížilo jaro, ale jako by si netroufalo vystrčit hlavu. Seděli jsme u večeře, dům provoněný cibulovou polévkou. Zvonivé ťukání příborů na talířích ztichlo. Rány na vchodové dveře dopadly mezi nás. Táta odložil příbor a šel otevřít.

– Kdo je to?

– Gestapo! Öffnen!

Otočil klíčem v zámku a dveře se rozletěly. Dovnitř vpochovali tři muži.

– Thomas Keppler?

Přikývl. Jeden z nich se podíval na mámu a pak na mě. Důrazně mluvil s tátou, který mu klidným hlasem odpovídal.

Zíral jsem na ty dva, co ho doprovázeli. Měli uniformy a na hlavách čepice. Umrličí lebka se zkříženými hnáty na mě civěla jako ropucha. Šla z ní hrůza. Německy jsem moc nerozuměl, ale přítomnost těch chlapů nevěstila nic dobrého. Máma mi naznačila, že mám zůstat sedět. Sama se nehnula z místa, jenom napjatě sledovala tátu a toho muže v koženém plášti, který zvyšoval hlas, jako kdyby mluvil s nahluchlým. Další dva šmejdili po domě, vymetali každý kout a obraceli všechno vzhůru nohama. Když to vypadalo, že skončili s úklidem, vyštěkl ten v civilu větu, které jsem rozuměl i já: Mitgehen!

Táta přikývl a ještě se na něco zeptal. Gestapák se podíval na mámu a posunkem jí naznačil, že má odejít. Nechápal jsem to. Maminka vyskočila a běžela nahoru. Každý schod pod ní zlověstně zavrzal, jako by dával najevo nevoli. Vrůstal jsem do židle, scvrkával jsem se, a kdyby to trvalo o něco déle, asi bych se rozpustil ve vlastním strachu. Táta se na mě díval. V tom pohledu bylo odhodlání, tichá síla a vůle. Nalil mi ji do žil. Narovnal jsem se.

Máma byla v mžiku zpátky. Viděl jsem, jak se jí třesou ruce, když mu podávala svetr a nějaké prádlo. Povzbudivě se usmál a vyšel z domu.

Byl jsem z toho celý pryč, úzkost mi visela na krku jako chcípá myš. Klepal jsem se ještě u okna za závěsem a doprovázel pohledem auto, které mizelo v šedivé tmě.

Druhý den ráno telefonovala do Olomouce. Mluvila s dědou Rudolfem a několikrát měla namále, aby se nerozbrečela. Co mám dělat?

Pravidelně jezdila do vězení. Vozila mu jídlo a čisté oblečení.

Slyšel jsem klíč v zámku a šoupání podrážek na rohožce. Vešla dovnitř a sundala si kabát.

– Kdy se táta vrátí?

– Brzy. Už ho brzy pustí.

Dosedla na židli a bezmyšlenkovitě odložila uzlík prádla na stůl. Rozšafně jsem se opřel dlaněmi o dřevěnou desku a chtěl jsem něco říct, ale věta mi uvízla v krku jako rybí kost.

Hromádka zmačkaného prádla. Kousky tátova oblečení. Nemohl jsem odtrhnout pohled od špinavého kusu látky. Krev! Krev! Hysterický jekot mi rozrážel hrdlo. To je jeho krev! Oni ho tam mlátí!

V tu ránu byla na nohou. Jedním máchnutím smetla zakrvácené oblečení ze stolu a chytila mě za ruce. Uklidni se, Dane! Proším tě, uklidni se! To není jeho krev!

– To je jeho krev! Oni ho –

Vřískal jsem jak posedlý. Zalomcovala se mnou.

– Poslouchej mě! Táta tam pracuje – a oni tam musí, pracují třeba – Dane, podívej se na mě a poslouchej! Oni, pracují i jako – jako – řezníci, víš, oni porcují maso a stahují zvířata. Musí dělat různou práci. Musí pracovat! Proto má na šatech krev. Ale to není jeho krev! Slyšíš mě? To *není* jeho krev! Tak už přestaň vyvádět!

Uvěřil jsem jí. Nikdy mi nelhala. Znělo to divně, ale dalo se tomu věřit. Chtěl jsem jí to věřit.

Věřil jsem jí to, dokud se nevrátil.

V Indii přispěl na podporu exilové vlády, stejně jako většina Baťových mužů v Batanagaru. Vybralo se tehdy skoro půl milionu. Němcům se dostal do ruky seznam. Měli podezření, že je členem odboje, ale nic mu nedokázali. Za čtyři týdny ho pustili.

Vrátil se do práce. Když jsem se ho zeptal, co v práci dělá, řekl, že dřepí u rýsovacího prkna a tahá čáry po papíře. Nesnažil se předstírat, že ho to baví. Návrhy budoucího náměstí, autobusového nádraží, sportovního areálu. Všechno do šuplíku. Chodíval do Gahurova ateliéru na zlínskou radnici, kde se během války scházivali výtvarníci a architekti. Spřátelil se s architektem Lorencem, který k nám občas zašel na kafe. Nosil brýle s kulatými obroučkami a dobře padnoucí oblek. Tenké rty a nízko posazené uši. Vypadal seriózně, ale bývala s ním legrace.

Přestal jsem chodit do školy. Židům vstup zakázán. Byl jsem židovský míšenec prvního stupně.

Ani na pozadí apokalypsy, která následovala, jsem nikdy nezapomněl, jak mi paní Novotná řekla, že Kuba není doma. Bylo to zvláštní. Měl jsem pocit, že jsem ho zahlédl v okně. Když se totéž opakovalo i další den, pochopil jsem, že Kuba není doma pro mě.

Ráchel otevřela časopis *Zlín* z konce září 1941 a hlasitě četla.

Od tohoto pátku bude možné přesně provádět nařízení, jimiž byl Židům zakázán vstup do kin, divadel, kaváren, sadů a jiných míst. Židé budou napříště v celé Říši viditelně označeni. Budou nosit na kabátě žlutou, tzv. Davidovu hvězdu. Toto opatření nemá jen význam morální a ideový, ale i praktický, neboť se tím v mnoha případech zamezí pokoutnímu obchodování, které Židé stále vedou.

Dějiny se otočily. Táta řekl, že se řítíme střemhlav do středověku. Ve středověku se nenosily hvězdy, ale žluté pásy.

O dvě strany dál informoval český tisk o tom, jak probíhá řešení židovské otázky v zahraničí:

Ve Varšavě (Warschau) jsou Židé soustředěni v jedné městské čtvrti. Žije jich tam pohromadě asi půl milionu. Není žádné překážky, proč by se takové řešení nemohlo uplatnit také u nás. Vždyť to, co se dosud zde udělalo, jako zákaz chodit na plovárnu, jezdit v první tramvaji, nakupovat v určité hodiny, je nedostatečné. Židé obcházejí tato nařízení, keřasují, šíří kolem sebe šeptanou propagandu a provokují české lidi.

Tom vstal a vzal jí noviny z ruky.

Ulice českých měst byly protkané žlutými hvězdami.

Český člověk nestačí žasnout, když teď vidí, kdo všechno je a byl u nás Žid. V tisku jsou uveřejňovány fotografie mocných Židů, kteří ovládali veřejný život bývalé republiky. Nebylo téměř redakce, aby v ní neseseděl Žid, a jména jako Fuchs, Lustig, Bloch, Stránský, Kisch atd. o tom podávají trapný důkaz. Židé přispívají lvím podílem k všem těm štvanicím, jichž byl malý český člověk z ulice pouhým svědkem. Ve správních radách bank a podniků seděli Židé, hrozili ovládnout divadlo a také ve filmu hráli rozhodující úlohu. Z toho všeho jim dnes zbyl jen londýnský rozhlas...

To, že jsem nesměl do školy, ovšem neznamenal, že jsem unikl učení. Máma se na mně vydováděla. Učila mě sama. Měl jsem rozvrh, předmět za předmětem, šest vyučovacích hodin denně. Skřípěl jsem zubama, ale musel jsem uznat, že je dobrá. Miloval jsem dějepis. Vyprávěla mi o velkých historických bitvách, o dobrých a špatných panovnících, o frajerech, kteří změnili dějiny. Často na úkor zeměpisu nebo přírodovědy. Spartakus. Caesar a Kleopatra. Alfréd Veliký a Napoleon. Chtěla po tátovi, aby mi zadával úkoly z matematiky. Hodinu denně jsem cvičil na klavír a večer jsem si četl. V knihách jsem ležel dobrovolně. Hltal jsem všechno, co mělo písmena.

Dostal jsem se do věku, kdy jsem si se zájmem sám předčítal z novin.

29. října 1941 – Žid nebude mlsat

Obchodník napříště nesmí Židovi prodat žádné ovoce, sýry, cukrovinky, ryby, drůbež ani zvěřinu. Aby se nemohlo toto nařízení obcházet, je zakázáno Árijci jakékoliv darování některého z těchto druhů potravin Židovi.

5. listopadu 1941 – Teď je řada na židomilcích

Žid zmizel, židomilci zůstali. Proto bude potřeba nečekat, až se seschnou, ale pomoci jim, aby následovali rychle osud Žida, jenž jim tolik leží na srdci.

Pod čarou dvě karikatury, které mi utkvěly v paměti. Židé. S košťaty v rukou, na klopách hvězdy, zahnuté frňáky přes celý obličej a vypoulené oči. Vypasené tváře s výrazem nenasytých hamounů zarámované odstátýma ušima. Na druhém obrázku odcházejí, shrbení, s uzlíčkem přes rameno a kosým pohledem. Jak přišli, tak odejdou, smál se text pod tím.

Máma víc než kdy předtím hrála na klavír. Myslím, že to byla její útěcha. Po domě nosila jednoduché propínací šaty bez rukávů a do nich barevné halenky. Starala se o domácnost, uklízela, vařila, prala a žehlila. A mučila mě s učením. Ale když se táta vracel z práce, seděla s knížkou, upravená, oblečená jako na vycházku. Nebo hrála. Často jsem žebronil, aby zahrála takovou tu skladbu, dlouho jsem si nemohl zapamatovat,

kdo to vlastně složil, byla to skladbička na čtyři minutky a znělo to jako bublání potůčku. Zahraj mi to bublání, říkal jsem.

To bublání je Čajkovského Trojka, Dane. A není to bublání, ale rolničky. Poslouchej.

Sněží. Vidím bílý sníh a bílé koně. Trojspřeží. Rozbíhají se plání, kopyta v křupavé peřině. Táhnou sáně. Jsou prázdné, jenom na kozlíku bledý vozka. Větve stromů skloněné pod tíhou sněhu. Koně padí zimní krajinou a pak ještě přidají do kroku a rolničky na chomoutu se rozeznějí. Zvonivě a rozverně a zároveň smutně a teskně. Ráchel hrála a zavírala přitom oči. Naskočila do bílých saní a jela dál a dál, daleko od skutečnosti, do bílého ráje.

Dodnes hledám stopu těch saní.

V dubnu 1942 noviny informovaly o dalších opatřeních proti židovskému živlu.

Vládním nařízením z 20. dubna bylo stanoveno, že budou zbaveni úřadu židovští míšenci. Propuštění budou židovští míšenci nebo ženatí se Židovkou, případně s židovským míšencem 1. stupně. Veřejní zaměstnanci mohou užívat sňatky jen s osobou, jež není Židem nebo židovským míšencem.

Ráchel se podívala na Toma.

– Za chvíli tě kvůli mně vyhodí z práce.

O měsíc později vypsali odměnu za dopadení pachatele. Deset milionů korun. Za hlavu odporného zločince, který spáchal atentát na zastupujícího říšského protektora SS Obergruppenführera a generála policie, vzorného manžela a milujícího otce, pana Heydricha. O dva dny později zvýšili odměnu na dvacet milionů a vyhlásili výjimečný stav.

Oslavil jsem jedenácté narozeniny a díval se do tmy. Hvězdy mizely. Ztrácely se z očí, odcházely do neznáma. Zůstávaly po nich prázdné domy a prázdné pokoje. A nikdo se neodvážil zeptat, kde končí. Dělo se tak z nařízení úřadů, tak je většina přihlížejících ani moc nelitovala.

Regina Weinsteinová nastoupila v březnu 1943 do vlaku, který ji s další tisícovkou lidí odvážel do Terezína.

Na konci roku zmizel i architekt Lorenc. Bez hvězdy. Chvilí se schovával, ale nakonec ho vyčmuchali nebo ho někdo udal. Myslím, že ho popravili. Za činnost v odboji.

21. ledna 1944 večer se ve dveřích objevil zástupce židovské obce. Jüdische Kulturgemeinde, zde podepište. Jako zlověstná předtucha zmizel ve studené tmě.

Odložila lejtro na stůl.

– Chtějí mě.

Vzal papír do ruky a přelétl ho očima.

– Má to jednu výhodu. Zase se uvidím s Regi.

– Tak pojedeme všichni.

– Tome, prosím tě! Nedělej to ještě horší.

Její oči stékaly jako řeka. Ten proud ho unášel. Síla divoké vody. Chtěl zastavit řeku, která je rozdělila. Volal na ni, ale druhý břeh byl příliš daleko. Ležel vedle ní obklopený tmou. Bezesná noc.

– Měl jsem vás odvézt, měl jsem – možná bych ještě mohl –

– Ne.

– Ale mohl bych –

– Ne!

– Tak co – co mám dělat?

Jeho hlas se lámal o zaťaté zuby. Poprvé v životě se někoho ptal, co má dělat. Poprvé v životě si nevěděl rady.

– Postarej se o něj.

Blížilo se to, sápal se to po tom nejdražším, co měl. Tiskl se k ní a vdechoval vlastní slzy.

– To nemůžu udělat. Nemůžu tě nechat jít!

Její vlasy byly tma v poušti. Tu noc mu roztály pod rukama.

Den před máminým odjezdem přijel děda Rudolf z Olomouce. Vyprovodili jsme maminku na nádraží.

Řekla mi, že se zase brzy uvidíme. A dohlídni na tátu, ano?

Byla tak krásná. Miloval jsem ji ryze vlastnickou láskou, slepou a bezohlednou. Máma byla samozřejmost. Jako vzduch. Jako chleba.

Když odcházela, řekla mi, že sluneční paprsky jsou poslové slunečního boha a že si po nich budeme posílat vzkazy. Když

uvidíš sluníčko, ucítíš paprsky na tváři, budeš vědět, že to jsou moje ruce, které tě hladí, že jsem na blízku. Měsíc ti bude vyprávět příběhy na dobrou noc.

Ještě naposledy jsem se k ní přivinul. Cítil jsem důvěrně známou vůni, kterou kolem sebe šířila.

– Pamatuj si, že nikoho z lidí, které doopravdy miluješ, nemůžeš nikdy ztratit.

Nastoupila do vlaku. Táta jel s ní. Zůstali jsme s dědou sami.

Prostějov – přestupní stanice. Dál s ní nesměl. Podala mu ruku z okna vlaku. Křečovitě se jí chytil a s horečkou v očích se díval do tváře nad sebou. Ozval se hvizd. Rána elektrickým proudem. Otáčí hlavu směrem k lokomotivě. Vidí výpravčího, jak vytahuje z podpaží plácačku a zkušeným pohledem přelétá zavřené vagony a potom zápěstí s hodinkami. Oválný terč s červeným středem proráží vzduch a putuje směrem vzhůru. Je leden. Po zádech mu tečou pramínky potu. Svaly v obličeji jako struny. Výraz šilence. Oddaný pes, který pobíhá kolem plotu. Ten plot je příliš vysoký, ale on věří, že se přece jen bude dát někde přeskočit.

Usmála se.

– Za chvíli to skončí. Uvidíš. Brzy budu zpátky.

Pokusil se přikývnout. Vlak se pomalu rozjížděl a štíhlé prsty mu vyklouzly z ruky. Zamávala mu. Stál tam nehnutě ještě dlouho potom, co mu poslední vagon zmizel z dohledu.

Když se vrátil, nepoznával jsem ho. Byl jiný. Úplně jiný.

Odešla a moje dýchání se změnilo v lapání po dechu. Dokázal jsem zírat do slunce, oči doširoka rozevřené, abych zahlédl její úsměv. Když jsem odvrátil zrak, okolní svět zmizel. Nic jsem neviděl. Až teprve za chvíli se začaly vynořovat matné obrysy. Svět, ve kterém chyběla bytost rozložená do slunečních paprsků.

Tu noc, kdy jsem byl poprvé bez ní, se mi zdál sen. Bloudili jsme spolu neznámou krajinou, ve vysokém sněhu, v hustém lese. Kolem vyli vlci. Utíkali jsme, klopýtali přes kořeny stromů, jako chapadla chobotnice nás chytaly za nohy. Dlouho

jsem letěl, snad hodiny, než jsem si uvědomil, že běžím sám.

Vzpomněl jsem si na pražského dědu. Na zlatou schránku s Tórou, na příšeří synagogy, ve které byl neviditelný Bůh, a začal jsem se k němu modlit. Bože, tys stvořil tento svět, tys stvořil člověka. Nedopusť, aby se mamince něco stalo.

Zajímalo mě, kde je Terezín a co tam máma dělá. Vždycky jsme byli všichni pohromadě, máma s tátou a já. Teď jsem měl jenom tátu, který se děsně snažil, ale já jsem věděl, jak strašně je mu smutno. Taky mi bylo smutno.

VIII. Noty v dutinách

Zařídila jsem, aby se Ráchel nastěhovala do terezínského domu, kde jsem bydlela. Moje spolubydlící protestovaly, protože i tak jsme byly namačkané na pár čtverečních metrech, bez kouska soukromí. Řekla jsem jim, že je to moje sestra.

Ale Ráchel hledala vlastní sestru. Vložila jsem se do toho a po dvoudenním pátrání jsem zjistila, že Regina Weinsteinová odjela s posledním transportem na Východ. Minuly se o pár týdnů. Možná taky proto se Ráchel nebránila mojí přehnané pozornosti. Našla jsem v ní starší sestru.

Když poprvé vešla do našeho půdního kamrlíku, do miniaturní zatuchlé kuči, na kterou jsme byly tak hrdé, zůstala stát a němě se rozhlížela. Pak promluvila. Připadlo mi, že mluví z cesty.

– Proces. Tohle je – Kafka. On to věděl.

Kroutila hlavou.

– Dokonalé. Tyhle domy, půdní brlohy, všichni kolem. Odsouzení, kteří nemají potuchy, co spáchali. Geniální. Jako by to zažil.

Nevěděla jsem, o čem je řeč. Jaký proces? Jaký Kafka? To jméno jsem v životě neslyšela. Nedávalo to smysl.

Když úředníci, kteří měli na povel organizaci v ghettu, zjistili, že je členkou Červeného kříže, přidělili jí práci ošetřovatelky v domově pro staré a nemocné. Siechenheim. Vyhaslé peklo. Nemocní jako prašivá zvířata v nevytopené, páchnoucí místnosti v hejnech vši a štěnic a vlastních výkalech. Bez léků. Ráchel bezmocně zuřila.

– Jak je mám sakra udržovat v čistotě bez teplé vody a bez čistého prádla?

Umírali po tuctech. Prostěradla byly utěrky, do kterých se balili mrtví jako chléb, aby neokoral. Sklep byl márnice. Što-sovali je tam jak polena na otop. Strašně ji to vyčerpávalo.

– Desítky lidí. Umírají mi pod rukama, Aninko. Opuštění a zoufalí, tak strašně sami! A já – nemůžu jim pomoci!

Seděla s hlavou v dlaních. Přistrčila jsem k ní kousek chleba, ale ani se ho nedotkla. Ruce jí volně spadly do klína.

Bála jsem se o ni. Donutila jsem ji, aby požádala o přeložení. Nakonec se nad ní smílovali. Egon Redlich, šéf péče o mládež, jí nabídl práci vychovatelky v dívčích domovech, v Mädchenheimu, kterému se v terezínské hantýrce říkalo Heim. Byla šťastná. Ta práce jí vrátila chuť do života.

S vedoucí dívčího bloku Růženou Engländerovou si padly do oka. Zato s Egonem Redlichem se v lásce neměli. Redlich, téměř fanatický přívrženec sionismu, bazíroval na výchově mladých ve striktně židovském duchu. Ráchel dělila výchovu na dobrou a špatnou. Redlicha obviňovala z pozérství.

Je směšný s tím svým: máš pravdu, ale v podstatě nemáš pravdu. Tím myslí, že jenom jeho názor je správný! A to jeho cenzorství VIDEM! Říká, ano, ano, musím uznat, že literární hodnota časopisu je značná, ale marně hledám židovského ducha!!! Chápeš to, Aničko? Patnáctiletí kluci obklopení touhle hrůzou vydávají svůj časopis! Píší básně a články, vyztřelé a procítěné, že by tě to porazilo, a on camrá o nedostatku židovského ducha! Každý z těch kluků má víc ducha než všichni ti zapšklí dědkové v Radě starších dohromady. Nevím, jestli zrovna židovského, ale lidského určitě.

Ano, Rada starších, které německá úřední moc hodila na triko organizaci ghetta včetně obávaných transportů na Východ, často zasedala a radila se. Ráchel dostávala zprávy z první ruky od Waltera Löwingerera, kterého znala z Prahy ještě z dob, kdy studoval práva s jejím bratrem. Rada starších byla orgán, který jí uměl pohnout žlučí.

– Jsou spravedliví? Jsou moudří? Oponují jeden druhému, a když jeden něco přikáže, druhý to zruší. A víš, co probírali včera? Co je lepší – soudit vážné, nebo lehké případy? Kdo je vinen a kdo bezúhonný? A hlavně to jejich věčné – kdo je čistý a kdo nečistý! Co mají v těch zabeđených palicích? Walter Löwinger vypráví hotové horory o tom, jak ani jeden z nich nezná nic než lásku k vlastní vážnosti. Pyšní, slepí starci.

A uprostřed toho všeho středobod mého světa. Gideon. Elán a energie. Nesměl u ničeho chybět, do všeho se vrhal po hlavě. Hrál sólově, hrál v kvartetu i v triu, doprovázel sbory při oratoriích. Spolupracoval s Rafaelem Schächterem na Verdiho Rekviem. Prostě si hrál a táhl mě za sebou do světa tónů, který byl stejně krásný jako on. Sám komponoval. Složil Sonátu pro klavír a řekl, že je pro mě. Dětil se se mnou o nadšení a objevy. Obdivoval Janáčka, ale to jsem s ním ani přes úpornou snahu nedokázala sdílet. Janáček byl pro mě, naprostého hudebního hotentota, příliš silné kafe. A pak vykouzil Trio pro housle, violu a violoncello. Devět dnů po tom, co trio dokončil, odjel. Máš vlasy ulité z bronzu, řekl.

Abych zapomněla, utíkala jsem do minulosti. Vyprávěla jsem Ráchel o mamince a tetě Else. Ona se občas rozpovídala o sourozencích, o Erikovi a Regině. O rodičích mluvila jen zřídka.

Stella Weinsteinová dost dobře nechápala žádné ze svých dětí, ale nejtvrdějším oříškem byla ta nejmladší. Erik byl slušný a uhlazený, ale dokázal být i agresivní a hlučný. Jeho přirozeným pohybem byla plynulá chůze. Už jako dítě si vykračoval jako vašnost, ladně a vznešeně. Otto Weinstein tvrdil, že už ve třech letech se na tom klackovi dalo poznat, že z něj bude právník. Zato chudák Regi odmalinka pajdala, takže veškeré její pohyby vypadaly trhaně a jaksi nepatřičně. Pro Ráchel byl nejpřirozenější běh. Sotva se naučila jakžtakž stát na neobratných nožkách, neudělala první krok, ale něco jako poskok. Za pár dní běhala a to jí zůstalo. Byla jako pytel blech. Poklusem do školy a tryskem ze školy. Když se šlo na procházku, Ráchel a pes běželi napřed a pak se zase vraceli ke skupince a znovu vyráželi vpřed. Na každých sto metrů, které ostatní ušli, Ráchel naběhala pětkrát tolik. Nechápala, proč nemůže nosit stejné oblečení jako kluci a proč by neměla lézt na stromy.

Tatínek byl profesorem na gymnáziu a to tehdy něco znamenalo. Měl autoritu a uměl si zjednat kázeň. Když byla malá, bála se jenom jedné věci. Bála se, že si ji tatínek „zapíše“.

Otto Weinstein se na svoji nejmladší dceru jen málokdy skutečně rozzlobil. Ale když už to vypadalo, že zvlčila nad

únosnou mez, vzal na sebe jeden z přísných profesorských výrazů, zabodl oči do dceřina rozdváděného obličeje a výhružně zvedl ukazovák. Jestli se neukázníš, tak si tě *zapišu!*

Důraz, který kladl na slovo „zapsat“, nevěstil nic dobrého. To slovo v ní budilo respekt. Ráchel si pod tím představovala bezrozměrnou hrozbu, něco neuchopitelného, něco, co bylo mimo dosah jejího pětiletého mozku. Když tatínek pohrozil, že si ji zapíše, bylo to pro ni to nejhorší příkoří, jaké si uměla představit. Já si tě zapišu! Jakmile uslyšela tu magickou formuli, přestala křepčit, zjihla a zbytek dne sekala latinu. V žádném případě nemohla dopustit, aby si ji tatínek zapsal. Účinek toho slova byl kolosální.

Když jí pak maminka oznámila, že ji zapsali do školy, dostala hysterický záchvat.

Nejstarší Erik šel studovat, protože byl chytrý a protože byl chlap. Potenciální živitel rodiny. Vybral si právnickou fakultu. Tatínek zaplatil studia bez mrknutí oka. To se rozumělo samo sebou. S Regi to bylo jiné. Regi byla děvče. Za normálních okolností by neměla šanci, ale Regi byla výjimka. Chyběl jí kus levého chodidla. Když jí bylo dvanáct, uřezali jí prsty a polovinu nártu. V přesvědčení, že s takovým postižením má jen malou naději na slušného ženicha, tatínek s úlevou pozoroval, že Regi je pilnou a veskrze nadanou žačkou. Rozhodl, že pro ubohého mrzáčka bude nejlepší, když něco pořádného vystuduje, aby se mohla realizovat jinak než manželstvím a dětmi, jak by se od ní za normálních okolností očekávalo. A Regina to nadšeně přivítala. Tatínek pro ni vybral učitelský ústav.

Jenže pak tady byla ta nejmladší. Ráchel. Tatínkův favorit. Benjamínek. Tatínkův rozmazlený miláček. Jak byla chytrá. A jak hrála na klavír – a tančila – a kreslila. Na co sáhla, to se jí dařilo. A tatínek se v ní zhlížel jako Narcis ve vodní hladině. Jak by mohl? Jak by mohl odmítnout? Jak by mohl nezaplatit studia svojí malé princezničce, svojí nadané holčičce, když přece oba starší sourozenci studovali. To by nebylo spravedlivé. Navíc si vybrala jeho obor. Dějiny. Tomu nemohl odolat. Rozhodl, že ji dá na univerzitu do Olomouce, kde žila jeho stárnoucí sestra. Byla churavá na srdce a v několika posled-

ních dopisech si otevřeně stěžovala na tísnivou samotu a podlomené zdraví. Otto usoudil, že tak zabije dvě mouchy jednou ranou. Ráchel bude studovat a zároveň dělat společnost tetičce Ester. Maminka protestovala. Lomila nad ním rukama a spílala mu do marnotratníků. Otto, peníze chceš vyhazovat a holce uděláš medvědí službu! Kdo si ji bude chtít namluvit, když bude tak študovaná? A navíc, už teď má móresy, že to svět neviděl. Roste nám z ní volnomyšlenkářka!

Ráchel na vysoké. Nebylo to normální. Vůbec to nebylo normální. Bylo to troulalé a příliš, přespříliš emancipované! Vzdělání, sečtělost a intelektuální zájmy Ráchel v matčiných očích znehodnocovaly coby potenciální manželku. Žena nemá být příliš chytrá, říkala maminka. A pokud je, tak to na ní nesmí nikdo poznat. Hlavně manžel ne.

Maminka vyrostla v německé tradici: Kinder – Küche – Kirche. O šabatu pekla chleby a zapalovala svíce. Pohyby rukou k sobě vábila kouř svíčky, který se zavřenýma očima vdechovala, hlavu pod šátkem. Byla posedlá zdvojeným ideálem čistoty. Německým i židovským. Pilná jako včelka, ztělesnění praktičnosti. Zvláště uzavřená do svého malého světa. Nebo vykázaná? Uměla plést, šít, háčkovat a vyšívat. Mrzelo ji, že žádná z dcer neprojevovala o ruční práce zájem. Nosila prosté, ale elegantní šaty. Pod skromným povrchem skrývala záblesk marnivosti, který se rozhořel, kdykoli si prohlížela nové modely v salonu u Rosenbauma. Hrála na harmonium a na piano. Na nočním stolku jí ležela hebrejsko-německá kniha žalmů, ale bůhví, jestli se někdy skutečně modlila. Jednou do roka jezdila do rodné Vídně k příbuzným.

Bylo jí čtrnáct, když ukončila školní docházku. A dál nic. Byla jiná doba. Pokračovala v soukromých hodinách hudby a čekala na ženicha. Byla mladá a krásná. A vzdělanému Ottovi učarovala. Na zažloutlých fotografiích stojí vedle sebe. On, hubený a krátkozraký, vážně se dívá do objektivu, kostěný cvikr na nose, zaháknutý zlatým řetízkem za druhý knoflík od vesty. Ona, rozverně pousmátá, v nadýchaných šatech s černou stužkou kolem krku sepnutou vykládanou broží. Celý život mistrně využívala ženského šarmu, jediné zbraně, které se ženám její doby a jejího postavení dostávalo. Tichá, naoko poddajná.

S diplomacií se dá zvládnout každý mužský, to si pamatuj, Rejčko. Jenom žádné scény, žádný tyátr. S tím bys daleko nedošla. Rozčilená manželka, to je hotová pohroma. To nemají rádi. Nefunguje to. Jenom hezky pianko, všecko odkývat, ano, tatínku, máš pravdu, tatínku, ty to přece musíš vědět, tatínku. A pak si to udělat po svém. To je ženská diplomacie.

Ráchel se svíjela nevolí. Jaká diplomacie? Podlost je to! Ale zaráželo ji, když viděla maminčinu teorii aplikovanou v praxi. Její otec nebyl žádný idiot, a přece to s ním fungovalo přesně tak, jak jí kladla na srdce matka. Strategie a taktické manévry zvládnuté s bravurou, že by se leckterý politik mohl přiučit. To Ráchel nikdy nedokázala.

Maminka mluvila německy. Nikdy se česky pořádně nenaučila. Stýkala se s německými Židy, kteří žili v Praze a kteří se považovali za jakousi aristokracii. S tatínkem to bylo jiné. Mluvil na děti česky a Ráchel i Regi chodily do českých divadel, četly české knihy. Vychovatelka je učila francouzsky a anglicky. Hlavně všechno francouzské se tehdy nosilo. Erik se rád bavil a často se někde zapomněl. Na Ottův vkus byl příliš povrchní. Maminka se strchovala, aby se z něj nestal kavárenský Žid. Pravidelně jezdil do Vídně. Do krásné Vídně, rozverně a tančící, do Vídně plné zkaženosti a antisemitismu. K příbuzným, kteří nenáviděli sami sebe pro svoje židovství.

Maminka se příliš často strchovala o všechny svoje děti. Čím byla starší, tím víc trpěla nespavostí a pokašlávala. Tatínek ji rok co rok posílal na zotavenou; do Karlových Varů, Mariánských Lázní nebo Baden-Badenu.

Co se týkalo té nejmladší, Stella Weinsteinová vynaložila spousty marného úsilí, aby svéhlavou dceru zkrotila a ulehčila jí tak vstup do života. Vštěpovala jí, že ve vztahu k mužům je lepší spokojit se s málem, než čekat zázraky. Na to Ráchel neslyšela. Ráchel chtěla zázrak. Trvala na tom.

* * *

Dívky z Mädchenheimu většinu dne pracovaly. Na jaře začaly chodit na pole, kde se jim občas podařilo něco ukrást. Kukuřici, brambory, řepu, kterou pak nacpanou v podprsence pašovaly přes namátkové kontroly esesaček. Když se vrá-

tily z pole, Ráchel je honila do umývárny, ke korytům se studenou vodou. Nutila je udržovat sebe i pokoje v čistotě.

– I na smetišti může být pořádek!

V šest hodin večer, po celodenní práci, si sedly a učily se. Jazyky. Dějiny a zeměpis. Psaly slohové práce, kreslily na útržky kartonů uhlíky z kamen. Často bylo obtížné z těch unavených hlav něco kloudného vykřesat.

Vyučování bylo přísně zakázáno. Žádné tužky, papíry nebo knihy. Celé tři čtyři hodiny stála jedna z dívek na stráž, aby ostatní mohly včas předstírat úklid nebo jinou fyzickou činnost, kdyby se objevila kontrola. Gruntování se Němcům vždycky líbilo.

Ráchel zápasila s pocity beznaděje, do kterých dívky upadaly. Každodenní pohled na káru naloženou mrtvolami, odjezdy příbuzných a kamarádek na Východ, smrt kohokoli z blízkých. Mívala toho plnou hlavu. Ráda rozebírala kresby, které mi občas přinesla ukázat. Podívej se, Aničko, takhle vidí svět ty moje dívenky. Jsou ve věku ladnosti.

Výchově mladých se v Terezíně věnovala velká pozornost. V nich je naše budoucnost, rozhodla Rada starších a na úkor starých a přestárлых zvýšila příděly jídla dětem a dospívajícím. A sobě.

Ráchel zvala zajímavé lidi, umělce a profesory, aby dívkám předali alespoň kousek vědění a umu. Gideon mluvil o muzice, Gustav Schorsch o Čechovových hrách a anarchistických buřičích. Ungar Hermann se pokoušel vysvětlit teorii relativity. Nakonec přišel i Karel Poláček. Rozpovídal se o ruském realismu, o tom, jak napsal Muže v offsidu. Ale Ráchel z něj neměla dobrý pocit.

– Připadal mi tak schoulený do sebe, zraněný a zlomený. Bez jiskry v oku, bez šťávy. Byl to smutný pohled.

Pochopila jsem, že teta Elsa nebyla jediná, kdo svůj život v ghettu odepsal. Poláčkovi bylo přes padesát, když ho zatáhli do Terezína. O dva roky později odevzdaně nastoupil do dobytčího vagonu, netečný a lhostejný ke svému osudu. Konečná stanice – Osvětim. Nebylo už nic, co by jím mohlo pomoci.

Letargie znamenala jistou cestu do terezínského krematoria. Ráchel se zuby nehty bránila. Oprašovala skříňku se starodávnými příběhy, mýty a pohádkami a někdy z ní vytáhla kousek i pro nás ostatní. Hýčkala vzpomínky.

Když jsem se poprvé zeptala na Toma, usmála se. Měl oči vlka, řekla. Ocelově šedé duhovky s tmavomodrou obroučkou. Měnily barvu podle toho, na co se díval. Od sytě modré přes bledě šedou až po světle zelenou. Pohlcovaly svět. Občas v nich zahlédla zákmit perverze a brutality. V těch chvílích se na ni vrhal jako na kořist. Utajené zvíře, holé, základní pudry pod uhlazenou schránkou civilizace. Chtěla, aby to vybublalo na povrch. Provokovala ho. Byl posedlý prací a to ji vzrušovalo. Býval oholený a zdvořilý. Líbilo se jí, když se neholil. Nebo když se od ní nechal oholit.

Zakláněl hlavu, týl zabořený do jejího břicha. Vypláchla štetku, osušila si ruce a otřela břitvu. Zнала každý rys jeho obličeje. Lícni kosti a mělké prohlubně tváří, svaly na konci čelistí připnuté k uchu – vždycky mírně vystoupily, když se soustředil. Světlá jizva na bradě, tenká jako jehla, a miniaturní důlek na levém spánku, památka na srážku s uhlákem. Vzáblescích čepele viděla dlouhé řasy, chvěly se jako motýl. Cítila, jak je zranitelný.

Když myslela na to, co ji k němu přitahuje, vybavila si povolenou kravatu a vyhrnuté rukávy. Intenzivní, upřený pohled, směs stříbra a skalice modré. A ruce. Zavřela oči a viděla, jak se jí dotýkají. Jeho ruce byly dokonalým synonymem rozkoše. Synonymem pro sex. Vzpomněla si na okamžik, kdy si to poprvé uvědomila.

Pouliční prodavači sněženek přivolávali jaro. Po pár měsících tajného randění, kdy za ní neděli co neděli jezdil do Olomouce, nasedla na vlak a rozjela se za ním. Chtěla ho překvapit. Chtěla ho vidět.

Zavedli ji do provizorní kanceláře, kterou si zřídil v jenom z rozestavěných domků na Zálešné, uprostřed staveniště. Počkejte tady na něj, měl by za chvíli dorazit. Uvelebila se v křesle, zpola schovaná za haldou papírů a krabic.

Zamyšleně vešel. V bílé popelínové košili s vyhrnutými rukávy, tmavě modré šle a kravata stejné barvy. Sako šedivého obleku přes rameno. Pověsil ho na věšák a rozvláčným

krokem přešel ke stolu. Zvedl bradu a pootočil hlavu, když si uvolňoval vázanku. Posadil se. Dal si nohy na stůl, vytáhl cigarety a zapalovač, ale nezapálil si. Spojil ruce a dal je za hlavu.

V tom gestu bylo něco, co si zapamatovala. Něco vzrušujícího. V tu chvíli ho chtěla. Ruce jako afrodiziakum.

Teprve teď si všiml, že není sám. Vstal.

– Ráchel?

– Dotýkej se mě.

Když ucítila jeho ruce, rozpustila se. Hadrová panna. Bez tvaré nic. Očima, prsty, jazykem, dával jí tvar a jméno. Držel ji, ruce ve vlasech, nabité elektřinou. Přešla mu do krve.

Ozvalo se klepání na dveře. Pustil ji a upravil si kravatu. Musel odejít. Promiň, řekl.

Odjížděla s otisky jeho prstů na kůži.

* * *

Spánek v terezínských zdech byl nevyzpytatelná studna. Někdy čirý a dětsky bezstarostný, ale většinou těžký a únavný jako celodenní práce. Jen zřídka jsem usnula tak tvrdě, že mě nevzbudilo ani úporné hryzání blech a štěnic. Rána nabobtnalá odporem a štípanci a ohledáváním postižených částí těla.

Ráchel jednou přišla se skvělým úlovkem. Procházela kolem pokoje svých dívenek, jak jim říkala, a zastavila se. Zevnitř se ozýval podezřelý výskot. Potichu vzala za kliku a pootevřela. Dívky ve spodním prádle poletovaly v miniaturním prostoru mezi palandami, skákaly jedna přes druhou a vzrušeně u toho hekaly a halekaly. S krabičkou od zápalek se vrhaly do vydýchaného vzduchu, jako by lapaly neviditelné světlušky. Byly očividně u vytržení, ale Ráchel to nechápala. Rozrazila dveře a nakráčela do víru zábavy. Dívky jako když přimrazí. Ztuhly a pak se honem dekovaly z dosahu vychovatelky. Ráchel natáhla ruku k té, co stála poblíž, a zabavila jí krabičku od sirek. Obezřetně s ní zahrkala u ucha a chystala se ji otevřít.

– Proboha, snažně vás prosím, neotvírejte to!

Zrudlá dívka se orosila potem. Zadrhávala.

- Je to, no – to, je tam, je – uvnitř je –
- Co to blebtáte?
- Je plná – jsou v ní –
- Co?
- Jsou v ní – blechy.
- Blechy?

Dožadovala se vysvětlení. Zauzlené dívky ze sebe soukaly kusé trsy informací, lezlo to z nich v ukoptěných, neučesaných polovětách.

Byla to hra. Zadání jasné a prosté. Polapit co největší množství blech do krabičky od sirek. Skutečná výzva. Nebylo to nic jednoduchého, protože ty malé potvory, když jsou zrovna v kondici, zdolávají hravě i půlmetrovou výšku. Chytit je, to je úkol hodný zručného lovce. Chce to jistou dávku cviku a vrozený talent. A polapit blechu ve výskoku je mistrovský výkon. Hlavní cenou pro vítězku byl kousek chleba.

Když Rácheľ vynalézavou zábavu odhalila, zajistila desinfekci dívčího bloku. Hon na blechu tak na několik týdnů skončil.

V barácích dospělých a hlavně u starých a nemocných to tak velká sranda nebyla. Tam kromě blech řádily šatní vši. Skvrnitý tyfus.

Rácheľ chodila hrát na beznohý klavír do sklepa v Heimu. Pokud u něj zrovna neseděl Gideon. Ten starý mrzák bez pedálů byl jeho život, trávil s ním všechny volný čas. Hudba jako kyslík. Nevzácnější dar.

Terezínská kultura Rácheľ uchvátila. Nešetřila se. Přednášela Féničany, Řeky, Peršany. Mívala jednu i dvě přednášky týdně, většinou v prostorách knihovny, Ghattobücherei. Na všechny se pečlivě připravovala.

- Nejvyšší z bohů starých Slovanů byl Svarog, jehož jméno pochází ze sanskrtského výrazu pro nebe – svarga. Měl dva syny. Dažbog byl bohem slunce a Svarožič bohem ohně.

Usmívala se, mžourala do tváří stínů, prostírala pokrm bohů davu ubožáků. Nenasytně natahovali lžice, sledovali majestátnost bohů a bohyní, polykali sousta každé chvíle,

kdy je měli na dosah. Viděli tvary světa, který existoval na počátku věků.

Ráchel si všimla gesta starého vyhublého muže. Oči zatažené šedým zákalem, prořídle, bělounké vlásy jako pápěří. Stařecké skvrny na rukou i v obličejí. Položil si prsty za ušní boltec a nastavil ho jako plachtu do větru. Aby lépe slyšel. Pootočil hlavu.

Dveře vnímání jsou dokořán. Co bylo skryto, odhaluje tvář. Vidím sebe v tisíci barev, které víří v rozpuštěném světle. Stojím v místě, kde slunce zapadá za hory. Jsem v tomto těle. Jsem hvězda, která stoupá nad mraky, visí na nitce z měsíce oceánu. Sám sebe zdravím na cestě věčnosti, kráčím s bohy, přelétám nad přízraky jako člun skrz vlákna času. Vše je jeden prostor, jedna hmota. Na Zemi rostou květiny, plazí se hadi a moudrost dřímá na rozevřené dlani.

Tak mluví Osiris, řekla, egyptský bůh smrti a znovuzrození, zjevovatel tajemství, pán světla i temnoty. Tak to stojí v Knize mrtvých.

Ráchel byla obletovanou ženou. Na přednáškách upoutávala pozornost. Vědomosti, vlastní názor, šarm a smysl pro humor. Točily se kolem ní tucty obdivovatelů, ale žádný z nich nestojí za zvláštní zmínku. Ne snad proto, že by nikdo z nich nebyl dost inteligentní, dost umělecký nebo dost pohledný, ale prostě proto, že nikomu z nich nevěnovala víc než nejnutnější zdvořilost. Až na jednoho. Jmenoval se Gustav Schorsch.

Urostlý, s vysokým čelem a uhrančivýma očima. Byl nějakou chvíli vychovatelem v chlapeckých domovech, takže dokázal porozumět jejím starostem a obavám o blaho dívenek. Ale jeho život se odehrával na jevišti. Před válkou byl asistentem režie v Národním divadle.

Trávila s ním spousty času. Fascinovaná jeho umanutostí. Říkala tomu zápal, ale podle mě byl umanutý. Štvanec vlastní posedlosti. Pokračovatel pražské avantgardy. Experimentoval, režíroval a recitoval básně na večerech poezie. Vymetal koncerty, divadelní představení, přednášky. Na jedné z nich poznal Ráchel. Nadšeně s ním diskutovala o jeho hrách, vyváděla na zkouškách, kde se večer po práci scházeli herci.

Tiše sledovala Gustavovu urputnost, se kterou se casnoval nad každým detailem, nad každou prkotinou. Zřídka se zasmál. Nesnášel polopravdy a iluze jak v divadle, tak v životě. Volil náročné texty a nejneshůdnější cesty. Od herců chtěl výkon, který by obstál na jakékoli profesionální scéně. Vysvětloval, znovu a znovu a znovu. A když to nepomáhalo, předehrával. Nepřipustil, aby podmínky v ghettu ovlivnily kvalitu představení. O Ráchel říkal, že mu chodí na zkoušky, aby ho pak mohla rozcupovat.

Od ansámblu vyžadoval železnou kázeň. *Můj život v umění* byl jeho biblí. V nekontrolovatelných záchvatech citoval celé pasáže ze Stanislavského knihy. To nejsou zkoušky, říkala Ráchel, to je univerzitní seminář. Fenomenální paměť a posedlost. Když měl nápad, vlezl k nám třeba v půl páté ráno. Musel to říct, musel to hned probrat. Nevnímal čas ani nebezpečí, které mu hrozilo, kdyby ho v noci načapali v ulicích ghetta. Myslím, že byl blázen.

Gogolova Ženitba. Vybroušená k dokonalosti. Jeho umělecké dítě. Krutá satira, pravzory hlupství a sobectví. Představení Ženitby byl div světa. Scéna ze starých hadrů, kartonů, deštíků, pytlů, beden a prken. Prkna, co znamenala svět. Kostýmy z prostěradel, do kterých se jinak balili mrtví. Schorschovo svérázné pojetí. Hru chtěl režírovat už před válkou, ale až v Terezíně si splnil svůj sen.

Jeho inscenace byla drsná a krutá. Deformace pod lupou, nafouknuté do obludných rozměrů. Bylo to šokující a odpuzivé. Byl to poslední sen, který se Schorschovi splnil.

* * *

Ráchel byla báječná. I přes věkový rozdíl jsme si rozuměly jako sestry. Jenom v jedné věci jsme nenašly společnou řeč. Ona neměla příliš pochopení pro moji víru a já jsem nechápala její nevíru.

Když byla malá, milovala svátky. Roš ha šana – Nový rok a Jom Kipur – Den smíření. Synagoga a vrchní rabín, který nesl Tóru. Tehdy se jí mohla dotknout, ale nic to s ní neudělalo. Byl to okamžik, kdy směla sejít dolů z balkonu, kde bylo oddělené místo pro ženy. Na přikázaném ženském balkoně

nikdy dlouho nevydržela. V nažehlených šatičkách se vykradla na dvůr synagogy, kde litala a povykovala. Hrajte si potichu! Synagogální sluha rozdováděné haranty napomínal a někdy žaloval rodičům. Vracela se domů v umolousaných šatech a maminka ji po cestě hubovala, že dělá rodině hanbu.

Na Jom Kipur sedávaly s Regi u stolu a vyráběly voňavé ježury. Zapichovaly zrnka hřebíčku do jablek. V synagoze jablka rozdávaly postícím se ženám, aby si přivoněly a zahnalý tak hlad.

Čím byla starší, tím víc se bouřila. Nechápala, proč jsou ženy v synagoze vykázané na balkon. Štvalo ji to a Bůh jí připadal nespravedlivý. Brala si to osobně.

Den před třináctými narozeninami seděla schoulená v křesle a zajíkala se. Byla sama sobě odporná. Zvedal se jí z toho žaludek, vnímala svoje tělo jako nádobu plnou hnusu. Náboženství pro to mělo výstižný výraz. *Nečistá*. Žena, která menstruuje, je nečistá. To umocňovalo její vlastní znechucení, pocit hnusu. Bylo to poprvé a ona si nedokázala představit, že se s tím někdy naučí žít. Chtěla umřít.

Od té doby nabyla dojmu, že jestli vůbec jaký Bůh existuje, musí to být omezený mužský. Ženy vykázané do ohrady jako ovce. Menstruující ženy se muž nedotkne. Čistá, nečistá. Tohle nenapsal neviditelný Bůh, ale chlap, kterému se dělalo špatně z pohledu na krev. Tím si byla jistá. Stoprocentně.

Když se s ní Tom poprvé miloval během menstruace, cítila se divně. Pak mu řekla, že židovská víra to zakazuje. Muž nesmí spát se ženou, která menstruuje.

– Proč?

– Protože je nečistá. Spát s ní je velký přestupek. Hřích. Když se to náhodou stane, musí vykonat oběť, aby se očistil.

Pokrčil rameny.

– Já bych se umyl.

Praštila ho do hrudníku, až to zadunělo, a rozesmála se. Ty jsi strašný neznaboh!

* * *

Byl únor. Gustav Schorsch k nám vpochodoval s oficiálním pozváním na Verdiho Requiem. Dělal jsem jim garde, i když jsem to představení několikrát viděla. Gideon hrál klavír-

ní doprovod. Často mi líčil, s jakou neúprosností dirigent Schächter zkouší. Rafael Schächter. Naprostá čistota, rytmus, perfektní dynamika. Rafík je fanatik, říkal Gideon, dává do toho všechno. Jeho láska je v každém tónu.

Oblékla si to nejlepší, co měla. Modrý vypasovaný kostým s revery, knoflíky ze sametu a světlešedou kožešinkou místo límce. Pokud už do ní nebyl zamilovaný až po uši, musel se zamilovat teď. Ptala jsem se jí, jestli si myslí, že ji miluje, protože jsem se neodvážila zeptat, co cítí ona. Věnovala mi jedno pokrčení ramen a jednu větu.

Není to Tom.

Sál terezínské radnice. Neomítnuté stěny, slabě svítící žárovky a světlo naděje. V rohu klavír a za ním Gideon Klein, prsty v černých a zažloutlých klávesách. Ruce dirigenta Schächtera se proměnily v letící holubice. Zpěv. Božská hudba. Chór. Konejšil a jitiřil smysly k zešílení. Requiem aeternam dona eis, Domine. Rafael Schächter a sbor, postavy v zákrytech, obyčejné šaty a obyčejní lidé. Se žlutou hvězdou na klopě zpívají Rekviem. Šedesát hvězd v zákrytu semknutých v jednohlasé poselství.

Kolik měsíců se Rafík snažil, rozhňoval, nadával a šlel, kolik nocí sebou horečně házel pod taktovkou uměleckých mŕ, kolik hlasů mu prošlo rukama. Pěvci a pěvkyně se střídali v rytmu transportů odjíždějících na Východ, s každým z nich sbíral sílu, aby začal znovu. Dokázal všem, že to dokáže. Jeho rekviem vstalo už potřetí z mrtvých. Navzdory všemu. Jizvy vrásek se množily v Schächterově obličejí, byl v nich čas, hledání a cesty. Řídil představení zpaměti, jemnými, sugestivními gesty.

Rekviem. Zádušní mše. Výkvět křesťanské víry v žalujících ústech Židů. Ráchel se rozhlížela po sále, těkala očima z jedné tváře na druhou, v transu se usmívala. Nad hlavami hřmělo temné a mrazivé Dies irae, dies illa. Soudný den, den hněvu. Byla v tom síla, hrdość, vykřičené útrapy a vroucí modlitba. Židé. Zpívají rekviem. Sobě? Nebo těm druhým? Slzy se jí leskly na řasách a pak přistávaly na šedé kožešině jako vločky na ledě. Obraz absurdního světa utonul v pláči.

Ovace nebraly konce. Ještě dlouho potom, co představení

skončilo, se nemohla utiшит. Gustav jí seděl u nohou a chlácholivě k ní promlouval. Položil jí ruku na koleno a druhou šátral v kapse saka. Mezi vzlyky se mu omlouvala.

– Nikdy jsem neviděla nic tak –

– Na, tady máš kapesník.

– Děkuji. Strašně moc ti děkuji.

Řekla, že to bylo vítězství ducha nad hmotou.

Ráchel dostávala balíčky. Nesměly vážit víc než půl kila a obsah procházel rukama puntičkářských kontrolorů, kteří štíplí, co se jim hodilo.

Tom posílal krabice od cigaretových dutinek, kterým nechával dělat dvojité dno. Úhledné kostky jíšky, máslové karamely, med, kousek uzeného masa zapečený v domácím chlebu, lodní suchary. Někdy i pár čtverečků čokolády. Všechno podle receptů na jídlo s co nejmenším objemem, co největším obsahem kalorií a co nejdelší trvanlivostí. Dokonale promyšlené, systematicky zabalené. A pak potrava pro duši. Poslal notový přepis. Hector Berlioz. Kus papíru, ze kterého číselo všechno, co pro něj znamenala. Vlastní rukou přepsané puntíky v mezích pěti čar, předznamenání a rytmické pokyny drobným stavařským písmem jako podle šablony. *Andante. Allegretto*. Prokládá to vzkazy typu: *Infernum Romam deliquit*. Peklo opustilo Řím. *Forte. Pianissimo*. Pod posledním řádkem neposedných not je vzkaz jen pro ni. *Causa mea vivendi*. Smysl mého života. Nic víc. Ani slovo navíc. Jen dokonalé značky mezi pěti linkami. Po čase změnil metodu dodávání tajných zpráv. Zrušil dvojité dno a strkal ruličky papíru dovnitř cibule. Poprvé jsme na to přišly, až když jsme ji rozkrájely na tenké plátky. Dvě hodiny jsme skládaly mozaiku s tajenkou. *Spojenci se vylodili v Normandii*.

Posílala domů krátké zprávy na oficiálních korespondencích. Třicet slov v němčině, které povolila německá benevolence a pak si je zkontrolovala. Ráchel vpisovala skutečný vzkaz mezi řádky neviditelným písmem.

Když odjížděla, Tom jí dal lahvičku s vinným octem a instrukce. Ocet není vidět, dá se psát i šťávou z citronu nebo kyselinou sírovou, která se naředí vodou a přidá se cukr. Ale ocet je nejlepší.

A tak namáčela brko do octa a psala.

Když mu přišel lístek z Terezína, zahříval ho nad kamny, dokud nezačalo vystupovat nahnědlé hůlkové písmo.

DRAHÝ! NETUŠÍŠ, CO JSI ZPŮSOBIL BOŽSKÝM BERLIOZEM! NEUMÍM TO POPSAT! DÍKY, TISÍCKRÁT TĚ ZA TO LÍBÁM. OBA VÁS LÍBÁM, OBEJMI ZA MĚ DANEČKA.

JE TADY TOLIK ZAJÍMAVÝCH LIDÍ, NEVZDÁVAJÍ SE ANI V TOMHLE SURREALISTICKÉM SVĚTĚ, TOLIK ÚŽASNÝCH SETKÁNÍ, ŽE NEBÝT NEUSTÁLÉHO STRACHU Z TRANSPORTU NA VÝCHOD, DALO BY SE TADY SNAD I ŽÍT. POŠLI MI, PROSÍM, DALŠÍ SEŠITY, HAŠLERKY A POSLEDNÍ DĚJSTVÍ JIRÁSKOVY „LUCERNY“. JSEM DOCELA ZDRAVÁ, NEDĚLEJ SI STAROSTI. JSEM STÁLE S VÁMI. RÁCHEL

* * *

Po skončení prvního ročníku na olomoucké univerzitě opustila útulný byt starostlivé tetičky Ester a odjela se spolužačkou Editou do Zlína. Jen na týden. Byl to skoro zázrak, že tatínek svolil. Měla podezření, že rodiče nakonec neustoupili ani tak díky záplavě přímlovů tety Ester, ale díky faktu, že Wassermanovi byli židovská rodina.

Bydleli na náměstí v centru Zlína a přijali ji vlídně. Ve srovnání s rodnou Prahou nebo Olomoucí jí ovšem celý Zlín připadal jako velká vesnice s velkou továrnou. Ale s Editou se nenudila a nakonec našla i ve vesnické náladě městečka kus poezie.

Den před plánovaným návratem do Prahy vláčela Edita Ráchel kopcovitým okruhem kolem Zlína až ke Kudlovu. Cestou zpátky zrychlovaly krok. Zvedal se nepříjemný vítr a město potemnělo. Míjely kostel, právě když hodiny odbíjely půl třetí. Na zem dopadly první těžké kapky. Zbývalo doběhnout pár desítek metrů. Spustily se Dlouhou ulicí, ale než dorazily ke Kříži, sypaly se na ně obrovské kroupy. Promoklé do niti vrazily do nejbližších dveří.

V pekařství u Turnů to vonělo čerstvým pečivem a pražnou kávou. Přízemní rohový dům s šindelovou střechou a pekárenským komínem uprostřed. Levá půlka vstupních dveří hlásala závod pekařský, pravá půlka koloniál. Světnice

vedle pekárny pověstná podvečerními besedami zlínských měšťanek.

– Jen pojdte dál, slečno Editko, posaďte se i se slečnou přítelkyní, než ta největší slota přejde.

Usrkávaly kávičku. Dveře se znovu rozletěly a do krámku vpadl další zmoklý zákazník. Mladý muž s rolí výkresů v ruce, snaží se je uchránit před deštěm. Mírná úklona hlavy k dámám. Letmý pohled sklouzne na letní šaty, které se v dešti proměnily v průhledné nic bezvadně přilnuté k tělu. Zapřede řeč s panem majitelem.

Ráchel s Edit v koutku. Špitání a roztržité hihňání, které má přitáhnout jeho pozornost. Občas jim věnuje pohled. Upřený a pronikavý. Oči jako ocel.

Po půl hodině přestávají padat kroupy, ale dešťové kapky stále bubnují do oken. Host zdvořile prosí o kus nepromokavé látky. S přepečlivě zabalenými plány v podpaží se loučí.

Mizí v provazech deště.

Ten déšť ze 3. července 1926 zaplavil několik zlínských čtvrtí. Voda z kudlovského a březnického potoka se valila ulicemi, tekla do sklepů. Rozvodněná Dřevnice zaplavovala domky, zahrady, odplavovala ploty a kůlny. Strhla most a nechávala za sebou vyvrácené stromy, podemleté zdi a nesjízdné cesty.

Ráchel neodjela.

Edita otevřela šatní skříň.

- Na, půjčím ti rajtky, ty ti budou.
- Jak se dostaneme z domu?
- Hoď sebou. Musíme to vzít zadním vchodem.

Všichni se snažili pomáhat, kde se dalo. Ale paní Wassermanová nemohla připustit, aby křehoučká návštěva z Prahy přišla k úrazu při tahání pytlů s pískem nebo podobných krkolomných kouscích, které se hodily leda pro silné muže. Z toho by se tuze nerada zodpovídala.

Edit s Ráchel míří k Dřevnici. Za hodinu tlačí trakač s dvěma pytli písku směrem k řece. Kalná voda, hlučná a bezohledná, žene před sebou kmeny stromů, harampádí a kusy

mostu, který pokácela, jako když foukne do hromádky peří. Otřesné divadlo. Nánosy bahna, podemleté břehy, těla zvířat. Malý ratlík pádluje v tekoucí špíně, slabě kvílí, bojuje o život. Zbytky mostu vytvořily zátaras. Nabalují na sebe klády, větve, hlínu a kusy nábytku, zpomalují vodu, která se rozpíná, hledá si jinou cestu, vylévá se do okolí a valí se k domkům se zahrádkami. Zatopila sklepy a stoupá do přízemí. Zničený most se zašprajcoval a z polámaných trámů vystavěl hráz. Metr před splavem. Pár zoufalců se snaží regulovat tok vody pytli s pískem.

V hloučku místních hasičů a dobrovolníků stojí pan stavitel. Domlouvá se s mužem v černé pláštěnce, který přišel s dřevěným kufríkem a vybalil z něj pozoruhodný inventář. Během rozhovoru seskládává nálož. Zručnost a cvik. Mohl by to dělat uprostřed noci, snad i ve spánku. Slova odnáší hukot vody a ustavičný déšť. Hlouček se sune k zablokované řece, k hradbě z trámů, která propouští jen nepatrný proud vody dolů z jezu. K muži s výbušninou v ruce přibíhá rozcuchaná žena a křičí. Vrhá se mu kolem krku. Pak se obrací na stavitele.

– Pane, prosím vás, neposílejte ho tam! Máme tři děti!

Střelmistr se dívá do rozšířených zornic.

– Jarko, prosím tě, běž domů! Nic se mi nestane.

Urputná tahanice. Desítky svědků. Žena se znovu obrací na zaskočeného stavitele. Vehemence a pramínky vlasů přilepené na čele.

– Pane, zapřísahám vás, neposílejte ho tam. Vyberte si někoho svobodného!

Muž ji překřikuje.

– Řekl jsem, syp domů! Tak bude to!

Stavitel ho bere za rameno. Nemá rád scény. A nesmí marnit čas.

– Dejte mi to a řekněte mi, co s tím.

Ráchel a Edit natahují uši. Slyší útržky vět a řev vody. Sledují pohnutá gesta, ale šarvátka rychle končí. Stavitel s náloží v ruce se blíží ke splavu. Muž v černém mu sundává hodinky, ukazuje na opasek s přezkou, kontroluje oblečení jako detektor. Jenom žádný kov.

Vyzbrojen náloží dynamitu a strohou instruktáží vstupuje do řeky. Zápasí s přívaly vody a kluzkým povrchem, balan-

cuje na kládách, na kmenech stromů obalených bahnem. Vidí střelmistra, jak něco křičí, ale neslyší ani slovo. Umísťuje nálož a vrací se zpátky. Hrdina dne. Budou o něm psát v místním plátku. Někdo mu podává ruku, aby mu pomohl nahoru. Ještě krok, poslední, kluzký a neobratný. Zem pod nohama se bortí, tělo jako bezvládná loutka zajede pod hladinu a zmizí. O něco zavadí. Trhne rukou, ale nemůže se vysmeknout. Kámen. Tvrdý a ostrý. Košile zaháknutá o výběžek z žuly. Dochází mu dech. Trhne vši silou a košile povolí. Když ho vytáhnou, má levý rukáv rozpáraný od zápěstí až k rameni.

V okamžiku, kdy muž v černé pláštěnce stiskne spoušť, leží Tomáš Keppler na břehu. Ztrácí vědomí a spousty krve. Výbuch uvolnil blok, klády a třísky lítají vzduchem, lavina vody se řítí dolů. V orvaných šatech, obličej i tělo plné modřin, vychrchlává spolykané svinstvo. Pohne levou rukou, hlasitě zasténá a mizí ze světa. Podélně roztržené předloktí. Ráchel od něj dělí čtyři kroky. Razantně rozráží hlouček.

– Pusťte mě k tomu a sežeňte pásek! Nebo šle nebo provázek, ale rychle!

Svléká si jezdeckou bundu a zkouší si utrhnout rukáv košile. Střelmistr jí podává něčí kšandy. Pověsí se jí na rukáv a jedním škubnutím ho urve. Sleduje zručnost, se kterou dívka stahuje ruku nad ránou. Pak přitahuje dva konce rozpárané kůže k sobě a obtáčí je kusem rukávu.

Tomáš Keppler jako v černobílém snu vnímá bolest a temné oči nad sebou. Doteky prstů, hbité a studené. Pramínky černých vlasů vypadávají z jezdecké čepice a stáčí se jako užovky. Je mu zima. Z dálky slyší hlasy. Střelmistr nespouští oči z promočené dívky.

– Vy jste doktorka?

– Musí do nemocnice, ta rána je hluboká a musí se vyčistit. Mám kurzy Červeného kříže.

Tomáš Keppler chce něco říct, zvedá hlavu a otevírá rty. Má pocit, že mrzne. Jen z očí nad ním sálá teplo. Věta zůstává v hrdle. Ztrácí zvuk a postupně mizí i obraz.

Pamětníci tvrdili, že to byla největší povodeň za posledních padesát let.

Únor se ohlásil nástupem tuhých mrazů. Už týden před plesem byla teta Ester nervózní. Dělat gardedámu Ráchel a Edit byl pro starou paní těžký a nevděčný úkol. Navíc už se nevěšla do žádných ze svých nemnoha společenských šatů, což bylo spojeno s dalšími výdaji, které neplánovala. To ji znervovalo ještě víc. Jako každým rokem i letos opakovala své neteři zásady, které slušná dáma nikdy neporušuje, a které Ráchel každoročně s gustem porušovala. To je naposledy, co jsem s tebou šla, vyhrožovala rozčilená Ester. Napíšu o tom mamince. Jenže Ráchel věděla, jak nerada píše stará paní dopisy, a další ples byl zase až za rok. To bohatě stačilo, aby teta na svoje hrozby zapomněla.

Tetičku Ester provdali do Olomouce za muže o dvě generace staršího, než byla sama. Zavedená živnost knihvazačská a prostorný byt s výhledem na mořický kostel bez věží. A dvoutleté manželství bez dětí. Čtyřadvacetiletá vdova. Nikdy se znovu nevdala. Ráchel si nebyla jistá, jestli to bylo proto, že svého muže tak hluboce milovala, nebo proto, že si udělala rovnítko mezi manželstvím a peklem.

A bylo to tady. Národní dům. Večerní róby a šperky, vůně pudru a kolínské. Hudba a řeč těla v rytmu tance. Úsměvy mladých mužů a žen v oslnivé záři křišťálových lustrů a kritické pohledy starých matron. Ráchel ve žlutých šatech z organdy jako slunce.

Vyšla do foyer a zastavila se u zrcadla. Potřebovala vychladnout. Bylo jí líto, že Tom nepřijel, ale snažila se na to nemyslet. V zrcadle zahlédla robustní mužskou postavu. Usmál se na ni.

– Tetička Ester je na mrtvici, kam jsi zmizela.

Edit si změřila uculeného mladíka, vzala Ráchel za ruku a odtáhla ji zpátky ke stolu. Způsobně se posadily ke staré paní a položetm hodnotily přítomné muže. Edit, ten tvůj poslední tanečník vypadal jak vyždímaná fusekle.

– Dovolíte?

Teta Ester si bedlivě změřila tazatele přivřenýma očima a milostivě přikývla. Edit se zavěsila do nabízeného rámě. Hráli waltz. Mladý muž se jmenoval Willy Sonnenschein. O tři roky později se s Edit vzali a odstěhovali se do Ostravy.

Gideon odjel. Nemůžou zabít hudbu, řekl, když odcházel k vlaku.

Choulila jsem se na liduprázdné půdě, která bývala plná Gidiho prstů, leknínů a magie. Ráchel zahřívala osiřelý klavír. Škemrala jsem, aby mi zahrála Beethovenovu Patetickou. Nebo Appassionatu. Nebo Gershwinu. Rhapsody in Blue. Přikývla. Nechávala jsem téct hudbu po tvářích a ze střepů vzpomínek jsem si stavěla štít proti přítomnosti.

Z rozmazané tmy se vynořila vysoká postava. Podrážky vyfukávaly váhavý krok. Prsty odumřely na žebrech klavíru a hudba se rozplynula. Omluvně se na ni usmál a zůstal stát, ramena ohnutá, jako by měl v kapsách olovo. Ráchel poposedla. Viděla prázdný hrob. Gustave?

Útržek papíru mu visel ze sevřené dlaně jako bílý prapor. Místnost se zaplnila otázkou, krátkou a úsečnou jako bodnutí. Zítra? Hlava se mu skutálela mezi ramena. Sesunul se k zemi, schoulil se do jejího klína. Utíkal před smečkou honících psů, krvelačných bestií, jen na chvíli se schovat, na malou chvíli. Než ho doženou a schlamstnou jako zrnko soli.

„Sil jsem proso na souvrati,
a nebudu již žíti...”

Tak to napsal můj kamarád Jirka, řekl. Jirka Orten.

Sklonila se nad ním. Vlna nad zkamenělou lávou, sousoší smutku. Zvedla jsem se a nechala je o samotě odečítat čas, který už jim nepatřil.

Nevím, co se mezi nimi té noci stalo. Nikdy o tom nemluvila. A já jsem se neptala.

Ráno netečně shlíželo na hemžení mravenců u přistavených dobytčáků. Kouřící uniformy bez zájmu sledovaly plahočení bezvýznamného hmyzu.

Gustav sroloval několik papírů do úzké ruličky a zastrčil ji do kapsy vlněného kabátu. Ráchel mu podala ruku.

Nedotkl se jí, jenom zavrtěl hlavou.

– Nebudu se loučit –

Jeho hlas chutnal po hořké kávě.

– protože věřím, že tě jednou zase potkám.

Přikývla. Věděla, že neskončil. Musel to říct všechno.

– V jiném životě.

Jeho oči byly stěhovaví ptáci.

– V jiném světě.

Otočil se a odcházel.

Viděla, jak se ramena v černém raglánu napřímila. V tom pohybu byl vzdor i usmíření, síla unést všechno. Nastoupil do vlaku, aniž se ohlédl po zbytcích minulého života.

* * *

V říjnu jsem dostala i já úzký proužek tenkého papíru se jménem, číslem a zítřejším datem. *Einberufung. Freitag, 27. 10. 1944, um 12 Uhr bis längstens 18 Uhr nachm.* Ráchel mi pomáhala balit.

S podzimními transporty odjížděli i ti, kteří měli dosud výsadní postavení. Němci zrušili dětské a mládežnické domovy. S omladinou odjížděli na Východ také vychovatelé, aby se prý na místě určení, jak prohlašoval esesák Rahm, hezky postarali o svoje svěřence. Chachacha, doprovodil to zrezivělým zavržením vyhuleného chřtánu.

Ráchel do žádného transportu nezařadili. Zůstávala s malým zbytkem dětí v Terezíně.

Těžko jsem se s ní loučila, ale přála jsem jí to. Nebo nepřála? Já nevím. Vlastně, co já vím. Víم jenom, že jsem strašně chtěla, aby zůstala se mnou. Bála jsem se a myslela jsem si, že s ní bych byla silnější. Budoucnost cvakala vlčími tesáky. Terezín jsme znali, ale nikdo netušil, co nás čeká na Východě.

Něco uvnitř mi říkalo, že to nebude žádná výhra.

Pozdní večer

Venku se vlnil sníh v kornoutech větrného víru. V dálce někdo zatroubil. Pleskavý zvuk pneumatik v rozbředlém sněhu mizel na konci ulice.

Kroutil jsem hlavou. Nevěděl jsem, jak se moji rodiče seznámili. Vlastně jsem se nikdy nezeptal. Nenapadlo mě to. Měl jsem pocit, že se znali odjakživa, že byli vždycky spolu.

– Vy umíte německy?

Protáhl jsem obličej. Hm, moc ne. Doma se mluvilo česky. Když rodiče nechtěli, abych jim rozuměl, mluvili spolu německy. Za války jsem se trochu naučil, dokud jsem chodil do školy. Ale prospíval jsem v němčině jako slunečnice ve stínu. Na rozdíl od angličtiny nebo hindštiny mi ta řeč nešla přes pysky.

Do sešeřelé místnosti vešel Scott.

– Neruším?

Bylo mi jasné, proč přišel.

– Nerušíš. Řekni Nickovi, že hned přijdu. Paní Anne mě na chvíli omluví.

Vždycky jsem svoje děti miloval bezvýhradnou otcovskou láskou. Všechny tři. Jenom jsem občas míval intenzivní pocit, že bych je nejradši přerazil. Nebyl jsem zdaleka tak trpělivý jako můj otec. Často mě svrběla ruka a v duchu jsem byl tvořivým umělcem ve vynalézání fyzických i psychických trestů. Ve skutečnosti jsem se omezoval na neškodné, tiché slovní výtky, na které reagovali jako hluchoněmí. Když se dostali do puberty, změnil jsem se z táty na jakési anonymní zájmeno ON. „Co říkal?“ Dívali se jeden na druhého. „Kdo? Jo myslíš **on**?... Ale nic.“

Neměl jsem chuť jim vyprávět cokoli z rodinné historie. Cokoli o mých rodičích. Stejně žádného z nich neznali. Ob-

čas se někdo z nich zeptal, ale odbýval jsem je vágními, nic-neříkajícími větami typu: To už je dávno. Nebo jsem převáděl řeč na něco jiného.

Zato Nicky ze mě dostane všechno. Otevírá mě jako dětskou knížku a já mu maluju obrázky a hltám s ním příběhy vlastního dětství.

Anne se na mě starostlivě podívala.

– Říkal jste, že jste měl malárii.

– Ano, mám prožrané játra a někdy, jednou za čas, to se mnou zalomcuje. To se ke mně vrací Sávitří, říkám si. Osud.

IX. Svět chodí po rukou

Měl jsem v pokojíčku obrázek ze stropu hrobky Ramesse VI. Noční pouť boha slunce. Temně modrý obzor přechází v černou řeku, po které pluje sluneční bárka ve tvaru hada. A na ní vznešený Re, vládce bohů a lidí, v noční podobě. Muž s hlavou skopce. Egypťané věřili, že sluneční bůh cestuje v noci podsvětím, setkává tisíce blahoslavených mrtvých, mocná božstva, démony i zatracence odsouzené k nekonečným mukám.

Máma mi vyprávěla, že Re byl ráno dítětem nebo skarabem, v poledne mužem se sokolí hlavou a slunečním kotoučem místo koruny. Plul ve sluneční bárce napříč oblohou od východu k západu. Stárnul, jak stárnul den, a večer se stával kmetem s dvojitou korunou, jakou nosili egyptští panovníci. Se soumrakem vstupoval do temnot podsvětí.

Od toho, co odešla, jsem cítil nevýslovnou úzkost. Stav ohrožení. V jejím odchodu bylo něco nevysvětlitelného a neuchopitelného. Bezrozměrná pustota. Svět zbavený přičetnosti.

Nenacházel jsem útěchu v otcových očích, které se schovaly za jakousi clonou. Dívaly se na mě a přitom mě neviděly. Upíraly se mimo tento svět, který ztratil řád a smysl. Vypadalo to, jako by jeho oči žily svůj vlastní život. Nezávisle na tom, co dělal nebo na koho se díval. Putovaly tmou jako sluneční bůh podsvětím. Jediné, co mě mohlo utěšit, byly jeho ruce. Stisk svalnaté paže, husté chlupy na hřbetě předloktí, teplo dlaní, prsty s nikotinovými skvrnami. Stačilo, abych ucítil tu ruku na rameni, lehký dotek, závan tabáku, a věděl jsem, že jsem v bezpečí.

A pak přišel ten den. Lahodné jarní počasí, příslib lepších časů. Zlín se probouzel ze zimního spánku. A tehdy se ve mně něco zlomilo, málem jsem z toho zešílel.

Den matek.

Ještě loni jsme s tátou chodili po louce a trhali květiny. Domů jsme přinesli celou náruč. Ona se šťastně rozesmála, přivinula mě k sobě a dala mi pusu. Pak jsem si vyšrouboval točící židli u klavíru a zahrál potajmu nacvičenou Elišku.

Při té vzpomínce jsem vyletěl ven a škulal luční kytky hlava nehlava. Bolela mě každá z nich. Škrtil jsem v ruce útlé stonky, jako by to byly ještěrčí ocásky. Nemohl jsem se zastavit. Svah, na kterém jsem stál, běžel dolů jako šílený. Kobylky splašeně odskakovaly, zelená tělíčka kmitala vzduchem. SOS. Zatočila se mi z toho hluku hlava, kolenní klouby vypověděly službu.

Ležel jsem v trávě a srdce mi chtělo vyskočit z hrudního koše ven, chtělo prolomit mříž. Rozletělo by se k ní. Díval jsem se do tváře nade mnou. Úsměv. Oči. Slunce. Pomalu mi slábl pulz, bílé obláčky se stěhovaly k západu. Byly to obálky, ve kterých jsem mamince posílal svoje přání. Maminko, slyšíš?

Když táta uviděl divokou kytici ve váze na jídelním stole, zaraženě se na mě podíval. Chystal se něco říct, ale nějak mu to nešlo. Polkl a pak, jako by se trochu zmenšil nebo skrčil, udělal dva kroky ke mně. Projel mi prsty ve vlasech.

Večer seděl na zahradě ponořený do tmy a vzpomínek. Polekaně sebou trhl, když jsem se objevil ve dveřích, v pyžamu. Co se děje? Proč nespíš?

– Nemůžu spát, víš. Ty taky nemůžeš spát, tati?

Na, tady máš, ať neprochladneš. Přehodil mi svůj svetr přes ramena.

– Taký nemůžu spát.

Řekl jsem mu, že se mi stýská po mámě. Taký se ti stýská? Přikývl. Ano. Moc se mi stýská.

– Myslel jsem na to, že máme podobný osud.

– Kdo? My dva? Jaks na to přišel?

– No, tys mi sám říkal, že ti bylo třináct, když jsi přišel o mámu. A mně je třináct a taky jsem zůstal bez maminky.

Ucítil mrazení v zádech, něco těžkého a ledového mu sedělo za krkem a tlačilo ho k zemi. Sklonil pod tou tíhou hlavu a zavřel oči. S vypětím se narovnal a přinutil se znovu podívat na svět. Když promluvil, znělo to jako modlitba.

– Rozdíl je v tom, že moje máma umřela. Ale Ráchel – Ráchel je naživu. Jenom není tady. Tys nepřišel o mámu, protože tvoje máma žije. A *určitě* se vrátí.

Na začátku června vykvetl bez. Vzduchem poletoval známý nápěv ze sousedství a vůně magnolií a macešek. Mateřídoušky.

Sobota 17. června 1944. V československém vysílání BBC z Londýna Pavel Tigrid oznamoval: „Do Londýna přišly zprávy, že německé úřady nařídily, aby v těchto dnech byly v plynových komorách zavražděny tři tisíce českých Židů v koncentračním táboře Birkenau.“

Táta otočil hlavu k rádiu. Vytřeštěné oči se zapíchly do kolečka, kterým se vyhledávaly stanice. Jako by to byl terč.

„Státní rada žádá všechen československý lid doma, aby se snažil pomoci svým židovským spoluobčanům všemi prostředky, jež má po ruce, a aby všemožně usiloval o jejich záchranu před smrtí z rukou německých zločinců.“

Ještě ten den jsme jeli do Olomouce. Celou cestu nepromluvil a já jsem nenašel odvahu vyslovit jedinou otázku. Hlavu jsem měl k prasknutí, plnou otazníků, které se přede mnou kroutily jako klubka jedovatých hadů. Jedeme za dědou Rudolfem? Nebo za tím tátovým kamarádem ze školy? Nebo jen tak?

Táta nikdy nedělal nic jen tak. Zkusil jsem přehodit výhybku.

Toulky po Indii neměly nic z téhle tísně. Miloval jsem to. Sundarban. Bažinatý les v ústí Gangy. Moře krokodýlů. Ganžskému se říká gaviál. Vysoké kapradiny a propletence lián, vůně eukalyptu a kapky rosy. Tropický šelest v podivných vlnách: tajemné ticho a po pár krocích řev cikád, kobylek a žab.

Cestou do Kónáráku potkáváme záplavu lidí, barevné turbany a na nich kufry, balíky, pytle, nůše, vaky. Tanec v ulicích, ženy v sári s uzlíčkem dalšího života v šátku na zádech. Děti vykukují a udiveně mžourají na svět. Stařec, který se sotva šine, se láme pod tíhou tyče. Nese ji přes rameno, na

každém konci náklad jako na miskách vah. Blížíme se ke Kónáráku. Pláže v Purí, vesnice a vesničky. Kolem nás probíhá muž, který nemá hlavu. Bosé nohy nesou obrovský stoh slámy. Zakrývá vychrtlé tělo až po hrudník. Silnice lemuje pobřeží, na moři se houpá loď. Plachta ze sta kousků je jedna velká záplata a v ní nadutost větru.

Znovu stojíme se zakloněnou hlavou. Tátovi jiskří oči a máma se usmívá. Kónárák v Uríse. Kuželovité věže zobrazují mytickou horu Méru. Hinduistický chrám ze třináctého století je velký vůz boha slunce Súrji na čtyřiaadvaceti kamenných kolech. Erotické sochy v choulostivých polohách a slunce, které svítí postupně do každé síně, až dosáhne na sochu boha slunce, aby ho naplnilo životadárnou energií.

Chrám Slunce. Každoročně se tu shromáždí tisíce poutníků z celé Indie při slavnosti vozu. Rath džátra. A my odjíždíme. Usínám na zadním sedadle, bručení motoru jako ukolébavka, tátovy ruce na volantu. Vždycky přesně ví, kam jede.

Dane, vzbud' se. Vstávej. Musíme vystupovat.

Olomouc. Vlak zastavil ve stanici a cestující se hrnuli k východu. Probral jsem se a vypotácel ven do víru města. Táta šel cestou, kterou prošel už tisíckrát předtím. Šel automaticky, po paměti, jako slepý po bytě, který zná do posledního detailu, všechny tvary a hrany, nároží a zákoutí, zkratky a okliky.

Zazvonili jsme u jedné z vilek na Letné.

Dům mě zaujal. Dřevěný rastr na jižní fasádě a na něm zelené šlahouny s fialovými květy velkými jako dlaň. Mračno vůně a bzukotu. Včely, čmeláci, mušky. A motýli. Tucty motýlích křídel na dvou metrech čtverečních. Obyčejní bělásci a žluťasci, otakárci a paví oka, babočka admirál.

Ve dveřích se objevila služebná. Mluvila německy. Prostorovou halou s točitým schodištěm nás uvedla do přijímacího pokoje a zmizela.

Svět luxusu. Kusy starožitného nábytku, vitríny s loveckými zbraněmi podél stěn a knihovna nabitá koženými hřbety světových klasiků. U francouzského okna nablýskaná harfa.

Vešla krásná žena. Vrhla se k tátovi a nechala se obejmout.

Pak přišla ke mně. Nepokrytě jsme si jeden druhého prohlíželi. Popelavě plavé vlasy a průzračně modré oči. I když se usmívala, číšel z ní zvláštní chlad. Podala mi ruku a pohládila mě po tváři. Bílé prsty mě zastudily v dlani. Zimní královna. Služebná servírovala kávu v čínském porcelánu a zase odešla.

Seděli proti sobě a zdálo se, že jim není do řeči. Táta si odkašlal a prolomil tísnivé ticho.

– Potřebuji pomoc.

Vypadala, jako by ho neslyšela.

– Oskar už tři měsíce nenapsal. Modlím se za něj a doufám, že ho nezajali. Slyšela jsem, co Rusi vyvádějí s válečnými zajatci. Nemůžu kvůli tomu spát!

– To je mi líto. Já jsem slyšel, co dělají Němci s Židy.

Nonšalantně se usmála. Kolem koutků se jí udělaly malé vrásky.

– Jsme na tom stejně, Thomasi. Zoufalci, které válka odtrhla od jejich milovaných.

– A přesto je v tom nebetyčný rozdíl.

Vrásky kolem úst zmizely. Pěstěnými prsty si z rukávu modré blůzy sundala vlas. Zvedla obočí.

– Vypadá to, že i my jsme dnes každý na opačné straně fronty.

Usmál se.

– Ale nepřestali jsme být bratr a sestra.

Její pohled se najednou změnil. Byla v něm nečekaná vřelost a úsměv, který mu věnovala, byl opravdový. Něžný.

– Tak mi konečně řekni, co může malá sestřička udělat pro velkého bráchu.

Bylo to moje první setkání s tetou Hildou. O rok později jsem ji viděl znovu, za dosti pohnutých okolností. Podruhé a naposledy.

Odpoledne jsme odjížděli z Olomouce. Prošli jsme kolem radnice, na které odměřuje čas orloj starý pět století. Pověst praví, že ho sestrojil Anton Pohl ze Saska, řekl táta, ale to, co vidíš teď, je novogotická úprava z konce minulého století.

Cestou domů měl lepší náladu. Dokonce mi vyprávěl, jak

Hilda jako malá holka kradla cukrátku. Zbožňovala sladkosti. Mohla se přecpat k prasknutí, ale laskominy se do ní vždycky ještě vešly. Jako by měla v žaludku zvláštní přihrádku na sladké. Přiznala se, že ukradla čokoládovou kuličku. Přísně se zamračil. Cože? Ukradla? A kde?

Na chodbě v sokolovně.

Chodila do Sokola, kde měl cukrář Dejmal pronajatou dílnu a na chodbě sušil dezerty. Kuličky namáčené v polevě, věnečky, slepovaná kolečka, všechno volně ložené přímo před nosem. Prostě se neovládla. Musela mu slíbit, že už to neudělá. Tehdy studoval reálné gymnázium a začal hrát tenis. Naučil se vyplétat rakety, aby měl pár peněz na drobné výdaje. Vodil Hildu na hodiny elementárního zpěvu, a když ji regenschori Pivoňka pochválil, stavoval se s ní v cukrárně. Tam jí s pocitem velkého bratra kupoval kuličky máčené v čokoládě.

Když jsme dorazili do Zlína, udělali jsme si bramborovou kaši s kouskem uzeného, které nám nechala Hilda zabalit. Pozdě večer tátovi telefonovala. Mluvili spolu německy, takže jsem z toho nic moc nepochytil, ale několikrát jsem zaslechl slovo Prag. Dva dny nato mě nechal samotného a odjel do Prahy.

Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky v Čechách a na Moravě.

Důstojník SS s ním jednal velmi slušně.

– To je vyloučené, Herr Keppler. Židovští partneři ze smíšených manželství nejsou zařazováni do transportů na Východ. Patří do kategorie vězňů, kteří neopustí území protektorátu. To je nařízení. Ujišťuji vás, že nemáte žádný důvod k obavám.

Váhavě přikývl.

Důstojník přešel místnost a zastavil se u portrétu Vůdce.

– Pro váš klid pošlu zvláštní upozornění. Vaše žena neopustí Theresienstadt.

Celou cestu zpátky se mu těch pár vět honilo hlavou v rytmickém dunění pražců. „...židovští partneři... smíšená manželství... protektorát... vaše žena... kategorie vězňů...“

Vězeň! Tak Ráchel je vězeň. Strašné slovo. Lomoz vlaku byl ohlušující. Vězeň. Ráchel. Vězeň. Ráchel.

Ráchel! Svět zešílel.

Svět byl vzhůru nohama. Bylo zarážející, jak rychle se někteří naučili chodit po rukou. A tvářili se, že je to normální.

Na konci léta přišlo oficiální předvolání. K odvodu. Dostavte se do budovy zlínské sokolovny. Štempl s orlicí.

* * *

Někde jsem vyhrabal starý atlas, ve kterém byla dvojstránka s noční oblohou. Hvězdy. Mihotavá světýlka v temnotách. Naučil jsem se je rozeznávat. Měsíc byl němý zpovědník, který znal moje tajemství a přání. Měl jsem miliony plánů a tužeb, ale nakonec se vždycky zredukovaly na jedno jediné. Chtěl jsem, aby byl konec. Konec války znamenal návrat. Mámin návrat domů. Pokaždé, když jsem se naučil nové souhvězdí, poslal jsem jí po něm vzkaz. Mluvil jsem s ní. Nebo spíš kňučel. Jako vlci a psi, co vyjí při úplňku. Chtěl jsem být lepší. Přiznával jsem jí, že jsem se neumyl. To ji vždycky hrozně štvalo. Máš krk jak jezdecké škorně, křičívala na mě. Přiznával jsem, že jsem necvičil na klavír, že jsem si neustlal, a sliboval, jak to všechno napravím. Jenom kdybys tady byla. Snažil jsem se kvůli ní. A po nocích se učil číst hvězdy. Stal se ze mě astronom – samouk.

Míval jsem pocit, že skutečně slyším její hlas. Jako bych ho měl uvnitř. Byl to tajemný džin. Stačilo zavřít oči a vypustit ho ven. Vybavovaly se mi příběhy, které mi vyprávěla, příběhy, o kterých jsem si myslel, že jsem je už dávno zapomněl. Vracel jsem se do Indie.

Bezpočet odrůd rýže. Ostrov Sagar a posvátné koupání při úplňku ve svatých vodách. Ganga. Tekoucí moudrost hindů. Dech v lastuře svolává k večerní modlitbě.

Seděl jsem zachumlaný do prostěradla a vyprávěl mámě o bludičkách a divoženkách. Viděl jsem je. Dováděly pod

banyánem, tančily a natřásaly se. Balily svá tajemství do listů a posílaly je skřítkům, kteří bydlí v kořenech stromu. Táta to zaslechl a prohlásil, že už jsem dost starý, abych věděl, že žádné víly a divoženky neexistují. Mámu to rozčílilo. Vytáhla ho z mého pokoje.

Slyšel jsem, jak na něj syčí.

Neber mu to! Děti vidí víly, elfy a hejkaly, protože v ně věří. Žijí s nimi, mluví s nimi. Když povyrostou, dospělí jim začnou vtoukat do hlavy, že neexistují. A omílají to tak dlouho, až jim to děti uvěří.

Tom spráskl ruce a protáhl obličej. Rychle se nadechla, aby ji nepřerušil.

– Ale kde bereme tu jistotu, že nic takového není jenom proto, že my už jsme ztratili schopnost je vidět? Znamená to, že nejsou jen proto, že my už je nevidíme?

– Nežijeme v pohádce, Ráchel. I Daniel jednou vyroste. Smiř se s tím.

Táta byl realista. A to ji vyvádělo z míry.

Žít s ní bylo jako ležet v posteli plné růží. Stovky, tisíce trnů. Škrábance a bodnutí. Když házela, uměl zmizet, ale bylo mu, jako by po těch střepech chodil bosýma nohama. Když se vztekala, ječela, třískala nádobím, stáhl se. Ty noci mohla dělat cokoli, mohla se stavět na hlavu, přesto se s ní nedokázal milovat. Proměnil se v ledovec, oči jako sklo.

Jednou mi v žertu řekl, že Ráchel nikdy nepochopila Newtonův zákon akce a reakce. To ho fascinovalo.

Máma byla věčné dítě a táta byl dospělý. Já jsem byl někde uprostřed. Uvnitř jsem cítil, že nejen táta, ale i já jsem nějak praktičtější. A opatrnější. Když nebyl v dohledu, dával jsem na ni pozor sám. Aby nezapomněla nákup v obchodě, aby nenechala odemčené dveře do ulice, aby neztratila klíče.

Bezmezně jsem ji miloval a obdivoval, ale povahou jsem měl blíž k tátovi. Občas podotkla, že jsem celý on, ale nebyla to tak docela pravda. Já jsem se s ní párkrát utkal v otevřené bitvě. A ona mě převálcovala, smetla mě jako vichřice. Táta se s ní nikdy nehádal. A tím ji zmátl nebo ještě víc rozzuřil. Ona byla mimozemšťan. A my – my jsme pro ni byli mlčící sfingy.

V noci jsem ho často slyšel, jak chodí po domě. Kdykoliv jsem se probudil, tak nespál.

Nemluvil o tom.

Někdy míval pocit, že spí. Ale nebyl to spánek, spíš upadal do zvláštního stavu podobného bezvědomí. V těch chvílích přicházela. Bylo to, jako když se nad ním skláněla při milování. Ztracený ve tmě vlasů.

V sousedství něco oslavovali. Stála opřená zády o kmen fíkovníku s mírně rozkročenýma nohama. Přivřela oči a zaklonila hlavu.

Udělej mi to.

Hrotem jazyka bloudil v buňkách, v chuťových pohárcích. Jak poznáš med a hrozny? Zvonivě se smála v teplých barvách. Poznám tabák. A čokoládu. Klečel na udusané hlíně s oběma rukama pod nabíranou sukní. Vyhrnutá k pasu. Tady chutnáš jako jogurt s citronem. Dýchal do ní. Jazykem tančil kankán pod zvednutou sukní, v záhybech živého masa. Venku za chatrným plotem přeskakoval smích, pod zkušenými doteky sténaly struny sitáru, dlaně rukou jako zběsilý déšť.

Dny bez Ráchel byly mrtvé děti. Děsily ho představy a sny, děsila ho myšlenka na budoucnost. Báł se doufat. Báł se spát. Budil se vlastním křikem. Prázdný polštář vedle jeho hlavy. Studený. Zabořil do něj zpocený obličej a volal její jméno. Jako ve snu. Někdy nevěděl, jestli jsou to skutečné slzy nebo sen.

Ráchel, zase se mi zdál ten sen.

Vracím se na naši pláž a hledám otisky tvých bosých nohou v písku. Musím si pospíšit, abych tě našel, než je moře spolyká. Vlny se valí jedna za druhou a tvoje stopy mizí. Ohlížím se zpět. Jak najdu tvůj vítr ve vlasech? Nechávám za sebou otisky svých chodidel, abys mě našla. Opuštěná brázda stop. Stačí jeden poryv slané vody a mizí i moje stopy. Není nic. Jenom moře, které odnáší všechno.

Probouzím se s chutí soli na jazyku. (Jak mám žít?)

Ráno kašlal typickým kašlem kuřáků, hustým a chraplavým. Ohořelé řasinky se svíjely v plicích. V dutině hrudního koše se odlupovaly kusy hlenů od sliznice, v chuchvalcích se šinuly směrem vzhůru, do krku. Přešlo to s první cigaretou.

* * *

U sokolovny čekali němečtí oficíři. Odvod je německy Sichtung. Ozývaly se salvy výstřelů ze samopalů a vybuchovaly rachejtle. Venkovní cvičiště se proměnilo ve fingovanou bitevní vřavu. Někteří psi se dávali na útěk, jiní zalézali svým pánům mezi nohy, jeden se doslova podělal strachy. Můj Beny se nebál. Divoce štěkal, klepal se vzrušením, odhodlaný vrhnout se do bitevního šílenství. Čekal na povel. Ostrý jak břitva, poslouchal na slovo. Táta stál opodál v převleku klidného gentlemana, jenom oči podivně tékaly.

Odvodové řízení skončilo a já jsem odcházel s pocitem hrdosti, s příchutí vítězství na patře. Když jsem tam viděl ty ustrašené chčípáky, co brali roha při prvním výstřelu, došlo mi, jak skvělého mám psa. Cestou domů jsem pěl chvalozpěvy na Benovu dokonalost. Táta mlčel. Vůbec nevypadal, že by měl z Benošova úspěchu radost.

Za pár týdnů přijel na návštěvu děda z Olomouce. Těšil jsem se. Děda uměl báječně vyprávět. Večer jsme se sesedli u kamen a povídali a povídali a trumfovali se, kdo toho víc zažil. Líčil jsem mu, jak mě Zamův prastrýc Džasbír naučil spravovat sítě. Byl jsem jeho učeň, novic mezi lovci ryb. Děda toho věděl o rybách taky dost, ale jenom o říčních. Jako kluk choďoval na raky. Schovávali se u břehu pod kameny, zalezlí mezi kořeny stromů, couvali a bránili se. Uměli sebou hodit, když jim šlo o krk.

Táta mlčky poslouchal. Vzal pohrabáč a otevřel dvířka kamen. Prohrábl zbytky dřeva a přiložil. Chvilí se díval do ohně a pak zavřel hukot plamenů.

Oheň praskal a my jsme se s dědou Rudolfem chichotali, jako kdyby za oknem nebyla válka.

Další den přišel úřední dopis. Nervózně jsme čekali, až se táta vrátí domů. Když trhal obálku, třásl se mu ruce. Byl to rozkaz. Povolávací rozkaz. Máme Benyho přivést na zlínské nádraží a předat ho k dispozici říšské armádě. Nechápatě jsem se díval z táty na dědu, do dvou ztuhlých obličejů. Jejich oči se mi vyhýbaly. Nakonec mi táta vysvětlil, že si Benoše vybrali k vojenským účelům. Prostě ho odvedli. Jak vojáka na frontu. A tak mi konečně došlo, co znamenala bojová přehlídka zlínských psů u sokolovny. Sichtung. Do německé armády.

O týden později jsem šel s dědou a Benym na nádraží. Zkoušel jsem Benymu všechno vysvětlit, ale nevím, jestli mi rozuměl. Sám jsem tomu nerozuměl. Přeshlapovali jsme na peroně, ze kterého jsem před osmi měsíci zamával mamince, a vyhlíželi lokálku z Otrokovic. Přijela načas. Vypadalo to, že můj Beny je jediný pes, kterého si vybrali. Z prostředního vagonu vystoupil voják v uniformě wehrmachtu, rozhlédl se a zamířil k nám. Držel v ruce náhubek a vodítko s koženým obojkem. Nejdřív oslovil dědu, který s ním prohodil pár vět německy, a pak mi naznačil, abych Benovi sundal obojek a navlékl ho do nového postroje. Děda mi pomáhal. Když jsme Benymu nasadili německý náhubek, podal vodítko vojákovi a něco mu řekl. Pohladil jsem Benyho a poručil mu, aby šel s vojákem. Beny se ani nepohnul, ale nespouštěl ze mě oči. Voják ho zkusil přinutit násilím, ale pak mi pokynul, abych s ním šel k vlaku. Nastoupil jsem do vagonu a přikázal Benovi, aby si sedl. Vzal jsem ho kolem krku.

– Hodný pes. Zůstaň, Beny, zůstaň.

Poslušně zůstal na místě. Třásl se, uši v pozoru. Slyšel jsem jeho dech, tiché, rytmické kníkání, které ze sebe vyrážel, jak napjatě čekal, až zavolám „Ke mně!“. Visel na mně pohledem, promlouval ke mně celou bytostí. Určitě nevěřil, že bych ho mohl nechat odjet.

Když se lokálka rozjížděla, kutálela se mi po obličejí rozmazaná hořkost. Vzpomněl jsem si, jak odjížděla maminka a říkala, že se zase brzy uvidíme. Byl jsem o půl roku starší a věděl jsem, že Beny se mi nikdy nevrátí.

X. Najdi svého Boha

Ve vzduchu byl cítit sníh. Šlojska. Obrovská ratejna, shromaždiště čekatelů na vlak do neznáma. Pozdě večer Ráchel proklouzla vraty kasáren a poslední noc strávila se mnou a tisícovkou dalších vyhnanců na sbalených báglech. Transport s označením *Ev* odvážel i členy poslední židovské samosprávy. Alterstenrat. Věděli toho příliš. Myslím, že tu noc nikdo nespál. Hodiny se vlekly a vzduch se plnil pachem a obavami z budoucnosti. Jedinou útěchou pro mě byla myšlenka na to, že se uvidím s Gideonem. Určitě se s ním setkám.

Podzimní rozbřesk a neurvalé řvaní: Schnell! Schnell! Ráchel pomáhala ploužícím se stínům do vagonů. Stádům převáženého dobytka se podlaha podestýlala slámou. Pro nás to byl zbytečný luxus. Kolem prošel Karel Švenk, mistr kabaretů, který před válkou hýbal bránicí publiku v pražských varieté. Neměl s sebou žádné zavazadlo. Jediné, co nesl, byl balíček ve tvaru obdélníku, který vypadal jako svazek papírů. Kniha s letitou pamětí. Byly na ní otisky prstů předešlých generací. Vláčel se s ní podél nástupiště a v okamžicích, kdy se dostal z dohledu esesáků, ji zvedal nad hlavu jako svátost a ukazoval ji lidem namačkaným ve vagonech. Ivanhoe. Walter Scott. Příběh z doby krále Richarda, zvaného Lví srdce. Co tím chtěl říct? Neohrožený Ivanhoe a Robin Hood. Zalistrovala jsem paměti a vybavila si jednu z hrdinek. Židovská dívka Rebeka. Odsoudili ji jako čarodějnici v templářském preceptoriu, aby pak „boží soud“ dokázal její nevinu. Proč si na cestu do neznáma nevzal nic víc než tuhle knihu? S úsměvem ve tváři dával najevo, že tam, kam jede, žádné zavazadlo potřebovat nebude. Nevím, jestli jsem k němu cítila víc obdiv nebo nenávisť. Nevím. Asi obojí.

Poslední objetí u posledního dobytčáku. Ještě jednou jsem jí stiskla ruku. Ráchel. Ve vzduchu zůstala viset otázka, kterou se žádná z nás neodvážila vyslovit. Zapečetili nás uvnitř. Byli jsme banda nebezpečných zločinců. Divá zvěř.

Ráchel odcházela z rampy. Sklopená hlava, vrávoravý krok, unavený a smutný. Pronikavý hlas se roztrástil o zapečetěné vagony.

– Kampak, kampak? Nechce se ti odjet?

Esesák ji surově chytil a táhl k velícímu důstojníkovi. Chtěla zdrhnout!

Neposlouchali, co jim říká, jako by nerozuměli německy. Byli slepí a byli hluchí. Důstojník beze slova, jediným gestem, jediným posunkem hlavy rozhodl. Mladý esesák strhl pečeť a Ráchel se mi ocitla v náručí.

Dva dny a dvě noci, šedesát lidí namačkaných v dobytčáku. Bez jídla. Jeden kýbl s vodou a jeden kýbl na fekálie. Není nic tristnějšího než veřejný způsob vyprazdňování. Vygumovaný rozdíl mezi člověkem a podsvinčetem. Nepopsatelný smrad jako všudypřítomný průvodce na cestě bůhvíkam. Vlak monotónně žehrá na život. Už abysme tam byli. Ale kde? Utrmácené stíny v noční tmě a skřípění brzd. Konečně! Rampa v Osvětimi-Birkenau. Oslepující světla, nepřičetné řvaní a zběsilý štěkot psů. Utrhla se lavina. Polomrtví jsme vypadávali z vlaku. Skutečné mrtvolky zůstávaly ležet uvnitř. Schnell! Jüdische Schweine!

K čemu ty reflektory? Točí tu snad nějaký film? Byl to horor, ale nikdo to nenatáčel. Lapidární, nesčetněkrát opakovaná otázka vysokého esesmana. Věk, zdrav nebo nemocen? Jedni napravo, druzí nalevo. Beztvará masa rozseknutá ve dvě, davy lidí. Tržiště bezcenných cetek, lidských životů. Nováčci na tanečním parketu, snaží se pochopit taneční krok. Smím prosit? Doprava, doleva. Doprava. Doleva. Jako život a smrt. Uniformy v rozkročených holínkách, které se lesknou jako žiletky. Udávají tempo. Schneller! Schneller! Držím se Ráchel jako klíště. Odtrhávají dítě od matky, ženu od muže. Děs v očích, natažené ruce, zoufalé výkřiky. Prosby. Matky s malými dětmi, staří a nemocní, kteří jen zázrakem přežili cestu, stojí pár metrů od nás, oddělení běsněním nadřazené rasy. Ranami a kopanci nás formují do pětistupů a vedou z rampy k barákům.

Zahlédla jsem, jak nakládají na korbu nákladního auta ty,

kterí zůstali. Doléhá k nám pláč malých dětí a sténání nemocných. Někam je odvázejí.

Přichází sychravé podzimní svítání a my se probouzíme do skutečnosti, která je horší než ty nejstrašnější sny.

Ostny, ostny, proud, proud, ostny, proud, drát, drát, ostny, drát a proud. A za ním lidé, lidé, lidé. Osvětim. Horizont ostnatých drátů. Černý dým, šedá budoucnost a smrt v bílých krystalkách.

Další uvítací ceremonie. Svlékání donaha, sprchování, stříhání dohola. Ledová voda, pach síry a tupé nůžky. Oblouhlá Polka mi vytetovala číslo na levé předloktí. Šlo to ráz na ráz. Zručnost výtvarníka. Stríkala krev. Hotovo, další! Cejch vypálený krátkou jehlou. Jako značkování dobytka.

Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelplac. V plátných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovaly. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. Bylo jí jasné, na co myslím, dokonce ji to pobavilo. Buď ráda, že nás rovnou neskalpovali, řekla. Pak se zamyslela a pokrčila rameny. Asi nečetli Karla Maye.

– Vypadáme jak trhani.

Zavrtěla hlavou.

– Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvětlení.

Pomalů jsem si začala uvědomovat, jak podivný je okolní vzduch. Puch z dobytčáku vystřídal jiný smrad. Byl všude. Ráchel ztuhly rysy. Pohled přikovaný k mračnu. Štiplavý, nakyslý pach spáleného masa. Zнала ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod, konec jednoho článku v řetězci životů. Po zádech mi běžel mráz jako dým. Z nedalekých komínů stoupal k nebi hustý kouř. Tím směrem vezli ty staré a nemocné. Tam odváželi – děti. Chytila jsem ji za ruku a sevřela v kleštích. Chtělo se mi křičet, chtělo se mi řvát, ale vydávala jsem jenom sípavý šepot: To nemůže být pravda! Ráchel, řekni mi, že to není pravda!

Zavřela oči a mlčela. Nevím, jak dlouho nás tam nechali stát. Pět šest hodin? Sedm? Bylo mi to jedno. Život ztratil poslední zbytky soudnosti.

Nahnali nás do baráků. Večeře. Jako lačné šelmy, bez zábran jsme hltaly kousky chleba s příchutí spálených vlasů a kostí. Tuřínová břečka. Ještě nikdy jsem nejedla nic tak odporného.

Mají tady hrozného kuchaře, řekla Ráchel.

Nemohla jsem se zasmát. Křečovitě zmítání chuťových buněk, prvky nehorázného chemického složení. Raději pojdu, než bych tohle prolívala chřtánem.

Třípatrové palandy podobné klecím, zima a pach chlorového vápna, těl a latrín. Štěnice. Vylezly jsme až nahoru, hodily přes sebe deky a přitulily se k sobě. Bylo šero, a když se setmelo, svítily jen obnažené žárovky. Plaché, nicotné světlušky uprostřed močálů. Palandy byly tak nízké, že se na nich nedalo ani posadit. Měla jsem v hlavě dým. Došlo mi, kde skončily podzimní transporty, a udělalo se mi nevolno. Nemohla jsem uvěřit, že valná část židovské kulturní elity tady vyletěla komínem. Doslova.

Tehdy mi řekla, že mýty jsou jako vzpomínky na život, který jsme chtěli prožít.

Můj syn byl posedlý slunečními bohy, říkala, všemi příběhy o stvoření slunce a nebeských těles.

Uhnízdil se v ložnici na manželské posteli a domáhal se vyprávění na dobrou noc. Položila si jeho hlavu do klína a začala příběh. Přišel Tom a rozložil se v nohách postele. Šedé oči byly zrcadlo. Jako kočka se nechával hladit jejím hlasem.

Kdysi dávno, na počátku věků, se Slunce zamilovalo do krásné tkadlenky. Bydlela se svým dědečkem v chaloupce uprostřed zahrady plné květín a keřů tabákovníku. Zamilované Slunce na sebe chtělo upozornit, a tak každý den přinášelo k chaloupce jelena jako dárek svojí dívce. Jenže dědečkovi se jejich vztah nelíbil. A tak zaklel Slunce v kolibříka. Nešťastný kolibřík pak přilétal každý den do zahrady a smutně se díval na svoji milou. Ale dědečkovi to nestačilo. Jednou popadl luk

a šíp a kolibříka sestřelil. Tkadlence se zastavilo srdce. V noci odnesla raněného kolibříka do svého pokoje a ošetřila ho. Starala se o něj, dokud se Slunce neuzdravilo a nevrátilo do lidské podoby. Dívka se pak stala Lunou a oba milenci spolu uprchli.

Když ujížděli po řece na kánoji, zahlédl je bůh deště Čák a seslal na ně déšť a bouři. Slunce a Luna utíkali, pokaždé jen o vlasek unikli nástrahám rozlíceného Čáka. Slunce se proměnilo v kraba a Luna v želvu, ale nic naplat, Luna nakonec zahynula.

Slunce, opuštěný mladý muž, posbíral kousky těla své milé a uložil je v dutinách třinácti stromů. Když uplynulo třináct dní a třináct nocí, dvanáct stromů se otevřelo a z hloubi dutin vylezli hadi a štíři. A ve třinácté dutině byla znovu živá Luna.

– Vypadá, že spí.

Po špičkách vyšli na terasu. Měsíc na modročerné obloze byl zlatý pomeranč.

– A jak to skončilo?

– Luna zůstala ve třinácté dutině stromu, ke kterému přišel jelen a vydupal do něj dělohu. Pak se Slunce poprvé miloval se svojí ženou.

– Přál jsem mu to.

– Jedna legenda ještě dodává, že Luna byla Slunci nevěrná. Za trest ji Slunce oslepil na jedno oko, a proto prý Měsíc září míň než Slunce.

– Ještěže usnul. To bys mu taky vyprávěla?

– Ne. Toho bych ho zatím ušetřila.

– Ale mě jsi neušetřila.

Usmála se.

– Ty to uneseš.

– Unesu tebe.

Tu noc se milovali jako Slunce a Luna. Její nohy plavaly v hejnu mořských koníků a řas.

Neexistovaly žádné meze. Nebyly hranice, které spolu nemohli překročit. Padaly předsudky a vžitě představy.

Chtěl, aby se jí to líbilo. A nic ho nemohlo zastavit. Měl vždycky dost slov a vět, když se bavil ve společnosti, když byla řeč o praktických věcech, o práci, o politice, o nesmyslech. Význam slov byl přesný a výstižný, když se něčemu vysmíval, když chtěl být jízlivý, když se smál sám sobě. Ale pokud šlo o city, nemohl najít jediné slovo, které by se dalo použít. Slova a věty byly prázdné formičky, shluky písmenek, spleť klikyháky, které postrádaly význam. Neříkaly nic. Chtěl s ní sdílet všechno. Milování byl způsob, kterým se dokázal vyjádřit v té nejryzejší podobě. Bez zábran. Vzrušovalo ho její vzrušení. Žádost v očích žen byla jako záblesk nesmrtelnosti. Závrať. Bořil všechna tabu, která ho od ní vzdalovala. Vydávala se mu napospas, obnažená na kost mu vycházela vstříc. Chtěla, aby ji našel. Aby se v ní ztratil.

Cítila ho v konečcích prstů, nervy holé touhou.

A pak probuzení. První ráno v lágru a první rány. Nepřišly od esesáků. První rány a kopance přišly z nečekané strany. Od ostatních vězeňkyň. Od kolegyň. Od těch, co za sebou měly pár měsíců pekla navíc. Od držitelek funkcí. Starousedlice se na nás vrhly jako fúrie. Tváře s horečkou v očích, podzimní keře bez listů, kosti trhaly kůži. Cítily z nás závan domova, cítily, že si přinášíme chuť, o kterou ony už přišly. Za jak dlouho budeme jako ony?

První kopanec od šéfky bloku. Šeredná, odporná ženská. Byla tak ošklivá, že jsem se jejímu sadismu ani nedivila. Procházela kolem nás v naleštěných holínkách s klackem v ruce, nadouvala se jako krocan, hrubost z ní přímo crčela. Kdo nebude poslouchat, půjde do komína! Přitom ukázala holí vzhůru. Udělalo se mi mdlo. Ráchel mě podepřela. Aničko, prosím tě, vzmuž se. Sama se dívala na čmouhy, které zastíraly slunce. Přivírala víčka. Musela myslet na Regi. Nemluvila o tom, ale já jsem věděla, že na ni myslí. Nedokázala o tom mluvit.

Osvětim byla jiná planeta. Jiná galaxie. Bez života, bez lidí. Ukrutný hlad a vlezlá zima. Lidská důstojnost na kolenou. Hrdost u katova špalku jako hlava Marie Stuartovny. Každá

štěnice, každá veš měla větší šanci na přežití než my. Sokl komína v baráku nehřál. Byl listopad, ale v Osvětimi ještě nezahájili topnou sezonu.

Tou dobou, pár dní po našem příjezdu, přestali Němci používat svůj zázračný zmizík. Vybrousili zmizíkovací metodu do dokonalosti a zavedli průmyslovou výrobu. Účinný požírač skvrn a překlepů v praxi. Miliony odstraněných kiksů matky přírody. Bylo za tím nezměrné úsilí a fůra nadlidské práce se špinavým materiálem. Vyžadovalo to hodně odvahy a přemáhání, vnitřní síly zdatných jedinců. To mohli zvládnout jen ti nejlepší z nejlepších. Nadlidé. Geniální patent dvacátého století. A teď se ho z neznámých důvodů vzdali. Komíny přestaly čadit a osvětimské pekárny vychladly.

Ostatní osvědčené metody používali dál. Fenolové injekce do srdce. Pro ty, co dostali nálepku „nevléčitelní“. Aby zbytečně neužírali z bochníku ušlechtilých chleboďarců.

Vodili nás z tábora ven. Přemísťovaly jsme hromadu balvanů z jednoho místa na jiné a další den zase zpátky. Světlym okamžikem dne byla pikantní tuřínová polévka opepřená červy. Arbeit macht frei. Práce osvobozuje. Byla to krutá pravda. Při práci se dalo zapomenout. Zapomenout na jiné útrapy, na chronický hlad, na bolest, na blízkost smrti. Vlastně jsme ani neměly čas myslet na smrt. Boj o holý život nás stál příliš mnoho energie, řešily jsme důležitější věci. Kde sehnat šálu na zimu, jak dostat další porci polévky, jak se vyhnout ranám, jak nepadnout vysílením, jak se zbavit vší. Práce nebyla to nejhorší. Daleko horší byla ubíjející rutina v barácích. Imbecilní stlaní slaměných kavalců, které pro Němce představovalo vrchol pořádku. Ideál dokonalosti. Ráchel tomu říkala záchvaty metodického šílenství.

Budiž světlo! Prudké a řezavé. Náhlé zemětřesení ve všech koutech baráku. Zběsilost napěchovaná do časového limitu. Dvě minuty. Bettenbau. Stlaní postelí. Vytřepávání dek. Oblaka prachu a vší. Obyvatelky spodních kavalců mezi nohama těch, co spí ve vyšších patrech. Ty zase balancují na postranicích a snaží se nepadat dolů. Vysoká akrobacie. Po-

skakování a klopýtání. Klení ve všech jazycích. Nervózní napětí. Palanda čítá tenký slamník narvaný hoblinami, dvě příkrývky, jeden polštář z žíní a dvě až tři nocležnice. Pokud se nepočítají blechy, vši a štěnice. Pak jich můžou být i stovky. Bettenbau je posvátná činnost. Německý symbol disciplíny. Má přesná pravidla, železné zákony a jakákoli odchylka je nepřípustná.

1.krok: načechrání plesnivého slamníku (ve špinavém povlaku jsou dva otvory na ruce, které slouží ke zjednodušení manipulace při čechrání)

2.krok: založení jedné z příkrývek pod slamník, tzv. zakasání

3.krok: vytvarování polštáře do rovnoměrného kvádrů v hlavě pryčny, ale pozor, nesmí přechuhovat!

4.krok: natažení druhé deky přes lůžko a tzv. uhlazení

Předepsaný výsledek: dohladka vypnutý pravoúhlý hranol a na něm souměrný komínek. Přesná geometrie, zaříznuté okraje, ostré hrany, rovnoběžky a kolmice.

Po dvouminutovém úsilí vypadnou běžní ustýlači a na scénu přichází dvojice odborníků. Bettenachzieher – přestýlači lůžek. Mají důležitý úkol. Kontrolu lůžek a srovnání slamníků. Zosja a Blange. Jsou vybaveny motouzem dlouhým jako barák. Roztahují provázek a drží ho nad ustlanými postelemi. Je to šejdrem! Scheize! Blange je trpělivá. Tak ještě jednou. A znovu. Blange ukazuje. Ještě dva palce doleva. Was? Ty snad nějaký Angličanka? Opřou se do toho a posunou kavalce o pár centimetrů ke stěně. S pedantskou přesností vyrovnávají slamníky do jedné čáry po celé délce baráku. Seběmenší odchylky nejsou povoleny.

Bettenbau je vrchol. Německá choroba. Výraz souměrné debility. Tady nahrazuje tradiční měšťanskou kulturu. Kdo si špatně ustele, je veřejně pranýřován.

Ležela jsem na Zolčině kavalci s roztaženými nohama a opírala se o lokty, abych na ně viděla. Boty. Pevné, kožené boty. Do plískanic, do mrazu, do sněhových závějů. Příslib. Naděje na přežití. Obdivným pohledem jsem je pozorovala přes Zolčinu hlavu zabořenou do mého klína. Vydávala chlemtavé zvuky. Snažila jsem se nemyslet na svůj výstup, který mě teprve čekal. Zolčin věčně vlhký rozkrok páchnoucí močí

a rybinou. Ty boty byly víc než nadějí. Ty boty byly symbol. Bytelná, kožená záruka života.

Když si mě šéfka bloku poprvé zavolala, nechápala jsem. Hladový pohled člověka s plným žaludkem. Dala mi chleba.

– Přijď ke mně. Potřebuju uklidit.

Bloková bydlela sama. V krcálku u vchodu do baráku, rozměry dva kroky vpřed a dva kroky stranou. Přepych pro vyvolené. Ten první den se na mě jenom dívala. Jako profesionální malíř portrétů. Co na mně mohla vidět? Ubohoučká tělesná schránka na splašky zdejší kuchyně. Vychrtlá žádost o kousek žvance navíc. Další den mi dala jablko. Chtivé ruce mě hladily po vlasech a rty vyrazily šišlavé věty v polštině. „Ty moja slodka dziewczynko, kochanie moje.“ Kontakt. Konečně mi to došlo. Proboha. Než jsem se vzpamatovala, šátala mi upocenou rukou mezi stehny a rozpukanými rty mě škrábala na rameni. Vrostlá do podlahy kumbálu, dva kroky vpřed a dva kroky stranou, jsem se neodvážila pohnout. Dech a šupinatý jazyk v rozkroku. V panické hrůze mi došlo, že ode mě čeká revanš.

Měla jsem pocit, že vyplivnu všechny vnitřnosti do té nenasytné rybí konzervy.

Dohlízející esesák mě poslal na revír. Úraz. Kotník krvácel jako bezedný a mžitky pod víčky rejdlily v různobarevných hejnech.

Vysílená Inge se skácela k zemi, balvan jí vypadl z ruky a rozsekl mi nohu. Jděte na revír, řekl toporný panák v černém. Krankenhaus. Jenom to ne. Nemocniční blok, doména doktora Mengeleho. S malou dušičkou jsem se belhala lágrem, rozbahněné cesty mlaskavě čvachtaly kolem bloků. Jedna z lékařek mi ovázala nárt papírem a řekla, že bych pár dní neměla chodit. Vypadla jsem z toho pekla, kde kromě nemocných trpěli lidé, ze kterých si Mengele udělal pokusné králíky. Kdysi složil Hippokratovu přísahu.

Další den jsem díky chromé noze seděla u hromady šutrů a pro urychlení užitečné práce jsem je podávala. Ráchel se shýbala pro náklad a mladý esesák se přiblížil. Posunkem jsem jí naznačila, že se má mít na pozoru. Pochopila to,

vybrala si velký valoun a šinula se s ním k druhé haldě. Esesák se sehnul, vybral si menší kámen tak akorát do dlaně a šel za ní. Se zatajeným dechem jsem trnula, co bude. Nakopne ji? Hodí to po ní? Esesák si pohrával s kamenem v ruce, jako by to byl dětský míč. Hodí? Dělávali to. Často a bez zřejmého důvodu, jen tak, z plezíru. Dokázali pro nic za nic ubít člověka. Esesák se blížil. Neviděla ho, zády k němu se vlekla k hromadě šutrů. Zbývaly dva kroky. Rázně ji předešel a zatasil cestu. Zavrtěl hlavou. Sebral jí balvan z ruky a strčil jí do dlaně ten svůj. „Trag nicht so große Steine.“ Nenos tak velké kameny. Pokýval hlavou, že to myslí vážně. Vybírej si menší.

Ráchel se po mně podívala. Žily jsme v nerozluštitelném světě. Osvětím byl svět, ve kterém bylo možné – všechno.

Útlak s tváří německé důkladnosti. Sčítání bezejmenných a zaprahání bezmasých mas. Staly se z nás přízraky. A tam venku nikdo nevěděl, co se tady děje.

Neubránila jsem se otázkám. Někdy jich byly celé lány. Že nás chtějí zabít, tomu rozumím. Ale proč nás před tím musí takhle ponížit? Proč to dělají?

Ráchel nejdřív zkoušela hledat odpovědi.

– Protože je jednodušší dát ránu z milosti někomu, kdo už nevypadá jako člověk, než ubít vzpřímenou lidskou bytost, která zná svou cenu. Dělají si alibi. Alibi svému svědomí.

Postupem času přišla na to, že odpovědi nic neřeší. Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace. Hledala způsob, jak se osvobodit. Jednou večer, když jsme zalezly na palandy, jsem to nemohla zastavit. Bylo to jako příliv. Jako lavina, která mě tiskla k zemi. Co nás čeká? Jak to přežijeme? A přežijeme to vůbec? Jak se dá tohle přežít? Šeptala jsem do tmy s očima dokořán, s rukou zaklesnutou mezi jejími prsty. Jemně mi stiskla dlaň. Její hlas zněl tiše jako listí.

– Musíš přestat.

– Přestat s čím? Přestat se ptát?

– Přestat myslet.

Myšlenky byly kyselina, která rozežírala člověka zevnitř.

– Přestaň myslet. Jedině tak najdeš to, čemu říkáš Bůh.

Nevěřila jsem svým uším. Nikdy neměla pro mého Boha jedno dobré slovo.

Bylo výhodné věřit v Boha. Moje víra mi pomáhala přežít. Pro mě to byl zdroj síly, skála, o kterou jsem se mohla opřít, útěcha v bezútěšných dnech. Ráchel ty hrůzy kolem naopak utvrzovaly v přesvědčení, že žádný Bůh není. Ale já ho hledám, řekla jsem jí. I tady ho hledám.

– Osvětím je důkaz, Aničko, že **žádný** Bůh neexistuje.

Možná právě proto daleko hůř přijímala realitu. To, že nedokázala rozluštit svět, který nás obklopoval, ji dohánělo k šílenství. Pár dní po příjezdu do lágru se na mě rozkřičela.

– Člověk není jako bájný pták Fénix, Aničko. Tihle mrtví z popela nepovstanou! Ledaže by ten tvůj zatracený Bůh konečně vylezl z nějaké podělané díry a udělal zázrak!

Křičela, agresivně gestikulovala. Házela na mě všechn vztek a lítost. Šla jsem od ní pryč, šla jsem co nejdál od ostatních a užírala se. V životě jsem nebyla tak sama. Ona udělala totéž. Prožívaly jsme první šok. Každá zvlášť. Každá sama za sebe. Hledala jsem cestu temnotou, bez doprovodu, bez světla, bez mapy. V tom největším zoufalství byl člověk nakonec sám. Úplně sám. Dva dny jsme spolu nemluvily, dva dny jsme spaly vedle sebe a neřekly si lidské slovo. Nechápala jsem, co se v ní odehrává, ani jsem se na to nesnažila přijít. Měla jsem co dělat sama se sebou. Po dvou neúnosně dlouhých dnech mě v noci objala a šeptala mi do ucha: Aničko, promiň. Promiň mi to. Já nevím, proč mě ten tvůj Bůh tak rozčiluje. Možná – možná ti ho závidím.

Sálalo z ní teplo.

– Najdi ho. Já vím, že ho najdeš. Věřím ti. Najdi ho i pro mě. Já nemůžu.

Čas se vlekl, uprchlík v onucích, týdny byly jako roky. Podívala jsem se do tmy na ženu, která teď ležela vedle mě. Musíš se přestat ptát, řekla. Jedině tak najdeš Boha. Oči zahleděné do jednoho místa, bez mrknutí, bez jediného záchvěvu svalů, jako by byla mrtvá. Nebyla vůbec v místnosti. Vznášela se někde daleko, kde se moře setkává s oblohou. Modrá se prolne s modrou a moře nakonec vypije všechny slzy a nebe

zmizí. Je tma. Moře ve tmě začíná u nohy v písku a nikde nekončí.

Měla jsem pocit, že ona našla Boha.

– Ráchel? Tys ho našla?

Usmála se. Oči se nepohnuly.

– Našla jsem ticho. Úplné, hluboké ticho. Je to – jako narkóza. Lék. Už se nebojím ničeho. Ani smrti. Nelpím na životě.

– Ráchel!

– Ne, nehodlám umřít. Nevzdám to. Ale najednou je to jiné. Není mi jedno, co bude, ale ať přijde cokoli, unesu to. Vím, že to unesu.

Ráchel, která tvrdila, že žádný Bůh není, se pro mě stala důkazem, že Bůh existuje. Myslím, že ona ho skutečně našla. Nemělo to nic společného s žádným oficiálním náboženstvím, s žádným oficiálním božstvem. Nemělo to nic společného se svatými muži, kterým se tak nemilosrdně vysmívala. Impotentní trubci. Břídilové. Nemělo to nic společného se svatými knihami. Byl to její vlastní Bůh. Narkóza. Jako být v pauze mezi dvěma slovy. Není čeho se přidržet, žádný cíl, nic. Ztratila myšlenky a ponořila se do čirého ticha.

* * *

V lágru se pracovalo od rána do večera, každý den. Výjimkou byla neděle. Snažily jsme se využít volna a pořádně se umýt, vybrat vši a blechy ze záhybů šatů a pocvičit paměť. Tiše si zazpívat. Vzpomínaly jsme na doby, kdy jsme žily jako lidi.

Ráchel si vybavila ten zvláštní den. Zrada tetičky Ester uprostřed babího léta.

Jak na sebe křičeli! Vlastně křičel hlavně tatínek. Maminka mlčela a nakonec se přidala k němu. Objevili se tak nečekaně, najednou stáli ve dveřích olomouckého bytu. Přijeli hned, jak se to dozvěděli, hned, jak dostali poplašný dopis od tetičky, že slečinka Rejčka má známost s gojem. Nemrhali časem a chvatně vyrazili usměrňovat zdivočelou dceru. Byl z toho poprask. To je vyloučené, řekl rezolutně tatínek. Nemáš hotoovou školu a navíc – je to *goj*. Pusť ho z hlavy.

To nečekala. V Ottovi se ozvala zaprášená struna židovské víry. Být Židem znamená závazek. Slyšel hlas svého děda a prastrýce a jeden z nejstarších zákazů. Spojení s jinověrcem nebo bezvěrcem znamená zradu. Žádná dcera Izraele nesmí být provdána za Nežida, neboť jest psáno: „*dcery své nedáš synu jejich.*“

Mohla to čekat.

Soumrak zaplnil ulice města drobným mrholením a prvním závanem podzimu. Vyrasila ze dveří. Šedá chodba byla temnější než obvykle a schody příkré a krkolomné. V hlavě jí hučelo. Jako ze včelího úlu slyšela maminku, jak úpěnlivě volá. Ráchel, vrať se! V domovních dveřích k ní dolehl otcův zuřivý bas. Ať se nevrací! Znělo to jako zpěv ponocného. „Óós-máá hóó-di-náá óód-bi-láá!“

Utíkala v kapkách deště, tříštily se o rozpálený obličej. Teprve pravidelné kolébání vagonů ji uklidnilo. Zavřela oči, zpěněná krev ve spáncích chladla. Co jim to vlastně řekla? Vyloučeno! Vždyť jste ho ani neviděli! Jenom proto, že není Žid! Taková pitomost! To jim řekla. Sama sebe nepoznávala. Tatínek byl na infarkt a o maminku se pokoušely mdloby. Ester poletovala kolem jako potrefený vrabčák a pisklavým hláskem se snažila všechno urovnat. Nikdo si jí nevšímal. Otec neustoupil ani o píd'. Zajíkal se vzteky.

– Jestli nehodláš poslechnout, tak mi nechod' na oči!

Maminka se pokusila zasáhnout, ale bylo pozdě. Ráchel, prchlivá a paličatá jako otec, vypálila poslední dávku.

– Nejsem **ovce**! Nemůžu poslechnout, když vidím, jak jste – omezení!

Tak mluvila s tatínkem! Řekla omezení! O svých rodičích. Slzy ji pálily v očích. Svět se proměnil v kalnou řeku.

Byla tma a kostelní hodiny tloukly jedenáct, když vystupovala. Celou cestu z nádraží běžela. Jako ve snu. Ke dveřím cihlového domku. Ke dveřím, které byly cestou ven. Opřela se o ně zády a zhluboka dýchala. Tlumené světlo za roletou se mihotalo jako naděje. Sevřela zpocenou ruku v pěst a zabouchala.

– Ráchel! Co se stalo?

Grimasa překvapení v rozepnuté košili. Vrhla se mu kolem krku a rozvzlykala se. Vtáhl ji dovnitř, podal jí kapesník a ko-

nejšivě hladil rozčuchané vlasy. Když se uklidnila, posadil ji do křesla. Zapínal si košili. Tak co se stalo?

Nesouvisle ze sebe soukala útržky scény s rodiči a prokládala to škytáním. Pozorně naslouchal. Pak vstal a odešel do kuchyně. Vrátil se s konvicí čaje, sušenkami a povzbudivým úsměvem. Tekutina v obláčcích páry proudila do šálků, dvěma prsty přidržoval víčko konvice.

– Tak to nějak urovnáme.

Vyděsila se.

– Jak urovnáme? Ty se se mnou rozejdeš?

– Cože? Proč bych se s tebou rozcházel?

– Protože tohle se neurovná! Tatínek mě vyhodil! Skončil se mnou!

Usrkl hlt čaje, nedůvěřivě nadzvedl obočí a naklonil hlavu dopředu.

– Zkusíme s ním promluvit.

– Ty to nechápeš! On neustoupí. Nikdy! Ty jsi prostě – **goj!**

Snažil se to pochopit. Promnul si oči a dolil čaj. Necháme to na zítra, ano? Určitě něco vymyslíme.

Padal únavou. Zavedl ji nahoru do ložnice a dal jí košili na spaní. Ustlal si na gauči v obývacím pokoji.

Vzbudil ho šramot. Plížení po špičkách podél stěn, sténání schodů pod bosými chodidly. Snažil se vnímat. Copak je? Nemůžeš spát?

Neodpověděla. Košile ve tmě, bílý popelín a knoflíky jeden po druhém. Neměl sílu ji zastavit. Protékání mezi prsty. Prolnutí jazyka. Roztavil se v jeden a pak na vzduchu ztvrdl v železo. Modeloval svaly lýtek a paží, záhyby v kůži, tvaroval ji, aby ho přijala. Položil jí dlaň na vnitřní stranu stehna a rozevřel ji jako knihu. Stál na prahu. Zemská přitažlivost. Lačně se poddal, slast v pohybech. Byla v tom chuť bolesti, kterou nemohl obejít. Otevřel ústa, aby do ní vykrvácel. Po zádech mu běžely tenké šrámy jako rudé vlasy.

Ležel vedle ní a myšlenky mu unikaly. Dostala ho do kolen. Víc než to. Noc se vytrácela a jeho svět se obrátil vzhůru nohama. Věděl, že spustil začarovaný kruh. Věděl, že bude chtít víc, bude ho chtít pohltnout. Byl v tom po uši. Chtěl, aby ho pohltila.

Vídali se každý víkend.

Nechtěli je oddat bez souhlasu rodičů, protože nebyla plnoletá. Otto se zašprajcoval a dceru odepsal; maminka tajně posílala peníze k tetičce Ester. Hlavně aby Rejčka dostudovala. Ráchel to dojalo. Napsala mamince dopis, ale marně čekala na odpověď.

9. dubna 1928, týden po tom, co oslavila jedenadvacáté narozeniny, se vzali. Kvůli škole se svatební cesta do Paříže odložila na neurčito, a zatímco Tomášův otec i sestra postupně přijali skutečnost takovou, jaká byla, rodiče Ráchel se zatvrdili. Svatba mezi ně postavila vysokou hráz a dokonce i bratr Erik se na pár měsíců odmlčel. Jen maminka nepřestávala mlčky přispívat dceři na studia velkorysými částkami, které pak se zarytou setrvačností posílala ještě dalších deset let.

Říkala jsem ti, že tohle nikdy nestráví.

Nosila to v sobě jako kámen. O to víc přilnula k Regině. O to víc milovala Toma. Chtěla nechat školy, ale nesouhlasil. O tom se nebudeme bavit, řekl ostře. Ty dostuduješ.

– O tom se nebudeme bavit? Tak já uteču z jedné diktatury a spadnu do náručí dalšího autokrata!

Chodila do školy a dál bydlela u tety Ester. Na neděli jezdila do Zlína. Tomáš koupil elektrickou pračku a vysavač. Výdobytky technického pokroku do každé domácnosti. Osvobození žen od těžké dřiny. Teta Ester si Tomáše oblíbila a všemožně se snažila dát rozvrácenou rodinu dohromady. Bez úspěchu.

Ráchel věděla, že čekal na ni.

Tušila, že prošel zevrubným školením sexuálních praktik. Kolika žen se dotýkaly ty ruce s nádechem věčnosti. Obrůstaly ji jako břečťan. Znal tolik způsobů, jak se jí dostat pod kůži.

Ale soužití s ním nebyla procházka růžovým sadem. Uměl být vzdálený a odtažitý. Studená ploutev. Byl zarputilý a soustředěný, když šlo o práci. O jeho práci. Nesnášela, když mluvil o zodpovědnosti, o povinnostech. Odpovědnost. Skloňoval to ve všech pádech. Nenáviděla to slovo. Jak uměl být

nudný. Chtělo se jí vřestět do ochraptění, zatřást s ním, aby se probral, aby se vzpamatoval. Tolik se snažila. Snažila se prolomit hradby a dostat se aspoň na nádvoří. Snažila se rozleptat skálu osamělosti, ve které si očividně liboval. Obviňovala ho, že ji nemiluje.

A pak se styděla. Jak mu mohla tak křivdit? Jak mohla nevidět, co všechno se skrývá pod ukázněnou fasádou. Nedávalo to smysl. Snažila se pochopit, že i pod železnou maskou může být zoufalý a ztracený. Pak si všimla skic, které mu ležely mezi hromadou pauzáků a stavebních plánů. Pár zběžných tahů uhlem, a přesto na nich byla jako skutečná. Zkoušel zachytit její vůni, její dech, způsob, jakým mluvila. Tak proč jí to nikdy neukázal?

Postupně odhalovala jeho tajemství a touhy, postupně se jí otevíral, pouštěl ji blíž. Slavila první úspěchy. Konečně! Hráz se protrhla. Opojení za pár dní pominulo. Za hradbami narazila na nedobytnou citadelu. Čekala půl hodiny, než se vykoktal.

– Ráchel, promiň. Já – nikdy jsem nebyl – nejsem otevřená kniha.

Zavřel svůj svět jako okenice. Ano, jistě, pan opatrný. Byl jako želva, jako hlemýžď. Když konečně vystrčil hlavu, malinko pootevřel dveře, jen na dva prstíčky, v euforii se k němu přihnala. Zbrkle se na něj vrhla – a on vyděšeně zalezl. Tvrdý krunýř, tvrdá ulita. Mohla se zalknout. Dusila se. Posílala ho ke všem čertům. Opatrnost a disciplína! Citový přizdisráč. Chtěla letět, bezstarostná a nespoutaná. Co je svět jiného než kolotoč, který láká k bujaré projíždce?

Zahlcovala ho elánem a výbuchy emocí. A pak se ptala sama sebe. Můžou spolu žít, když jsou jako led a oheň? Když se rozčílila, zvyšovala hlas, běsnila, rozbíjela věci. On nikdy nekřičel. Když mluvil pomalu a tiše, že ho sotva slyšela, věděla, že je zle. Jeho hlas ho prozradil. Ostražitý a negativní. Bojovala s oceánem zarytého mlčení, topila se v něm. Uměl být příkrý a strohý. Uměl říct – už o tom nebudeme mluvit – a ani nejdůmyslnější tortura by ho nezlomila.

Výpadky komunikace. Vzájemná nepochopení. Její napětí a jeho mlčení. Nesoulad. Zápasila s tím, snažila se to překonat. On se to snažil nevidět.

Největší konflikt nastal v okamžiku, kdy odpromovala. Svírala vysokoškolský diplom a malovala si budoucnost. Chtěla jít učit. A on byl proti. Záludně svázaný představou, že vdaná žena, kterou muž uživí, prostě nepracuje. Něco takového se nepřipouštělo ani u Bati. Vdané ženy se zásadně nepřijímaly, protože Baťa věděl, že dobrá pracovnice nemůže být zároveň dobrou hospodyní a matkou. Slovo muž, říkal Baťa, znamená živitel. A každý Baťův muž vydělává dost na to, aby ze své mzdy a podílu na zisku uživil sebe i rodinu.

Tomáš Keppler, uštěpačný glosátor společenských předsudků, se zasekl.

Velkým nožem krájela cibuli na kolečka a slzela.

– Vyloučeno, prohlásil.

Rozlícená saň. Zbavená přičetnosti na něj řvala jako puma v kleci.

– Tak studovat jsem mohla, a pracovat ne? Tomu říkám pokrokové myšlení! Dává ti to smysl? Tak mi hernajz řekni, proč jsi mě nutil dostudovat? Abych ti líp uvařila? Dějiny! Studovala jsem dějiny, ne na kuchařku!

Hodila nakrájenou cibuli do hrnce, odložila nůž a vytáhla vařečku. Pozorně ji sledoval. Dokonalý profil, soustředěný pohled a sevřené rty. Modře pulzující žilka na spánku. Ucítil šimrání na jazyku. Cokoli teď řeknete, bude použito proti vám!

– Necháme toho. Nemá to smysl.

– Co nemá smysl? S tebou diskutovat? Nebo s tebou žít? Nemáš špetku soudnosti? Řeknu ti, co pro mě má smysl! Já – budu – učit!

Rozhazovala rukama, pěstí třískala do desky kredence, bila se v prsa. Věděl, že je paličatá, ale tohle přesahovalo všechny meze. S rukama v kapsách se na ni zadíval.

Jen přes moji mrtvolu, řekl tiše, ale znělo to výhruzně.

Stál nebezpečně blízko a měl pocit, že se jí kouří z nosních dírek. Její oči. Totální ohrožení. Divoce se rozhlídla, pravá ruka vyletěla k dřevěnému špalku. Hrábla po nějakém předmětu. Rukojeť a záblesky kovu, ostří sekáčku na maso.

– Tak jo!

Šla k němu. V jejích pohybech bylo něco šíleného. Zůstal

na místě, bez hnutí ji pozoroval. Ohryzek se mu pohnul jako píst, když ztěžka polknul.

Strýc Karl mu kdysi řekl, že když se k němu přiblíží šelma, třeba medvěd nebo vlk, nesmí se pohnout, nesmí dát najevo strach. Nejhorší, co můžeš v takovou chvíli udělat, je vzít nohy na ramena!

Ano, tohle byla ta chvíle. Stál jako skála.

Rozbila se o něj napadrť. Když přišla až k němu, zhroutila se. Mezi vzlyky ho ujišťovala, že ho zabije, pokud jí neřekne jediný rozumný důvod, proč nemůže učit. Přitom pořád svírala sekáček.

Promluvil k ní, něžně a konejšivě.

– Žádný rozumný důvod není, Ráchel. Budeš mě muset zabít.

Ušetřila ho. Nechala ho žít. – A on ji nechal učit.

* * *

Ráchel neměla fyzickou odvalu. Sama o sobě říkala, že je zbabělá. Ale měla neskutečnou odvalu mravní. V tom jsem byla její opak. Když mě jedna Polka z vedlejšího bloku uviděla postávat u kádí s tuřínovou břečkou, přišla ke mně a dala mi pěstí do nosu. Zapotácela jsem se, slyšela jsem křupnutí v hlavě jako ozvěnu. Rozsvítilo se rudé světlo. Popadla jsem dech a rozmáchla se. Úder, mlasknutí o čelist, zvuk násilí a zlosti. Vrazila jsem jí do zubů takovou, že upadla. Sama jsem zůstala překvapeně zírat. Dala jsem do té rány všechno. Vztek a ponížení, touhu se vymanit, bránit se, nenechat se zlomit. Dala jsem do té rány veškerou lidskou důstojnost, která mi ještě zbyla. Když se sebrala ze země, brutálně mě zmlátila, skákala po mně, dokud jsem nezůstala bezvládně ležet. Muselo to tak dopadnout, protože byla fyzicky daleko silnější než já, ale bylo mi to fuk. Vyplivla jsem stoličku. S hutnou pachutí krve v krku mě zaplavila vlna hrdosti. Dokázala jsem to! Zvedla jsem hlavu.

Tohle Ráchel neuměla. Ráchel, která doma v záchvatech vzteku křičela, třískala dveřmi a házela nádobím, se nikdy nedokázala postavit útočícímu člověku. Útočící člověk ji pa-

ralyzoval. Nedokázala vrátit ránu. Nedokázala najít důstojnost v holé sebeobraně. Několikrát jsem viděla, jak má rty stažené zlostí, ale nikdy neuhodila. Tolik se snažila. Snažila se zbytkem sil neztratit víru v člověka.

Táborem kolovaly bonkers. Poplašné zprávy o tom, že válka skončí do Vánoc, že polští partyzáni se chystají osvobodit tábor a podobné zkazky. Některé byly až k smíchu.

A pak přicházelo pokušení. Myšlenka lahodná a vlídná jako smrt. Hrála jsem si s ní a pak ji zaháněla tvrdým klackem víry. Stačilo pár kroků. Jeden letmý dotek. Jen tak zlehka přiložit zmrzlé konečky prstů... jako jezinky... jen na zlomek vteřinky se ohrát. Sáhnout si na drát. Každý den to někdo udělal.

Svěřila jsem se Ráchel. Přiznala jsem jí, že na to myslím.

Zavrtěla hlavou. Je to značně nejednoznačné, řekla. Seneca by souhlasil. Stoikové sebevraždu schvalovali. Dokazovali tak svoji nezávislost na vnějších věcech. Ale třeba hinduisté věří, že pokud se zabiješ, tvůj karmický účet zůstane nevyrovnaný. Vrátí se ti to v dalším životě. Navíc ten tvůj Bůh to taky nevidí moc rád. A pak si vyber.

– Tak ti děkuji.

Hodiny stání. Apelploc. Údery kladiva, které zatlouká hřebíky do prkenného pódia. Očekávání v unavených očích. A pak přivádějí hlavního protagonistu. Urostlý muž v černém hábitu a kápi. Odsouzenec. Není to Žid, je to politický vězeň. Tichou poštou letí nad hlavami zástupů jeho jméno. Tadeusz Tomczak. Mladá, hrdá polská krev. Velitel tábora Kramer, očividně v dobrém rozmaru, se ujímá své role. Zarudlé tváře, odulý ksicht s jizvou, ze kterého číší surovost, sádlo narvané v uniformě. Přistupuje k vězni a teatrálně se ho ptá na poslední přání. Sám se tomu zařehťá.

– Zahrát si na trubku.

– Na trubku? Dobře! Proč ne!

Tohle se mu líbí. Má smysl pro humor. Poprava s kulturní vložkou, to tu ještě neměli. Pro ně je to fraška. Taškařice k popukání. Nechal přinést nástroj a zavelel, aby přitáhli i pianino. Ať je to představení jaksepatří.

A my stojíme, oněmělé a průsvitné v otevřeném hledišti. Žena, která usedá ke klavíru, se jen stěží ovládá, svaly na rukou vibrují v nepřírozených záškubech a víčka poletují v chaotickém rytmu nahoru a dolů. Přihlížející SS se baví.

– Tak hraj!

Muž uprostřed popraviště přikládá trubku k obličejí bez krve, ke zkamenělým rtům. Stažené hrdlo. Dech nepřichází, studený nástroj je bez života. Kolem hrobové ticho. A najednou, nečekaně, se ozve tón. Niterný, vřelý a průzračný. Tadeusz Tomczak hraje. Rty svírají kus mrtvého plechu, aby mu naposledy vdechly život. Hraje, mazlí se, laská nástroj, který vydává tklivé zvuky a vzdechy. Schumannovo Snění. Zjihlé obecenstvo ve vězeňských mundurech a hlouček ese-sáků. Neví, kam s očima, snaží se zakrýt rozpaky. Kramer, hromotluk bez zábran, čeká, až dozní poslední tón. Otáčí se zády, aby si nikdo nevšiml, že roní slzy jako místní plačka. Pak významně pronáší pár slov. V životě neslyšel nic tak nádherného, říká. Ukazuje na Tomczaka. Ten člověk je v táboře nepostradatelný.

Poprava je u konce. V mrákotách odcházíme z apelu. Ještě týž den hlásí Kramer Berlínu, že změnil Tomczakův trest smrti na doživotí.

Ráchel vlastnila poklad, který jí nemohl nikdo vzít. Měla svoje příběhy. Byly spojením se životem, s minulostí, vytrhávaly z apatie, vracely jí její tvář. Vědomí, že mozek ještě funguje. Že ještě ne. Že ještě není zvířetem. Ty příběhy osvobozovaly. A my jsme se hřály v teple bájí a legend a byly jsme na chvíli taky svobodné.

Snaha naprogramovat si sny byla jako úporná zácpa. Absurdní a dětinské úsilí, které končilo ranním rozčarováním a splínem. Halda zcestných teorií, bič z impotentní logiky na svéhlavý mozek, který si beztak mlel tu svou. Vlažné úspěchy s programováním byly výjimky potvrzující pravidlo. Ale jednou mě Ráchel skutečně vyděsila. Prkenně natažená na palandě zírala na okopaný zadek stropu. Noc se komíhala v pravidelném oddychování a sténání. Bledé světlo nade dveřmi se zvětšovalo, rostlo, rýhy na stropě vycházely jako hvězdy, palandy zmizely a prostor nad hlavou roztál v letní oblohu.

Je noc. Stovky světél – ohně a svíce. Proud. Lepkavý vzduch a skřeky nočních ptáků. Dvě postavy v davu, ruku v ruce. Hudba v barvách a tvarech indických ornamentů. Slavnost, obřad, zasvěcení. Kličkují mezi pachy a vlněním těl, prsty splétají proutěný most. Vedro omývá oceán lidí, jejich hlavy jsou rozsypaná zrnka máku. Zúžený dech nad hladinou.

Probojovali se až k pódiu. Rytmus spoutává bezpočet zaječů. Otroci smyslů. Žena na jevišti, podmanivě hořký hlas tvaruje slabiky jako magická zaklínadla. Mrštné ruce bubeníků. Roj tanečnic, nahá břicha, ladné pohyby jim tečou z boků. Ráchel přivírá víčka. Rytmus práská bičem. Ráchel a Tom. Magnetické pole. Téměř se dotýkají. Ona zvedá ruku, jako by ho hladila, ale jeho tvář je zakletá. V průhledném obalu. Pod neviditelným sklem. Dotek jako myšlenka. Hudba stoupá po točitém schodišti.

Tom a Ráchel. V místnosti s mosaznými svícny. V záchvěvech voskového plápolání. Zvuky se změnilly v prostor ve vesmíru, volně letí navzdory zákonům gravitace. Černá díra s magickou silou. Jeho dech se v ní kolébá v řetězech semknutých paží, rány po zařatých nehtech jako vrásky moudrých starců. Kapky potu se mu proplétají porostem hrudníku, její rty je sbírají jako perly. Nepřestávej. Slib mi, že nikdy nepřestaneš. Slib mi to. Její tělo je gotický oblouk. Dlaně cejchují staženou kůži. Nikdy nepřestanu. Vtákal do ní jako řeka. Nikdy tě nepřestanu milovat.

Poslední doušek hudby vane otevřeným oknem, nadouvá závěs, který vlaje jako prádlo na šňůře, výš a výš, objímá svícen, až dosáhne vrcholu. Plamínek chytá lem závěsu, šplhá ke stropu. Oheň přeskakuje na gobelíny podél stěn, jako kulový blesk obíhá místnost. Je to mžik oka. Všechno hoří, všechno lehá popelem.

Ráchel křičí a křičí.

Posadila jsem se na palandě a sklonila se nad ní. Ten zoufalý křik vzbudil i ostatní. Křečovitě se ke mně přivinula a plakala. Chtěla odplavit paměť.

A znovu apel. Několikahodinové stání. Mráz a německé počty. Sčítání tam a zpátky. Donekonečna. Ráchel na rozdíl od mnoha jiných neposkakovala, nevrtila se, nemáchala rukama, aby se zahřála. Neplýtvala energií. Nosem sála ledový vzduch a pusou si ho vydechovala na hrudník. Soustředila se jen na dýchání, na teplo, které se jí rozlévalo od pumpy srdce do těla. Nemyslela na nic jiného. Hlava vymetená jako opuštěný apelplac. Po hodinách stání na mrazu měla teplé ruce.

Zkoušela jsem to, ale nic takového jsem nedokázala. Pro mě to bylo neproveditelné kouzlo, které se nedalo naučit. Místo toho jsem se sytila myšlenkami na něco příjemného, v uších melodii, která odváděla pozornost. Ale ruce i nohy jsem měla prokřehlé, prsty jako rampouchy. A nohy zmrzlé na kost.

Po apelu nás vyvedli táborovou branou ven. Z terásky u brány doznívala hudba. Jednotlivé odrhovačky v provedení ženského orchestru, rozklížené a břinkavé. Pochody a slabomyslné německé popěvky. Výraz svrchovaného vyšínutí. Bylo příjemné dostat se z doslechu.

Konečně jsme se zastavily, vyhrnuly si rukávy a plivly do dlaní. Přenášení drnů, vyvážení písku trakařem, spousty užitečné práce, na kterou bylo škoda drahých strojů. Kolem pokuřovali gentlemani v dobře ušitých uniformách. Haute Couture. To se pozná. U holínek černých jako vikse se váleli psi. Krásní ovčáci vycvičení k zabíjení. Během polední pauzy dostali nažrat. Sliny a závist nám při tom tekly ze rtů, jazyky škemraly – jenom ždibíček, jenom malinkatý kousek. Ráchel se na jednoho z nich upřeně dívala. Vypadá trochu jako Beny. Ale Beny měl světlou skvrnu na pravé noze. Tohle není Beny.

Byly jsme blízko. Pes ležel na dosah prodloužené ruky, strnulá socha, jenom oči blikaly jako neóny. Šeptala, vlny tichého hlasu mu postavily uši do pozoru a lákaly ho blíž. Sunul se, naklonil hlavu jako v otázce, kůže na čele nakrčená soustředěním. Maličko se někomu podobáš, víš? Připomínáš mi Benyho, říkala mu. Připlazil se ještě blíž. Nechal se pohladit. Vykuřující stejnokroje se nečekaně otočily.

Zkoprnělé pohledy. Koktejl úžasu a zlosti. Jeden z nich

vytáhl revolver. Ráchel zavřela oči. Zařval: A ty marš! Marš dolů! Pes poslušně běžel ze svahu, jak mu pán ukázal.

Výstřel rozrazil zkřehlý vzduch a ztuhlé tváře. Pramínek krve jako prchající život. Vytékal z prostřeleného těla. Ještě záchvěv svalů, ještě poslední pohyb, hlasité vydechnutí z hloubi nitra. Jako bafnutí kamen před vyhasnutím.

Esesák se rozběhl k místu, kde ležel jeho pes. Skláněl se nad ním jako matka a smáčel huňatý kožich proudem slz. V tom hlubokém žalu na Ráchel zapomněl.

* * *

Zapadalo slunce a my jsme se dívaly na skupinku mužů v pětistupech. Vraceli se z práce. Táborová kapela u brány vyhrávala veselou, říznou melodii, buben tloukl do kroku. Mátohy v hadrech. Bolest nalitá do škrpálů, chůze jako s koulí u kotníku, jednou nohou v hrobě. Vypadali staře, chumel vysušených, nahrbených kmetů ve věku třiceti čtyřiceti let. Mleli z posledního. Bylo to zvláštní, ten pohled na zubožené, holohlavé muže, kteří se odevzdaně šinuli kolem nás jako otroci, stíny otroků. Bylo v tom něco tak neskonale zahanbujícího, něco tak nenormálního a ubohého, že jsem se málem rozběhla. Ráchel mi řekla, že jí jeden z nich připomněl otce.

Zvuk zvonku u dveří ji vrátil o pět roků zpátky.

Obtloustlá Margitka vyplnila celou šíři futer. Vždycky byla při těle, říkalo se, že je plnoštíhlá, ale teď byla vypasená k prasknutí. Mírně se hrbila, páteř dostávala zabrat. Jejdanánku, slečno Ráchel! Exaltovaně zadržávala a snažila se uvolnit cestu. Celou věčnost jste se neukázala! Deset, dvanáct let! Ráchel překročila práh bytu, který vibroval pamětí a dětskými hračkami. Šepot ve zdech a nepokoj začínající lidské cesty, stopy vůní a kroků. Tátův chlácholivý bas a sametové oči, maminčiny dťolíčky ve tvářích, když se smála.

Neslyšnou chůzí zlodějů a koček se blíží k otcově pracovně. Starý pán stojí u okna, pravá ruka opřená o hůl. Roztřesená levačka vytahuje hodinky z kapsy u vesty. Oči se vrátily z louží ve dvoře a zableskly se v ciferníku. Margit, kdo to byl?

Ráchel ve dveřích, bloudí po shrbené, scvrklé postavě, v prošedivělých vlasech, seschlých rukou a hledá svého otce. Tíha času se drolí o sítnici.

– To jsem já, tatínku.

Zlato v dlani a chvění v paži; nejistým pohybem zasouvá hodinky do kapsy, kostěné obroučky na nose, zamlžená sklíčka brýlí se otáčí po hlase. V těch očích je všechno. Čte uplynulá léta v tváři ztraceného dítěte. Zkouší najít hlas pro shluky slov.

– Ráchel! Ráchel. Asi jsme – trochu jsme zestárli, že ano?

Vzápětí zvedá třesoucí se ruku. Ukazováček ční varovně vzhůru.

– Otázkou zůstává, zda jsme také zmoudřeli...

Závan měkké, důvěrně známé ironie jí zacuká v koutcích. Slova jsou na daleké cestě, šeptem volá zpátky tisíckrát vyslovenou otázku z hořkých snů.

– Tak už jsi mi – odpustil?

Čelem mu přeletí stín.

– To bylo snadné. Ale jak dokážu –

Schoulený do vnitřního světa, sahá si do zátylku a sklání hlavu. V tom gestu je zvuk věčnosti i zániku. Čidla přítomnosti zkratovala v kontaktu s minulostí. Je ve tmě.

– jak mám odpustit sobě?

Ušla dva kroky přes jizvu deseti let, vzala starou ruku do svých jako svátost. Stařec opřený o vetchou hůl zpytovaného svědomí. Kroutí hlavou.

– Ta paličatost –

Ona přikeyvuje a usmívá se.

– Já vím. Máme to v rodině.

Přes slzy se rozesmál nad zmizelou propastí.

* * *

Párkrát nám nadlidé otevřeli svět svébytné kultury. Středověký šašek, bídná figurka zhovadilých choutek králů, byl ukoptěným břídilem ve srovnání s tím, čeho jsme byli svědky.

Nahnali nás dovnitř. Improvizované šapitó. Jen se čeká na principála, který s pompou zahlaholí k publiku: Vítejte! Uvidíte, co jste ještě neviděli!

Pekelné divadlo. Klec dělí krotitele v naškrobených uniformách od lité zvěře. Zástup lůzy v cárech, tísní se a tlačí, v očích napětí a hlad. Podívaná pro bohy. Ženský orchestr, komicky vymóděný pelmel, ladí fídlátka. Spustí foxtrot, chromý a groteskní, a v centru jeviště liliputi z maďarského cirkusu potrhle křepčí, kroutí se jako o život. Křiklavé barvy, sukénky na zakrslých nožkách se zběsile otáčejí, dirigentka orchestru bezmocně máchá pomyslnou taktovkou, jako by chtěla směšnému vrzání vnutit řád. Nohy ve vzduchu a zase přemet, salto vzad a zakrnělé ručky. Barevné koule lítají vzduchem, před tělem, za tělem, žonglér se kření do publika. Poťouchlé zatleskání. Esesáci se hystericky smějí. Mengele cení zuby, těší se na pokusné králíčky, malé a robustní, to bude pošušňání. Bože, Ráchel, je tohle sen nebo skutečnost? Atmosféra Dantova Pekla. Dusná a šílená. Smyčec se zmítá na strunách, bicí stupňují vřavu. Rejdění skrčků, mrštnost a ohebnost. Hrají na hřeben, na sklenice, na ešus. Polykají meče a hořící pochodně. Bezuzdné natřásání a chechot letí nad vychrtlými těly vězňů, ustrnulé kostry zírají, zapomněly na hlad. Kdo se tady zbláznil? Škleb zmalovaného trpaslíka, křivé tesáky jsou dýky do duše. Náramky z kočičího zlata jako falešná slunce pálí, chřestí a slévají se v jeden řetěz, těžké okovy. Absurdní fraška v jednom dějství. Jako obživlý obraz Hieronyma Bosche. Život je bezcenná cetka z pouti.

Půlnoc

Anne pláče. Slzy protékají z říšské manéže do zasněžených hor. Vzpomínky jsou ledovec, který nikdy neroztaje.

Venku je tma a na okna se lepí šedé puntíky sněhových vloček. Sjíždí na dřevěný rám jako průhledné ještěrky.

Vyhrnula si rukáv a ukázala mi levé předloktí. Ani stopa po tetování.

– Nechala jsem si to odstranit. Chtěla jsem zahladit stopy minulosti. Židovské zákony tetování zakazují. Když mi to udělali, úplně mě to zlomilo. Bylo to jako plivanec do tváře.

Celý život jsem se snažila neohlížet se zpátky. Zapomenu. A za celý život se mi to nepodařilo. Ty hrozné věci ve mně zůstaly. Snažila jsem se utéct vzpomínkám, které se na mě lepily jako věčná smůla. Vždycky si mě našly. Přicházely plíživě a nepozorovaně. Bez varování mě chytily za pačesy a hodily zpátky do stoky. Dělal se mi z toho zle, ale nešlo to zahnat, nešlo s tím udělat vůbec nic. Muselo se to znovu přežvýkat, znovu přetrpět. Zpátky do žumpy. Pohár hořkosti až do dna jako protijed. Musela jsem přijmout fakt, že všechno, co jsem prožila, patří k mému životu. Lehnu si s tím do hrobu.

Zazvonil telefon. Anne radostně zamrkala.

– To bude Michael.

Chvátala do vedlejší místnosti. Znovu jsem si prohlížel fotografii na desce u krbu.

Michael odjel a můj muž se zapotácel. Strach o syna byl jako prokletí. Věděl, co ho čeká. Třásl se o něj a přitom viděl sám sebe. Ozvaly se staré rány. Válečná zranění. S Michaelovými dopisy z Vietnamu otevíral vlastní trezory s pískem a sutí. Ze zpěněné brázdy za lodí s jeho synem vylovil láhev, kterou kdysi sám odhodil do vody. Moře rozříznuté vetřelcem. Jak dlouho trvá, než se rána zacelí?

Jako by ho stahoval spodní vír. Četl zprávy z Vietnamu a mezi řádky slyšel dunění děl. Vydal se na cestu za hlasy a vrískotem. Pažravá ryba nafouknutá k prasknutí. Na každém talíři s večeří mu ležely kusy lidských těl. Ať byl steak nebo vegetariánská rýže. Jeho duše mizela ve viditelných závanech náhlých změn. Apatie střídaná záchvaty horečné činnosti, tupé zírání na televizní obrazovku a pak dialogy o všem a o ničem. Třeskuté bolehlavy. Rameno jako beton, kost, do které mu zatloukli ocelový hřeb, paže prošípaná dráty a šrouby. Houpal se na vlnách denních halucinací navozených kombinací prášků. Chránily ho před uto nutím.

Pak vyplul na moře. Šíré moře šílenství. Tam, uprostřed oceánu, ho navštěvovali. Michael s kamarády. Přijížděli na motorkách, dlouhé vlasy za nimi vlály jako koňské ohánky, než je ostříhali a poslali střílet do lidí. A pak přicházeli další. S přeraženými kostmi a vyhřezlými vnitřnostmi. Volali, vzta hovali k němu pahýly paží, znetvoření a nelidští. A pak řady mrtvých, těla ve vlhkém písku srovnaná v zákrytu vedle sebe jako sirky. Slyšel krákorání havranů, viděl slova v nepocho pitelných hejnech, zdravou rukou je zkoušel odehnat. Smysl slov mu uletěl jako ptáci do teplých krajů. Jeho oči byly holé zdi. Šílenství jako houba; sála jedy, hnís a výčitky, těžkla a táhla ho ke dnu. Intervaly mezi křečovitými nádechy nad hladinou se prodlužovaly. Jednoho dne se nevynořil.

Doktor konstatoval zástavu. Snad si vzal příliš velkou dávku, paní Vanierová. Snad je to tak lepší.

Odbíjela půlnoc.

Bral jsem schody po dvou. Ellen seděla s knihou v klíně, na stolku před ní se leskly dvě skleničky na vysoké nožce. Když jsem vešel, vstala, sukně zapraskala elektrickými jiskérkami. Přinesla láhev šampaňského a beze slova mi ji podala. Palcem jsem se opřel o korek, ruce polité potem. Špunt se bránil, kladl odpor, silou jsem ho přemohl a on se podvolil; s výkřikem mi vyletěl nad hlavu. Zpěněná tekutina utíkala z láhve, Ellen přistrčila skleničky. Pak mi jednu z nich podala. Upřeně se mi dívala do očí, jako by něco hledala.

– Šťastný nový rok, Danieli.

Dotek tenkého skla mi rozkmital bubínky. Cinknutí, čisté a průzračné, prozářilo místnost.

– Šťastný nový rok, Ellen.

Víno mě zašimralo na jazyku.

– Chceš o tom mluvit?

– Ne. Nemůžu. Ještě se musím vrátit.

Anne jsem našel u krbu. Místnost voněla právě rozdělaným ohněm.

Když táta umřel, probíral jsem se jeho věcmi. Na kousku zažloutlého, drsného papíru od mouky byl text.

Satí

*Viděl jsem ji na břehu Gangy
ve zbytcích posvátného popela.*

*Viděl jsem ji na hranici,
když všechny bohy proklela.*

*Viděl jsem, jak její sárí
padá v malých šedých vločkách
do mého snu, než shořela.*

Byl to jeho rukopis. Nevím, kdy to napsal. Spíš tuším. Něco musel dělat v těch rozvleklých nocích, kdy nespál. Představoval jsem si, jak na to asi přišel.

Z černé noci se vynoří vzpomínka. Tísňící se zástupy, hlava na hlavě, tisíce natažených krků. Truchlící, kteří doprovázejí zesnulého na poslední cestě. Nejbližší rodina a potom každý, kdo se znal s rodinou nebo se známými jejich známých anebo se známými známých jejich známých. A pak každý, kdo se dozvěděl z doslechu, a každý, kdo se zrovna vyskytl v dohledu.

Je den. Plný poledního slunce. Zoufalá vdova, mladá žena, jako v mrákotách, jako pod vlivem opia, zapaluje hranici s nebožtíkem. Dívá se, jak oheň obchází mrtvého, nabírá na síle a zmocňuje se těla. Žena se opírá o rameno otce, který jí

povzbudivě tiskne paži, dodává sílu a vemlouvavě něco říká, jako by opakoval jednu větu dokola, jako by ji hypnotizoval. Tisíce odlesků plamenů v očích davu a jeden pohyb, skok, let nad hořící pochodní. Oheň se sápe po mladém těle, dav syčí. Poslední nádech, ještě jednou se zvedá na hranici, v očích oheň, který ji vypije do dna. Je pozdě. Otec mladé vdovy září hrdostí. Dokázala to! Jeho dcera to dokázala. Zachovala posvátnou tradici.

Ráchel jako solný sloup, Tomáš zhluboka dýchá. Ovládá ho palčivé nutkání rozrazit mračno přihlížejících a vytrhnout dívku z plamenů. Ale jsou daleko. A nohy vrostlé do země. Pár desítek metrů za hradbou těl umírá žena a oni přihlížejí. Měl by – ale je pozdě. Je příliš pozdě. Obrací se ke své ženě. Ráchel, pojď pryč. Ona přikyvuje a on se ještě naposledy ohlíží, ještě naposledy zahlédne torzo ženy na hranici. Ráchel? Loví její ruku. Ráchel? Kde...? Udiveně se rozhlíží. Ráchel? Nervózně se prodírá lesem těl. Volání se proměňuje v zoufalý nářek, silnější a silnější. Oheň hoří a hlučící dav polyká marné výkřiky, vytřeštěné oči přelétají nad hlavami, koutkem zachytí hořící hranici. Polkne a útrpně se odvrací. Ale musí se vrátit, musí se znovu podívat do těch očí. Ty oči zná. Jsou to *její* oči. Ráchel? Konečně ji našel. Ráchel!

Stojí na hranici a oči, oči smutné jako vrby, se ho dotknou v srdci. Rozšířené zornice a v nich požár, svět v plamenech, tvář v bolestivé křeči. Nepoznává zvuk vlastního hlasu, který přeskakuje v krkolomných kadencích na hranici šílenství. Ráchel!

Tom se dívá na strop v ložnici. Je noc. Ale on cítí žár poledního slunce a ohně, vidí ty oči. Po spáncích mu stékají pramínky slané vody. Co je vzpomínka a co sen? A co je skutečnost?

Když jsem přijel z internátu do Kalkaty, máma mi líčila, jak se zastavili ve vesnici poblíž Višnupuru. Narazili na záplavu lidí. Davy se sešly, aby se podívaly. Satí. Pohřbívání vdovy se zesnulým manželem. Upálení zaživa. Bohyně Satí byla Šivova žena, která skočila do ohně, protože její otec urážel Šivu.

Jméno Satí je synonymem pro ctnostnou ženu. Pro ženu, která se obětuje. Ve středověké Indii páchaly satí ženy z lepších rodin. Vdova na tom byla po smrti manžela tak mizerně, že satí bylo nejlepším únikem ze strastiplného žití.

Muselo to jimi otrást. Zůstala vzpomínka, která se vrátila ve snu jako jedem napuštěný šíp.

To vzpomínky dělají. Vracejí se v podobě snů, zrazují a popírají samy sebe, vysmívají se paměti. Ve spánku se mozek proměňuje ve zmatenou telefonní spojovatelku, která strká kolíky s telefonními hovory do nesprávných dírek, spojuje lidi, kteří spolu nechtěli a neměli mít nic společného. Vznikne zmatek, zašmodrchaný chumel, který nerozluští ani ti nejlepší vykladači snů.

Mezi tátovými věcmi jsem našel plnicí pero Eversharp s průhledným držátkem a zlatým hrotem, které mu máma koupila k narozeninám, a haldu starých polorozpadlých dopisů. Korespondenční lístky z první světové války, které posílal děda Rudolf z fronty, i ty, co mu jeho nejbližší psali do Bozenu a Branzollu. Se zatajeným dechem jsem se tím prohraboval, vzdálený tisíce mil a tisíce dní, a četl kousky života svých předků. Jeden z těch dopisů mnou otrásl. Zažloutlý jako žluč. Rudolfovi psala jeho milá švagrová, Fanyнка z Vídně.

Ve Vídni 12. 4. 1916

Milý Rudolfě!

Sděluji Vám už několikrát, i Karl Vám již třikrát psal, že Vaší Marii se již docela ulehčilo, totiž navěky.

Ohleduplnost, se kterou jakási moje prateta sdělovala dědečkovi, který trčel na frontě, že jeho žena už nežije, mě šokovala. Jedna taktní věta vykroužená krasopisnými obloučky na papíře, ze kterého táhla kolínská a snobství ještě po půl století. Nebo měla tak černý smysl pro humor?

Pak jsem narazil na něco, co vypadalo jako stránky vytržené z deníku. Tátovy zápisky.

Ráchel!

Jsi němé obvinění. Bojím se, že se nevrátíš. Bojím se, že mě nezbavíš viny. Nenávidím svůj strach. Dívám se na těch pár skic, které jsem kreslil, když jsi byla se mnou. Moje samota mě usvědčuje. Myslím na tebe a cítím smrt.

Myšlenka na vlastní smrt ho neděsila, ale představa, že ona by mohla umřít, ho děsila k smrti.

Nemohl se s tím smířit. Každý večer s tím bojoval. Myšlenky byly nůž, kterým vyřízl pocity. Strach a bolest. Půlnoc přitékala s živou vodou. A pak ranní zmrtvýchvstání. Novorozený strach a čerstvá, šťavnatá bolest.

Pocit, jako když uvízne ve výtahu. Polapený v malém prostoru, který se promění v celu, neprodyšné vězení, ze kterého není úniku. Kabina visí mezi dvěma patry. Pár kubických metrů vzduchu a pak...

Jeho život byl dům bez oken.

Kromě strýce Erika a jeho rodiny jsem neměl žádné příbuzné. Erik zůstal v Anglii. Občas jsme si vyměnili pár zdvořilostních frází na papíře, ale byla v tom tíha všech těch nenapsaných otazníků a věcí, které se staly, a které ležely mezi nimi a mnou jako Atlantský oceán, a nikdo neměl chuť vydat se na cestu. Nechal jsem to plavat.

XI. Nevyléčitelný

Dočetl jsem Tři mušketýry a nemohl na ně zapomenout. Hledal jsem po domě něco k snědku a něco dalšího na čtení. Police v obýváku a pracovně se prohýbaly pod tíhou napsaných slov. Knihy v češtině a němčině a tituly v angličtině, které si rodiče kupovali v Indii. Pravidelně jsem brázdil početné svazky, vytahoval jednu knihu po druhé, sfoukával z nich prach, kýchal mezi stránky a listoval a prohlížel. O mém výběru rozhodovala souhra nahodilostí, od barvy obalu přes název knihy až po pár vět v úvodu nebo na kterékoli straně, kde jsem knihu namátkou otevřel. Police s německými klasiky jsem vynechával, protože německy jsem pořádně neuměl. Až jednou, čirou náhodou, jsem vytáhl objemnou knihu zastrčenou mezi Goethem a Heinem a zjistil, že tam asi nepatří. Kámasútra. Zjevně jsem odhalil tematický i jazykový omyl některého z rodičů. Nebo to byl záměr? V každém případě jsem s ní proležel jednu noc až do rána a pak každý další večer, oči jako pštrosí vejce. Obrázky se mi obtiskávaly do mozku. I když jsem tu divotvornou knihu zavřel, stále jsem je viděl. Tak plasticky, tak detailně a barevně, jako bych se díval na filmové plátno. Děda Otto mi řekl, že veškeré poučení a moudrost najdu v knihách. To měl recht. V Kámasútre bylo všechno, co jsem potřeboval vědět. Poučení jako hrom. Noc co noc se mi zjevovali milenci v roztodivných polohách, oblíbené sekvence knihy stále dokola, a já jsem se pravidelně probouzel s provlhlými kalhotami od pyžama. Ráno byly v inkriminovaných partiích tuhé, jako kdyby je někdo naškrobil. Po týdnu zevrubného studia východní moudrosti jsem přemýšlel, co budu dělat s pyžamem, které se postupně měnilo v plechové brnění.

Pozdě odpoledne jsem se vrátil z hodiny klavíru, na který mě, i přes můj původ a zákazy úřadů, dál učila stará profesorka Jířů. Málokdy mě chválila a téměř nikdy se neusmívala. Vy-

padala jako Božena Němcová, jenom měla víc vrásek ve tváři a ještě smutnější oči. Když jsem hrál, po očku jsem ji pozoroval. Mívala nepřítomný výraz. Zdálo se, že neposlouchá, že ani neví, že jsem v místnosti. Uvolněně jsem mlátil do kláves a obdivoval sám sebe, jak mi to jde. Náhle se vynořil hlas z hlubin. Rytmus, Danieli, rytmus! Kam spěcháš? Ubral jsem plyn a zahleděl se do not, abych ukázal plné soustředění. Za chvíli jsem se na ni znovu pokradmu zadíval. Stála u okna a vyhlížela ven, kde paní s metlou vířila hromádku listí a nadávek. Teď určitě neposlouchá, říkal jsem si. Mozart se pod mými prsty rozparádil. Vtom se paní profesorka pohnula. Kostnatá ruka vyletěla nahoru. Cis, Danieli, je tam cis, ne cé, zasyčela přísně a sevřela rty.

Posadil jsem se k večeři a sledoval tátu, jak se nípe v bramborovém guláši. Zvedl hlavu a zkoumavě se na mě díval, jako když si prohlíží zbrusu novou věc.

– Vyměnil jsem ti pyžamo.

Hrklo ve mně, jako kdyby přede mě postavil kýbl zvratků a zeptal se, jestli jsou moje.

– Občas to dej vyprat.

Tváří mu prokmitl úsměv.

– Na tom není nic divného. To se chlapům stává. Zvlášť při studiu některých knih.

Mírným pousmáním zahnal moje trapné pocity a obavy. Byl jsem mu neskonale vděčný, že nezačal moralizovat.

Pokrčil rameny a zatvářil se nejistě.

– Jenom doufám, že toho na tebe není moc.

* * *

Byl listopad. Sychravé ráno. Černá tatra zastavila u vjezdu do garáže. Vyšel ze dveří a zamířil k autu s řidičem. Ze sousedního domu vyběhla paní Lišková a vyděšeně se ptala, kdo umřel. Beze slova se na ni podíval. Všimla si, že je celý v černém, a v němém úžasu se pokřižovala.

– Proboha, pane Kepplere, snad ne váš –

Otočil k ní strhaný obličej a přikývl. Byl to tyfus, řekl. Dala se do hysterického pláče. Pro Kristovy rány, to je strašné!

Samozřejmě že přijeli na domovní prohlídku.

– Kde máte syna?! Před týdnem jste ho měl hlásit v Holešově.

– Umřel. Šestého listopadu.

Ukazoval jim úmrtní list. Byl to tyfus, opakoval.

Gestapák si pečlivě prohlížel papír, několikrát ho obrátil v ruce, a pak pokynul dvěma kumpánům.

– Prohledat!

Tom stál v kuchyni a pozoroval oficíra. Byl to ten, který ho před třemi lety odvážel do vězení. Se zatajeným dechem poslouchal zvuky v domě.

– To mě máte za pěkného idiota. Snad si nemyslíte, že bych ho schovával tady.

– To lejštro si vezmu s sebou.

Polkl naprázdno a čekal. Gestapák znovu studoval razítko a podpis na úmrtním listu.

– Dobře si to prověřím.

– Jistě. Nechcete taky urnu?

Panáček v koženém kabátě zablýskal očima.

– A jak se vede vaší paní, Herr Keppler?

Zkameněl. Než se vzpamatoval, gestapák chrčel dál.

– Ja, ja. Jistě se má dobře!

Rozchechtal se. Smích jako španělská bota. Tom měl pocit, že omdlí. To hýkání mu trhalo vnitřnosti. Konečně se za nimi zavřely dveře. Odpotácel se ke stolu a ztěžka dosedl na židli.

Když dostal první avízo, že během března, nejpozději v dubnu, mě chtějí poslat do Terezína, polilo ho horko. To není možné! Děti ze smíšených rodin chodily do lágrů až od čtrnácti let a Danielovi bude čtrnáct až v červnu! Co se k čertu stalo s neochvějnou německou přesností?

Vlastně to bylo jedno. Duben nebo červen. Nebyl v tom rozdíl. S otevřením druhé fronty dostával německý perfekcionismus záchvaty těžké záduchy.

Další den zamířil z práce do zlínské nemocnice. Na chodbách chirurgického oddělení nebyla ani noha. Zaklepal na dveře pracovny doktora Bartošíka. Otevřela mu sestřička, která nechtěla pochopit, že přišel navštívit přítele a že mu nic není.

– Je na sále. Pokud s ním chcete mluvit ještě dnes, musíte si počkat.

– Jistě. Počkám.

Poprvé se s Jardou Bartošíkem setkal v Praze, na privátu u paní Roubalové, kde bydleli čtyři roky v jednom pokoji. Královské Vinohrady. Královské časy. Tehdy sdíleli hlavně noční život. Jarda šprtal anatomii, až mu třesla hlava, a Tomáš rýsoval, až mu přecházel zrak. Nebo spolu vymetali šantány. Byl to právě Jarda, kdo ho s valašskou vehemencí přesvědčoval, že to ševcovské město, ze kterého pochází, má budoucnost.

– Hned po škole se tam vrátím!

Tomáš se mu chechtal.

– Ty studuješ medicínu na Karlově univerzitě, abys pak pracoval pro nějakého zlínského papučáře?

Když dostali diplomy, rozešli se. Po krátké pauze se setkali znovu. Ve Zlíně. Bartošík se zlomil v pase.

– Tak jsem slyšel, že jeho holomócká výsost mistr Keppler se nechal zaměstnat u jakéhosi zlínského papučáře! Ty starý draku, řekni mi, že to není pravda!

Když konečně seděl na ošetřovně a popíjel s Jardou čaj, byla venku tma.

– Proboha, vzpamatuj se! Víš, co ode mne chceš?

Neznatelně přikývl.

Doktor si zapálil. Nahrabil se, zasunul hlavu mezi ramena, jenom bradu nechal zkoumavě vystrčenou, a nervózně šlukoval. Znovu se podíval do známé tváře. Přesně tak se na něj dívali. Pacienti. Viseli na něm očima. Chtěli slyšet, že je vyléčí, že je zachrání, že je spasí. Bezmezně mu věřili. Nechtěli vědět podrobnosti, rizika nebo možné následky. Hledali slova útěchy a pochopení, přicházeli pro povzbuzení a pozitivní prognózu. Chtěli naději. Chtěli slyšet, že budou žít. Nechtěli toho moc. Chtěli jenom uzdravení. Nic víc. Jen zázrak. Vy jste naše záchrana, pane doktore, říkali mu, jste naše poslední naděje. Bral do rukou skalpel a zodpovědnost za životy lidí. Odevzdávali mu svoje těla, svoje nefunkční orgány, svoje nádory. Jako kouli u nohy s sebou vlácel tíhu

rozhodnutí, která balancovala na ostří jehly a která mu v noci otevírala víčka dokořán a tančila na bílých prostěradlech, někdy až do rána.

Roztržitým pohybem uhasil cigaretu.

Neoblomný pacient na něj upřeně zíral, olízl si suché rty a udělal pohyb, jako by si rovnal záda. Podíval se z okna. Jeho oči plavaly v ulici zmáčené deštěm. Stočil pohled na bezradného přítele, omluvně pokrčil rameny a hlasitě vydechl. Znělo to jako pousmání.

Doktor zavrtěl hlavou. Ten zvláštní, polozasněný, polozoufalý výraz se mu vryl do paměti. Byli pacienti, na které nikdy nezapomněl.

Poškrábal se na plešatějící hlavě a začal si okusovat nehty. Viděl před sebou vlastní ženu a děti. Snažil se nemyslet na to, co by se stalo, kdyby na to přišli.

Chodil po místnosti a hlasitě uvažoval.

– Tyfus. Bude to tyfus. Je toho plný špitál. Přijedu k vám pozítří ráno. Sežeň si rakev.

Než se zmohl na slovo, vystrčil ho Bartošík ze dveří.

– Tak už vypadni, než si to rozmyslím.

Táta přišel domů a vzal mě do sklepa. Řekl, že je to jediná možnost. Řekl, že mamince slíbil, že udělá cokoli, abych nemusel do lágru.

Tátovy zkušenosti ze stavebnictví byly k nezaplacení. Během půldne jsme prorazili díru do sklepní stěny v kotelně, větší část otvoru jsme pak dozdili a nechali u země díru tak čtyřicet na sedmdesát. Do dřevěného rastru stejné velikosti jsme naskládali podélně rozpůlené cihly, nahodili je a vsadili jako malé dveře. Celou noc jsme přestavovali prádelnu, kde jsem měl bydlet. Dvě větrací okénka ústila do šachty, která propouštěla ždibíček světla a vzduch. Vzadu za domem byl vidět jenom železný rošt zapasovaný do země a díra pod ním. Stejně okno bylo v kotelně. Pokaždé, když přivezli uhlí, sundal se rošt, otevřelo se okno a průduchem se sypalo uhlí z kolečka přímo do kotelny.

Druhý den přinesl táta barvu a natíral stěny v kotelně načerno, aby nebyl vidět náš protinacistický kutloch. Když skončil, musel jsem uznat, že já sám bych měl problém tajný

vchod najít. Přinesl jsem si dolů matraci, dvě deky a pár knížek. Oprášil jsem zašlou petrolejku, se kterou jsem byl kdysi bruslit.

Musíš tady udržovat nepořádek. Kdyby někdo přišel, postavíš matraci ke stěně tak, aby stála na dekách, a hned se schováš. Nevystřčíš nos, dokud pro tebe nepřijdu. Kdybys četl knížku, vezmeš ji tam s sebou. Petrolejku necháš na zemi, ale nesmí svítit. Jinak tu nesmí být nic. Všechno ti budu nosit. Jídlo, čisté oblečení, vodu na mytí, nočník. Budu nechávat otevřené dveře do kuchyně, abych tě slyšel. Tohle bude naše znamení, řekl a přitom zaklepal klouby prstů na dřevo: ťuk, pauza a pak třikrát rychle za sebou. Tu petrolejku můžeš používat jenom ve dne. V noci nesvíť vůbec.

Po letech mámina sekýrování, udržuj si pořádek, vyčisti si boty, uklid' si tohle, poskládej támhleto, bylo docela zábavné slyšet tátu, jak mě nutí udržovat nepořádek.

Přinesl plechovku s pepřem a postavil ji k zavařeninám.

– Kdyby přišli, zmate to psy. Budeš si to všechno pamatovat? Zítra to nacvičíme.

Pomohl jsem mu ještě přestěhovat nábytek v kuchyni tak, aby měl gauč co nejbliž dveří do sklepa. Moje oblečení přeskládal do máminy skříně. Ostatní věci jsme naházeli do beden a odnosili do sklepa. Můj pokoj vypadal jako nejopuštěnější cimra na světě. Postel bez peřin, holý psací stůl a prázdné police. Přestal jsem existovat.

Od toho okamžiku jsem hníl ve sklepě a četl a četl. Kámasútru. Karla Maye, knihy s patinou stěn nasáklých vlhkým chladem. Míhotavé světlo svíčky. Nebo měl petrolejku jako já? Psal ve vězení a já jsem to četl ve vězeňské kobce pohřbený na dně cihlového domku. Samota na zdech se měnila v plíseň. A pak znovu Tři mušketýři. A verneovky. Cestoval jsem s patnáctiletým kapitánem po moři a po Africe, objevoval Stevensonův Ostrov pokladů; v noci jsem slyšel ťukání dřevěného pahýlu Johna Silvera, s papouchem vířskajícím „Dukáty!“ se vynořoval ze tmy jako tisíce dalších postav. Proměnovaly se mi myšlenkami.

Byl jsem trosečník. Robinson Crusoe. Stránky stokrát osahané, svítily ve tmě jako světlušky. V kůži Robinsona jsem

čekal na loď, která mě vysvobodí. Přemýšlel jsem, čím budu, a šprtal se německá slovíčka. Nakreslil jsem si klávesnici klavíru, abych mohl cvičit, ale němé hraní mě nebavilo. Psal jsem si deník. Inkoustem jsem do něj čmáral obrázky snů a zážitků z knih. Indián s dýmku, zátíší s kalamářem a loutnou, kůň u napajedla. Zapisoval jsem si úryvky z románů, vodotrysky brilantních nápadů a konin, které mi protékaly hlavou. Denně jsem omalovával iniciálu, počáteční písmeno dne. Četl jsem hrdinské eposy. Mýtus o Atrachasisovi. Epos o Gilgamešovi.

„Uklidnilo se moře, utišilo, bouře i potopa ustaly. Na moře jsem pohlédl, všude zavládlo ticho a všechno lidstvo se v bahno proměnilo.“

Zapisoval jsem si postřehy ze žaláře, pocity a zmatky třináctiletého puberťáka, maličkosti, které pro mě byly důležité. Tomu kusu papíru jsem na sebe vyzvonil všechno, do poslední mrtě. Vzadu zasunutá myšlenka na mámu. Jednou, až se mi vrátíš, přečtu ti svůj život. Dny bez tvého tepla a úsměvu. Dny temné jako noci.

V Kanadě jsem to zahodil. V záchvatu účtování s minulostí. Máma byla pryč a deník ztratil smysl. Po letech jsem si kvůli tomu rval vlasy a nadával do blbů.

Za pár dní po mém pohřbu se ozval zvonek. Muselo to být pozdě večer. Táta pak sešel do sklepa, ale choval se divně. Dostal zprávu, že maminka odjela s transportem na Východ, někam do Polska. Kroutil hlavou a tvrdil, že je to nesmysl. Před týdnem od ní přišel lístek. Z Terezína. Byl přesvědčený, že se museli splést. Pořád to opakoval dokola. Museli se splést. Určitě se spletli. Byl si jistý, že je to omyl.

O den později se to stalo. 20. listopad 1944. Kolem jedenácté hodiny se rozezněly sirény. Narazil jsem si čepici s laplemi přes uši, aby mě nikdo nepoznal, počkal jsem deset minut a vyběhl přes louku za domem směrem k lesu. Plížil jsem se jako skrčenec vysokou trávou. Když jsem byl pár metrů od prvních smrků, objevil se nade mnou roj dvaceti letadel. A pak další a další ve skupinách po dvaceti strojích. Letadla s mohutným lomozem přeletěla Zlín a bylo ticho. Schoval

jsem se do dutiny staletého dubu, který jsme s mámou objevili na jedné z našich posledních výprav do lesa. Asi za půl hodiny se z dálky ozval dunivý zvuk, který jsme čas od času slýchávali. Tehdy táta říkával, že spojenci bombardují Bratislavu nebo Vídeň. Tentokrát to šlo spíš od Brna. A byl zase klid. Vylezl jsem z úkrytu a vydal se kousek zpátky směrem k louce. V podřepu jsem si hověl v zažloutlé trávě a sledoval oblohu pokrytou bílými pavučinami. Ty chomáčky měly těla a tváře lidí, zvířat, některé připomínaly spíš auta, domy nebo letadla. Jeden mrak vypadal jako Amón. Třeba to byl Amón. V tu chvíli jsem si vzpomněl na Benyho, jak mě kousal do palce u nohy, když byl ještě štěně. Napadlo mě, kde asi je. Pak jsem si vzpomněl na maminku.

Smála se na mě a ukazovala ven z okna. Jeli jsme po Great Trunk Road, za námi rodina McCormickových. Tlupy divokých opic skáčou na nejbližší strom a vřeští na auta, jako by je proklínaly. Stáda šedých krav a černých koz. (Jak jsem se pak divil českým stračenám!) Mrštný mungo – lovec hadů přeletí vozovku a zmizí v příkopu. Zastavujeme ve vesnici. Usměvavý stařec s lulkou nás provádí mezi tkalci, košíkáři, výrobci palisandrových sandálů. Zlatotepci, kteří primitivním způsobem kují tenké zlaté nitky. Prodavači cukrové třtiny. Všichni sedí v krámcích o velikosti našich šatníků a pokuřují vodní dýmky.

Mířili jsme do malého, tichého městečka. Buddhistické kláštery, modlicí mlýnky a prapory. Bódhgajá. Staroindické ruiny, chrám Mahabódhi a posvátný strom, pod kterým meditoval Buddha. Tady dosáhl osvícení.

Máma mi řekla, že Buddha byl princ. Jmenoval se Siddhártha. Vzdal se privilegií a blahobytu, aby našel absolutní pravdu. Vyčerpaný půstem se posadil pod tenhle strom a sedm týdnů meditoval. Přišel na to, že askézí nedosáhl osvícení, protože si to příliš přál. V okamžiku, kdy se své touhy vzdal, došel osvícení.

Pod věží chrámu sedí Buddha. Vzpráhově, ve zlatě, na hrudi má svastiku. Mezitím, co mi máma vysvětlovala, že symbol hákového kříže vyjadřuje koloběh života, Betsy McCormicková obhlížela Buddhovu sochu. Slyšel jsem mámin hlas a díval se Buddhovi do přivřených očí. Žensky něžná tvář, palec

a ukazováček spojené v meditačním gestu, vystupuje z lotosového květu. Do ticha zazněl ostrý ječák Bettsy McCormicové.

– Proč ten Buddha vždycky sedí na tom artyčoku?

Máma se na mě podívala tak, že jsem měl co dělat, abych nevyprskl. Pak té ženské vysvětlila, že to není artyčok, ale lotosový květ, který vykvétá uprostřed bažin a močálů, povznesený nad veškerý marasmus a bahno.

Mámin obraz se rozplynul. V trávě jsem uviděl uši. Dvěma přískoky se ke mně přiblížily a zastavily se. Stál a zaraženě na mě koukal. Zajíc. Byl jsem nečekaný host. Legračně zahýbal nozdrami, střihnul ušima a zmizel. Viděl jsem záblesk bílého ocásku a pak nic. Letmé setkání v lukách, zasmál jsem se.

Znovu se přiblížilo vrčení motorů. Sundal jsem si čepici, dlaní si zastínil oči a sledoval oblohu. Na jihu se vynořilo čtrnáct letadel. Letěla nizoučko, skoro se dotýkala korun stromů. Ještě nikdy jsem neviděl letadla tak nízko; sedm na jedné a sedm na druhé straně, v semknutém šiku jako divoké husy, brázdí nebe, které se na jihovýchodě začalo halit do roztrhaných šedých mračen. Vypadalo to podezřele. Rychle jsem se sebral, nasadil hučku na hlavu a pohnul se k lesu.

* * *

Tomáš skončil jednání na radnici. Než si dopsal poznámky a zabalil výkresy, ozvalo se pronikavé svištění. Zvláštní vysoký tón, který ve své výšce sílil a rezonoval tak blízko, že měl pocit, jako by padající pumy mířily přímo na něj.

Zrychlený pulz a závař. Nemá strach. Ne, strach to není. Je to napětí. Napětí tak silné, že slyší proudění krve ve spáncích. Hlava jako přefouknutý balon. Jenom prasknout. Dopadá několik pum, osm děsivých výbuchů, které splývají v jedno zahřmění. Dívá se z okna, ale nevidí nic než neproniknutelnou mlhu. Necítí nic než pach střelného prachu a síry, neslyší nic než silné syčení, jako když lokomotiva vypouští páru. V tu chvíli kolem něj probíhá jeden ze zpozdilých úředníků, bere schody po čtyřech, aby se schoval v krytu pod budovou.

Zaplavuje ho hrůza. Daniel! Co by s ním bylo, kdyby se tady nechal pohřbít? Co kdyby –

V překotném sledu se mu míhají hlavou katastrofické myšlenky. Bleskurychle se rozbíhá ke schodišti, ale má pocit, že se jen pomalu vleče. Mozek se točí na plné obrátky. Všechno v tu chvíli připomíná zpomalený film, jeho vlastní pohyby, chvění okenních skel, schody dolů, které jsou nekonečné. Nikdy ho nenapadlo, že dvě patra můžou být tak hrozně vysoko. Jak dlouho mu to trvalo? Dvacet vteřin? Než doběhl do sklepa, byl starší o dvacet let.

Děs z křídel amerických letadel jako holomráz. Lidé ve sklepě se tisknou ke zdi, ozývají se výkřiky, klení, pláč. Tom poodhrnuje levý rukáv a dívá se na hodinky. V ten okamžik zhasíná světlo. Jedna z pum zasáhla elektrické vedení nebo elektrárnu. Jsou ve tmě. V očekávání katastrofy, konce světa. Tomáš se rozpomíná. Kromě tužek a role pauzáku nosí v pracovní tašce i baterku. Zašátrá v brašně a rozsvítí. Světlo ve tmě, vyděšené obličeje podél zdí. Ještě další tři minuty trnou při zvuku detonací. Ohlušující ozvěna destrukce. Tři minuty, které trvají věčnost.

Když konečně vyběhl ven, neviděl na krok. Prach. Jako v Indii v obdobích sucha. Prašné cesty se s každým zafoukáním proměnily v neprůhlednou clonu a lidé na nich v šedivé stíny pokryté jemným práškem. Prach zaplňoval obzor. Deset minut utíkal mlhou, než se postupně začala rozplývat a na čisté obloze se znovu objevilo slunce. Mířil do lesa k vykotlanému dubu. Slyšel sám sebe, jak před pár dny říkal: Nechoď nikam, dokud nepřijdu. Počkáme pak spolu, až bude tma, a vrátíme se domů.

Doběhl k ohořelému pahýlu. O pár metrů dál díra v zemi, kráter po výbuchu, a vyvrácené, zčernalé stromy. Ztěžkly mu nohy. Dane. Jako smyslů zbavený pobíhal mezi hořícími stromy a kusy dřeva, ohledával na uhel spálený zbytek dubu, obcházel kráter. Dane! Když se trochu vzpamatoval, vydal se po stezkách, které oba dobře znali. Brázdil les křížem krážem. Začalo se stmívat a padala rosa. Vrátil se k dubu. Stromy kolem kráteru už dohořely. Znovu bedlivě prozkoumal každou píď několik metrů od kráteru. Hledal náznak, nápovědu, znamení. Nic. Skloněný nad torzem skryše sbíral roztěkané

myšlenky. Byla tma, když ten den podruhé rozsvěcel baterku a podruhé vyrážel do lesa. Nad ránem se vracel domů, prokřehlý a vyčerpaný.

V šeru stál před vstupními dveřmi a hledal v aktovce klíč. Nahmatal tužky a krejony, stavařský metr a cigarety, ale klíče nikde. Vytáhl baterku, vysypal obsah tašky na schody. Ztracený klíč. Nechal všechno na zemi, prošel podél zdi k oknu do kuchyně a rozbil sklo. Nahmatal kliku na okenním rámu a otevřel. Ani si nevšiml, že se pořezal. Vyskočil na parapet a vlezl dovnitř. Poslouchal zvuky domu. Nic. Noční ticho. Seběhl schody, prošel prádelnu a kotelnu a pak znovu a znovu celý dům, ale nikoho nenašel. Vrátil se do sklepa. Klesl na podlahu, opřel se o stěnu, schoulený a ztracený. Necítil studenou zeď, necítil zkřehlé ruce, necítil pramínky ledového potu, které mu stékaly po zádech a po čele. Necítil nic.

Vylezl jsem z domácího protinacistického úkrytu, ve kterém jsem strávil několik bezútešných hodin, a našel tatů, jak leží na zemi. Nehýbal se a na ruce měl zaschlou krev. Báł jsem se, že je mrtvý. Když jsem zjistil, že dýchá, zkusil jsem ho posadit. Otevřel oči. Díval se na mě, jako by mě neznal, jako by mě viděl poprvé v životě. Dane?

– Tatínku, já jsem se tolik báł.

– Dane!

Tiskl mě k sobě, že mě málem udusil. Když jsme pak mluvili o tom, co se stalo, dostávali jsme záchvaty smíchu. Ale byl to takový zvláštní smích; byla v něm jakási směs stresu a uvolnění, pachů hysterie.

Doběhl jsem ke stromu až po tom, co spadly první bomby. Starý dub v plamenech, hořící keře a stromy, rány a dunění v patách. A strach. Hrozně jsem se báł. V dálce jsem zahlédl nějaké lidi, tak jsem utíkal hlouběji do lesa. Napadlo mě, že bych se mohl schovat v krmelci za studánkou. Nebylo to daleko. Zalezl jsem do sena. Zavrtaný do provlhlé slámy jsem čekal na tmu. Trvalo mi hodně dlouho, než jsem se dostal domů, protože jsem trochu bloudil. Připlížil jsem se k domu, nikde ani živáčka. Prohledal jsem dům a nikde tě nenašel. Bylo mi strašně a chtělo se mi brečet. Nevěděl jsem, co mám dělat. Napadlo mě, že se ti třeba něco stalo, že někde ležíš

zraněný a potřebuješ pomoc, že bych měl jít ven a zkusit tě najít. Pak jsem si řekl, že mě možná taky hledáš, tak jsem raději zůstal. Schoval jsem se tady ve sklepě a celou noc doufal, že se vrátíš.

– Ale proč – proč jsi zalezl do té díry?

– Slyšel jsem ránu, řinčení skla. Myslel jsem, že k nám někdo leze oknem, někdo cizí, protože ty bys šel dveřma.

– To bych šel, ale ztratil jsem klíč!

– Tys ztratil klíč? Ale já jsem nezamykal.

– Cože?

– Nechal jsem odemknuté dveře!

Táta se plácl rukou do čela a znovu se rozesmál.

– To jsem nezjistil. Ani jsem v tom transu nevzal za kliku. Zadřel se mi mozek, víš.

Téměř tři stovky bomb, které spojenci shodili na Zlín, byl zásah do černého. Desítky zdevastovaných rodinných domků, poničený Společenský dům, kino, stadion a několik výrobních hal. Týden hasili centrální sklad, až se nakonec zřítil. Tomáš asistoval u odklizení trosek a navrhl nový typ ocelového bednění pro monolitický skelet na obnovu poškozených budov. Bojovali s tím ještě v polovině ledna.

V březnu 1945 zazvonil pošťák. Obálka s razítkem Hamburku.

Herr Keppler,

Vaše žena mě poprosila, abych Vám předala zprávu o jejím pobytu v pracovním táboře v Hamburku. Můžete jí poslat dopis na moji adresu. Ráda jí ho doručím.

Opřel se o stůl a pomalu dosedal. Horké vlny se střídaly s ledovou tříští. Ze složeného dopisního papíru vypadl zmačkaný útržek obalu od cementu. Prsty ztuhlé v železo se dotkly špinavého cáru.

Nejdražší Tome,

po utrpení v Osvětimi je práce v Hamburku vysvobozením. V myšlenkách jsem stále s Vámi. Napiš mi, že jste oba v pořádku. Doufám, že se brzy shledáme.

Záplava pocitů se mu drala do krku, do očí, lomcovala rameny. S tváří staženou do zoufalého šklebu ze sebe vyrážel zvuky zvířete v posledním tažení. Hlava jako přezrálý klas. Klesla na popsaný útržek lepenky, který křečovitě svíral, a drobné písmo se rozpíjelo.

XII. Pod bílou hvězdou

Uklízela jsem Zolčin kumbál, když vešel mladý poďobaný esesák. Rozhlídl se po místnosti a zeptal se, kde je bloková. Řekla jsem, že za chvíli dorazí. Posadil se na židli, dal si nohu přes nohu a pokynul mi, abych pokračovala. Se založenýma rukama jako vašnosta mě sledoval. Když se vrátila Zolka, poslal ji pryč. Předáš tenhle vzkaz, řekl jí a podal jí zběžně načmáraný odstavec. Sklopila oči a vycouvala. Celé to vypadalo jako nějaká hra, které jsem nerozuměla.

Vstal a pohodil hlavou ke mně.

– Vyhrň si to!

Stála jsem bez hnutí, dokud nevytáhl pistoli. Zamířil na mě.

– Bude to!

S křečí v prstech jsem si zvedala lem odrbaných šatů. Zasunul pistoli do koženého opasku a přišel ke mně.

– Otoč se!

Otáčela jsem se k němu zády a ucítila těžký dech v zátylku. Rychlým škubnutím si rozeplnul poklopec a nalepil se na mě. Kovové knoflíky mě zabořily na zádech. Přitlačil mě na stůl, u kterého jsem stála. Břichem zabořená do Zolčina pleteného svetru, který jsem před chvílí vzorně seskládala, rukama křečovitě zapřená o okraj stolu. Byl surový. Nemohl se do mě dostat. Vší silou se do toho opřel, cítila jsem prudkou bolest a slabě jsem hekla. Ruhe, zachroptěl mi u ucha. Ztěžka oddechoval. Snažila jsem se na to nemyslet. Prackama se mě držel, zarýval mi prsty do zadku a brutálně přirážel. Bolelo to, dělalo se mi špatně od žaludku, ale uvědomila jsem si, že ta poloha má jednu velkou výhodu. Nemusela jsem se na to prase dívat. Když skončil, uklidil si svůj odporný vercajk zpátky do kalhot a beze slova odešel. Sesunula jsem se k zemi. Na břicho obtisk vzorku Zolčina svetru jako světlé tetování.

Když mě tak Zolka našla, zkoušela mě utěšit. Její soucit byl

to poslední, co jsem potřebovala. Ale asi jí na mně záleželo, protože mi sehnala práci v jiném komandu, abych byla co nejdál od toho hulváta. Její úsilí bylo skoro dojemné. Nakonec ho nebylo třeba. Týden po incidentu s blondatým poďobancem jsme odjížděly z Osvětimi.

Vánoce za dveřmi, zjitřeným ránem mrholí zmrzlý déšť. Probíhala selekce. Tvrdili nám, že vybraní pojedou do Německa na práci. Něčemu takovému se nedalo věřit, ale člověk v takových chvílích uvěří čemukoli. Před námi Mengele. V jezdeckých kalhotách a nablýskaných holínkách, s bičíkem v ruce. Jak může mít zlo tak přitažlivou tvář?

Nahé jsme defilovaly kolem Mengeleho a dalšího SS lékaře, který se mě zeptal na povolání. Řekla jsem, že jsem krejčová, ale bylo nabíledni, že mi nevěří. Ruce jako vysloužilce z kamenolomu. Sama jsem tomu nevěřila. Snažila jsem se to zachránit. Taky jsem byla prادلena, vylezlo ze mě. Ano, krejčová a prادلena.

Pobaveně se zasmál.

– To je jako zlatnice a řeznice!

Mávnutím ruky mě poslal na stranu práceschopných. Vroucně jsem se modlila za Ráchel. Nevypadala dobře, v noci často kašlala a pod očima jí visely temné vaky. Esesák nezaváhal. Ty zůstaneš v táboře.

Dusila jsem se. To nemůže být pravda. To není pravda! Rozdělili nás!

Jedna žena ve frontě zkolabovala. Vznikl kolem ní rozruch a Ráchel duchapřítomně proběhla za zády esesáků. Znovu se postavila do fronty. Měla jsem srdce v krku, ale už jsem se nedokázala modlit. Dívala se na mě. Snad jsem ani nevěděla, co dělám, začala jsem se oběma rukama štípat do tváří, jako bych se snažila probrat ze snu. Ráchel to pochopila. Než došla k esesákovi, vypadala jako uzardělá žačka před tabulí. Zatajil se mi dech. Ano. Ano! Za pár vteřin stála vedle mě.

Stal se zázrak. Jely jsme z Osvětimi.

Na cestu jsme dostaly půlku chleba a kousek margarínu. Dobytčáky, k našemu údivu vybavené dřevěnými lavicemi, ten-

tokrát nezaplombovali a vojáci, kteří nás doprovázeli, nám dali občas napít.

Ráchel snila o vůni čaje. Vařící voda a v ní kousky lístečků, víří, barví ji dozlatova, dohněda, dočerna. Angličané naučili Indy pěstovat čaj. Obřadně házejí do konvice hrsti lístků z Dárdžilingu. Stovky druhů čaje na tisíce způsobů. Čaj o páté.

Lesk a ťukání stříbrných lžiček, horké stěny porcelánových šálků a zdvořilostní fráze. Klevety. Na jednom z odpoledních čajů u žoviální a verbálně věčně neukojené Bettsey McCormicové se seznámila s Claire Bennetovou. Postarší, na svůj věk neobvykle čiperná lady. Členka výboru Fondu pro potírání tuberkulózy. Lady Claire Bennetová byla výřečná, uměla zaujmout a získat posluchače.

– Začínali jsme sbírkami po celé Indii, chřestili šarmem a kasičkou před očima bohatých. Oslovili jsme umělce, obchodníky a podnikatele, ale taky úředníky a obyčejné lidi. Organizujeme dobročinná představení a dětské dny. Dny zdraví a čistoty. Kasička se plní. Teď máme pár milionů rupií a sverepé plány. Projekty na stavby ošetřoven, podpůrných stanic a nemocnic v nejvíc postižených regionech jsou hotové. Ano, ano, potlesk zatím vynechejte, protože nic z toho není platné, pokud to nedotáhneme do konce. Podcenili jsme osvětu na venkově. Fanfáry se nekonají. Ti, pro které to děláme, o nás neslyšeli. Což je dosti nemilé. Potřebujeme posily. Lidi, kteří objedou vesnice a vysvětlí domorodcům, co pro ně můžeme udělat. A hlavně, co můžou udělat oni sami pro sebe.

Ráchel vždycky slyšela na výzvy k pomoci bližním a Claire Bennetová ji prostě uchvátila. Briskně se rozhodla. Daniel odjede do školy a ona bude mít volné ruce. Claire Bennetová naklonila hlavu na stranu a slastně přivřela oči. Na to si musíme dát sklenku sherry, drahoušku. Mohu vám říkat drahoušku? Vítejte v klubu světic z osvěty. Napíšu o tom markýze Linlithgow. Manželka vicekrále je předsedkyní našeho výboru.

Tom byl natolik zapřažený na stavbě, že neměl čas příliš vzdorovat. Omezil se na pár varovných komentářů a pak to nechal plavat.

Tempo stavby bylo vražedné a on byl rád, že se nemusí starat o nic jiného. Daniel byl ve škole, s Ráchel se viděl minimálně, mohl se soustředit jen na práci.

Dlaněmi se opíral o stůl a poslouchal návrhy Rudy Martince.

– Šéfe, to válcování silnice bych teď odložil a zkusil nejdřív kopnout tu přípojku. A přeložení hráze by mohlo počkat – já vím, že s tím asi nebudete tak úplně souhlasit, ale když teď voda klesla a –

Přiběhl k nim Honza Samek. Udýchaný a rozrušený jim skočil do řeči.

– Šéfe, vaše žena –

Slova se zadrhla o suchou sliznici.

– Co je s ní?

– Zranila se, když –

– Kde je?

– U doktora Seagala. Říká, že to není vážné.

Tom si vyměnil pohled s Rudou Martincem a rozběhl se k autu.

Ráchel harcovala po vesnicích a nejzapadlejších vískách v okolí Kalkaty. Ravi, mladý řidič v bílé košili a úsměvem na rtech, ji brzy ráno vyzvedával a za tmy přivázel zpátky. Když si něco vzala do hlavy, zakousla se do toho a nepustila.

Ten den bylo parno. Snad příliš dlouho stála na slunci, možná málo pila nebo se příliš dlouho pořádně nevyspala. Od rána nebyla ve své kůži, ale nechtěla to odvolat.

Unavená, s krůpějkami potu na čele, opouštěla vesnici. Zvládla to, měla to za sebou. Pohládila děvčátko s kotětem v náručí. Prašnou cestou odcházela k autu, s tlumočníkem a houfem dětí v patách. Ravi otevíral dveře, starostlivě sledoval váhavý krok. Zatočila se jí hlava. Skončila v prachu ulice s rukou nešikovně zkroucenou pod sebou. Váha těla a křupnutí. Sbírali ji ze země, oprašovali a vzrušeně gestikulovali. Ravi ji nastrkal do auta a sešlápl plyn k podlaze. Než dojeli do Kalkaty, měla levé zápěstí dvakrát širší než pravé.

Tom vyběhl schodiště a zaklepal na dveře ordinace. Doktor Seagal mu podal ruku, posadil ho do křesla komfortní čekárny a nalil mu whisky. Kostky ledu cinkaly jedna o druhou. Pak si zajel prostředníčkem ke kořeni nosu a posunul si brýle.

– Pane Keplere, vaše žena si při pádu zlomila kůstku v levém zápěstí. Dal jsem jí to do dlahy, než otok zmizí. Za dva, za tři dny to dosádrujeme.

Tomáš polkl hlt zlatého moku. Cítil na sobě doktorův upřený pohled.

– Myslím, že omdlela vyčerpáním.

Seagal se na chvíli odmlčel, jako by nevěděl jak dál.

– Ta myšlenka, víte, je bezesporu ušlechtilá. Zejména v tomto případě. Ano, osvěta, práce na poli zdraví, to všechno, víte, to je skutečně, no, jak bych to řekl, já tu myšlenku schvaluji, samozřejmě, ale co se týká vaší ženy – mohu s vámi mluvit otevřeně? Taková práce není pro žádnou Evropanku. Je to, promiňte mi ten výraz, ale je to – hazard. Vyčerpává se a v těch vesnicích, víte, je tam spousta nemocí, se kterými se bílí běžně nesetkají. A riziko je veliké. Mohla by se nakazit. Máme zkušenost, že domorodci s těmi nemocemi běžně žijí, někdy i hezkou řádku let, a přitom pro nás to může být jako prudký jed, chápete? Vaše žena se, dle mého názoru, příliš vystavuje nebezpečí. Zbytečně ohrožuje svoje zdraví.

Tom se podíval do skleničky na tající zbytky ledu a pak na doktora.

– Mluvil jste s ní o tom?

– Ano, ale obávám se, že to bere na lehkou váhu. Měl byste jí domluvit vy sám.

Přikývl a vstal. Doktor otevřel dveře, které spojovaly čekárnu s ordinací. U skřínky se zdravotnickým materiálem a léky stála korpulentní sestřička s desinfekcí a obinadlem v ruce. V rohu místnosti seděla Ráchel se zafačovaným zápěstím. Tom se na ni upřeně zadíval.

– Omluvili byste nás na moment?

Seagal i sestřička vycouvali z místnosti a zavřeli za sebou vypolstrované dveře.

Ráchel sledovala rozvážné kroky, které se k ní blížily. Byla v nich únava a tíha přestálých obav. Došel k ní. Luštil ji jako křížovku.

– Ty si prostě nemůžeš pomoci. Nemůžeš toho nechat.

Ani nehlesla. Neznatelně pokýval hlavou, jako by si sám potvrzoval nějakou myšlenku, otočil se k ní zády a přešel k oknu. Zadíval se na ulici, viděl shon a zmatek. Jeho mysl byla tržiště.

– Vyděsilas mě k smrti.

– Promiň.

Otočil se k ní.

– Měl bych to zarazit. Měl bych ti to zakázat.

Zastrčil ruce do kapes a zhluboka se nadechl.

– Ale pomohlo by to? Ty bys mě stejně neposlechla. Nechala bys toho?

– Já – Tome – já nemůžu. Nemůžu toho nechat. *Nechci* toho nechat.

– Chceš spasit svět? Ráchel, proč musíš být tak paličatá.

– Protože – protože to jsem prostě já! Člověk, kterým jsem se stala. Díky tobě. Protože jsi mě podporoval. Tys mi ukázal, že takhle se má žít.

– Já jsem ti ukázal –? Já jsem ti to snad naordinoval?

Zarazil se. Nesnášel scény a teď měl tak blízko k tomu, aby jednu sehrál. Nasadil vemlouvavý tón.

– Víš, co řekl doktor? Riskuješ zdraví. A víš, co řeknou ostatní? Co si o nás pomyslí, když tě to nechám dělat dál?

– A sejde na tom? Myslím tobě? Doopravdy ti na záleží na tom, co si o tobě kdo myslí? Co si o nás řeknou?

Záhadně se usmála.

– Záleželo ti na tom někdy?

Věděl, že to nebude lehké. To věděl, už když si ji bral. Věděl, že budou mít daleko ke klasickému modelu spořádaného manželství. A ona měla pravdu. Jemu bylo úplně jedno, co si kdo myslí. Měl o ni strach, ale nemohl jí nic zakazovat. Nechtěl s ní bojovat. Chtěl jenom, aby byla šťastná. Stála před ním s úsměvem Mony Lisy, přivírala oči a čekala. V koutcích mu zacukalo.

– Čert to vem. Dobře. Fajn. Můžu vás teď odvézt domů, madam?

Vystoupily jsme v Hamburku na Dessauer Ufer. Bez řvaní a pohánění, bez štěkotu psů. Byl to sen. Hotel první kategorie.

Ubytovali nás ve špejcharu nad vodou. Sprchy a latríny. Každá měla vlastní kavalec. A herinka k večeři. Takový přepych! Až na tu zimu. Němci, kteří nás dostali na starost, zírali na naše tetování a tvrdili, že o Auschwitzu jaktěživi neslyšeli. Vyfasovaly jsme overal z režného plátna a pánské kapesníky na hlavu. Měli k nám řeč. „Jste ženským pracovním útvarem z Protektorátu Čech a Moravy, který je pod ochranou Třetí říše. Poctivou a usilovnou prací podpoříte dobré jméno své země!“ Ohromná motivace.

Rozdali nám lopaty. Seřazené v pětistupech jsme pocho-dovaly do fabriky ulicemi města. Byl to šok. Hamburk vypa-dal jak Tokio po zemětřesení.

Skládaly jsme cihly, odklízely suť, otloukaly cihly z vy-bombardovaných budov, aby se daly znovu použít. Po vstup-ní rybí hostině nastal půst. Ráno nám dali hořkou brečku místo čaje, večer kousek chleba a dva loky polévky. Po celo-denní dřině to byla kapka vody na rozpálenou plotnu. Do toho zima a nálety. Život mezi bombami, v rozvalinách města. Pak nás přestěhovali do koncentráku v Neugrabenu, kde jsme spaly zase jako sardinky. V pět ráno jsme dojížděly zvláštním vlakem do fabriky. Mistři se k nám chovali slušně. Když do-hlížející esesák poodešel, dal nám občas někdo z místních kousek chleba nebo buchty.

A večer zase zpátky na zatuchlé slamníky. Tři na jedné pryčně. Z jedné strany Ráchel a z druhé strany René. Krásná René. Seznámily jsme se s ní už ve vlaku z Osvětimi. Byla o něco mladší než já a na to, že se do Osvětimi dostala o rok dřív než my, vypadala neuvěřitelně zachovale. Měla v sobě směs lehkosti, kterou jí dodávalo její mládí, a jakési bezvý-chodné tíhy, která vyvěrala zevnitř. Během dvou nocí mezi nás rozsypala kousky svého příběhu jako oblázky.

V Terezíně okouzila jednoho z vlivných. Nebyl nejmladší, ale spala s ním a on ji vyreklamoval z transportu. Vyreklamo-val i jejího bratra, malého Waltra. Staré rodiče, nemocnou maminku a tatínka, který od první války kulhal, se vyrekla-movat nepodařilo. Nechtěla jsem je opustit, říkala René, a my jsme jí to věřily. Ale tatínek stál na svém. Ona zůstane a po-stará se o Waltra. Rozloučili se s ní. Dvě seschlé postavy,

prošedivělé a bledé, podpírají jedna druhou. Vetchý stařík drží ženu v podpaží, ztracení v zimních kabátech, krůček za krůčkem se šourají k vlaku, raneček jídla přes rameno. Vyškrábali se do vagonu. Přítmí dobytčáku je spolklo.

René se přiznávala ke všemu. Maminka se s ní rozloučila slovy: Udělej všechno, holčičko, udělej cokoliv, abys zůstala naživu. Sedmnáctileté Rence uvízla matčina slova v paměti. Využívala toho, čeho si na ní lidé cenili. Byla neobyčejně půvabná. Ani únava a vyčerpání jí nesmazaly z tváře rysy nevšední krásy. Když její terezínský ochránce náhle umřel, ocitla se znovu na transportní listině.

Ale i v Osvětimi se zařadila mezi privilegované. Transport, se kterým v září 1943 přijela, byl výjimečný. Němci pro ně založili rodinný tábor. Neostříhali je, nevyholili. René vyrostla v Českém Těšíně, uměla německy a francouzsky a domluvila se polsky. Dozorkyně Drechslerová na ni ukázala bičkem. Budeš moje tlumočnice a sekretářka! A tak se René zařadila mezi vězeňskou elitu. Esesáci kolem sebe nesnesli náznak špíny, trásli se strachem z nemocí a všichni, kteří je obklopovali, museli být jako ze škatulky. René se denně myla, dostávala slušné jídlo a bydlela v baráku se splachovacími záchody. Nosila vězeňskou uniformu. Luxus nad luxus. Dávala Waltrovi všechno, co dokázala sehnat. Byla pracovitá a hbitá, měla smysl pro pořádek. A zalíbila se veliteli tábora Marii Mandelové. Nakonec posluhovala i jí.

Do kanceláře k Mandelové přicházel mladý esesák. Denně podával hlášení a denně se díval na židovskou dívku, která nevypadala jako Židovka. Světlovlasá, modrooká. Pevná a dobře stavěná. Nosil jí dárečky. Byl pohledný a k vězňům se choval v rámci možností slušně. Nebylo mu víc než dvacet. SS Rottenführer Viktor Pestek.

Po půl roce v lágru René vyslechla telefonický rozhovor. Volal Berlín. Kdyby věděli, že stojí za dveřmi, na místě by ji odstřelili. Mandelová mluvila do sluchátka, vedle ní stál důstojník Hessler. Vyslechli rozkaz. Vězňům rodinného tábora, kteří přijeli zářijovým transportem, se dostane *zvláštního zacházení*. Slovo Sonderbehandlung padlo několikrát po sobě. Hessler Berlínu navrhoval, aby byli vytríděni alespoň práce-

schopní muži a ženy. Potřebujeme je na práci v táboře, tvrdil. Byl za to disciplinárně potrestán. Původní rozkaz byl proveden.

René vězně varovala, ale oni jí nevěřili. Byla zoufalá. Jak může zachránit Waltra? Spala s Pestekem, ale ten na to měl příliš krátké prsty.

7. března přestěhovali všechny vězně, kteří přijeli zářijovým transportem, do karanténního tábora. Muži, ženy i děti prý pojedou do pracovního tábora v Heidelbergu. V Osvětimi zůstanou jen nemocní a přestárlí.

Před ostatními bloky v lágru stály poprvé v dějinách Birkenau stráže SS.

Večer přijely nákladáky.

Tiše se tísňí na korbě vozu, nocí jedou k blokům s komíny. Sahají do nebe. Naženou je dovnitř. První várka nahých mužů, žen a dětí stojí a čeká. Na rošty dopadají krystalky. Cyklon B. Příslušníci Sonderkommanda, vězni s funkcí spalovačů mrtvol, čekají venku za dveřmi, až bude konec.

V tu chvíli se prostory sprch proměňují v koncertní síň. Hluboký mužský hlas z šedivých útrob. Zpěv. Nejdřív je sám, ale postupně se přidávají. A pak další a další, muži, ženy, děti. Osmiletý Waltr, drží se za ruku cizí ženy – a zpívá. Stěnami koncertní síně bez oken otřásá mocný sbor, jednolitý proud hlasů, uniká jako pára, jako plyn a vylévá se ven. Kde domov můj, kde domov můj. Tóny stoupají jako povodeň. Voda hučí po lučinách, bory šumí po skalínách. V sadě skví se jara květ. Hlasy se proplétají mezi zvuky přiškrceného kašle a chrapotu, slábnou a mizí v zatažených hrdlech. Zemský ráj to na pohled. Chór dozněl. Poslední kapka hudby. Poslední doušek plynu.

Kolem koncertní síně je mrtvé ticho.

Waltr. Byl tam sám, úplně sám. Zasunul ruku do cizí dlaně, aby se v poslední chvíli neztratil. René s tím zkouší žít. Nikdy si to neodpustí. Nikdy. Měla jsem tam být! Měla jsem být s ním!

Členové Sonderkommanda přišli za Pestekem. Šestnáctiletá dívka přežila plynování. Našli ji v bezvědomí pod hromadou mrtvol, které kolem ní vytvořily nepropustnou kobku, kam se plyn nedostal. Pestek vyvalil oči. To se mu ještě nestalo. Přineste ji! Když před něj položili tělo mladé dívky, chvíli přešlapoval. Pak ji vzal do náručí a odnesl na revír k Mengelemu. V ordinaci vysvětloval, co se stalo. Rozpačitě se přitom škrábal na bradě, projížděl si prsty ve vlasech, žmoulal v ruce knoflíky uniformy. Mengele ho se zájmem vyslechl. Vstal od stolu, sáhl po ampuli a injekční stříkačce. Jehla zajela do hladké kůže a dívka otevřela oči. Pár vteřin nevnímala, vypadala, jako by se jí vracel zrak, těžkopádně mrkala v dlouhých intervalech. Pohledem obletěla místnost a zastavila se na muži, který se nad ní skláněl. Josef Mengele. Malátně se nadzvedla, ale nespouštěla z něj oči. Hlasitě vydechla a usmála se. Byl to odzbrojující úsměv. Odváté dětství s příchutí probuzeného ženství. Okouzlující. Oči upřené na doktora. Viděla boha. Vy jste krásný člověk, řekla. Mengele se překvapeně zhlížel ve zlatohnědých duhovkách. Usmál se a vzal ji za ruku.

– Co teď s ní, doktore?

Pestekova otázka ho vrhla zpátky do reality. Pustil drobnou ruku. Pojdte za mnou, řekl. Vyšli z ordinace a mlčky stáli. Mengele přemýšlel. Očitý svědek, který přežil. To nejde. Možná, kdyby byla starší, dalo by se s ní nějak domluvit. Ale tohle je ještě dítě. To nejde. Konečně promluvil.

– Zastřelte ji. Hned.

Pestek srazil paty. Odvedl dívku z ordinace a za několik vteřin stiskl spoušť.

Lagerführerin. Marie Mandelová, s příhodnou přezdívkou „bestie“, je velitelkou ženské části tábora. Málokdy se dopouští surovostí osobně. Na řezničinu má lidi, tucty nohsledů, vždy ochotných splnit jakýkoli befel. Většinu záležitostí přenechává Drechslerové. Erika Drechslerová je ztělesněním disciplíny a slepé poslušnosti. Netají se tím, že je zamilovaná. Do Vůdce. Každé ráno stojí před zrcadlem. Zálibně se prohlíží a pokaždé ji napadne, že by byla perfektním vzorem německé rasy. Jako její šéfka. Atletická postava, blond vlasy, ostře řezané rysy. Nebýt těch očí. Vždycky si přála, aby byly modré.

Její tmavohnědé duhovky se k ní naprosto nehodí. Upravuje si límec, popotáhne sako šedé uniformy. Znovu se na sebe dívá, zornice rozšířené soustředěním. Vypnutá hrud', razantní klapnutí sražených pat a bezchybný stoj v pozoru. Pravá ruka letí vzduchem takovou rychlostí, že ji téměř nestihne zastavit ve správné výšce. Ve strnulé tváři se nehne ani sval. Heil Hitler! Spouští ruku dolů, ale zůstává stát v pozoru. Znovu vteřina koncentrace a pak znovu, ztuhlá pravá ruka toporně prosviští vzduchem. Heil Hitler! Po deseti minutách ranního cvičení se odměňuje úsměvem a vychází ze dveří.

Přinesli jí vzkaz, že se má zastavit u vedoucí tábora.

Mandelová vypadá vyčerpaně a nejistě. To je velmi neobvyklé. Vydala rozkaz k plynování a podává papír Drechslerové. Přitom se na ni dívá s téměř zoufalou otázkou v obličeji.

– Máme na to právo?

Nejspíš únava materiálu, probleskne hlavou Drechslerové. Anebo není tak dokonalá, jak vypadá. Erika Drechslerová nezaváhá.

– Ja, jistěže máme. Právo nadřazené rasy. Je to povinnost.

Sama Mandelová jí kdysi řekla, že čistá rasa dělá, co musí. Neomlouvá se, neohlíží se zpátky, nezpytuje svědomí. Co dělá, dělá pro dobro celého světa.

Mandelová přikyvuje a pohybem ruky jí naznačuje, že může odejít.

Ten den zůstává v kanceláři. Probírá se starou korespondencí, kontroluje zápisy v registrační knize, prohlíží si zápisky v diáři. Z obalu vypadne fotografie. Je to ona. Ona sama, jen o pár let mladší, před válkou, na první dovolené v Itálii. Šetřili na ni dva roky. Seděla rozesmátá v proutěném houpacím křesle v moderně střižených plavkách s proklatě krátkými nohavičkami. Cítila horký vzduch, rozpálený písek pod nohama, slyšela pravidelné nárazy vln. Nad hlavou se jí vznášely věty, kterými škádlila mladého muže s fotoaparátem v ruce. Opálené tělo, kaštanové vlasy a uhrančivé oči.

Dívá se na fotografii. Neznatelně sykne a zavrtí hlavou. Jak se jí to mohlo tak líbit s jedním z nich? Podřadná rasa. Když se změnila doba, rychle se s ním rozešla.

Esesáci a esesačky měli co dělat, aby zvládali davy. Zátěž krematorií byla kolosální. Přetížení komínů a nervů. Dohlížitelé dostávali chlast, aby otupili ostří výčitek svědomí. Otrlost za láhev špiritusu. Někteří byli zbabělí, jiní vychytralí, někteří se dali podmazat.

Viktor Pestek už měl všeho plné zuby. Od sedmnácti zabíjel, přesněji řečeno vraždil. Nenasadili ho na frontu, ale na takzvané vyčišťovací operace. V Minsku ho postřelili a od té doby dostal nálepku lazara. Neschopen frontového nasazení. Poslali ho do Osvětimi. Od začátku to tady nenáviděl, ale teď byl navíc zamilovaný. Tajně se scházel s krásnou Židovkou a přemýšlel, jak ji dostat z tábora dřív, než skončí v plynu. Mohl by s ní utéct, ale to by musel znát lidi, kteří by je ukryli. A on neznal nikoho. Ale věděl, že v táboře jsou Židé, kteří by to mohli zařídit. Řekl René, že pomůže k útěku vězni, který má styky s odbojovým hnutím. Jakmile zajistí to nejnutnější, vrátí se pro ni do tábora.

Den nato se s ním viděla naposledy. Při večerním apelu se rozezněly sirény. Hledá se uprchlý vězeň. Pestek požádal o dovolenou, tak ho zatím nehledali. Následovalo šestnáctihodinové stání na apelplacu. René trnula strachy. O týden později věděla, že se útěk podařil. Tou dobou už museli být v Čechách.

Nevěděla, jestli je do něj skutečně zamilovaná. On byl její šance na vysvobození. Věřila, že to myslí vážně. Scházela se s ním, povídala si s ním, souložila s ním. Na rozdíl od toho obtloustlého páprdy v Terezíně jí z Viktora nenaskakovala husí kůže. Byla si jistá, že ji miluje. Teď nezbývalo než čekat, až se pro ni vrátí. Snažila se soustředit na práci, snažila se vnímat rozkazy Drechslerové a Mandelové.

– Jděte do Kanady!

Marie Mandelová. Vysoká a štíhlá. S rukama v bok, elegantní a uhlazená. Jemné, bílé ruce, šedá uniforma a modré, modré oči. Uniforma jí sluší. Vojenská čepice ve tvaru loďky a zlaté copy. Zuby jako křišťál a nohy v hedvábných punčochách. Výkvět čisté rasy. Je kultivovaná a miluje hudbu. Když uslyšela Almu Rosé, tetelila se dojetím. Kus dřeva se v prstech

proměnil v divotvorné housle. Alma Rosé, neteř Gustava Mahlera, dohrála Schubertovo Ave Maria. A Marie Mandelová jí dala krabičku oříšků a začala jí vykat.

Krokem Třetí říše obchází tábor, jejímu pohledu neunikne vlasek, neproklouzne myš. Nové zboží čerstvě vyklopené z dobytčích vagonů v řadách za sebou trne, přešlapuje na místě a čeká. Neví na co, ale čeká, čas se zadýchává, zastavuje se mu dech. Polské árijky s politickým puchýřem čekají na zvláštní ošetření, tiší svoje děti, zkouší je uklidnit, zastavit. Kam běžíš? Nikam nechod', zůstaň tady! Malá holčička se batolí, neví, že je ztracená. Běží nejistým krokem k holínkám, které se lesknou jako drahá hračka. Marie Mandelová se zastavuje a holčička se zlatými lokýnkami se usmívá do modrých očí. Dívají se jedna na druhou, svět kolem přihlíží a kterási z žen volá jméno dítěte. Nikdo ji neslyší. Den skončí a přejde noc. René rozpozná krok šéfky tábora, rázný a nekompromisní. Teď je zmatená. Slyší hlas, ano, je to ona, ale krok, krok je drobený a nepravdivý. Do dveří vcupitá dítě, za ruku někoho vleče. Marie Mandelová. Zadrmolí ranní rozkaz.

– Jděte do Kanady a sežeňte mi pro ni šaty. Chci všechno v růžovém!

René míří do Kanady, do skladiště věcí, které se v táboře hromadí po zplynovaných. Pár privilegovaných vězňů třídí obsah zavazadel těch, co vstoupili do osvětimské továrny na mýdlo a hřebeny.

Oblečky pro ratolest Marie Mandelové? Ostřílená pracovnice Kanady ji sebejistě vede do místnosti a ukazuje napravo. Dětské oddělení, určitě si vybereš.

René má nohy jako ušlé pneumatiky. Očima brázdí tržiště regálů. Police s dětskými oblečky. Záplava čepic, drobné rukavice, pletené palčáky s vyšitým sluníčkem. Řady botiček v přísném zákrytu jako vojáci při nástupu, seřazení podle velikosti. Kabátky, svetříky, košilky visí z věšáků, úhledný záhon barevných kytěk, na hrudníčku žluté hvězdy, padají z nebe jako prach. René ví, proč se kouří z komínů, ví, kam mizí celé vlaky, ví to, dobře to ví, ale tady, tady má pocit, že se udusí. V každém kousku prádla vidí Waltra. Dětské svršky,

koncentrát, silný a vyšínutý, v rohu sedí plyšový medvídek. Némá tvář jako jediný žalobce.

Vypotácela se ven s náručí růžových hadříků a žalu.

Marie Mandelová. Rodačka z Horního Rakouska. Dozorkyně z Ravensbrücku. Jednoho dne skončí na šibenici za zločiny proti lidskosti. Marie Mandelová. Madona s dělátkem. Chodí po táboře s načančaným nemluvnětem v náručí. Perfektní uniforma upatlaná od čokolády, blondatá uličnice ji tahá za vlasy, zmítá se na klíně, malou botou okopává pevné nohy, podrážka zadrhne o punčochu a oko jede. A Marie Mandelová se *směje*. Není úžasná? Holčička nemluví, jen ji škrtí prstíky od čokolády a pak přitiskne uslintanou pusou na bezvadnou tvář.

Týden se Marie Mandelová nosí s malou krasavicí mezi baráky, obrázek jako vystřižený z rodinného alba. Matka a dítě. Nádherná dvojice mezi vychrtlými, hladovými pohledy.

A pak přišel Kramer. Bez zaklepání vstoupil a dveře třískly. Hlasy, vzrušené, úsečné a hladké jako kov. Kramer odchází, zbrunátnělý a vysílený. Tohle nemá zapotřebí, tohle teda ne! Ani dveře za sebou nezavřel.

Marie Mandelová stojí uprostřed místnosti. Strnulost v bleďém obličej. Drechsler! Zavolejte mi Eriku Drechsler!

Drechslerová vzorově salutuje a Mandelová šeptá rozkaz, upřeně se dívá. Obličej bez rtů. Odněkud vane smrtelný chlad. Odneste to dítě.

Drechslerová si není jistá, jestli dobře rozumí. Kam? Posunek šéfky je výmluvný, ale přesto se musí ujistit. Marie Mandelová křičí. Křičí na Drechslerovou, na Kramera, který už je pryč, křičí na všechny nadlidi. Tak jděte! Neslyšela jste rozkaz!? Hned!

Drechslerová odnáší batole, faldíky a prstýnky zlatých vlasů. Marie Mandelová cítí mravence kolem úst. Ten večer si nalévá sklenku po okraj. Za oknem je kouřová mlha. Voní jako pláč. Do očí jí padá dým a dětské ruce. Volá na René. Můj pláče! Obléká se a vychází ven. Husí kůže v černé látce, je tmavá noc; proplétá se smradem masa a myšlenek. Něco hledá. Jde dál tmou a na konci je hudba. Chlácholivá, hojivá, uklidňující. Blažené zapomnění. V hudebním bloku si nechá

zahrát, schová se pod sukně Madame Butterfly, uteče sama sobě, vysvobodí se. Aspoň na chvíli. Pak vyjde zpět do černé noci.

Je noc a Viktor Pestek vyčkává nedaleko tábora. Vrátil se pro René. Zsvěceným posílá vzkaz. „Jsem v Mexiku.“ Když se rozední, jeden článek v řetězci ho zradí.

Přiváží ho do bloku smrti. Výslechy, mučení, dny a noci, celé týdny. Pestek ví, že zemře. A ví, že nesmí promluvit.

V Osvětlení zasedá stanný soud, který vynáší rozsudek. Trest smrti za napomáhání vězňům a za dezerci. Dvacetiletý esesák je zastřelen.

René neuroní ani slzu.

Až teď, když to vypráví, když se zpovídá ze života za ostnatými dráty, skryje tvář do dlaní a zapláče. Nad rodiči a malým Waltrem. Nad Viktorem Pestekem. Nebo sama nad sebou? Oči má ráno opuchlé a zarudlé a kolem úst první vrásky.

* * *

Začátek roku 1945 z nás ždímal zbytky života třeskatými mrazy. Ruce přimrzaly k lopatám, kapky potu se měnily v perly. Cestou z roboty jsme potkávaly civilisty. Sjížděli nás pohledem. Bylo to jako tříska zaražená za nehet. V jejich očích jsme četly, kdo jsme. Lejno lidstva, prachsprosté zlodějky a vražedkyně. Rachel pochodovala vedle mě, řasy těžké vločkami sněhu a chuchvalce páry v proudu slov.

Léto v Indii bylo horké jako láva, vzduch hustý párou a pachem potu. V Indii se potily i zdi. Mořský vánek páčil, i samo moře bylo horké. Člověk nemusel dělat vůbec nic a přesto zmíral horkem, čvachtal ve vlastní šťávě. Vylezl ze studené sprchy, ale neutřel se, protože i ručník se škvařil, mokrý jako houba. Všechno bylo vlhké. Promočené. Nemohla jsem dýchat. Dusila jsem se. Visela jsem ve vzduchu jako prádlo na šňůře a ne a ne uschnout. Ulepená, oblemtaná, páchnoucí.

Jak jsem tehdy toužila po mrazivém doteku sněhových vloček, snila o tom, jak se sypou z šedého nebe a studí mě na tvářích. Snila jsem o divokých květech, které mráz kreslí

suchou jehlou do oken. Takové bláznovství! Vidíš? Jeden z mých bláznivých snů se mi splnil. V té nejšílenější podobě.

Nejhůř na tom byly nohy. Jedna velká omrzlina, otevřené paty, potoky slz při obouvání. Ráchel říkala, že jsem jako malá mořská víla.

Na nádraží jsme skládaly vagony cihel. Kolem nás vlaky plné tuřinu a zelí a mladí osťáci. Tak jsme říkaly Ukrajincům, kteří nosili bílé pásky s označením OS. Občas nám pomohli ukrást hlávku zelí, kvůli které jsme se plížily po čtyřech jako kočky. Za krádež se střílelo. Stály jsme v chumlu, každá s úlovkem, když se před námi objevil esesák. Pozoroval celou scénu dalekohledem. Chtěl vědět, kdo to vymyslel. Chtěl organizátora. Jestli se žádná z vás nepřizná, postřílím vás všechny!

Ráchel vykročila vpřed.

Esesák si ji prohlížel. Tak to tys to byla?

Pokrčila rameny.

– Myslím, že vám na tom nesejde. Hlava jako hlava.

Přitom se výmluvně podívala na hlávku zelí. Situace jako vystřižená z grotesky, ale nikdo se nesmál. Byl to strašlivý hazard. Esesman jenom stál a díval se na ni. V tom pohledu se střetly dva světy, dvě různé galaxie oddělené mléčnou dráhou německé nadřazenosti. Z jeho očí na okamžik vymizelo šílenství Třetí říše. Udělal čelem vzad a odpochoval. Nechal nám Ráchel i zelí.

Po pár dnech od našeho zelinářského triumfu na mě při apelu ukázal velící esesák.

– Komm her!

Polkla jsem a předstoupila. Nebyl o moc starší než já.

– Vyber si k sobě další tři. Pojedete na jinou práci.

Rukou ukázal na připravený nákladák. Pojedete. Znělo to hrozivě. V Osvětimi se nákladními auty jezdilo do plynu. Jazyk se mi proměnil v olovo.

Nechápavě na mě zíral a za okamžik zařval.

– Was ist das!

Koktala jsem. Podívala jsem se na Ráchel a ona přikývla. Postavila se vedle mě a ukázala na René a Irmu.

S ozbrojeným doprovodem jsme vylezly na nákladák, který jezdil na uhelný plyn. Auto po pár kilometrech zastavilo před budovou. Mohla být čímkoliv; továrnou, skladištěm, vězením. Voják nás zavedl do místnosti, ve které se nám zastavilo srdce. Nemohla jsem tomu uvěřit. Všude byly řady polic, po pěti, šesti nad sebou a byly plné. Plné chleba. Ani v nejbujnějších snech se mi nezdálo o takovém množství, o takových lánech chleba. Teprve teď mi to došlo. Udělali z nás proviantáky.

Nosily jsme bochníky do auta. Přesně po deseti! S každou várkou jsme prošly kolem uhrované úřednice, která si odškrtla deset chlebů a dál se znuděně šfourala v zubech.

Ráchel se zablesklo v očích.

– Aničko, všimla sis? Ta ženská ty chleby nepočítá!

Viděla jsem, jak je zaujatá nějakou myšlenkou, ale nechápala jsem.

– Co když se spletu a místo deseti bochníků si naložím dvanáct?

– Cože? Ráchel, neblázni!

Nečekala, až jí to schválím. Se staženým hrdlem jsem trnula, co se stane. Nestalo se nic. Vyšlo to. Po dvou kolech to zkusila zase.

Ráchel kradla. Ráchel, která vedla dívky v Heimu k poctivosti a čestnosti za každých okolností, Ráchel, která spoluvězňům nedokázala vzít ani kůrku, tak přesně ta Ráchel bohapustě kradla. Byla jsem z toho nesvá.

– Jak to dostaneš na barák?

– To je jedno. Čím víc chleba nakrademe Němcům, tím víc ho dostanou lidi v táboře.

Železná logika. Chvilí jsem bojovala sama se sebou a pak jsem to zkusila taky. Byl to zvláštní pocit. Když jsem procházela kolem skladnice, bušilo mi srdce tak hlasitě, že to snad musela slyšet. Ráchel zasvětila René a Irmu. Nadšeně se přidaly a zanedlouho se z nás stala skvěle sehraná parta.

Cestou zpátky jsme si lámaly hlavu, jak dostat bochníky na blok. Do blůzy? To by bylo vidět. Pod sukni? S tím se nedá chodit. Proti mrazům jsme měly krátký kabátek. Ano, to je ono. Kabátek.

Po příjezdu do tábora jsme chleba nosily do skladu potra-

vin, kterému vévodila přísná a přesná Rita. Když vojákovi oznámila počet přivezených bochníků, vysmál se jí, že neumí počítat.

– Že by se nám ty chleby cestou rozmnožily?

Každý den se znovu a znovu s vojákem dohadovala. Mezi tím jsme jedna po druhé odbíhaly na blok s bochníky zastrčenými do rukávů kabátku a zase se vracely skládat další náklad. Po týdnu, když se konflikt mezi vojákem a Ritou vyostřil, Ráchel prohlásila, že se to Ritě musí říct. Rita nebyla Židovka. Byla politická a navíc Němka. Přesvědčovaly jsme ji o vyšším poslání naší činnosti, ve které ona viděla jenom nízkou zlodějinu. Nevím, jak se to Ráchel nakonec povedlo, ale Rita držela jazyk za zuby a s německou přesností rozdělávala přebytky kradeného chleba mezi vězně.

Koncem února se přiblížilo dunění. Němci přestávali být agresivní, neřvali, jejich sebevědomí a pánovitost roztávala s posledními zbytky sněhu.

Zvykaly jsme si na zvýšené příděly a každodenní nálety. Bombardování bylo strašné, ale zjistila jsem, že Ráchel je při zvuku letadel ve svém živlu. Ohlušující detonace byly rajská hudba. Slyšíš? Jako by poslouchala Chopina nebo Čajkovského. Poslední zvonění. Už brzy bude konec! Při nočních útocích vybíhala před blok a se zakloněnou hlavou pozorovala nebe. Blýskání na lepší časy, říkala.

Kromě potravin jsme do tábora vozily uhlí, náradí, munici. Kradly jsme všude, kam nás poslali: mouku, cukr, dokonce i oblečení. Na našem baráku se topilo šlohnutým uhlím. Průběžně jsme zdokonalovaly osvědčené chmatácké metody a přicházely na nové.

Vozily jsme špinavé prádlo do prádelny a vyzvedávaly čisté.

Ráchel poplácala bágel jako zadek koně a položila si ruku na krk, prsty na tepnách.

– Indie má kasty na všechno. I na praní prádla.

V zátoce řeky Huglí leží pradlácká čtvrť. Pradláci jsou kasta. Tuny prádla jako opevnění. Nemají valchy. Namáčejí prádlo v betonových kádích, o ploché kameny vymlátí špínu a pak ho zespodu napaří nad plechovými kotli. A znovu namydlí a vypleskají o kámen. Tisíce košil, prostěradel a spodniček,

provazy natažené mezi zkřížené kozy z dřevěných latí. Prádlo vlaje ve větru. Praní je mužská práce. Svaly a pot.

Odnosily jsme prádlo do prádelny. Němka, které jsme ho předávaly, nám pokaždé něco podstrčila. Buchtu, krajíc chleba, kousek salámu.

Tou dobou Ráchel nebývalo dobře. Často prokašlala půlku noci. Nechaly jsme ji sedět na židli v prádelně a samy vláčely vaky s čistým prádlem na korbu.

Dívala se před sebe a oči se jí zavíraly. Viděla hru slunce a stínů na cíchách nadutých větrem, promítala si minulost na plátno vyšisované poledními paprsky. Ucítila dotek prstů na rameni. Když zvedla hlavu, stál nad ní dvanáctiletý kluk a podával jí jablko.

– Dane?

Chlapec se na ni překvapeně podíval.

Jmenuji se Rolf, řekl.

Slzy se jí nahrnuly do očí. Chytila ho za ruku a řekla mu, že má taky takového kluka. Rolf se jí vytrhl a běžel ke své mámě. Paní stála ve dveřích.

– Chcete poslat dopis?

Ráchel měla pocit, že se jí to jenom zdá. Kostrbatým písmem načmárala adresu a vzkaz na útržek papíru.

V dubnu nás nahnali na mimořádný apel. Tábor bude vyklizen. Okamžitě. Zůstanou pouze nemocní a pár ošetřovatelů.

Za dvacet minut jsme v pětistupech pochodovaly k táborové bráně a z ní ven. Znovu jsme nastoupily do vlaku a jely dál a dál, bůhví kam.

Brzdy vlaku zapískaly o koleje. Ze stanice Bergen-Zelle nás vyvedli na kopec. Koncentrák rafinovaně zastrčený v lese. Jestli nás v Osvětimi systematicky ničili, tak tady nás nechávali neorganizovaně pochcípát. Hromady mrtvol. Všude, kam se člověk podíval. Nahá těla jedno na druhém. Jako kupa hnoje. Rozkládaly se, hnily, páchly. Děsivý obraz. Ráchel se zachvěla víčka. Apokalypsa, řekla.

Všechno bylo jiné. Nikdo nás nepočítal, nikdo na nás neřval. Nenutili nás pracovat, ale taky nám nedávali najíst. Jednou

denně půl šufánku kalné polévky. Bergen-Belzen byl poslední lidské smetiště. Jarní slunce ve vytřeštěných očích mrtvol. Lifrovali sem zbídačené zbytky z koncentráků, kde to narychlo zabalili a chaoticky prchali před spojeneckými vojsky. Už týden ani kapka vody. Jenom hlt polévky. Nedalo se to vydržet. Hlad, nejukrutnější hlad není nic proti žízni. Z hladu člověk zeslábně, podlamují se mu kolena, točí hlava, ale žízeň – žízeň dohání k šílenství!

Přeletělo nad námi americké letadlo. Letělo tak nízko, že nás museli vidět. Určitě nás viděli! Nikdo si neuměl představit, jak se koncentrák zašitý v lese jeví z ptačí perspektivy. Velitel tábora sledoval letadlo dalekohledem. Když zmizelo, nařídil pohřbívání mrtvol nebo spíš toho, co z nich kromě strašlivého smradu ještě zbývalo.

Ráchel ke mně přivedla ženu, která vypadala ještě hůř než my. Držela ji za ruku.

– Aničko, tohle je Edit Wassermanová. Vlastně teď už Sonnenscheinová.

– Anna Adlerová, moc mě těší.

Edit Wassermanová, rozpustilá žába ze Zlína, díky které se Ráchel seznámila s Tomášem. Dívala jsem se na zbídačenou stařenu. Spolužačky z vysoké. Všechno se ve mně sevřelo. Edit se opřela o Ráchel a pokusila se usmát.

A pak to přišlo. Ten den mě strašně rozbolela hlava. Chtěla jsem si ji o něco rozbít, aby se mi ulevilo. Viděla jsem hvězdičky. Hvězdy. Jednu bílou hvězdu. Na pancíři. Na tábor se valil tank. Bílá hvězda. Razila cestu dalším. Hvězda za hvězdou. Všecko padalo, ploty, dráty. Polomrtvá jsem se dívala na pásy tanků, které vířily prach a atmosféru. Najednou to bylo tady. Ano, je to tady! JE KONEC!

Byli jsme ochromení. Trosky, stíny lidí, kterými jsme kdysi byli.

Jako malá holka jsem měla kanárka, andulku. Klec stála v kuchyni kousek od okna, které máma často nechávala otevřené. Léta jsem se strachovala, aby mi neuletěl, a pečlivě zavírala

dvířka od klece. Kolikrát jsem se vracela pět pater, abych se ujistila, že jsem nezapomněla. Až jednou, asi po třech letech, jsem se vrátila ze školy a polilo mě horko. Dvířka klece dokořán, okno dokořán. Já jsem zapomněla! Když opadla vlna zděšení, překvapeně jsem zjistila, že Ferda dřepí na bidýlku. Bylo to tak. On se držel té klece jako nějaké jistoty a nechtěl ven. Báł se vystrčit zobák. Dveře a okno dokořán – a on raději zůstal za mřížemi. Strach vzlétnout. Nebo už zapomněl, že má křídla, že může letět. Mazlila jsem se s ním a říkala mu, Ferdo, ty jsi ten nejhloupější andulák na světě!

A tenkrát, ten den, co nás osvobodili, jsem se mu v duchu omluvila. Byla jsem jako on. Bála jsem se z klece ven. Ochromená strachem z budoucnosti. Z toho, že mi zítra nikdo neřekne, co mám dělat. Nevěděla jsem, co mám dělat. Nedokázala jsem se radovat. Bylo mi strašně.

A pak jsem ucítila jeho ruce. Svíral moje kosti potažené kůží a zoufale si mě prohlížel. Pošramocenou schránku, ruinu, která vzdáleně připomínala člověka.

Oh, my God. Oh, my God. Mladičký voják. Bledý jako stěna, roztřesený, vyvedený z míry. Oh, my God, my God. Neustále to opakoval, jako by neuměl nic jiného. My God, oh, my God. Nemohl se vzpamatovat. Vystouplý ohryzek mu poskakoval uprostřed krku jako kobylka. Po dlouhé odmlce to konečně řekl.

– Podobáš se – vypadáš jak moje sestra!

Díval se na mě a brečel.

Špinavými, okoralými prsty jsem mu setřela slzy z tváře. Bylo mi ho líto. Hrozně mi ho bylo líto.

Hlas v megafonu jako sen. Jste volní! Cisterny s vodou, mýdlo a ručník. Potoky vody, mezi prsty, v ústech, na těle.

Další den nás ten drobný Angličan, Collin Wadham se jmenoval, odvezl do Bergenu. Zabavil tam krásnou vilu, do které se vešlo dvanáct šťastlivců.

Vcházela jsem do zapomenutého světa. V salonu s pohádkovou zimní zahradou mě na chvíli přestala bolet hlava. Křišťálové lustry a mosazné kliky. V rohu stálo koncertní

křídlo. Ebenové kouzlo. Nástroj s hypnotickým účinkem. Ráchel se k němu váhavě přibližovala. Plížila se podél stěny, jako by se bála, že ho vyplaší, že se jí rozplyne před očima. S posvátnou úctou odklopila klaviaturu a jenom se dívala. Dlouho se těch kláves neodvážila dotknout.

Vyšroubovala si židli, posadila se a přivřela namodralá víčka. Ponořila se do Händelovy Vodní hudby. Zvonivé dotečky motýla na černých a bílých klapkách. Tóny se rozprskly a zmizely. Klavír se ani pořádně nerozezněl, když sevřela ruce v pěst. Mozoly a šrámy. Nateklé, ztuhlé a rozpukané prsty škobrtaly o sebe, neohrabaně a uboze. Zbytky nehtů v roztrěpených plátcích jako slída. Rozplakala se do zničených dlaní.

Konečně jsme odložily vězeňský mundúr. Vystrojily jsme anglickým vojákům a sobě večeri, o které se nám ani nezdálo. Musela to být podívaná. Shrbené postavy nad výtečnou tabulí, nulová vzdálenost mezi talířem a rty, srkání, chlemtání. Jak prasata u koryta. Ráchel se napřímila a zkusila donést lžici polévky až k ústům. Šlo to ztuha. A to pokušení od všeho si ždíbek schovat do kapsy! Bylo to k smíchu a bylo to k pláči. Nevím, jestli nám pak bylo víc zle z dobrého jídla nebo z pocitu ponížení.

Trpěly jsme náhlým vědomím, jak nás zmrzačili.

Z rádia se valí příboj jako balzám na rány, proud zpráv o úplném zhroucení Třetí říše.

Padala jsem únavou, vyčerpáním a podvýživou, bolelo mě celé tělo. A hlava. Bolest, která se stupňovala, až jsem se jednoho rána vzbudila s pocitem, že mi přes noc vyrašily obrovské parohy. Dobrý šestnáctérák. Přidaly se křeče v břiše, a pak to šlo ráz na ráz. Horečka. Pendlování mezi postelí a záchodem, ve dne, v noci. Dění kolem jako ve snu, v mrákotách. Byla jsem jednou z mnoha, jednou z tisíců nakažených. Tyfová epidemie.

Ráchel mě doprovázela do nemocnice. Nejdřív cirkusový stan a pak německý špitál. Mramor, sprchy, obrovská okna a umrlčí lebky. Byly všude. Tentokrát nebyly na čepicích

esesáků, ale na dveřích, na zdech, na každém sloupu. Nálepky, které varovaly. Nebezpečí nákazy.

Řekla jsem Ráchel, ať se zaregistruje do autobusů, které naše vláda posílala pro lidi z koncentráků. Ať na mě nečeká.

Nesmysl, řekla. Počkám, až se z toho vylížeš!

Kdysi havraní vlasy jí pomalu dorůstaly.

– Máš vlasy jako pepř a sůl.

Nad ránem

Osvobození. Moje paměť se ani po tak dlouhé době nevychýlila. Ani pod tlakem cizích zážitků a konvenčních kliše popisujících čirou radost a euforii. Svoboda. Cítila jsem strach. Únavu a vyčerpání. Sklíčenost. Několik let jsem snila o tom, jaké to bude. O záplavě štěstí, o nadšení a extatické radosti, která mě pohltí. Nic takového se nestalo. Jen tísnivý pocit strachu a viny.

Nevěřil jsem svým uším.

– Viny? Pocit viny?

– To je mozek. Zase myslí. Vráť se do normálních kolejí a začne posuzovat, hodnotit. Stačí jedno ohlédnutí. Hrůza. Že jsme si to nechali. Že se nikdo nebránil. Že jsem měla raději umřít. Všichni jsou vinni. Za nedostatek odvahy. Stačí nevidět, neslyšet, nic nedělat.

Anne zavřela oči. Její rty zmizely, zůstala po nich jenom tenká, bolavá nitka.

– Ano, pocit viny. Jak je možné, že *já* jsem přežila? Na úkor koho? Všichni, co přežili, jsou svým způsobem výjimkou. Ale na to se snažím nemyslet, abych zahнала minulost. Ještě nikdy za celých pětadvaceti let jsem o tom s nikým takhle nemluvila. Ani se svým mužem. Chtěla jsem tomu utéct. A vidíte, *nic* jsem nezapomněla! Tančí to tady přede mnou v živých barvách jako nějaký surrealistický film, všechno čerstvé a horké jako právě vypálený cejch. Stoka, nánosy křivd a ponížení.

Usmála se.

– A nakonec, z toho marasmu, na mě vykoukne – křehkost. Lidský tvor. Ráchel a její příběhy. V tu chvíli vím, že mě nezlomili.

Anne se přehrabuje ve vzpomínkách jako v truhlici s věcmi někoho jiného.

Nejhorší je, že se všude píše o holokaustu, o číslech umučených, zavražděných lidí. Ale obyčejného člověka, který to nezažil, se víc dotkne, když sousedovi pojde pes, než fakt, že Hitler poslal na smrt miliony lidí. Eichmann prý řekl, že smrt stovky lidí je katastrofa, ale milion zavražděných – to je jen statistika. Zní to hrozně, ale něco na tom bude. Počty tak kolosální, jako je šest milionů obětí, přesahují představivost a chápání běžného mozku. Zato prašivé psisko, které denně štěká u boudy v sousedství, je reálné. Jeden den je tu, druhý den je fuč. Pod drnem. Změna, kterou nepřehlídnete. Na rozdíl od zmizení šesti milionů anonymních lidí. Je těžké za tím číslem vidět jednotlivé osudy, jednotlivé tváře, jejich touhy, naděje, zklamání a smrt.

Potřeboval jsem pauzu. Poodhrnul jsem manžetu košile, která zakrývala ciferník hodinek. Kdysi je nosil Tom. Bylo za pět minut čtyři. Na Nový rok – o slepičí krok. I přesto je tahle noc příliš dlouhá a vzpomínky příliš obnažené a syrové.

Nikdy jsem se po zážitcích a útrapách z koncentráků nepídil. Měl jsem strach. Zavíral jsem oči. Myslím, že táta o tom věděl hodně, ale nikdy o tom nemluvil.

Anne nitku po nitce odhalovala život mojí mámy, zážitky z mládí, střípky a útržky, které jsem neznal. A pak obrazy hrůz a utrpení, kterých jsem se bál. Když se přede mnou otevíraly skryté kapitoly z jejího života, cítil jsem ji nablízku. Hltal jsem každou větu, chtěl jsem slyšet všechno. A Anne mě zaplavovala fakty, pocity, detaily. Každá nová informace byla jako rána na solar, a přitom čím víc jsem věděl, tím jako bych měl k mámě blíž.

Anne si znovu promnula oči a pokrčila rameny.

Je neuvěřitelné, kolikrát v sobě člověk sbírá sílu začít zase znovu. Úplně od začátku.

XIII. Podoby smrti

Rudá armáda osvobodila Zlín. Konečně jsem mohl vylézt z té plesnivé díry.

Zjistil jsem, že se nenarvu do žádných šatů. Ze všeho jsem vyrostl. A v obchodech nic nebylo. Nosil jsem tátovy věci, ve kterých jsem vypadal jak hastroš. Sehnal mi nové kalhoty. Byly ušité z látky, která se tkala z kopřiv. Šmirglpapír byl proti tomu hedvábí.

Sedmého května přišel telegram. Odjeli jsme odpoledním vlakem do Olomouce. Táta si vzal černý oblek, který nosíval na koncerty. Říkával mu funusák. Mluvil málo, a když už musel něco říct, jeho hlas zněl jako vyschlé housle. Mně bylo do breku, ale držel jsem se, dokud jsem neuviděl ty zarudlé oči. Oči tety Hildy. Jejím obličejem se přehnal monzun.

Děda Rudolf si dal večer svůj obligátní šláftruňk, lehl si do postele a ráno se nevzbudil. Bylo mu pětasedmdesát.

Povečeřeli jsme a Hilda se zvedla, že si půjde lehnout. Ale ten večer přišlo ještě jedno oznámení. Zlověstná obálka. Služebná, která ji přinesla, zůstala ve dveřích jídelny v pozici běžce připraveného ke startu. Myšlenku na úprk měla vyraženou na čele v hluboké vrásce nad nosem. Předtucha měla obrysy kostlivce s kosou. Ještě neměl dost. Z obálky vypadla strohá zpráva. Hilda ji polkla jako lžici kyanidu. Oberleutnant Oskar Binder, chrabrý voják wehrmachtu, padl v hrdinském boji za lepší budoucnost Třetí říše. Jeho žena, Hildegarda Binderová, bílá jako křída, strčila cár papíru tátovi. Přelétl ho očima a podíval se na ni. Jako by ji chtěl podepřít, jako by ji chtěl utěšit, ale nemohl najít slova. Chtěl ji obejmout, ale nemohl se odlepit z místa.

Je pozdě, řekla. Půjdu spát.

Vyděsil ho ten dutý hlas, pohled nevidomých očí.

– Hildo –

Zarazila ho pohybem ruky a bezbarvě se usmála.

– To je v pořádku, Thomasi, já to zvládnu. Chci být sama. Dobrou noc.

Tu noc jsem nemohl usnout. Převaloval jsem se v tom cizím domě, v cizí posteli a myslel na smrt. Na dědečka Rudu, který umřel ve spánku, a na strýce Oskara, kterého jsem nikdy neviděl a který dodýchal na hlině nasáklé krvi, prošpikovaný zimou a olovem. Břízy zruřovělé v zapadajícím slunci. Vzpomněl jsem si na pražskou babičku, jak dlouho umírala, v bolestech zápasila s nemocí a sípavým hlasem prosila neviditelného Boha, aby ji vzal k sobě. Vzpomněl jsem si na dědu Ottu, který mi jako první nalil čistého vína, když mi řekl, že babička už tady dlouho nebude. Ptal jsem se ho, co bude dělat, až tu babička nebude, a on mi řekl, že půjde brzy za ní. A to taky udělal. Uvažoval jsem, kolik tváří má smrt a proč někdy přichází nepozorovaně a tiše jako letmé políbení uprostřed spánku a jindy s řinčením a bolestí, kterou oběť vyždímá jako plátek citronu. S myšlenkou na smrt se špatně usíná. Ještě ráno mě škrábala v krku.

Svítání se přihlásilo vůní zlatého deště a narcisů. Byl nádherný den. Díval jsem se z okna do zahrady obrostlé neprodyšnou řadou konifer a tují. Na okenní římsu dosedlo slunéčko. Než jsem stihl spočítat, kolik má teček, roztáhlo krovky a rozletělo se do nebe.

Seděli jsme s tátou u snídaně, ve funusových šatech s pohřební náladou, vzdálení od sebe jídelním stolem a stovkou světelných let. Ale toho dne se plánovaný pohřeb nekonal.

Upustil jsem lžici do talíře, když se z ložnice v patře ozval hysterický vriskot. Sousto chleba s máslem se mi vzpříčilo v hrdle. Znělo to jako siréna, která oznamuje blížící se bombardéry. Ten ryk tátu katapultoval ze židle. Židle se prudkým pohybem vyvrátila a s tupým žuchnutím dopadla na parkety. Bral schody po čtyřech a taky něco křičel, ale moje chatrná němčina na to nestačila. Zmocnil se mě pocit, že služebná zešílela.

O dva dny později jsem stál v šeru chladných zdí uzemněný hřměním varhan. Bylo to poprvé, co jsem byl v katolickém kostele. Rozhlížel jsem se po sochách a obrazech svatých.

Děsily mě k smrti. Snažil jsem se na ně nedívat, ale přitahovaný jakousi magickou silou jsem od nich nemohl odtrhnout oči. Ježíš Kristus. Ježíš za stolem obklopený dvanácti apoštolů, Ježíš v náručí Panny Marie. Ježíš na kříži. Zmučená tvář, krev tekoucí po kostnatém hrudníku, nohy a ruce probodnuté hřeby, trny koruny v bílé kůži čela, a krev a krev a krev, ze všech ran jako krev tetý Hildy, která si otevřela žíly, protože už nechtěla dál žít.

Z výšky chrámové lodi se snášely tóny Mozartova Requiem. Kyrie eleison. Christe eleison. Pane, smiluj se. Roztřásl jsem se zimou, smítko prachu v moři smutku. Potřeboval jsem dotek člověka. Kněz monotónně mumlal latinské žalmy. De profundis clamavi ad Te Domine; Domine exaudi vocem meam! Zvedl jsem oči k tátovi. Byl vytesaný z kamene. Pohled přikovaný k rakvi před oltářem. Muže, který v ní leží, pohrbí do vysvěcené půdy. Ostatky jeho dcery skončí u hřbitovní zdi mezi sebevrahy. Otec a sestra, otec a dcera, bolest a vzpomínky, bolest a strach. Jemně jsem se ho dotkl. Socha obživla. Překvapeně se na mě podíval, posbíral myšlenky a vrátil se na zem. Stiskl mi prsty v dlani a dlouho se mi díval do očí. Měl jsem pocit, že vidí někoho jiného.

Chrám svatého Václava. Zkoušel jsem tam zahlédnout Boha. Boha dědy Rudolfa. Chtěl jsem odhalit další část svých kořenů, něco z tajemných pout, která mě spojovala s člověkem v rakvi přede mnou. A se ženou, jejíž mrtvé tělo nesmí přes práh kostela. Ale asi se mi to nepovedlo. Zármutek, který mě obklopoval, byl příliš palčivý na to, abych viděl jasnýma očima. A žádný bůh mě nemohl vysvobodit.

Asi tři týdny po tom, co Němci kapitulovali, jsme odjeli do Prahy. Jízdní řád neplatil. Panoval chaos a vlaky jezdily zoufale přeplněné. Zazvonili jsme u dveří stařícké paní Roubalové, u které táta před dvaceti lety bydlel. Byt se starožitným nábytkem působil ponuře. Míval jsem tam strašidelné sny. Indie se prolínala s neutěšenou současností.

Zámův prastrýc Džasbír Singh byl lovec mušlí. Starý jako moře, věděl o něm všechno. Znali se dobře, mluvili spolu dunivým jazykem, kterému nikdo jiný nerozuměl. Uměl chy-

tit rybu do kusu hadru. Smál se drsnými, bezzubými dásněmi v prošedivělém štěstí jako dítě. Naučil mě splétat sítě a chytat do nich hejna ryb, triky pod vodou, výdech na dlouhé lokte, pohyby, co neberou sílu, a lásce k soli oceánu. Vzal mě daleko od břehů, tak daleko, že břeh zmizel z dohledu, kolem jenom moře vln. Skočili jsme do vody a roztáhli sítě. Světle modré, křiklavě žluté, strakaté ryby se mi otíraly o nohy, skotačily v kolébání slaných proudů a něco si mumlaly pod vousy. Houf temně modrých šupinatek se světlými proužky. Koran Angel. Džasbírova hlava byla medúza, šedá háďata vlasů a vousů v neposedném laškování. Najednou na mě gestikuloval, rychle, neúsporně, proti všem pravidlům, proti všem zásadám, které mi vštěpoval. Podívej se, podívej, vidíš, támhle je! Zaostřil jsem na kolos ladně kroužící pod kýlem loďky. Zahnutý zobák, svraštěná kůže, oči v kapse třetihor. Ve zpomalených záběrech mávala křídly. Jako mocný pták. Jako orel. Moudrost v bezpečí krunýře. Stoletá želva, letící lehkost navzdory plynoucímu času. Vážné oči upřené do budoucnosti. Pod bledě olivovým krunýřem schovávala tělo jako sníh ušlehaný z bílků. Byla to nevěsta. Zmizela v temné modři jako dravý pták v širém oceánu nebe.

Toužil jsem se vydat za ní. Vzrušením jsem zapomněl, že mám hlavu pod hladinou. Měl jsem co dělat, abych vyplaval. Napolykal jsem takové množství vody, že mě ještě další den páčila v krku a ve střevech. Bílá želva. Dodnes se mi o ní zdává. Někdy si představuji, že až nastane moje poslední hodina, přijde si pro mě. Chtěl bych, aby to tak bylo.

Když jsem o stoleté krásce vyprávěl tátovi, řekl, že to byl želví Moby Dick.

Kdo? Do té doby jsem o žádném Mobydickovi neslyšel. Hned druhý den jsem měl na stole Melvillův román o bílé velrybě. Svoji želví princeznu jsem pojmenoval podle japonské bohyně slunce. Amaterasu.

Ve snu jsem se vrátil na místo, kde jsem ji kdysi uviděl. Ponořil jsem se do vody. Rozprostřel jsem síť a chvíli počkal, až do ní připlavou malé rybky. Díval jsem se zespod na hladinu a nahlížel jí pod sukně. Moře se vlnilo a síť nade mnou tančila kvapík s odrazem slunečních paprsků. Viděl jsem

mořské koníky, růžové, žluté, bleděmodré, byli mezi sebou propletení jako milenci. Viděl jsem stovky rybek barevných jako cirkus, viděl jsem mořské hvězdice, úhoře a hady. Najednou jsem se díval skrz hustá oka na houf splašených rybiček chycených do pastí. Zmateně vířily v chumlu, měnily směr a snažily se najít cestu ven. Síť se proměnila v nepropustné vězení, ve spleť ostnatých drátů, za kterými jsem uviděl její tvář. Ráchel. Dívala se na mě smutným a očima a chtěla něco říct. Probudil jsem se z dětského snu do bezútěšné dospělosti. Byla mi zima a chtělo se mi brečet.

Táta chodil na repatriační úřad a pídil se po informacích o věznicích z koncentráků. Pročítal seznamy Červeného kříže. Jména těch, co přežili. Seznamy mrtvých. Úředníci ho ujišťovali, že je to jen zlomek z celkového počtu.

Chodili jsme spolu na Wilsonovo nádraží, den co den, a vyhlíželi mámu. Žádné jízdní řády tehdy neplatily. Přijížděly vlaky a z některých vystupovaly prazvláštní bytosti, které jenom vzdáleně připomínaly lidi. Ten pohled byl tak hrozný, že jsem míval průjem, když jsme odcházeli z vinohradského bytu. Nic víc než kost a kůže. Nemohl jsem ten pohled vydržet. Některé postavy, doslova polomrtvé, se motaly na peronu, někoho hledaly. Jejich oči byly vyschlé studny. Brněly mi z toho zuby, cítil jsem každou kůstku v těle. Díval jsem se do vychrtlých, nemocných tváří a hledal jsem v nich mámu. Moje maminka byla nejkrásnější bohyně. A já jsem se tolik bál, že neprijede. Zároveň jsem se bál, že ji mezi nimi uvidím.

Stál vedle mě a snad nedýchal. Stačil letmý dotek a rozsypal by se, rozštěpil na prach. Občas si na mě vzpomněl, stiskl mi rameno a pokusil se usmát, aby mě povzbudil. Úsměv smutný jako ten zvláštní dav zbídačených lidí, který procházel našimi životy.

XIV. Frank Nezničitelný

Pete zavřel deník. Místo Gordona vedle něj položili oslepeného šilence. Sténal, nepříčetně sebou házel, blekotal zašmodrchané, nesmyslné věty a občas vykřikoval, jako by ho zaživa opékali. Pete se ho snažil okřiknout, ale byla to marná snaha. Kdyby ten blázen chvíli udržel souvislou nit. Jenže tohle skákání, jako když se pomate gramofonová deska, to se nedá vydržet. Ruka ho bolela čím dál víc. Začalo to být nesnesitelné. Osahával obvaz s obavou, že vlhko, které cítí, jde z něj. Dopřdele, snad mi to teď nezačne krváčet. Měl pocit, že se mu zašpičatil obličej.

– Má tady někdo zrcadlo?

Křičel jako ten pošuk od vedle. Někdo o pár metrů dál ho zaregistroval.

– Na co? Seš snad nějaký Narcis?

– Zrcadlo, sakra, má tu někdo zrcadlo?

Cítil se mizerně. Nemohl pořádně dýchat a občas jím zalomcoval suchý, dráždivý kašel. Horečka stoupala. V tomhle zasraném vedru je to na poblití, úpěl hlasitě, aby překřičel blázna. A pak nastoupila zima. Nakonec se skutečně pozvracel. Tím chozením kolem Gordona jsem si moc nepomohl. Nejhorší je, že jemu taky ne.

Když ho rozbalili, pozvracel se znovu. Temně modrá barva postupovala od pažní jamky po vnitřní straně ruky až k lokti. Flek jako kus moderního malířství.

Vypadá to bledě, prohlásil moudrý doktor. Znělo to absurdně. Jak bledě? Nikdy neviděl tak sytě modrou. Žonglovali nad ním brutálně znějícími výrazy. Hematom. Inflammatio. Embolie? Možná to budeme muset dát pryč, řekl ten druhý.

Co to mele? Kam pryč? Co pryč? Do hajzlu! Přece si nenechám uvalit pařátu kvůli pár kouskům šrapnelu! To jsou celí oni. Řezat, sekat! Jsem tak zvědavý na ty vaše sadistický rejdy! Horší než ras.

Nakonec mu dali čichnout éteru.

Ruku mu neuřízli, ale operovaná paže ho nepřestávala bolet. V prstech míval cukání, že se mu z toho krabatila kůže na hlavě.

Poslali ho zpátky na frontu. Sbalil si svůj deník a byl rád, že se dostal z dosahu těch krvelačných felčarů.

Frank ho uvítal v bitevní vřavě.

15. prosinec 44

Jižní Belgie. Pomezí belgicko-německých hranic. Naše oddíly obsadily území nedaleko Monschau.

Psí počasí. Noc je napěchovaná mlhou a sněhem. Odlesky náledí jsou jako čepel dýky. Ukládáme se ke spánku. Šel by někdo v takovém marastu do protiútoků?

Vzpomněl si na cvičení, které měli těsně po tom, co přišel Frank. V ruce lopatku, pod sebou tuhou hlínu nebo spíš echtovní břídlíci a dvacet minut na to, aby se zahrabal. Zběsile pádloval tupou lopatkou v půdě, až se jiskřilo, na rukou a na čele mu naběhly žíly, potil se jak hovado. Vdechoval obláčky prachu, které vířil. To bych se spíš prodral do betonu. Musel bych sem hodit granát, aby se to hnulo. Vedle něj supěl Frank a hned za ním Eddy. Frank se proměnil v malého hbitého krtka, který s příkladnou obratností nabíral kusy hlíny a házel je na stranu.

– Házíš to všechno ke mně, ty kriples!

Eddy přestal budovat svůj zákop. Nabíral kopečky hlíny, které v jeho blízkosti navršil Frank, a házel je zpátky do Frankovy mělké jamky. Frank se nedal a udělal totéž. Jak haranti na písku. Nakonec si to házeli do ksichtu. Eddy zuřivě máchal lopatkou ve vzduchu, v oblaku prachu se nedalo rozeznat, kde je kdo. Oslepený Frank se rozehnal a vrazil lopatičku mezi Eddyho pysky. Rozsekl mu ret a ulomil kus předního zubu. Krve jak na jatkách. Velicí důstojník se rozeřval. Jste dávno mrtví, kreténi, oba máte z prdele řešeto!

Odešli do sprchy. Frank se zadíval na Eddyho nahou postavu.

– No teda, Edde, ty máš kozy větší než moje matka. A ta že měla měchy.

Naháči okolo znervózněli a v předtuše dalšího pěstního

rozhovoru se začali stavět mezi Eddyho a Franka. Ale Eddy jenom naklonil rozseknuté rty směrem k Frankovi.

– Tak proč ti nedala občas nažrat!

Všichni si oddychli a Frank se rozzářil. Neuplynul ani týden a Eddy přistoupil na jeho hru.

– Čéče, Edde, ty seš vtipnej!

Eddy pocházel z poměrů více než skromných, ale považoval se za slušného člověka. Jak Frank záhy odhalil, Eddy skutečně byl, podle vlastní teorie, slušný člověk. Podle něj byli slušní lidé ti, co nic neměli. A bylo nad slunce jasné, že každý slušný člověk by se rozdělil se všemi téměř o všechno, kdyby něco měl, samozřejmě. To ovšem paradoxně neplatilo o těch kurvách s naditou šrajtoflí. Bezbožné svině. Zazobanci, co chřestí plnými měšci a nikdy je ani nenapadne, že by mohli pustit nějaký ten chlup někomu ze svých početných bližních, těm slušným lidem, co nic nemají. Viděl to tak jasně, že ho nezviklal ani Frankův sardonický škleb a neurvalé argumenty.

16. prosinec 1944

Ustupujeme. Nebo spíš chaoticky zdrháme. Nemyslitelné se stalo skutečností. Časně zrána nás přepadli vojáci v amerických uniformách. Náckové převlečení za naše. Šílený zmatek. Zaskočení velitelé zaveleli k ústupu.

Byla strašná zima. Třeskuté mrazy. Když se holými prsty dotkl omrzlé hlavně, nemohl je odtrhnout. Frank mlel páté přes deváté.

Moje máma byla dáma, tvrdil, velmi inteligentní a velmi kultivovaná. Postava kyprých tvarů, tlačila před sebou přebujelé poprsí ve vykrojeném výstřihu, tenká rýha uprostřed dělila bílé těsto na dvě půlky jako zadek. Dávala si záležet, aby si každý všiml jejího vytríbeného vkusu a mravů. V soukromí jí to občas ujelo. Byla příliš temperamentní. Když dostala vztek, stala se obyčejnou lidskou bytostí. Takové okamžiky jí přinášely na jazyk výrazy ze slovníku lumpenproletariátu. Mělo to svůj nesporný půvab, když se nechala unést, když spadla z piedestalu, na který se vyškrábala sňatkem s mým nepoužitelným aristokratickým fotrem. Právě proto

jsem se s ní rád hádal. Když se rozčílila, unikal jí význam slov.

Ty jsi ale zkurvysyn, zařvala na mě.

– No mami, přece nechceš, abych tě urazil tím, že s tebou budu souhlasit.

Psal jí desetistránkové dopisy. Filozofické rozpravy o ničem, gejzíry polopravd a milosrdných lží, se sebevědomou stylizací. V uhlazených a komplikovaných souvětích jako Henry James, kterého tolik milovala. Podepisoval se *Tvůj Franklin*.

17. prosinec 44

Předešlá noc předčila veškeré noční můry. Tanky a pěchota se na nás řítily ze všech stran. Až do rána jsme se je pokoušeli zastavit nebo aspoň přibrzdit. Bez většího výsledku, se spoustou ztrát. Radiostanice nefungovala.

Dnešní den nebyl o nic lepší. Počasí se neumoudřilo. I přesto nám nad hlavami bzučí luftwaffe jako vydrážděné vosy. Odrážíme útoky skopčáckých paragánů, kteří nám padají do týlu a šíjí do nás zezadu. Bráníme pozice nedaleko Elsenbornu. Němci mají záslusk na naše sklady. V Bütgenbachu (3 míle na jih) jsme vyhodili do povětří 5 cisteren benzínu, aby jim to nespadlo do klína. Bütgenbach leží na úpatí ardenské vrchoviny jako vstupní brána do belgických kopců.

Pete dostal další dopis z domova. Maminka posílala čerstvou fotografii z oslavy otcových narozenin. Oba nějak zestárli. Otec se kabonil do kamery, což ještě zvýraznilo jeho povadlé rysy. Tvář měl po obou stranách obtěžkanou dvěma laloky, takže vypadal jako baset. Maminka byla zase o něco корпу-lentnější, ale obličej, jemný a téměř bez vrásek, jako by patřil někomu jinému. Zasněné dívence z tabla. Světici. Psala, že už dlouho nedostali žádnou zprávu od Tima, že se modlí k Bohu, aby se jí oba brzy vrátili. Zmínka o bratrovi ho vrhla zpátky o několik let.

Buďte k sobě laskaví a vlídní, kladla jim na srdce maminka. Vždycky se s bratrem o všechno rozděl. O všechno? Ano, o všechno. S kým se podělíš o radost, ponese s tebou i tvoje starosti. Sdělená radost je dvojnásobná a starost poloviční.

Těmihle pravdami, kterými je odmalička krmila, se nikdy

neřídili. Ale taky na ně nikdy nezapomněli. Rozdělte se o všechno. Jo, když pak povyrostli, říkal si, že by se s ním brácha mohl podělit o tu zrzavou prsatici, kterou si nabrnknul na místní tancovačce. Ani by si ji nemuseli půlit, stačilo by... Nakonec to zavrhl. Ménage à trois. Tohle ho nelákalo. Ve třech by si to rozdál rád, ale rozhodně k tomu nepotřeboval žádného dalšího chlapa. A bratra už vůbec ne.

18. prosinec

Včera jsme odráželi jeden útok za druhým. Několik hodin jsem se krčil za živým plotem a pátil do friců. Kousek ode mě kosili Němce dva chlapíci z Military Police. Za oknem, v rozvalinách cihlového baráku, se míhal i náš řidič. Střílel jako profík.

Dnes je situace o poznání lepší. Přetahujeme se tam a zpátky o každou píď půdy. Dělostřelecká palba, německé tanky, naše bazuky a střelba z útrob polozbořených budov.

Večer se k nám donesla zpráva, že kuchař z protitankové roty vyřadil dva tygry. Sám, s bazukou v ruce.

19. prosinec 44

Stahujeme se. Tři dny a tři noci čelíme náporu ofenzivy. Tři dny a tři noci jsem nezamhouřil oka. Tanky se na nás valí jako lavina. Elitní pancéřové divize SS. Zmrdi. Copak se nepotřebují vychrápat?

Nejhorší na skutečném boji je, že se člověk nevyspí. Několikadenní spací půst je horší než pár dnů nejíst. Vysává tělo i ducha. Ochromuje víc než strach ze smrti. Dělá z vojáků vyždímané mátohy s tmavými pytli pod očima. Vedou vysilující zápas. Snaží se udržet tělo několik dní v pohotovosti, s instinktem zvířete, který v člověku po staletí ubíjí stále kultivovanější civilizace. Civilizace, která vymýšlí stále kultivovanější zbraně k vybíjení lidstva.

Ovšem i přes nánosy civilizační glazury se zvířecí instinkty samovolně vynoří v prvních minutách palby. Ten kravál je jako elektrický šok. Tělo se napne, každíčký nerv, každý sval je v pohotovostní poloze a pulz rozhání krev cévami v rytmu kapek tropického slejváku.

21. prosinec 44

Nápor polevil. Ve srovnání s předešlými dny je dnes klid. Klid před bouří? Co bude dál? Bože, stůj při nás.

Situace byla zoufalá. Němci neútočili. Nad vším visel zlověstný klid. To ticho už znali. Desátník Szewczak měl slabé nervy. Prosebně se zadíval směrem k Frankovi.

– Kdy myslíte, že zaútočí?

Frank vrhl tvrdý pohled do nejistých očí.

Jsem snad delfská věštírna, desátníku? Co je to za dotaz!

22. prosinec 1944

Strašlivý den. Je noc. Cítím smrtelnou únavu, ale nemůžu usnout.

Od rána bylo všechno zahalené mlhou. Nebylo vidět na krok. Skopčáci jako by se řídili pravidlem, čím horší počasí, tím ostřejší útok. Vyrojili se od jihozápadu. Během dopoledne se jim podařilo vrazit klín mezi naše prapory. Byli jsme od sebe na půl kilometru.

Nedokážu spát. Dnes nedokážu usnout. Vím to. Čeká mě dlouhá bezesná noc. Chtěl bych utéct. Chtěl bych slyšet Frankieho užvatlané brumendo. Chtěl bych cítit ten otřesný puch z jeho fuseklí, když si zul bagančata. Dobře uleželý francouzský sýr, říkal. Táhni ode mě co nejdál, ty ksindle, řval jsem na něj.

Dnes nebudu spát. Viděl jsem Franka, jak se plíží. V ohnivém kouři a lomozu pásů, s hlavními děl v zátylku. Musel cítit jejich dech. Proboha, kam to lezeš? Zbláznil ses? Mračno dýmu trochu zesláblo a já jsem uviděl zbytek obrazu. Jack Steel to koupil a z posledních sil něco hulákal do vysílačky. Nehýbal se, nedíval se vpravo, vlevo, nechtěl vidět do tváří tankům, které se na něj nezadržitelně valily. Viděl jsem Franka, jak se k němu blíží, jak se nad ním sklání, jak něco šeptá. Musel křičet na plný pecky, aby ho Steel slyšel. Zastavil se mi dech. Frankie držel Steela pod sebou, tlačil ho do bahna, lehl si na něj a sám si přikryl hlavu rukama. Viděl jsem Franka tak zřetelně jako v pomalých záblescích filmu s ruční promítačkou. Všechno se odehrálo ve třech čtyřech vteřinách, ale já jsem měl pocit, že bych stihl ještě doběhnout k Frankovi, že

bych ho mohl ještě zastavit. Burácení pásů, vodotrysk zledovatělé země a clona kouře. Viděl jsem Franka a Steela. Jejich těla jako hadrové panny rozcupované na cucky. Krev vsakovala do belgické hlíny. Nemohl jsem se na to, co z něj zbylo, ani podívat. Nesnesl bych to.

Frankie. Od toho dne v plattsburských kasárnách, kdy pozurážel Eddyho, byl vedle mě. Vždycky. Klopýtavá chůze a smrad vyuzených chodidel. Byl jako vysílačka, pořád žvanil, i ze spaní. Metal kolem sebe citáty klasiků. Cicero versus Seneca. Žít znamená bojovat. Žít znamená myslet. Prošel každou krvavou koupelí bez jediného škrábnutí. Vylodění v Africe, na Sicílii, peklo v Normandii. Dva roky v první linii a ani jeden šrám. Do hubenejch se špatně střílí. Říkal si Frank Nezničitelný. Skálopevně přesvědčený, že ho nedostanou, dokud on sám nebude chtít. Proboha Frankie, tys to chtěl?

Omdlívám vysílením, ale dnes nedokážu usnout. Viděl jsem Eddyho, hordu sádla, jak přerývaně vzlyká. Vypadal jako medvědice, která sténá nad mrtvým mládětem.

Frankie. Nevím, čím mě k sobě přitáhl. Nevýrazný, sám říkal vyšislý, a přitom měl v sobě něco, co se nedalo přehlédnout. Něco, čím působil na lidi kolem a čím je vždycky dostal tam, kde je chtěl mít. Nevěřil bych tomu, kdyby mi to někdo vyprávěl, ale viděl jsem to na vlastní oči, na vlastní kůži jsem se přesvědčil.

Frankie, ty ksindle, jaks mě v tom mohl nechat?

Pete upadal do osidel spánku. Vítr venku očichával každé zákoutí. Padalo zmrzlé listí a jehličí a větve stromů cvičily, jak vítr pískal. Z noční tmy vystoupila hubená postava. Vyzáblostí připomínala Franka, ale čím víc se blížila, tím víc z ní vylézaly kosti, které se bělely na pozadí černé noci. V pažích bez masa a bez svalů se blýskalo ploché ostří na dlouhé dřevěné tyči. Ten nástroj znal. Na okamžik se vynořila vzpomínka na tátu, jak ho učil držet kosu, ale vzápětí měl hlavu přeplněnou jedinou myšlenkou. Nohy. Musí probudit zdřevěnělé nohy. Ta postava se blížila. Zubatá s kosou. Když už se ho téměř dotýkala, nohy se konečně odlepily od země

a daly se do pohybu. Vyrazil, pádil přes pole a mýtiny, hlubokým lesem, lapal po dechu a hnál se dál neznámým terénem. Život před něj kladl překážky a on je zdolával se zbešilostí v očích. Šlo mu o život. A život se mu vysmíval do rozšířených zornic. Najednou tu byla řeka. Líná, široká řeka. Temná hladina odrážela tváře měsíce a hvězd. Bezhlavě skočil do ledové vody a urputně máchal rukama za sebe. Plaval naznak, aby viděl, kolik mu zbývá času. Možná že ho nechá. Kostlivec přece nemůže plavat. Bylo to tak. Smrtka neplavala. Zlehka našlapovala, kráčela po vodě a s jistotou v prázdných očních důlcích ho doháněla. Pohyb stehenních kostí a ohýbání kolenního kloubu. A pod kolenem nebylo nic. Od kolen dolů neměla ani kosti. Šla jako velká loutka. Kmotra smrt. Rozhodně nevypadala jako nějaká dobračka. Když měl břeh na dosah, když už se drápal z vody, dýchala mu za krk. Rázně se otočil a uviděl ji před sebou v plné síle. Teprve teď si všiml detailů, které zdálky neviděl. Vojenská čepice naražená do čela a na klíčních kostech výložky německé armády. Přes rameno tlumok s hákovým křížem a hnáty obuté ve vysokých černých holínkách. Splývaly s tmou. S tichým zachřestěním odhodila kosu a vytáhla z tlumoku samopal. V klidu na něj namířila a zacvakala prořídlou čelistí. V tu chvíli se probudil. Věděl, že bdí, ale stále slyšel cvakající zuby. Když se probрал úplně, zjistil, že ty jektající zuby patří jemu.

Chtěl bych zapomenout na peklo v Ardenách.

15. leden 45

Vyrážíme do Německa. Pochod na obec Schmidt, směrem k přehradě na řece Ruhr.

Němci se bránili jako diví. Fanaticky stříleli do poslední chvíle. Vzdávali se, teprve když jim došla munice. Spoléhalí na mýtus o pomoci z hor, na mýtus o tajné zbrani, na zázrak, který nepřišel.

Pete byl utrmácený a osamělý jako nikdy předtím. Bolest v rameni neustávala a válka taky nechtěla skončit. Byl jedním z posledních, kteří v březnu 1945 přešli poškozený most u Remagenu pár hodin před tím, než se zřítil do Rýna. Pak

postupují přes Biedenkopf až k Halle. Během ubíjejícího pochodu padá do pole a spí, kdykoli se kolona zastaví. Jde po silnicích pokrytých hustým žlutým prachem, krajinou rozčleňnou na malá políčka místních rolníků. Jde ve žluté mlze.

Od toho, co Frank zmizel, už fláká i deník. Jenom občas, jen aby se neřeklo, si udělá strohou poznámku. Nesnaží se zakrýt znechucení z evropského kontinentu. Cesta Němec-kem je tristní; nikdo je nevítá, nikdo se neraduje.

Když začala válka, chtěl jít bojovat do Tichomoří, ale oni ho poslali na tenhle zatracený kontinent.

Má všeho po krk.

27. duben 1945

Hraniční oblast. Město Aš. Rozhodně nás tady nevítají. Sudeten-land obývají Němci.

30. duben

Vracíme se od osmičky zpátky k V. sboru.

5. květen 45

Pochodujeme na ose Bor – Plzeň. Snad už to brzy skončí.

XV. Hugovy oči

Vracela jsem se do Prahy. Bylo to místo, kam jsem kdysi patřila. Jinak jsem vlála ve větru. Vysypali nás na Wilsonově nádraží. Trmácela jsem se pěšky do Karlína, kde jsme s maminkou bydlely. Ujala se mě sousedka Maláčová. Vyprávěla mi, jak se v našem bytě roztahoval nějaký Němec. Před koncem války se vypařil s paklem nakradených věcí. Vzala mě k sobě, krmila mě a opečovávala jako malé děčko. Byla jsem jí vděčná, že mě nenechala v tom prázdném, zdevastovaném bytě samotnou.

Snažila jsem se normálně žít, ale nešlo to. Dělalo mi problémy chodit parkem, jíst vidličkou a nožem, pořád jsem nastupovala do zadního vozu tramvaje a při každém jídle jsem si něco schovávala. Musela jsem vynaložit spousty energie na vlastní přeměnu ze zvířete zpátky na člověka. Po dvou týdnech jsem se zmátořila a přes protesty paní Maláčové jsem se vypravila do Zlína. Chudinka neměla potuchy o mých dalších plánech. Byla jsem odhodlaná vydat se hledat Gideona.

Vlaky nejezdily podle jízdního řádu, ale podle počasí. Přecpané lidmi, kteří se vraceli domů, nebo zoufalci, kteří někoho hledali. Mačkala jsem se v těch zástupech těl jako už tolikrát před tím, ale teď to bylo jiné. Teď jsme se tísnili dobrovolně. Každý jsme jeli za vlastním cílem, každý jsme měli osud ve svých rukou.

Když jsem se po dvoudenním putování dostala do Zlína, zamířila jsem rovnou z nádraží do Baťovy továrny.

Paní v personálním oddělení si mě zkušeně změřila bystrozrakým pohledem a milostivě mi sdělila, že pan Keppler je mimo Zlín. Dostala jsem z ní ještě, že je v Praze, ale nevěděla nebo mi nechtěla říct, kdy se vrátí, nemohla mi říct, jestli je v Praze služebně nebo na dovolené, vlastně mi nemohla říct zhola nic.

– Mohla byste mi, prosím vás, prozradit alespoň jeho zlínskou adresu?

Poškrábala se na tváři, ještě jednou si mě prohlédla hadíma očima a obrátila se na mladou kolegyni v brýlích, která zatím ani nehlesla.

– Růženko, najděte slečně adresu pana inženýra Kepplera.

Růženka vstala a sáhla do regálu s úhledně seřazenými šanony. Vytáhla útlou složku a začala listovat seznamem zaměstnanců. Beze spěchu jela prstem po jménech s počátečním písmenem K, až se u jednoho zastavila. Opsala mi baculatým krasopisem adresu na papírek a beze slova mi ji podala. Možná byla němá. S uctivým poděkováním jsem vypadla.

Cestou do Prahy jsem promýšlela, co všechno Tomáš Kepplerovi napíšu a jak budu postupovat při hledání Gideon. Nechávala jsem se unášet fantazií a roztouženě jsem snila o chvíli, kdy se s Gidim setkáme. Rozlámaná, hladová a vyčerpaná jsem vystoupila z vlaku a těšila se na konejšivou atmosféru bytu paní Maláčové. Na konci peronu mě zastavuje udivený hlas. Aničko? Aničko, jsi to ty?

Čistě oblečený a oholený. Změněný k nepoznání, vyhublý, zbídačený. Vrásky kolem rtů jako jizvy.

Bedřich Weiss. Jazzman každým coulem. In the Mood. Tereziánská kapela Jazz-Quintet-Weiss a nezapomenutelný hlas jeho klarinetu. Glen Miller, Duke Ellington, Irving Berlin. Hudba méněcenných ras. Tak říkali jazzu němečtí nadlidi. Když se v Terezíně objevil holandský klavírista Martin Roman, komponovali spolu vlastní skladby, hráli nejslavnější šlágry. V uších mi zazněla Gershwinova *I Got Rythm*. Byla to jejich znělka. Gidi miloval jazz, Weissovo nespoutané muzikantství. Byli přátelé. Oba zmizeli s podzimními transporty do Osvětimi.

Vrhla jsem se k němu. Tebe mi poslalo samo nebe!

Objetí ztracených bytostí v poli spěchajících lidí a záplava pocitů a vzpomínek. Otázka, která mě sžírala. Otázka, která se rozprostřela ve vzduchu jako jedovatý plyn. Kde – kde je Gideon?

Jako by se nemohl nadechnout. Jako by neslyšel. Ukazovákem si posunul brýle. Uhýbal pohledem a přešlapoval. Rozbrečela jsem se.

– Řekni mi to!

Dlouho o sobě nevěděli. Setkali se až v transportu z Osvětimi, když je odváželi do Slezska, do blízkosti Katovic. Na galeje. Tři měsíce otrockých prací v uhelných dolech, než se koncem ledna přiblížila fronta. Esesáci znervózněli, nastaly velké změny. Práce skončily. Zesláblé a nemocné darmožrouty postříleli, zbytek čekala evakuace. Evakuace. Jak humánně to zní. Evakuace znamenala pochod smrti. Hnali je sněhem, bez jídla, bez zastávky.

Gideon byl zesláblý, neměl dobré boty. Chtěl jsem mu dát svoje, ale on si nedal říct, Aničko, vždyť ty víš, jaký byl paličák. Omrzly mu nohy. Nemohl vydržet to vražedné tempo. Ale bojoval do posledního dechu. A potom, po dvou dnech – zastřelili ho.

Odeslala jsem dopis Tomáši Kepplerovi a sedla na vlak do Plzně. Jela jsem hledat příbuzné. Jediné příbuzné, kteří mohli být ještě naživu. Možná se někdo z nich vrátil. Musela jsem to zkusit. Byl to jediný způsob, jak se zaměřit na něco jiného a alespoň na chvíli zapomenout na bolest, která mě svírala při vzpomínce na Ráchel a na Gidiho.

K tetě plzeňské, jak jsme říkaly maminčině sestře, jsme jezdily na návštěvu v době letních prázdnin. Byla to kyprá a dobrotivá žena s ryšavým drdolem. Stejně jako máma, i teta byla vdova. Strýček Max zahynul v posledních měsících první války, těsně před tím, než se mu narodila dcera Klára. Jak si rozuměla maminka s tetou, tak jsem si rozuměla i já se sestřenkou Klárkou. Klára byla ďáblice, i když na to nevypadala. O tři roky starší než já, dlouhé kaštanové vlasy a pomněnkové oči. Měla pusku pěkně proříznutou a neustále od ucha k uchu. Vedla hrozné řeči, kdykoli jsme se dostaly z rodičovského dohledu, a já jsem se chichotala, i když jsem věděla, že se takové řeči na slušné děvče nehodí.

Bratranec Hugo, fešák k pohledání, nás dvě přehlížel jak krajinu. Klárka mu říkala Chytrouš vznešený.

Bydleli kousek od synagogy, v domě s rušnou hospodou v přízemí a ještě rušnější partají v patře nad nimi. Manželé Fouskovi. Jejich každodenní hádky byly toužebně očekávaným zpestřením prázdninových dnů.

Seděli jsme u večeře, když se shora ozval štěkot a třískání

dveří. Teta Míla zvyšovala hlas, aby mluvením přehlušila scénu nad námi. Marně. Klárka slyšela jako rys a poťouchle se usmívala. Po čtvrt hodinové bitvě zatroubil Fousek k ústupu a funěl po schodech dolů, rovnou do hospody. Dával přitom ženě bezpočet jmen, cedil mezi zuby všechno, co se jí neodvážil vmést do vysušeného ksichtu. Klára vyskočila od stolu, přiložila ucho na vstupní dveře a pitvořila se po Fouskovi: takovou megeru... že jsem se ženil... dryáčnice... mám já to zapotřebí?

– Kláro! Kláro, pojď si sednout! Slyšíš?

Klárka se neochotně odlepila ode dveří.

– Vždycky prchá on. Proč tu semetriku nevyžene?

– Klárko!

– Pardon. Fousková není semetrika, ale jedubaba. A Fousek není hňup, ale posera. Místo aby ji přehnul přes koleno, uklidí se do hospody. Tam se nadržuje, jak zákon káže, a je rád, že má důvod.

– Kláro, dost!

O tetu se pokoušely mdloby. Klára na mě spiklenecky zamrkala.

– Říká se o něm, že je hrozná držgrešle. Tak mu to snad patří, ta jeho mrcha.

Teta Miluška Kláru občas vykázala. Po kom to ta holka má, no řekni, Irenko, tak nevymáchanou hubu neměla ani stará Švandová z knajpy U Patočků!

A Irenka, moje maminka, ji utěšovala. Jen ji, Mílo, nechej. Aspoň se ti holka ve světě neztratí.

Tak jsem hledala Klárku a tetu Mílu a hezouna Huga. V jejich bytě už někdo bydlel. Zazvonila jsem u sousedů. Promiňte, nevíte něco o Bauchových? Starší plešatý pán s očima, které se rozbíhaly od sebe, zarmouceně kroutil hlavou.

– Špatně to s nimi dopadlo, slečno, špatně. Mladý pán se vrátil z koncentráku a bylo to s ním zlé. Říkal, že slečnu sestru i paní matinku poslali do plynu. Někde v té Osvědčímě nebo kde. On sám se vrátil, víte, ale neskončil dobře, slečno. Před týdnem ho odvezli do špitálu. Špatně to s ním dopadlo. Moc špatně.

Otočila jsem se na podpatku a pádila do nemocnice. Roz-

rážela jsem květnový vánek a monotónně kladla nohu před nohu. Když jsem přebíhala náměstí, všechno trochu potemnělo. Malý tmavě šedý mrak zatarasil cestu slunci a lidé začali zvedat hlavy, na které jim dopadlo pár vlahých dešťových kapiček. Na konci náměstí jsem se ohlédla. Kostel svatého Bartoloměje, gotika v přelétavém stínu, a nad ním se klenul vítězný oblouk hrající všemi barvami. V životě jsem neviděla tak dokonalou duhu. Bylo to dobré znamení.

Probíhala jsem vchodem nemocnice. Z okolního sadu ke mně doléhaly omamné vůně a zvuky jara. Hukot, cvrkot, bílé a růžové lístečky květů padaly ze stromů a poletovaly vzduchem.

Dlouho jsem hledala, vysvětlovala, prosila, běhala od jednoho doktora ke druhému. Je to můj poslední příbuzný!

Konečně mě k němu pustili.

– Hugo! Hugo, to jsem já, Anka.

Seděl na židli bez výrazu a bez hnutí. Řekli mi, že mě asi nepozná, ale nevěřila jsem tomu. Objímala jsem ho, mluvila na něj, plakala jsem, křičela, cloumala s ním. Byl jako šachová figurka, slepá a hluchá. Jenom zchátralé tělo, které vzdáleně připomínalo kdysi urostlého, šarmantního Huga. Nic víc než sešlý obal.

Vypotácela jsem se z nemocnice a za mnou neustále ty jeho oči. Strnulé, pusté a prázdné oči. Snažila jsem se je nevidět. Klopýtala jsem Pražskou ulicí a pak jsem se ocitla zpátky na náměstí. Otevřelo se přede mnou jako prázdná náruč, věž kostela se snažila dosáhnout k Bohu a za ní probíhaly bílé mráčky, jako by je někdo promítal na modré plátno. Duha zmizela.

Představila jsem si rozesmátou Klárku a korpulentní tetu, jak jedna druhou škádlí, a najednou jsem je obě viděla, jak se drží za ruce. Vešly spolu dovnitř a sestupovaly po schodech dolů. Svlékly si šaty a pověsily je na háček na stěně. Boty srovnaly pod lavici přesně pod věšákem, aby je zase našly. Zamířily hlouběji do nitra, prošly studenou chodbou a mohutnými dveřmi, vlna davu je nesla dál a dál. Dveře se zavřely. Sprchy nad jejich hlavami byly květy v poušti. Světlo zhaslo. Držely se za ruce a pak se proměnily v šedé vločky popela.

Šum a shon centra slábl, zazníval z dálky, dva oblouky brány pivovaru splynuly v jeden a Masné krámy proletěly kolem jako vítr. A nad tím vším prázdné Hugovy oči. Podívala jsem se na nebe a nade mnou se točily stovky párů těch mrtvých očí. Když jsem dopadla, měla jsem pod hlavou kamennou dlažbu.

Probrala jsem se a znovu jsem nad sebou uviděla oči. Ale nepatřily Hugovi. Zděšení vystřídal údiv. Ty oči nade mnou zářily, byl v nich život a světlo. Když jsem se pohnula, celý obličej, kterému ty oči patřily, se nadšeně rozsvítil. Než jsem stihla něco říct, znovu mi zmizely ve tmě.

Podruhé jsem přišla k sobě v nemocnici. Doktoři a sestry kolem mě litali jako vážky a šídla. Jeden z nich mi měřil pulz. Pootevřenými dveřmi jsem zahlédla oči, které mě sledovaly. Mladý doktor si všiml, jak zírám do chodby a usmál se.

– Vy ho neznáte? Přinesl vás.

– Kdy budu –

Dal mi napít vody a zavrtěl hlavou.

– Chvilí si tady poležíte.

Totální kolaps, říkali.

Dívala jsem se na prince z pohádky, který se schovával v přítmí nemocniční chodby. Chodil za mnou každý den, nosil mi ovoce a kousky čokolády, konejšil mě a chlácholil vemlouvavým hlasem. Rozuměla jsem mu každé desáté slovo, ale on s bohorovnou trpělivostí čekal, až ze sebe vysoukám holou větu plnou školáckých chyb. Hltal ty nesmysly, které jsem plácala, a chápavě se usmíval. Já jsem se koupala v jeho úsměvu a nechávala se unášet hlasem šlechtetného zachránce, který mě přijel vysvobodit. Můj anděl strážný. Po čtrnácti dnech mě propustili. Doprovodil mě do Prahy, kde mě uvítala paní Maláčová.

– Tak jste zpátky, drahoušku! A rovnou s americkým vojákem.

I přes jazykové šumy a zádrhely jsme si skvěle rozuměli. Možná právě proto. Pevně mě držel a kousek po kousku vtahoval zpátky mezi živé. Byla jsem stoka. Naplněná po okraj. Popelnice praskající ve švech. Strašně jsem se styděla. Za to,

že jsem přežila. Byla jsem opatlaná lidskou krví a hanbou, přestože jsem nikoho nezabila. Nesla jsem hanbu za všechno, co se stalo za tichého souhlasu všech. Za všechny, co dělali, že nevidí. Za ty, co se nechali přesvědčit, že nevědomost je zbavuje spoluviny. Byla jsem rohožka pod nohy. A on se ke mně sklonil. Vyzvedl mě do stavu lidství, nad všechny pošlapané sny. Jako bych byla žena. Víc než to. Byla jsem princezna.

Až když mě pustili z nemocnice, všimla jsem si, že sotva postojí na místě, že i v sedě podupává nohou nebo ťuká prsty o stůl. Ztělesněná netrpělivost. Co ho to muselo stát sil, když vysedával u postele v nemocničním pokoji a klidně mě držel za ruku. O to víc jsem ho obdivovala. Byl usměvavý a něžný. Nosil mě na ruku. Doslova. V jeho náručí jsem se znovu narodila. Nemohla jsem se do něj nezamilovat.

Zavřela jsem za sebou dveře starého světa. Zničený kontinent, mrtvé tváře všech blízkých a Hugovy oči. Chtěla jsem, aby mi ten prokletý břeh co nejdříve zmizel z dohledu.

Anne zavřela deník v hnědých kožených deskách. Pete Vanier. Poslední zápis si udělal v den, kdy vystoupil z lodi na břeh Ameriky. Kasal se, že je v něm kus Evropana, že mu v žilách koluje francouzská krev.

Anne se zasmála. Přečtu vám, co si zapsal o našem seznámení.

Dnes jsem viděl duhu nad městem. Odpoledne jsem usnul v sadu a pak jsem se procházel centrem Plzně. Několik kroků přede mnou pajdala hubená dívka, hotové tintítko, legrační sestřih, velice krátké vlasy, zlatohnědé. Ztěžka dopadala na pravou nohu. Pak zavrávorala a skácela se k zemi. Než jsem ji posbíral, na chvíli se probrala. Měla strhaný obličej, unavený a nešťastný, ale když otevřela oči, připadala mi krásná. Nic nevážila, měl jsem ji v náručí a přitom pocit, že nic nenesu. Když jsem ji položil na stůl v nemocnici, všiml jsem si čísla na předloktí. Malé namodralé puntíky pod kůží. Drsné ruce. Nehy jako krajíc chleba bez kůrky.

Bože, jaks to mohl dopustit?

Vrátil se domů, oženil se se mnou a snažil se zase žít. Několikrát si nechal operovat rameno. Viklavý kloub, poškozené cévy a nervy, ztuhlost paže a bolest k zešílení. Snažili se zafixovat úlomky kostí, valili do něj dráty a šrouby jako do kusu dřeva. Lopatku mu jakžtakž zalátali, ale rameno bylo čím dál horší. Nakonec mu zatloukli do kosti kus oceli, který pak skřípal v kloubní jamce. Ztráta substance a nekróza hlavičky, řekli. Tím mysleli, že mu prostě odumřel kloub. Skončilo to úpornou artrózou a tunami prášků proti bolesti. Snažil se s tím žít, opravdu se snažil.

Anne poposedla a uhladila si rukou sukni. Nořila se do myšlenek na minulost a já jsem plaval s ní a zkoušel jsem si dát všechno dohromady.

– Ten dopis, co jste posílala tátovi. Nikdy nepřišel.

Přikývla.

– Ta Růženka v personálním, ta nemá holka, musela mi dát špatnou adresu.

– Nebo ho spolkl poválečný šrumec. Myslím, že tátovi by to stejně nepomohlo.

Znáte legendu O Šemchazajovi? Je to starý židovský mýtus, který mi máma kdysi vyprávěla.

Krátce po stvoření světa si andělé všimli krásy pozemských dívek. Touha po jejich lásce je zaslepila. Nedali na varování samotného Boha, snesli se z nebeských výšin a oženili s dcerami člověka. Anděl Šemchazaj chtěl dívku Ištar, která byla ze všech nejkrásnější. Zahořel k ní láskou, jakou žádný člověk nepoznal, a dělal všechno pro to, aby byla Ištar šťastná. Výsledek byl nevalný; Ištar byla čím dál ztrápenější. Šemchazaj se snažil vyzvědět, co ji tíží. Splním ti všechno, co si budeš přát, řekl, jenom mi pověz, co mám udělat, abys byla šťastná. Ištar se zdráhala, ale nakonec mu prozradila tajné přání: Tak jako vy, andělé, jste chtěli poznat život na zemi, tak bych já, pozemská Ištar, chtěla poznat Boha. Řekni mi jeho jméno, abych ho mohla oslovit.

Šemchazaj ji zapřísahal, aby si přála cokoli jiného. Boží jméno je navždy skryto všem smrtelníkům. Ištar vrtěla hlavou. Zoufalý Šemchazaj jí tedy prozradil jméno Boha a ona pozvedla ruce k nebi a vyřkla Boží jméno. V tu chvíli se vznesla k nebi. Bůh ji odměnil za vroucí lásku k němu a udělal z ní hvězdu na noční obloze.

Nikdo si neuměl představit Šemchazajovo utrpení. Ištar byla v nebi a on zůstal na zemi. Chodil jako bez duše a v bezesných nocích vzhlížel ke hvězdám. Mezitím se na zemi začaly rodit děti andělů a jejich pozemských žen. Ale namísto dokonalých bytostí z nich vyrůstali obři pustošící všechno kolem. Lidé se jich báli a ani sami andělé se obrům nedokázali ubránit. Na zemi zavládl chaos. Někteří andělé se přidávali

k obrům a místo dobra páchali zlo. Vypukly války, lidé se vraždili navzájem. Šemchazaj se děsil zkázy, kterou andělé na zem přinesli, a o to tíživější byl jeho zármutek. Život bez Ištar byl trýzní. Jeho bolest stále rostla, jako strom – volala do nebe, až jednou dosáhla nebeských výšin. Ani Bůh už se nemohl dívat na takovou bolest. Ustrnul se nad andělem a vzal ho zpátky na nebe, blíž milované Ištar.

Šemchazaj se zavěsil hlavou dolů, aby viděl zkázu, do které andělé lidstvo uvrhli. Byl pak svědkem Božího trestu, velké potopy, která smetla všechno zlo.

Dodnes visí Šemchazaj z nebeských výšin hlavou k zemi a dodnes trvá jeho pokání.

Anne se na mě dívala a já jsem věděl, že ví. Nevýslovná bolest a nekonečné pokání.

Někdo zaklepal. Když vstoupil, zatrnulo ve mně. Uviděl jsem Toma.

– Promiňte. Tati, my už jsme zpátky, tak vám přeji šťastný nový rok.

– Tobě taky. Jdeš si lehnout?

– To už nemá cenu. Vyspíme se v letadle.

Dveře zaskřípaly a Scott zmizel v chodbě.

Zhluboka jsem vydechl.

– Strašně se mu podobá. I povahou.

– Vašemu otci?

Ano. Takhle nějak musel vypadat, když se s mámou potkali. Má jeho oči. Čím je starší, tím víc ho v něm vidím.

Anne řekla, že Alice je podobná Ráchel, ale to je jenom zdání. To dělají ty vlasy, černé, husté a nepoddajné, ale jinak je to spíš moje tchyně. Ráchel je ukrytá v Rossovi. Je stejně nezkratný a nevyzpytatelný, jako byla ona.

– Ale vypadá, jako by vám z oka vypadl.

Byli jsme jak dvě sudičky. Podívali jsme se na sebe a rozesmáli se.

XVI. Jsme příběhy

Euforie z osvobození se nekonala. Jenom únava a strach. Přepadové komando šířavých obav z budoucnosti.

Přežila jsem tyfovou epidemii a po šesti týdnech jsem se vrátila zpátky k živým. Čekaly jsme, až nás dostanou do autobusu, který pojede domů.

Ráchel se znovu rozkašlala. Už několik dní měla nateklý krk.

Během doby v koncentráku jsem si zvykla na fakt, že umřít na nějakou nemoc je eventualita, se kterou se musí počítat a proti které se nedá nic dělat. Ale tohle byla Ráchel. Když kašlala, viděla jsem kamenolom, pořádnou porci trhaviny a kusy urvané skály. Obestírala mě úzkost. Nemohla jsem strávit myšlenku, že by se jí něco stalo.

– Ráchel, měla bys k doktorovi.

Zavrtěla hlavou.

– Nechci k doktorovi. Chci domů.

– Ale měla bys –

– Chci domů.

Nechala jsem toho, protože tohle už jsem znala. Těch okamžiků, kdy si postavila hlavu, bylo jen pár. Ale když už se zabejčila, všechno úsilí bylo marné.

Nakonec jsme nejely autobusem, ale vlakem. Byl to nákladák, ke kterému přistavili jeden osobní vagon. Opozdlé duše, které chtěly zpátky do Čech. Seděly jsme na dřevěných lavicích a jely domů. Zvuk ocelových kol ukolébal některé z nás do spánku. Jiným se spánek vyhýbal anebo se ony vyhýbaly jemu, aby unikly svým snům.

– Ráchel, povídej něco. Vyprávěj nám příběh!

Seděla schoulená v koutku a pokašlávala, před pusou si držela zmačkaný hadřík. Zůstala jsem jako opařená. Tehdy jsem si toho poprvé všimla. Krvavé chuchvalce. Její plíce byly rudé měchy zbrázděné žilami, plné podlitin a děr, urvaných

kousků sliznice, které z ní vypadávaly. Vrhla jsem se k ní a vytrhla jí kapesník z ruky. Zírala jsem na chomáče zaschlé krve.

– Proboha, Ráchel! Proč jsi nechtěla doktora? Jak dlouho to trvá?! Musíš rychle do nemocnice!

– Buď zticha.

Vzala si kapesník zpátky a pevně se na mě podívala. Chci domů. Slabounce se usmála. Zastřený hlas se snášel ztichlým vagonem v doprovodu zvláštní plechové ozvěny a rytmu kol.

My jsme příběhy. My jsme mýty a pohádky. Jsme poezie. Naše životy jsou knihy. Knihy plné listů popsaných rukopisem vlastního štěstí a smutku, vlastních úspěchů a porážek. Jsme stránky popsané lidmi a událostmi, které nás potkaly. Hýčkáme rukopisy těch, co nás okouzlili krásou svých těl a duší, těch, co nás obdařovali světlem a poznáním, rukopisy, které hřály a hladily. Rukopisy milovaných.

Znovu zakašlala a utřela do hadříku krev, která jí zůstala na rtech.

Jenže naše knihy skrývají v nitru i listy temnější než tiskařská čern. Stránky poleptané bolestí a křivdami. Stránky bezohledně počmárané, znásilněné lidmi a událostmi, které vtrhly do našich životů jako potopa, jako mor. Stránky černé zaschlou krví utrpení a bezmoci. Stránky bolavé ostnatými dráty. Bez lidských tváří. Jsme knihy plné otřesných věcí, o kterých jsme nikdy nechtěly psát. Kruté mýty a krvavé balady. Můžete je zkusit vymazat. Vymazat tiskařskou čern. Můžete je zkusit vytrhnout. Vytrhnout si srdce z těla. Můžete je zkusit upálit. Ale je ten, kdo hází knihy do ohně, ještě člověkem?

Měly jsme slzy na krajíčku. V tu chvíli se vlak zastavil. Uprostřed polí. Nikde nebylo žádné nádraží.

XVII. Kolikrát tě ještě ztratím

Dodnes mám zvláštní pocit, když se ocitnu na nádraží. Jenom slovo nádraží ve mně vyvolává vzpomínku. Wilsonovo nádraží. Vybarví se mi přesně, jak vypadalo v roce pětáctýřicet, do posledního detailu. Znal jsem ho jako náš dům. Slovo nádraží zní, jako když zvoní hrana.

Zase jsme postávali na Wilsonáku, bylo to v druhé polovině května, když přijel vlak z Německa. Přivrávorala k nám shrbená stařena s prořídlými bílými vlasy. Její chůze připomínala kolébání kachen, nohy zvláště zakřivené, jako kdyby strávila půl života v koňském sedle. Chytila tátu za ruku. Hrozný, bezzubý úsměv. Zelenošedá pleť, tmavé fleky v obličejí, krvavé žilky se jí rozpíjely v zažloutlém bělmu. Nemohla vážit víc než pětadvacet kilo.

– Tomáši!

Táta ji v poslední chvíli zachytil a snažil se ji udržet na nohou. Vyděšeně si prohlížel trosky lidské bytosti a zoufale hledal v tom seschlém obličejí, v té vychrtlé postavě nějaké známé rysy. Třásl se mu ruce a nebyl schopný promluvit.

– Tomáši! To jsem já!

Otevřel rty, ale nevydal ani hlásku. Chvěla se mu víčka, obličej jako křída.

– To jsem já –

Žena se zajíkla a rozkašlala se. Tom ji křečovitě podpíral a přidržoval jí před ústy kapesník, do kterého vykašlávala chomáče sražené krve.

– Ty mě nepoznáváš?

Polkl naprázdno a beznadějně se pokoušel ovládnout.

– To jsem já, Edita! Edita Wassermanová!

– Bože můj, Edit! Kde –

– Auschwitz. Bergen-Belsen.

Držel tu ženu, se kterou se musel kdysi dobře znát, v náručí.

- Ráchel už se vrátila?
- Cože?
- Musí být v jednom z těch vlaků. Byla tam.
- Víš to určitě?

Kašel s ní lomcoval, lámal ji do předklonu. Tomův pohled se vpíjel do těch zažloutlých očí, svíral bezmasé paže. Neslyšně pohyboval rty.

Odvezli jsme ji do nemocnice.

Od toho setkání jsme chodili na nádraží den co den. Táta poprosil paní Roubalovou, jestli bychom mohli ještě nějaký čas zůstat, a začal se každý den holit.

Tu noc jsem otevřel okno dokořán. Rámy tiše zavrzaly a sklo se zachvělo. Nebe poseté hvězdami. Vzpomněl jsem si na Džantar-Mantar v Džajpuru. Podivné kamenné a mramorové stavby na rozsáhlém prostranství sledují postavení slunce, měsíce a hvězd. Planetárium ohromných rozměrů jako ultramoderní město budoucnosti. Zodiakální přístroje ukazují pozice jednotlivých znamení zvěrokruhu. Sluneční hodiny Samratjantra měří čas s přesností na dvě vteřiny.

Hvězdy pomrkávaly nad střechami. Jedna z nich zablikala a rozzářila se, chvěla se v duhových barvách. Přivřel jsem víčka a viděl ruce. Nechal jsem se hladit a myslel na ni.

Od setkání s Editou Wassermanovou uběhlo pár týdnů. Několikrát za ní byl v nemocnici. Doloval z ní detaily.

Kde přesně, kdy přesně, kam ty autobusy a vlaky odjížděly, jak se nastupovalo, kudy se jelo, proč nepřijely autobusem, proč nepřijely stejným vlakem?

– Přijela jsem autobusem namísto ženy, kterou trefil šlak samou radostí, že jede domů. Z Plzně jsem musela vlakem.

Tisíce otázek a tisíce neuspokojivých, vágních odpovědí. Trásl se hrůzou a bezmocí. Vysvětlil mi, že Edita byla mámina spolužačka. Bylo mi tehdy dost divné, že by taková stařena mohla být stejně stará jako máma.

Řekl mi, že musí odjet. Jen na pár dní. Odložil mě u paní Roubalové a vydal se do Německa. Byl pryč skoro měsíc a já

jsem se užíral děsivou vidinou, že se nevrátí. Když se objevil ve dveřích, byl zničený a sám. Podařilo se mu vypátrat, kterým vlakem měla – asi – možná – snad – odjet do Čech. Ale jak mohl zjistit, jestli do něj nastoupila?

Dali jsme vale Praze a staré paní Roubalové a zamířili domů, do Zlína. Naše společné zoufalství dostoupilo vrcholu. Prožívali jsme ho každý sám. Přestal jsem cvičit na klavír. On zdvojnásobil denní spotřebu cigaret.

Nalil si sklenku a vyšel na zahradu. Nasál do plic dávku nikotinu, v prstech převaloval zapalovač. Přejížděl palcem po datu vyrytém ve stříbře. 25. 12. 1932. Dala mu ho ke třicátinám. Půlkruh měsíce s ním usrkával levné víno. Ze tmy k němu dolehl šramot. Šustění. Ten zvuk ho přikoval k fasádě. Poznal její kroky, a když se otočil tím směrem, uviděl ji přicházet. Šla vláčným krokem přes louku a pomalu se blížila k domu. Všechno se v něm sevřelo, ucítil srdce v krku. Zhluboka se nadechl. Černá kočka přeběhla po zarostlých záhonech a zmizela v křoví. Zíral přes zpustlou zahradu na prázdnou louku. Opřel se o zeď domu a zašlápl nedopalek. Hořká příchuť žaludku v krku, dlaně plné slz a studeného potu. Doběhl do koupelny, vyzvracel večeři, umyl si obličej a šel si lehnout.

Ruce noci byly bolavé. Zdávaly se mu ty nejnemožnější sny, a když se ráno probudil, pamatoval si je, jako by se mu opravdu staly. Ráchel. Krásný sen se proměnil v noční můru.

Jednou mu řekla, neboj se temnoty. Temnota odhaluje pravou tvář, tajemství ve dne skrytá. Sny jsou poselství tvé duši.

Nemohl unést ta poselství.

Ale nemohl se jich zbavit. Protože Ráchel nebyla jenom jeho žena. Spojovalo je neviditelné pouto silnější než přátelství, silnější než sexuální přitažlivost. Silnější než láska. Jiná dimenze. Přesahovala běžně uchopitelný rozměr. Ona ho vtáhla do života, ona byla jeho život. Osud. Život bez ní byl jako dýchání bez kyslíku. Život bez ní byl marný. Bez ní nežil. Pomalu a bolestivě umíral.

Možná by to mohl skončit. Byly chvíle, kdy na to myslel. Hlavou se mu honily důmyslné a osvědčené způsoby sebe-

vraždy. Někteří si podřezali žíly. Petronius, Seneca, Hilda. Virginie Woolfová vešla do chladné řeky, kapsy kabátu obtěžkané kamením. Majakovský si prohnal kulku hlavou. Bylo tolik způsobů, jak to skončit. A nebyl žádný důvod, proč to neudělat. Až na jeden. Byl jen jediný důvod, proč se nemohl rozběhnout a letět ze skály, vrhnout se pod vlak, lehnout si do vany a říznout, zajít do lékárny pro pár tabletek, uvázat si kravatu a zvolna se zhoupnout. Ten důvod ho sledoval mýma očima. Měl jsem oči jako ona. Proto se nemohl zbavit života.

Vyhledka na mámin návrat mizela na křídlech tažných ptáků. Jméno tety Reginy jsme našli na seznamech mrtvých. Osvětim.

Když sotva půl roku po válce podepsal Beneš dekrety, kterými znárodnil průmysl, banky a pojišťovny, táta prohlásil, že se nám Eda dočista zbláznil a že extrémní levice je stejná sketa jako extrémní pravice. Od dubna 1945 drželi komunisté post ministra vnitra pevně ve svých levých prackách a o rok později získali ve volbách čtyřicet procent hlasů. Táta volil sociální demokraty, kteří nenasbírali ani čtrnáct procent. Nosek tou dobou přijímal do služeb Bezpečnosti kromě partyzánů a odbojářů taky prašivce, kteří ještě nedávno oddaně přicmrdovali nacistům a teď se houfně vrhali do otevřené náruče KSČ.

Na pořad dne se dostal odsun německého živlu. Tom četl výkřiky v novinách.

V Ostravě a Olomouci jsou Němci, pokud jsou na svobodě, nápadně označeni!"; „Žádná žena, která se provdala za Němce, nesmí být považována za Češku!"; „Přikročme k počesťování jmen. Kolik potkáváme Mühlerů, Forstů, Schmidtů, kteří byli a jsou dobrými Čechy. Ať je tedy z Mühlera Mlynář. Změny jména provádí zemský Národní výbor.

Mlynář. Polilo ho horko. Ještěže se Keppler nedá přeložit do češtiny.

Vyčistit republiku od Němců! Vláda Československé republiky schválila návrh zákona o převodu soukromého i veřejného majetku Němců, zrádců a kolaborantů do národní správy.

Byl rád, že se toho nedožil jeho otec. Neuměl si představit, že by se díval, jak sešlého starce vypakují s uzlíčkem věcí za hranice.

Dědické řízení proběhlo svižně. Dům, ve kterém vyrostl, dům, ve kterém zemřela jeho matka posedlá českým vlastenectvím, ten dům zkonfiskovali. Stejně dopadla i vila, ve které si podřezala žíly jeho sestra. Rudolf Keppler i Hildegarda Binderová se v roce 1930 přihlásili k německé národnosti a tím to bylo vyřešené.

Před obličejem mu šermoval rukama Lukáš Hoffmann. Ostřílený právník. Jako starý dobrý přítel si nebral servítky.

– Tebe to nezajímá? Ty jsi jak pomatený! Náckové sebrali všechno, co patřilo Weinsteinům. Fajn! Nechceš se o to hlásit. Fajn! Ale proč chceš dalším mocipánům nacpat do chřtánu jmění Kepplerů? Nejsi náhodou bolševik? Bohatým brát a chudým dávat? Tys přišel o rozum!

– Přišel jsem o daleko víc.

– Máš kluka! Má nárok na majetek Weinsteinů stejně jako na majetek Kepplerů! Přece ho o to nepřipravíš!

– Ve srovnání s tím, co ztratil, je veškerý mamon Weinsteinů nebo Kepplerů holé nic. Všechny prachy světa jsou – *nic*.

Lukáš Hoffmann si unaveně sundal brýle, vytáhl kapesník a začal čistit skla.

– Nevím, co na to říct.

– Nic. Neříkej nic.

Bylo mu to jedno. Po tom, co ho připravili o všechno, se nemohl zabývat nepodstatnými detaily. Všechno mu bylo ukradené.

2. května 1946 se oslavovalo. První výročí osvobození Zlína Rudou armádou. Spontánní a zároveň pietní vzpomínka na hrdiny, říkali.

Atmosféra v Komenského parku byla ovšem na hony vzdá-

lená tomu, co by se dalo nazvat uctivou vzpomínkou. Památník padlým hrdinům podle návrhu Vincence Makovského. Při jeho odhalování se zástupci veřejné správy rozvalovali na židlích jak tlupa hospodských zevlů. S plnou hubou různých žvástů a cigaretového dýmu. U řečnického pultu se to hemžilo komunistickými agitátory. Pobouření a znechucení zástupci Sokola nevrle přešlapovali, zajíkali se kritickými poznámkami na adresu rudých prsobijců a někteří odcházeli uprostřed projevů. Táta řekl, že to bylo trapné divadlo. Nestoudná bolševická propaganda.

Tou dobou pracoval na projektech třípatrových domů na Obecínách. Moderní byty s balkony. Styl červených cihel jako uniforma Baťova města. První z budov dostavěli v prosinci 1947, ale toho už se táta nedočkal.

V březnu v sedmačtyřicátém, krátce po soudružské návštěvě soudruha velvyslance Valeriana Alexandroviče Zorina v národním podniku Baťa a jeho působivém proslovu k soudruhům zaměstnancům, se to stalo.

Prískotačil jsem ze školy domů promoklý jarním deštěm a našel tátu skloněného nad atlasem.

– My někam jedeme?

Se zvláštním úsměvem na tváři (skoro jsem zapomněl, že se taky někdy usmíval) mi vyprávěl o tom, že jsou na světě místa, kde se dá jet autem třeba týden a nepotkat dalšího člověka. Věděl jsem, že nemluví o Indii. Podíval jsem se na rozloženou mapu.

– Tobě už se tady nelíbí?

– Myslím, že je na čase změnit lokál. Zažít nějaké vzrůšo.

Na žádné vzrůšo už dávno nebyl.

– To tady všechno necháme a už se nevrátíme?

– No, nějakou chvíli tam pobudeme a pak se uvidí. Tady je to všechno nějak – je divná doba, víš.

Slyšel jsem hru deště na plechových okapech. Bylo mi to jasné. Už prostě nevěřil, že se máma vrátí.

– A kdy pojedeme?

– Co nejdřív. Dřív, než bude pozdě.

Jeho oči byly jezero v horách. Hladový jestřáb kroužící nad skalním plesem.

– Stejně už je pozdě...

– Ty myslíš, že jsme měli odjet dřív?

Podíval se na mámino piano a zase se tak divně usmál.

– Před deseti lety.

Po tváři mu stékal déšť. Nikdy předtím jsem neviděl tátu brečet. Myšlenka na ni byla diamant. Rozřízla mu vnitřnosti. Bylo mi líto, že jsem se vyptával, tak jsem ho objal, aby věděl, že mu rozumím.

Myslím, že jsem mu rozuměl. Potřeboval jsem bezpečí a on byl jeho ztělesněním. Ale oba jsme drželi pocity pod pokličkou. Žádný jsme se nedokázali odpoutat od minulosti, ale nikdy jsme o tom nemluvili. Oba jsme obdivovali kumšt, hlavně malířství. O tom jsme mluvit dokázali. Prostřednictvím debat o knihách, obrazech nebo hudbě jsme si sdělovali pocity, které jsme nemohli nebo nechtěli říkat naplno, bez obalu.

Ráchel, musím pryč z tohoto města, kde jsem tě poprvé uviděl. Zima, která nekončí, a spousty lidí v ulicích; beze slova mě míjejí se svými osudy ve tvářích, v jejich očích, v každém pohledu vidím tebe. Jdu ti vstříc na konec prázdné ulice. Mrznoucí déšť mi šediví ve vlasech. Musím pryč.

Už tě nechci nikdy ztratit.

XVIII. Nový den – nový rok

Anne pokývala hlavou a ukrojila mi další kousek bábovky. Vedle stály šábesky.

Nakonec jsme odjeli až na podzim. Pamatuju to příšerně horké léto. Jako zlé znamení. Marschallův plán se nás netýká. Československý kabinet jednomyslně odhlasoval jeho přijetí a báfuška Stalin je s tím poslal k šípku. Táta řekl, že je to stejné, jako když nás prodali v Mnichově.

Úmorné vedro vysušilo poslední zbytky úrody a naděje.

Zůstali jsme v Torontu. Přesně tak to chtěl. Žít ve městě, které ničím ani zbla nepřipomínalo místa, kde jsme žili předtím.

Krátce po tom, co začal pracovat, k nám přišel jeho kolega z firmy. Rodilý Kanaďan, Desmond Gibbons, se chlubil irskými předky. Při večeři jsme se docela nenuceně bavili o všem možném, ale nakonec stočil řeč na pracovní záležitosti.

– Slyšel jsem, že mluvíš perfektně německy. Docela se to teď hodí, protože potřebujeme –

K mému i Desmondově úžasu mu táta skočil do řeči.

Nemluvím německy, řekl.

– Ale řekli mi, žeš vyrostl v německém prostředí. Že jste doma mluvili německy.

Desmondův hlas nepřírozeně stoupal. Cítil, že něco není v pořádku, ale nechápal, v čem je zádrhel.

Táta dolil skleničky červeným vínem a bezbarvě se usmál.

– Vyrostl jsem v českém prostředí.

Jeho hlas zněl omluvně, ale pevně.

– Kdysi jsem mluvil německy, ale všechno jsem zapomněl. Všechno.

Myslím, že jsem pochopil, proč nechtěl mluvit německy, ale byl jsem si jistý, že nezapomněl ani slovo.

Pět let nato umřel. Přijel jsem z New Hampshiru, kde jsem studoval práva. Už bylo po všem.

Infarkt!? Nesmysl. Táta byl klidšas. V práci o něm říkali, že ho nic nevyvede z míry. Vždycky si věděl rady. Chladná hlava a nadhled. Nikdy se nevztekal, nikdy nekřičel. Infarkt. Nemohl jsem tomu uvěřit.

Doktoři mi řekli, že měl srdce na kusy. Obě chlopně jako cedník.

Srdce? Srdce. Utopený v lahvi skotské jsem šeptal pořád dokola jednu větu. Jako kafemlejek. To není možné. To není možné. Když jsem zvedl hlavu, stál přede mnou. Smutný úsměv a pohled ukradených smaragdů. Máš pravdu, řekl. Žádné srdce jsem už dávno neměl.

Ráno jsem se probral obtočený kolem nohy stolu s uchem pořezaným od střepů. I přesto, že jsem byl namol, pamatoval jsem si přesně, co mi v tom deliriu řekl.

Žádné srdce jsem už dávno neměl.

Byla to pravda. Můj otec byl zombi. Mrtvý nemrtvý. Žil bez duše, bez života.

Dnes vím, že *je* možné, aby člověk zemřel, a přitom existoval. Jako Tom. Jeho duše žila mimo tělo. Žila s duchy. Tělo vykonávalo všechny běžné činnosti tak, že nikdo kolem nic nepoznal. Živý neživý.

Často jsem přemýšlel, jestli je na světě moc, lék nebo zaříkávadlo, které by tělu vrátilo duši. Třeba jsou místa, kde je možné uzdravení. Místa, kam chodí bohové. Ti by mohli vdechnout život do opuštěné ulity.

Tati, pojďme do Mexika, řekl jsem jednou zčistajasna, když jsme seděli u večeře a dojídali rybí polévku z kousků, které kupoval v přístavu. Chodil tam často, sledoval hemžení lodí, třískání přepravek s cizokrajným zbožím, kádě s čerstvým úlovkem, ruce námořníků, silné a bezohledné, zápasící s vybělenými lany, věčné pokřikování racků. Dlouhé hodiny se procházel, s cigaretou v ruce, oči zavěšené na obzoru. Jako by někoho vyhlížel. Jako by na někoho čekal.

– Proč do Mexika?

Nevěděl jsem, co mu rychle odpovědět. Sakra. Přece mu nemůžu říct, no, víš, tati, já myslím, že bys tam mohl najít duši. Začal jsem blábolit něco o tom, že bych chtěl vidět pyramidu u Mexico City – ten, jak se to jmenuje –

– Teotihuacan?

– Ano, víš, že mě vždycky zajímali staří Mayové.

– Teotihuacan? Tam byli Aztékové.

Musel jsem se smát. V tomhle byl nedostižný. Jasně, Aztékové. Byla to marná snaha. Po večeři se mi omluvil, že do Mexika nepojede.

Ale klidně jed' sám. Jestli potřebuješ peníze, tak to není problém.

Dnes vím, že vrátit mu duši pro něj nemohlo být vysvobozením. Jemu zbývaly jen dvě cesty. Prázdná schránka, nebo šílenství. Strach usnout, temné hlasy, halucinace. Na křídlech nočních můr se vracel do města duchů, do sutin vybombardovaného Hamburku, do opuštěného Bergen-Belzenu, Kurzbachu a Zelle, procházel místa, kde možná byla, a znovu hledal stopy, které mu tekly pod nohama v proudech letního deště, rozpouštěly špínu a naději.

Začal jsem si uvědomovat, že jsem byl svědkem celého procesu bolestivého vnitřního umírání. Postupná amputace duše. Od prvních fází nespavosti přecházejících do fobie z nočních můr, přes zádumčivou apatii až po konečnou fázi mechanického přežívání. Jako dobře naprogramovaný stroj bezchybně vykonával všechny funkce perfektního zaměstnance a milujícího otce.

Když umřel, nemohl jsem plakat. Zmocňoval se mě zvláštní pocit. Bylo mi líto, že umřel, strašně líto, a přitom jsem někde uvnitř cítil úlevu nebo dokonce radost. Pokud mu smrt mohla přinést vysvobození, pak jsem mu ji ze srdce přál. Sobecky jsem truchlil jen sám nad sebou. Bylo mi líto, že umřel, protože jsem litoval sám sebe.

Zůstal jsem v další nádherné cizí zemi. Sám. Nebylo mi ještě jednadvacet. Když jsem poznal Ellen, našel jsem u ní všechno, co mi chybělo. Její máma byla fantastická. Vtáhla mě do hnízda k vlastním dětem a bez výhrad mě hýčkala. S tchá-

nem jsme chodili na ryby. V hodinách sdíleného mlčení mi připomínal tátu. Díky Ellen a její rodině jsem se začal v Kanadě cítit doma. Indie zůstala horkou vzpomínkou na sen dětství a šťastné rodiče. Československo byla hořká realita, na kterou se nedalo zapomenout.

Anne poposedla a vrátila pramínek šedivých vlasů, který jí spadl do čela, zpátky k ostatním. Zavrtěla hlavou.

– Na rodnou zem se nedá zapomenout. Je to jako s matkou. Může být špatná, ale stejně je to matka. Tu máme všichni jenom jednu.

– Závidím vám. Prožila jste kus krásného života v zemi, ve které jste se narodila. Ve vašich vzpomínkách se mísí dobré se zlým a to dobré nakonec zvítězí. Máte vzpomínky, které hřejí. Moje vzpomínky na tu zem jsou těžké jako olovo. Zařáté zuby a pěsti. Je to taková vnitřní válka, kterou vedu se zemí, ve které jsem se narodil. Vlastně s tím neustále zápasím, i když je to asi marný boj.

Svíčka dohořívala. Anne vstala a přinesla další. Zapálila jednu od druhé a zatlačila novou do skomírající hromádky vosku.

– Jste zahořklý. A to není k ničemu. Zkuste to přijmout. Nepředávejte vašim dětem tak nesmiřitelné dědictví. Ráchel by to bylo líto.

Promnul jsem si oči a chvíli pozoroval vlnění plamínku svíčky. Zvedl jsem se od stolu, protáhl jsem se a vyšel na balkon. Měsíční svit na sněhovém koberci. Mrazivá noc v bílých šatech s brilianty. Anne vyšla za mnou.

Nikde nebylo žádné nádraží, řekla tiše. Ten vlak bůhvíproč zastavil uprostřed polí, na rozkvetlé louce. Když jsme stáli asi hodinu, některé z nás vyskočily z vlaku a motaly se na louce, trhaly květiny a pletly věnce, křepčily jak malé holky. Opilé jarem a svobodou. Takové smutné víly. Ráchel se vypotácela ven. Celá hořela. Růže ve tvářích, oči plné života. Nastavila tvář slunci a rozesmála se. Lehce, plným dechem. Smály jsme se s ní. Její smích se proměnil v dusivý kašel, který zanikl v jásotu ostatních. Uklidnila se a malátně klopýtala vysokou trávou. Zavolala jsem na ni.

– Ráchel, nechod daleko!

Usmála se a zamávala mi.

– Zůstanu tady.

Spustila jsem ji z očí. Uvelebila jsem se v trávě a začala vázat nejhezčí kyticí ve svém životě. Byla jsem doma.

Ozval se hvizd lokomotivy. Strojvůdce několikrát zahoukal. Vyškrábaly jsme se do vagonu a za deset minut se vlak rozjel. Rozhlídla jsem se po řadách lavic a vyletěla jako šílená. Ráchel? Ráchel! Kde je Ráchel?

Ráchel tam nebyla. Opřela jsem se do dveří a vyklonila se ven. Několik párů rukou mě drželo v kleštích, abych nevyskočila. Zmítala jsem se na schůdcích a křičela, řvala ze všech sil, do úplného ochraptění. Ráchel! Ráchel! Zoufalá a šílená. Pusťte mě! Ráchel! Hystericky jsem ječela, hlasivky mi přeskakovaly v krku, až mě úplně opustily. Léta mi to znělo v uších, tisíckrát dokola. Ráchel! Ráchel. Kolikrát jsem ji viděla, jak mi naposledy zamávala.

Zůstanu tady, řekla. Zůstanu tady.

Díval jsem se do mrazivé náruče hor a viděl před sebou rozkvetlou louku. Viděl jsem nejkrásnější bohyni. Klenba vysoké trávy byla skryš před světem. Postel načechraných vůní a barev. Chrpy a kopretiny. Jitrocel. Pradávný lék na všechny rány. Slunce na kolotoči ve víru hudby lučních kobylek a cvrčků. Slyšela ozvěnu vlastního srdce a dětský smích.

– Dane! Tome.

Šedobílé mraky na obloze byly opuštěné minarety a mešity.

Najdu tě. V mahagonové temnotě v hlubinách skalních chrámů, na freskách kdysi horkých dotyky lidských těl. Dělí nás tisíce let. Vstoupíme do nich s bohatstvím prožitků a vzpomínek na lidi, kteří nás pohltili jako voda v moři, na místa, která nám odhalila tajemství vzdálených časů, na krátké chvíle, kdy jsme měli blízko k bohům. Naším jediným majetkem je víra v lidi, které jsme milovali. Světlo tvých očí prostupuje tmou a přináší rozbřesk. Konečně svítá.

Najdu tě ve slunci zmizelého světa, abys holýma rukama odnesl můj popel řece.

Už nemůžu unést – život.

Slzel jsem nad tím klukem, který ve mně zůstal. Maminčin chlapeček. Ten kluk ve mně to nemohl unést. Třásl jsem se zimou, ale někde uvnitř jako by se něco usmálo. Pochybnosti a otazníky pod nánosy let roztály a odplavily přichuť peľyňku.

Vešli jsme zpátky do domu a dolili si zbytek vlažného čaje.

U Ellen jsem našel klid a harmonii. Asi jsem nikdy nehledal velký třesk, pohlcující, srdcervoucí lásku až za hrob. Mám rodinu, bezvadnou ženu a skvělé děti. Ohlédnu se zpátky a vidím spousty let skutečného štěstí.

V Kanadě jsem našel svoje štěstí. Kalila ho jenom jedna věc. Pocit křivdy. Ztráta. Nevyřešená záhada, která mě tížila od dob dětství, po celý život, až do této chvíle. Matka. To byla konstantní bolest, někdy zasunutá, téměř zapomenutá a jindy, bez zjevné příčiny, sílila. Jako zbytková bolest končetiny po amputaci. Střepina v těle. Nikdo ji nedokázal dostat ven. Postupem času zarůstala do masa a víc a víc se stávala součástí těla. Přesto jsem o ní věděl. Ozývala se nečekaně, při bezděčném pohybu, najednou. Ostré hrany se čas od času ostře připomněly. Příběh bez konce, ke kterému jsem se neustále vracel. Celý život jsem toužil dohlédnout až na dno. Nesčetněkrát jsem hrál nedokončenou sonátu.

A teď jsem měl v ruce chybějící part. Předě mnou seděla žena, která mi podávala stránku po stránce, rozplétala smyčky ve tvaru otazníků. Nasadila si gumové rukavice a oblékla bílý plášť. V prstech se jí blýskal skalpel, kterým otevírala starou ránu, a bez tisících tabletek, bez umrtvení, bez narkózy, se nořila do živého masa a hledala kus rezavého kovu. Působila novou, nepředstavitelnou bolest, aby střepinu vytáhla a zavřela ránu jednou provždy.

I přes tu bolest jsem cítil hojivou moc odhalené pravdy.

Slova, která Anne pronášela, mě osvobozovala z mnohaletého vězení hrůzných představ a lichých snů. Otevřený příběh, jehož konec na mě po léta útočil jako zlý duch, se uzavřel.

Démoni k tobě stojí vždycky čelem, řekla mi jednou máma. Nedovolí, abys je obešel, protože nemají záda.

A můj démon měl najednou chybějící část těla. Obešel jsem ho dokola a uviděl jsem – záda. Nic mu nechybělo. Můj démon přestal být démonem.

Znovu jsem vykroukl ven, abych uviděl svítání.

Občas si vybavím živočišný žár Indie a zatoužím po ní. Bosorka Sávitrí. Ganga. Tádžmahal a oči bílé želvy. Nejkrásnější sen, který byl doopravdy.

Jenže Ellen by se Indie nelíbila.

Čeká mě letadlo domů. Do Toronta.

Moje další cesta povede přes oceán. Poletím na východ, proti směru, kterým se země otáčí. Na starý kontinent. Proměním se ve slepého poutníka, který kráčí cizí zemí a zvolna, krok za krokem rozeznává známé hlasy, šumění obtěžkaných klasů, chuť mateřského mléka. Vrásčité ruce sahají na rozpraskaný kousek dřeva. Kolébka dětství. Vydám se pěšky po kolejích, nechám se vést řetězem pražců a najdu tu louku. Víím, že ji najdu. Lehnu si do trávy a nechám se kolébat pulzem rodné země. Uzavřeme mír.

Přiběhla Alice. Rodina naložená do dvou aut z půjčovny čekala, až se rozloučím.

– Táto, už jsme všichni dole.

– Hned jsem tam.

Chtěl by to prožít znovu? Co by mi teď řekl? Pár let bezbřehého štěstí a pak léta výčitek a bolesti, kterou nemohl překonat. Chtěl by to prožít znovu? A ona? Co by mi řekla ona? Byl jsem zmatený. Neumím vyjádřit ten pocit. Přece jsem jim nemohl závidět.

Možná jsem jim záviděl.

Anne se na mě prosebně podívala.

– Poslal byste mi fotku Ráchel? Jakoukoli.

Přikývl jsem a vzal si od ní balíček, do kterého mi zabalila pár kousků cukroví.

– Moc rád jsem vás poznal.

– Nashledanou, Danieli. A hodně štěstí.

Podala mi ruku a pátravě se na mě zadívala.

– Měl jste mu to za zlé?

– Prosím?

– Že tomu nedokázal zabránit?

Vyrazila mi dech. Měl jsem mu to za zlé? Prudce jsem zavrtěl hlavou.

– Ne. Nikdy mě to ani nenapadlo. Za nic jsem ho neodsuzoval.

– To je dobře.

Myšlenka mě zastavila ve dveřích a přilepila mi jazyk na patro. Vrátil jsem se ke stolu.

– A co – ona?

Anne rychle zamrkala a věnovala mi úsměv, který nikdy nezapomenu.

– Tom byl její sluneční orloj.

Nechával jsem za sebou prokřehlú Colorado a minulost. Na vedlejším sedadle seděl Nicky, s tváří přitisknutou na okýnko objevoval svět. Ani ptáci nemůžou letět takhle vysoko, vidě, dědo?

Letuška roznášela džus a šampaňské; procházela uličkou s neochvějnou jistotou. Je všechno v pořádku?

Ano, řekl jsem. Naprosto.

Stříbrné perutě nás unášely vstříc budoucnosti. Celá rodina upadala do osidel spánku, do sladkého bezvědomí po dlouhé, vyčerpávající noci. Jenom malý Nicky se mnou bděl a zasypával mě životně důležitými dotazy, které nebraly konce. Lovil jsem odpovědi v prošedivélém katalogu. Pak se na mě podíval, naklonil hlavu na stranu, oči se mu zúžily do dvou štěrbin. Máš jiné oči, dědo, zašeptal. Jinak se díváš.

Roztrásla se mi brada.

Povím ti příběh, řekl Nicky. Chceš?

A sladkobolným vyprávěním o krtečkovi nás oba ukolébal do spánku.

Z trhaného snění mě vzbudilo monzunové vedro a prudký déšť. Házel jsem sebou v urputné snaze znovu usnout, ale bylo to beznadějně. Vymotal jsem se z moskytiéry a zamířil do koupelny. Pár studených kapek cáknutých na zpocený obličej se okamžitě vypařilo. Vracel jsem se do postele, řapkání bosých šlapek se lepilo na dlaždice. S jednou nohou na matraci jsem si to rozmyslel. Chtěl jsem vědět, jestli spí.

Když jsem vcházel do dveří ložnice, zvedl se venku vítr a prohrábl záclony na okně. Za clonou z tenké síťoviny leželi, tiše a klidně, uprostřed bílé pouště. On držel v náručí samet a havraní vlasy, šlachovité paže na oblých bocích. Vcházel jsem do jejich snů, na prahu jsem se zastavil. Další závan větru ho probudil. Zvedl hlavu a podíval se na mě. Ruka se odlepila z jejího stehna, prstem se dotkl rtů. Gesto ticha, ukazováček přitisknutý na ústa. Pohnula se, jako člověk, který vycítí, že je o něm řeč, že se někdo dívá. Zvuk deště a tmy. Její dech. Vítr točil závěsem a táta se na mě usmál.

Vrátil jsem se do prázdné postele a myslel na vítr.

Letadlo přistávalo. Rozsvítil se signál „připoutejte se“. Silueta CN Tower a Skydome v barvách nasycených zimním dechem. To město mi přirostlo k srdci. Děkujeme vám, že jste si vybrali naši leteckou společnost, a těšíme se opět na shledanou na palubě některé z našich linek. Přejeme vám příjemný pobyt v Torontu.

Zrůžovělé čmouhy na obzoru ohlašovaly soumrak. Tlak v letadle se změnil, hluk motorů zesílil. V uších mi mírně zalehlo; jako z dálky ke mně dolehlo žuchnutí vysunutého podvozku. Když jsme dosedli na letištní plochu, něco se uvolnilo. Cítil jsem pevnou půdu pod nohama, pravidelné drncání koleček o spáry v betonu a řev zpětného chodu. Na sedadle vedle mě se probouzel můj vnuk. Zavřel jsem oči a uviděl před sebou vrásčitou tvář paní Anne. Byl její sluneční orloj, řekla. Usmál jsem se. A Ráchel byla slunce.

Několik osobních dojmů místo doslovu

Přiznávám, že když se mi před časem dostal do rukou román Hany Andronikové „Zvuk slunečních hodin“, otevíral jsem ho se značnou nedůvěrou. Jistě – na autorku jsem se pamatoval jako na naši bývalou studentku (na pražské anglistice) a matně jsem vzpomínal, že fakultou procházela velmi hladce a úspěšně. Projevoval se u ní hluboký zájem o literární složku studia, vlastní tvůrčí ambice jsme však tehdy u ní nezaregistrovali; a tak jsem vcelku s jistotou předpokládal, že v nejlepším případě půjde o více méně zajímavý začátečnický pokus.

S touto naivní předpojatostí jsem tedy začal číst, avšak brzy mě začala vyplašeně opouštět. Čím víc jsem se do textu zabíral, tím víc mě překvapoval. Především mě zaujal autorčin jazyk – přirozeně výrazný, nevyumělkovaný, na hony vzdálený násilné stylistické ekvilibristice, ke které se někteří současní čeští prozaici uchylují v touze po autorské originalitě. Když jsem se pak začítal dál, upoutávaly mě i další kvality tohoto textu. Uvědomoval jsem si například, jak vynalézavě autorka pracuje s časovými rovinami příběhu a nutí tak čtenáře, aby s ní při jeho prožívání aktivně spolupracovali – samozřejmě: rafinovaná práce s literárním časem patří k základním znakům moderní prózy; jenže u prvotiny úroveň, jaké je v tomto případě dosaženo, nevyhnutelně vzbuzuje respekt.

V pocitech, které ve mně při čtení „Zvuku slunečních hodin“ narůstaly, začal však brzy převažovat především obdiv k autorčíným fabulačním schopnostem – z textu znovu a znovu tryská přímo živočišná rozkoš z rozvíjení příběhu. Tvrdí-li autorka, že v románu je minimum ohlasů autobiografických (proč jí nevěřit?), je to o to pozoruhodnější. Psaní jí zřejmě nesmírně baví, její postavy díky obdivuhodné dávce fabulační fantazie naplno žijí, nejsou to schémata, dosazovaná do nějakých předem sestavených vzorců; jsem přesvědčen, že se jí takříkajíc pod rukama samostatně rozvíjely a samy ji občas svým počínáním překvapovaly.

Vzhledem k dobovému zasazení příběhu a jeho prostorovému a časovému záběru je třeba uvést ještě jeden důležitý poznatek: aby ho mohla přesvědčivě rozvinout, musela autorka provést obdivuhodnou, velmi náročnou sérii rešerší. Její hrdinové se pohybují ve světě často značně exotickém (indické pasáže), v době, kterou autorka sama neprožila, a v lokalitách, jež může znát pouze zprostředkovaně (druhá světová válka a koncentráky, ale třeba i meziválečný Zlín apod.). Maximalistickou poctivost, se kterou přistupovala ke studiu dobových i místních reálií a jež výrazně zvyšuje autenticitu jejího příběhu, pokládám za další důkaz serióznosti jejího úsilí. V této míře se s ní nesetkáváme příliš často.

Se vší odpovědností si proto dovoluji tvrdit, že jde o debut velmi přesvědčivý a překvapivě zralý, a konstatovat, že se jím v naší literatuře objevil nesporný, jednoznačně perspektivní talent. Razance, se kterou do ní vstoupil, slibuje, že neulpí na tomto prvním kroku. Così mi říká, že Hana Androniková se určitě nezařadí mezi početnou skupinu autorů unius libri, a už teď se těším na její další dílo.

Miroslav Jindra

PODĚKOVÁNÍ

Marcelu Sladkowskému ze Státního okresního archivu Zlín – Klečůvka a Kateřině Trojanové ze Státní vědecké knihovny Liberec; Miroslavu Jindrovi, Magdaleně Kratochvílové, Zdence Pešatové a Jiřímu Pešatovi, Ivovi Šilhavému, Miloslavu Turnovi, Alici Vavřínkové. Taký Evě, Majce a Ivanovi. A největší dík Michalovi za velkorysou podporu a svatou trpělivost.

POZNÁMKA

Závěrem bych se chtěla zmínit o knihách, které mi byly hlavním zdrojem informací a inspirace.

Téma holocaustu: Terezínská pamětní kniha: Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945, *Melantrich, Praha 1995*; Terezínské studie a dokumenty, *Academia, Praha 1996; 1997; 1998*; Terezínský rodinný tábor v Osvětimi Birkenau, *Melantrich, Praha 1994*; Adolf Burger: Ďáblova dílna, *Nakl. Svoboda, Praha 1991*; Ruth Eliasová: Naděje mi pomohla přežít, *Sfinga, Ostrava 1994*; Fania Fénelon: Dívčí orchestr, *Naše vojsko, Praha 1984*; Jana Renée Friesová: *Pevnost mého mládí, Trizonia, Praha 1997*; Margrit Hermannová/Helena Schützová: Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit, *Židovské muzeum v Praze, 1994*; Ota Kraus/Erich Schön: Továrna na smrt, *ČIN, Praha 1946*; Ota B. Kraus: Můj bratr dým, *Panorama, Praha 1993*; Milan Kuna: Hudba na hranici života, *Naše vojsko, Praha 1990*; Marie Rút Křížková/Kurt Jiří Kotouč/Zdeněk Ornest: Je mojí vlastní hradby ghatti?, *Aventinum, Praha 1995*; Primo Levi: Je-li toto člověk, *Sefer, Praha 1995*; Primo Levi: Potopení a zachránění, *Mladá fronta, Praha 1993*; Egon Redlich: Zítřka jedeme, synu, pojedeme transportem, *Doplňek, Brno 1995*; Eva Šormová: Divadlo v Terezíně: 1941–1945, *Severočes. nakl., Ústí nad Labem 1973*; **Válečné události:** Dwight David Eisenhower: Invaze do Evropy, *Naše vojsko, Praha 1983*; Thomas F. Brooks: Hello boys!, *X-Egem, Praha 1996*; Karel Pacner: Osudové okamžiky Československa, *Themis, Praha 1997*; časopis Zlín (1941) a časopis Svět (1942, 1943). **Mytologie:** Mytologie světa, *Nakl. Slovart, Praha 1997*; Děti Opeřeného hada (přeložil Oldřich Kašpar), *NLN, Praha 1996*, Osm světů: Židovské příběhy vypravuje Leo Pavlát, *Albatros, Praha 1992*; Epos o Gilgamešovi (přeložil Luboš Matouš), *Mladá fronta, Praha 1997*; **Indie:** Svět Indie, *Knižní klub, Praha 1998*; M. Zikmund/J. Hanzelka: Světadíl pod Himálajem, *Nakl. Svoboda, Praha 1969*;

Obsah

I.	Silvestr	7
II.	Jiný svět	15
III.	Cesta za sluncem	37
	Pozdní odpoledne	54
IV.	Potkala jsem sestru	55
V.	Samsára	61
	Soumrak	86
VI.	Velká červená jednička	88
VII.	Bosorka Sávitří	109
VIII.	Noty v dutinách	138
	Pozdní večer	160
IX.	Svět chodí po rukou	162
X.	Najdi svého Boha	173
	Půlnoc	198
XI.	Nevyléčitelný	204
XII.	Pod bílou hvězdou	217
	Nad ránem	240
XIII.	Podoby smrti	242
XIV.	Frank Nezničitelný	247
XV.	Hugovy oči	256
	Úsvit	263
XVI.	Jsmo příběhy	266
XVII.	Kolikrát tě ještě ztratím	268
XVIII.	Nový den – nový rok	275
	Několik osobních dojmů místo doslovu (Miroslav Jindra)	284

Hana Andronikova
ZVUK SLUNEČNÍCH HODIN

Redigoval Robert Kubánek.

Obálku navrhla Magdalena Kratochvílová.
Na frontispis požita kresba Františka Příkryla.
Vydala Euromedia Group k. s. – Knižní klub
v Praze roku 2001 jako svou 1618. publikaci.

Odpovědná redaktorka Eva Lapáčková.

Technický redaktor David Dvořák.

Počet stran 288.

Sazba SF SOFT, Praha.

Tisk Finidr, spol. s r. o., Český Těšín.

Vydání první.

Vyzrálé, čtivé a zároveň kultivované dílo přirozeným způsobem spojuje několik rovin (Baťův Zlín, Indie 30. let, Amerika), časových pásem a žánrů.

Vyprávění začíná náhodným setkáním dvou českých emigrantů v Coloradu, jejichž životní osudy se kdysi protnuly. V krátkých scénách i ucelených pasážích se před námi odvíjí strhující příběh, v jehož centru stojí milostný vztah Tomáše Kepplera a židovky Ráchel viděný očima jejich syna Daniela. S nástupem okupace Československa a následným odchodem Ráchel do transportu se Danielův svět harmonie a bezpečí definitivně rozpadá...

Autorčin debut *Zvuk slunečních hodin* získal v roce 2001 Literární cenu Knižního klubu.

HANA ANDRONIKOVA se narodila ve Zlíně; vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor angličtina – čeština. Po ukončení studia žila rok v Kanadě, po návratu pracovala jako personální manažerka v různých firmách. V roce 1998 odešla z podnikatelské sféry a věnuje se literatuře. Žije ve Zvoli u Prahy.